

A Dél-dunántúli régió Regionális Innovációs Stratégiája

2004

A Dél-dunántúli régió Regionális Innovációs Stratégiája

Pécs, 2004.

Kiadja a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.

A Regionális Innovációs Stratégia a Dél-Dunántúlon programot az Európai Bizottság támogatja és a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. koordinálja.

Dél-Dunántúli Régió

Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.

A támogatást elnyert konzorcium tagjai:

*Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.
MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet
Yorhshire & Humber Regional Technology Network Ltd
Shannon Development*

Regional Technology Network

Ajánljuk a Stratégiát Horváth Csaba emlékének.

Horváth Csaba, a RIS-DD program egykori projektmenedzsere, a RIS pályázat megírásától kezdve elkötelezetten dolgozott a stratégia kialakításán, de sajnos nem érthette meg annak befejezését. Szaktudása, elhivatottsága, sokoldalúsága, együttműködési készsége, vidám személyisége pótolhatatlan veszteség számunkra.

Munkája előtt írországi partnerünk szavaival tisztelgünk: „Csabát számos európai együttműködési projekt révén ismertük, és úgy gondoljuk, hogy Csaba megtestesítette mindazon legjobb dolgokat, amelyeket a modern Magyarország hoz a bővülő Európába. Csodálatos barát volt.”

(Brian Callanan, Shannon Development)

TARTALOMJEGYZÉK

I. A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ HELYZETELEMZÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS FOLYAMATOKRA	7
1. BEVEZETÉS: AZ INNOVÁCIÓ-ORIENTÁLT TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉS, MINT A REGIONÁLIS VERSENYKÉPESSÉG MOTORJA.....	7
2. A RÉGIÓ HELYZETE ÉS ADOTTSÁGAI.....	8
2.1. A régió gazdasági teljesítőképessége és pozíciója	10
3. A DÉL-DUNÁNTÚL INNOVÁCIÓS KAPACITÁSA ÉS POTENCIÁLJA.....	21
3.1. Az innovációs örökség.....	21
3.2. A Dél-Dunántúl innovációs kapacitásai országos és regionális összehasonlításban	24
3.3. A vállalkozások innovációs potenciálja a Dél-Dunántúlon.....	30
3.4. Az innovációs profilú vállalatok, szervezetek a Dél-Dunántúlon (A RIS „újszerű” ágazatai)	32
3.5. A dél-dunántúli kis- és középvállalkozások innovációs potenciálja	34
4. A RIS PROGRAM SZEKTORÁLIS MEGALAPOZOTTSÁGA	36
4.1. A tradicionális ágazatok:.....	36
4.2. „Újszerű”, innovatív ágazatok	38
II. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS STRATÉGIAI RENDSZERE	40
1. A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ INNOVÁCIÓS SWOT ANALÍZISE	40
1.1. Erősségek	42
1.2. Gyengeségek	44
1.3. Lehetőségek	47
1.4. Veszélyek.....	48
2. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS CÉLRENDSZERE	50
1. Átfogó célok.....	51
2. Horizontális célok	52
3. Szektorális célok	54
III. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS PRIORITÁS-INTÉZKEDÉS RENDSZERE	56
1. PRIORITÁS: A RÉGIÓ VÁLLALKOZÁSAINAK VERSENYKÉPES MŰKÖDÉSÉHEZ SZÜKSÉGES TECHNOLÓGIAFEJLESZTÉS	56
2. PRIORITÁS: A PIACI IGÉNYEKET KIELÉGÍTŐ, RUGALMAS, KORSZERŰ SZAK- ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI RENDSZER KIALAKÍTÁSA	61
3. PRIORITÁS: TÁMOGATOTT REGIONÁLIS FINANSZÍROZÁSI KONSTRUKCIÓK AZ INNOVATÍV DÉL-DUNÁNTÚLI KKV-K SZÁMÁRA.....	67
4. PRIORITÁS: AZ ÉLELMISZERIPARI VÁLLALKOZÁSOK PIACI HELYZETÉNEK, SZAKTUDÁSÁNAK ÉS AZ ELŐÁLLÍTOTT ÉLELMISZER MINŐSÉGI SZÍNVONALÁNAK EMELÉSE	75
4.1. Intézkedés: Élelmiszertudományi kompetencia központ létrehozása és működtetése	75
4.2. Intézkedés: Alternatív értékesítési csatornák kialakítása	79
4.3. Intézkedés: Helyi védjegyek kialakítása, regionális marketing.....	82
4.4. Intézkedés: Újszerű élelmiszeripari termékek fejlesztésének és előállításának támogatása	86
4.5. Intézkedés: újszerű élelmiszeripari termékek piacra jutásának támogatása (ökoélelmiszerek, egészségvédő és hagyományos élelmiszerek).....	90
4.6. Intézkedés: Ipari feldolgozású növények és energianövények termesztésének, feldolgozásának támogatása.....	92
5. PRIORITÁS: A SZŐLÉSZETI, BORÁSZATI, BORTURISZTIKAI VÁLLALKOZÁSOK PIACI HELYZETÉNEK, ÉS VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA	94
5.1. Intézkedés: Termelői, beszerzői, értékesítési integrációk kiépítése a dél-dunántúli szőlő- bor ágazatban	94
5.2. Intézkedés: Környezetkímélő szőlőtermesztés elterjesztését elősegítő agrár-informatikai fejlesztés a Dél-dunántúli régió borvidékien	98
5.3. Intézkedés: Borászati eredetvédelmi rendszer kidolgozása, elterjesztése és működtetése regionális szinten a Dél-dunántúli régió borvidékien	101
5.4. Intézkedés: A dél-dunántúli borút hálózat fejlesztése.....	105
6. PRIORITÁS: SAJÁT TERMÉK ELŐÁLLÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES KÉSZSÉGEK/KÉPESSÉGEK MEGSZERZÉSE A TEXTIL, RUHÁZATI ÉS BŐRIPAR ÉS A GÉPGYÁRTÁS, FÉMFELDOLGOZÁS, ELEKTRONIKA ÁGAZATOKBAN.....	108
6.1. Intézkedés: Ruházati ipari Regionális Szolgáltató Központ létrehozása és működtetése a Dél-dunántúli régióban.....	108
6.2. Intézkedés: Textil-, bőr-(feldolgozó) és ruházati ipari vállalkozások saját gyártmányválasztékának kialakítása ..	113
6.3. Intézkedés: A gépipar, fémfeldolgozás és elektronikai vállalatok piaci helyzetének és versenyképességének javítása	117

7. PRIORITÁS: A KOORDINÁLT EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGTEREMTÉSE A KÖRNYEZETI SZOLGÁLTATÓ/TERMELŐCÉGEK, A KUTATÁS-FEJLESZTÉSI SZFÉRA ÉS A GAZDASÁG KÖZÖTT	123
7.1. Intézkedés: Megújuló energetikai és környezeti kompetencia centrum létrehozása	123
7.2. Intézkedés: Regionális, illetve kistérségi megújuló energetikai koncepciók készítésének támogatása	127
7.3. Intézkedés: KKV-k környezetközpontú működésének támogatása	131
7.4. Intézkedés: Komplex hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése.....	135
8. PRIORITÁS: ÉLETTUDOMÁNYI KUTATÁSOKRA ALAPULÓ SZÉLES KÖRŰ EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE.....	140
8.1. Intézkedés: Élettani kutatásokon alapuló biotechnológiai ipar támogatása	140
8.2. Intézkedés: Egészségturisztikai szolgáltatások fejlesztése, újabb technológiák és gyógyászati eljárások kifejlesztésével.....	145
8.3. Intézkedés: Környezet egészségügyi intézmény- és informatikai rendszer fejlesztése.....	148
8.4. Intézkedés: Egészségügyi informatika és logisztikai rendszer fejlesztése	151
9. PRIORITÁS: A KULTURÁLIS IPAR ÁLTAL TERMELT SZELLEMI ÉS KULTURÁLIS TERMÉKEKRE ALAPULÓ TURISZTIKAI ÉS KREATÍV IPARI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE	154
9.1. Intézkedés: Kulturális terméksomagok turisztikai célú fejlesztése	154
9.2. Intézkedés: Kulturális termékek, szolgáltatások marketingjének fejlesztése	158
9.3. Intézkedés: Kreatív iparágak szolgáltatásainak fejlesztése	161
IV. A REGIONÁLIS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ INTÉZMÉNY- ÉS SZOLGÁLTATÓ RENDSZER KIALAKÍTÁSA	165
1. AZ INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ INTÉZMÉNYRENDSZER HELYZETE A RÉGIÓBAN	165
2. AZ INNOVÁCIÓS INTÉZMÉNYFEJLESZTÉS CÉLJAI ÉS PRIORITÁSAI	166
2.1. A régió tudásbázisai és a gazdaság közötti kapcsolatépítés	167
2.2. Az innovációt támogató intézmények hatékonyságának növelése.....	168
2.3. Dél-dunántúli regionális innovációs intézményrendszer létrehozása.....	169

I. A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ HELYZETELEMZÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A REGIONÁLIS INNOVÁCIÓS FOLYAMATOKRA

1. BEVEZETÉS: AZ INNOVÁCIÓ-ORIENTÁLT TERÜLET- ÉS GAZDASÁGFEJLESZTÉS, MINT A REGIONÁLIS VERSENYKÉPESSÉG MOTORJA

A fejlett országokban napjainkban a termelékenység növekedése mintegy 80%-ban az innováció valamilyen formájának köszönhető (Cooke 1995). Az innováció létfontosságú a vállalatok versenyképességének növelésében, az exportképesség javításában, valamint a foglalkoztatottság megteremtésében, a szolgáltatások színvonalának emelésében, egyszóval a társadalmi jólét fokozásában. A 21. század meghatározó jelentőségű globális társadalmi-gazdasági folyamata a tudásalapú gazdaság kiépülése. Ebben a típusú gazdaságban csak azok az országok, régiók lehetnek versenyképesek, amelyek a termelési szerkezetüket a magas hozzáadott értéket tartalmazó termékek és szolgáltatások előállítására programozzák át. Az elmúlt évtizedben is leginkább azok az ágazatok fejlődtek, amelyek technológia-intenzívek és innováció orientáltak voltak. A regionális versenyképességet a tényezők széles köre befolyásolja, mégis megadhatók a legfontosabb hatóerők. Az Európai Unió regionális jelentései (CEC 1999/b.) az innovációt, a kutatást és a technológiafejlesztést tekintik a versenyelőnyserzés legfontosabb területének. A régiók versenyképességét döntően a régió belül folyó eredményes K+F tevékenység, az innovációk létrehozása és széleskörű elterjesztése segíti elő. A régióban működő innovációs tevékenység, különösen a K+F eredményeinek gyakorlati alkalmazása közvetlenül is megmutatkozik a régió vállalkozásainak versenyelőnyében (Lengyel, 2000). A versenyképesség növelésének a vállalati gyakorlatban az innováció ma már nélkülözhetetlen eszköze, hiszen napjainkban versenyelőnyt csak innovációs fejlesztések révén lehet elérni.

Az innovációs fejlesztések célterülete napjainkban bővült, s már nemcsak a vállalati szintű, de a helyi-regionális versenyképesség fokozása is célja és ezzel a társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból egyaránt fenntartható fejlődés elősegítése.

Új, és minél nagyobb arányban minőségi (tudás-intenzív, nagyobb hozzáadott értéket előállító) munkahelyek teremtésének, a lakosság életminőségének javításának, illetve a regionális fejlettségbeli különbségek kiegyenlítésének is fontos eszköze az innováció.

Míg korábban a régiók társadalmi - gazdasági elmaradottságának megszüntetését, a regionális egyenlőtlenségek mérsékelését jelentős állami támogatással próbálták elérni, addig újabban a régiók versenyképességének javítása került előtérbe célzott közösségi, illetve nemzeti-regionális fejlesztési forrásokkal. Az elmaradott régiókat nem azért kell támogatni, mert elmaradottak, hanem azért, mert olyan fejlesztési elképzelésekkel rendelkeznek, amelyek megvalósításával javul a versenyképességük. A versenyképesség értelmezésekor a globális verseny jellemzőiből kell kiindulni, amelyek viszont szorosan kötődnek a vállalat lokális, regionális gazdasági bázisához (Török, 1998). A versenyképességet befolyásoló tényezők sorában meghatározó jelentősége van az egyes régiók innovációs potenciáljának és az innovációs kapacitás bővítését elősegítő szakpolitikáknak.

Az Európai Unió tagállamaiban – nemzeti és közösségi forrásokból – az innováció fejlesztése erősödő szerepet játszik a regionális versenyképesség fokozásában. A legutóbbi évekig az innováció nem kapott megfelelő hangsúlyt a regionális politika formálásában. Ugyanakkor az elmúlt évek közösségi ágazati politikája is felismerte azt, hogy az innováció kulcsfontosságú a területi különbségek kezelését

célul tűző regionális politika számára. A hátrányos helyzetű régiók számára kitörési pont lehet innovációs kapacitásaik növelése révén az információs társadalom kínálta új gazdasági lehetőségek kihasználása. Az Európai Bizottság az innovációs és a regionális politika szorosabb összehangolását, az innováció-orientált területfejlesztés támogatását tűzte ki célul új fejlesztési és támogatási irányelveiben. Az *innováció-orientált regionális politika* célja egyfelől a térségi adottságok javítása, másfelől pedig az, hogy a regionális gazdaságok számára elérhetővé tegye a technológiai és innovációs fejlesztések eredményeit és a helyi erőforrások aktiválásával, bekapcsolja a régiókat az átfogó innovációs folyamatokba. Az *innováció-orientált területi politika* nem közvetlen beavatkozást jelent, hanem olyan intézményfejlesztést, amely megfelelő eszközökkel olyan feltételeket, innovációs környezetet teremt, ami a gazdasági szereplők számára megkönnyíti az innovációk fejlesztését, befogadását és széleskörű alkalmazását, amelynek során *a fenntartható fejlődés, az életminőség és a versenyképesség* fogalmát a *tudás megszerzésével, terjesztésével, és az innovációval kötik össze* (Rechnitzer, 2003).

A tudás alapú gazdaság és a régiók versenyképességének megteremtése céljából tehát szükség van az innovációs kapacitás széles körben való terjesztésére, az információk, technológiák és egyéb innovatív piaci ismerteknek a gazdaság szereplőihöz történő közvetlen eljuttatására. Éppen ezért az innovációs rendszer intézményei – a gazdaságfejlesztési és a regionális politika integráns részeként – nemcsak *szervezetileg, hanem térben is decentralizáltan (regionalizáltan) működhetnek hatékonyan*. A régiók gazdasági vonzása a különböző *kutatóbázisok, az innovatív kis- és középvállalatok és az innováció fejlesztéssel foglalkozó szervezetek hálózati együttműködésétől, valamint az innovációt támogató széleskörű, decentralizált szervezetrendszer és intézményhálózat hatékony működtetésétől, az általuk koordinált innováció-fejlesztési akciók sikerétől is függ* (Gál 2000).

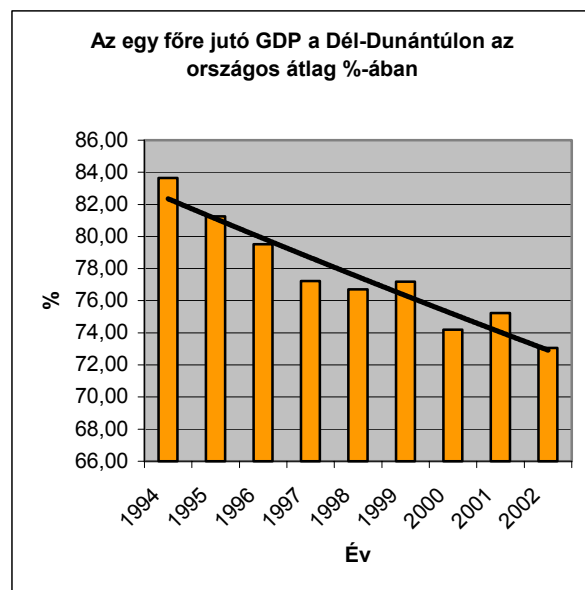
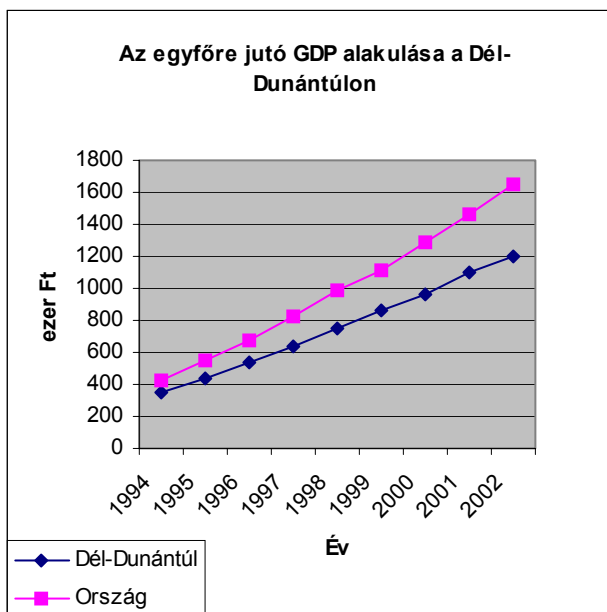
A Dél-Dunántúl az ország egyik legjelentősebb felsőoktatási központjával, kutatóbázisával rendelkező régiója, belső erőforrásaira, jól *átgondolt regionális fejlesztési programra* alapozottan, a képzett munkaerőre építő iparszerkezetet és a régió vállalkozásainak versenyképességét elősegítő hatékony *innovációt támogató rendszer* kiépítését, a korszerű szolgáltatások fejlesztését tűzte ki maga elé, amellyel megkönnyítheti a felzárkózást a fejlett európai régiók közé. *A fejlesztési program szintjén* a teljes gazdasági fejlesztési blokkot körbefogja az innovációs fejlesztés és a fogadóképesség javításának határozott szándéka, amely az egyetemi-felsőoktatási, valamint a kutatási-fejlesztési bázisok és a KKV-k hálózati keretekben megvalósuló kooperációjára épül.

A Dél-dunántúli régió jelenlegi nehéz gazdasági helyzetéből történő kilábalás záloga a mára elavult gazdasági szerkezet átalakítása, a magasabb technológiai színvonalú termelés előtérbe helyezése lehet, melyben kulcsszerepet játszik a termék- és termelési innovációk háttérének megteremtése és a fejlesztés keretétül szolgáló innovációs stratégia kidolgozása.

2. A RÉGIÓ HELYZETE ÉS ADOTTSÁGAI

A Dél-dunántúli régió mind országos, mind nemzetközi összehasonlításban a fejletlenebb régiók közé sorolható. Ennek oka elsősorban a régió nagy részének rossz megközelíthetősége a külföldi és hazai gazdasági centrumokból, valamint a határ menti fekvés, ami a történelem során kialakult elszigeteltség miatt fékezte a régió fejlődését. A kistérségek társadalmi-gazdasági fejlettségét jellemző, ún. „komplex mutató” alapján az ország legfejletlenebb 30 „elmaradott” kistérségből 5 található a Dél-Dunántúlon, egy részük a régió „külső periferiáját” képező horvát határ mentén helyezkedik el. A régió pozícióját elsősorban Baranya megye, azon belül is a régió népességének hozzávetőleg egyhatodát kitevő Pécs város határozza meg. A fentiekben a magyar térszerkezet kapcsán Budapest-szindrómáról beszélhettünk. A Dél-dunántúli régió kapcsán pedig – némileg más karakterisztikával – ugyanaz mondható el Pécs és a régió viszonyáról.

Az előnyök és hátrányok történeti összességében a Dél-Dunántúl átlagos vagy annál kedvezőbb pozíciójú magyarországi régió. Ha röviden értékelni kívánjuk a régió gazdasági potenciálját és viszonyított fejlettségét, akkor azt mondhatjuk, hogy a régió versenyképességi adottságai nem rosszak, a közlekedési peremhelyzet azonban egyelőre komoly fejlődési korlát. A külső, és főként a külföldi működő tőkére viszont szerény mértékű vonzást volt képes gyakorolni, és jórészt ezzel összefüggően maradt le a területi GDP-vel mért gazdasági teljesítmény, illetve az ipari kibocsátás terén a régió. Legfőbb szerkezeti növekedési probléma a feldolgozóipar gyengesége, amely a területi GDP-ben és az ipari exportképességben megmutatkozik.

A rendszerváltás és a gazdasági struktúraváltás megrendítette a régió gazdaságát, de a teljes összeomlás veszélye hamar elmúlt. A vállalkozások hamar szembesültek a gazdasági szerkezetváltás következményeivel: a piacgazdaságra való áttérés nehézségei mellett infrastrukturális hátránnyal, tőkehiánnyal kellett megküzdeniük, miközben a nemzetközi munkamegosztásba egyre fokozottabban kellett bekapcsolódniuk. Az évtized második felében azonban a felgyorsult és tényezőit, jellegét tekintve megváltozott gazdasági növekedési szakaszban nem volt képes alkalmazkodni az új követelményekhez, fokozatosan lemaradt a dinamikus régióktól. A lemaradás elsősorban a gazdaságszerkezet problémáiból adódott: az örökölt gyenge iparosodottság nem adott megfelelő alapot a belső feldolgozóipari (azon belül is az exportvezérelt) expanzióra, és ugyanezen ok felerősítve – a földrajzi elhelyezkedésből és a relatíve rossz fizikai elérhetőségből is adódó – gyenge tőkevonzó képességgel nem kedvezett a kívülről jövő befektetéseknek sem.

A gazdasági átmenetet követő jelenlegi szakasz jellemzője a stabilizáció – igaz, a korábrinál alacsonyabb szinten –, amely az új pályára épülő növekedés esélyét teremtette meg: a munkanélküliség – még viszonylag magas szinten, de – mérsékelt csökkenésbe fordul, az egy főre jutó GDP növekedik. A gazdaság térszerkezeti rendje letisztul, a régi és új tényezők együttese állandósulni látszó trendeket és regionális fejlődési pályákat rajzol.

A régió a területi gazdaság főbb jegyeit tekintve az egyik leghomogénebb magyar régió, a régiót alkotó három megye fejlődési útja, mai jellemzői és jövője nagyban hasonlít – és kötődik – egymáshoz. A megyék közötti fejlettségi különbségek az elmúlt időszakban csökkentek. Tolna megye különlegességét az adta, hogy területén helyezkedik el az egyetlen magyar atomerőmű, a megyéhez képest óriási potenciálként. Baranya megyénél Pécs jelenléte és a teljesítményben is megmutatkozó agglomeratív hatása tükröződik. Somogy megyében pedig a Balaton déli partjának különleges

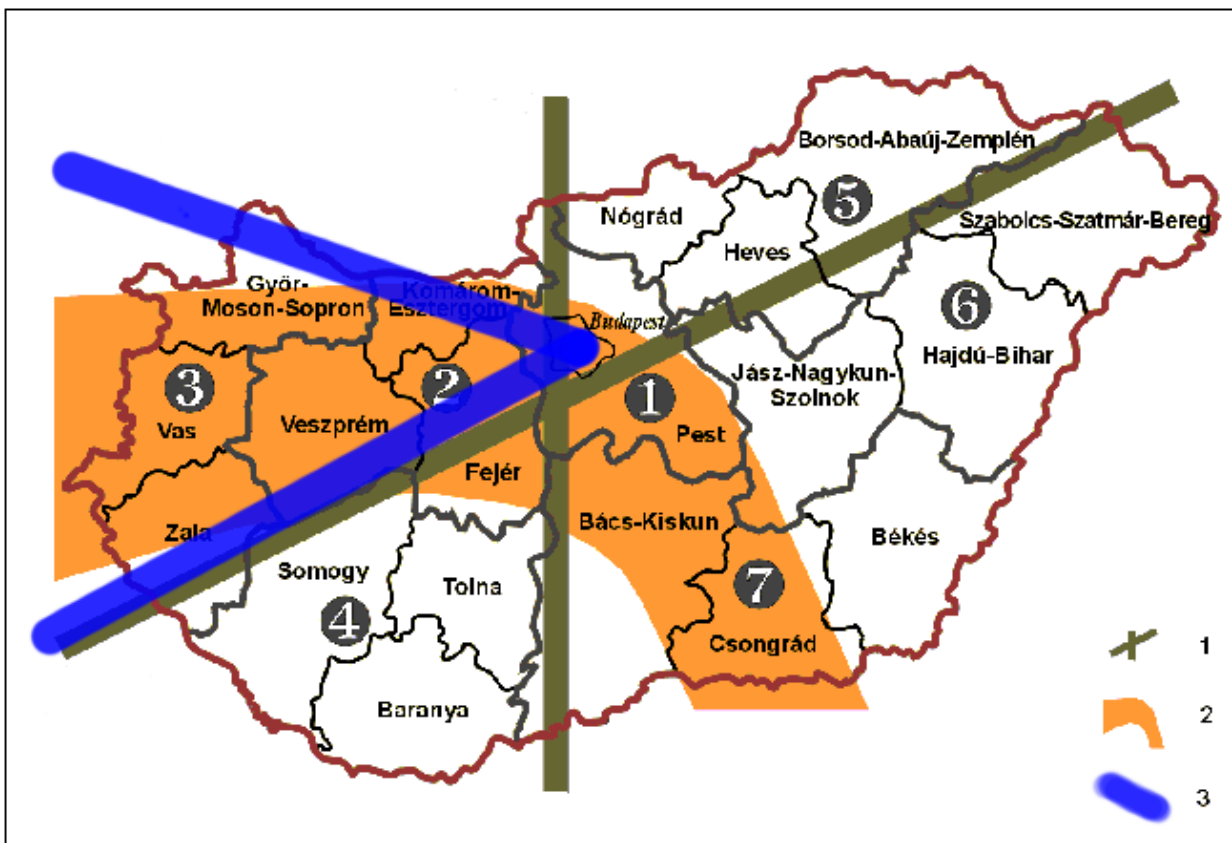
jellemzői módosították a megye fejlettségét. Mivel a fél évtized alatt a magyar gazdaságban a GDP-vel mért növekedés dinamikusán haladt előre, illetve az ezredforduló már a minőségi növekedés szakasza ezek az egyedi jellemzők szükségképpen elveszítették a tényleges és teljes térségi állapotot fedő (szépítő) jellegüket, így ma a fejlettségi átlagszintet egy-egy sajátosság kevésbé képes korrigálni.

2.1. A régió gazdasági teljesítőképesége és pozíciója

A régiók gazdasági pozícióváltásának elemzését a piacgazdasági átmenet időszakában a GDP-vel mért területi gazdaság teljesítőképesége alapján végezhetjük el. Ebben a tekintetben Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben a területi különbségek nemcsak a főváros és a vidék, de vidéki régiókon belüli különbségek is jelentősen emelkedtek. A térszerkezeti trendben az ezredfordulón van egy említésre méltó fordulat is: a statisztikák azt mutatják, hogy 1998-ig a – leginkább a fajlagos GDP-ben mért – területi különbségek úgy nőttek, hogy nagyobb lett a főváros és a hat vidéki régió közötti különbség; ezt követően azonban a különbségek növekedése elsősorban már a vidéki régiók közötti differenciálódással folytatódik, a nyugat- és közép-dunántúli régió mutatói közelebb kerülnek a fővárost jellemzőkhöz, és fokozatosan elszakadnak a másik négy vidéki régió értékétől.

Történelmi fejlesztési tengelyek Magyarországon

Régiók (NUTS 2): 1 – Közép-Magyarország; 2 – Közép-Dunántúl; 3 – Nyugat-Dunántúl; 4 – Dél-Dunántúl; 5 – Észak-

Magyarország; 6 – Észak-Alföld; 7 – Dél-Alföld.

Jelmagyarázat: 1 – Történelmi fejlődési tengelyek; 2 – Rendszerváltáskor új fejlődési terület; 3 – Az ezredfordulóra kialakuló fejlődési ék.

Forrás: Faragó L. 1999, RIS 2003

Magyarország térszerkezetét a történelem során a Duna észak-déli vonala osztotta markánsan két részre (Dunántúl – keleti országrész). A Duna vonalán egy ipari tengely is kialakult (Vác, Budapest, Százhalombatta, Dunaújváros, Paks, Mohács). A szocializmus iparosítási törekvéseinek következtében bányászatra alapozott nehézipari tengely alakult ki a Dunántúli Középhegység és az északi középhegység térségében (Zalaegerszeg, Ajka, Várpalota, Székesfehérvár, Oroszlány, Tatabánya, Salgótarján, Ózd, Kazincbarcika, Miskolc, Tiszaújváros). A két tengely a főváros térségében metszette egymást (1). A rendszerváltás időszakában a nehézipari központok válságával és a gazdasági szerkezetváltás elindulásával átrendeződtek az ország gazdasági tengelyei, felértékelődtek a nyugati határmenti területek és a meglévő autópályák környezete (2). Jelenleg ennek a fejlődési zónának az összeszűkülése tapasztalható egy észak-nyugati fejlett ék (Budapest és agglomerációja, Székesfehérvár és Balaton vonala, Budapest – Győr – Bécs tengely és a nyugati határszél) ékelődik be a fejletlenebb területek közé (3).

A Dél-Dunántúl *a vállalkozások számarányát* tekintve – egy viszonylag kiegyenlített térszerkezet mellett – országosan a második helyen áll, de a szervezetrendszer elaprózott (a kisvállalkozások dominanciája), és alacsony szintű a KKV-k tőkeellátottsága. Nagyobb a szóródás a vállalkozások foglalkoztatási képessége (az 1000 lakosra jutó alkalmazottak száma) tekintetében, és ugrásszerűen megnőnek a területi különbségek a gazdasági teljesítmény mutatóiban, valamint a (külföldi) tőke vonzását tekintve. A társas vállalkozások foglalkoztatotti létszám szerinti megoszlása még az elaprózott létszámú vállalkozási kört mutató vidéki átlaghoz képest is lefelé toódik el. Mindössze 8,3% volt 2003-ban a 10 főnél több embert foglalkoztató vállalkozások száma, és 39,4% nem rendelkezett alkalmazottal.

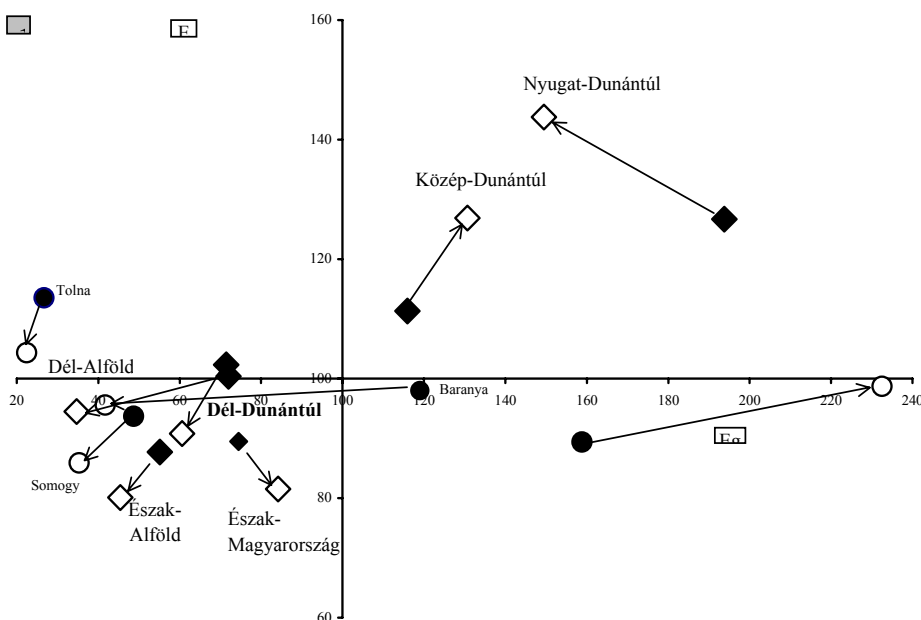
A régiós átlagot e tekintetben is Baranya, illetőleg a Baranya megyei működő társas vállalkozások 63,5%-át adó Pécs határozza meg. *A régió gazdasági teljesítőképeségét* jól jellemzi, hogy az egy főre jutó GDP 2000-ben az országos átlag 75,7%-a volt, (az EU 1995-1997 közötti átlagának 38,6%-a). Az egy főre jutó GDP különbség arányai tekintetében a Dél Dunántúl volt az 1990-es évek „új vesztese”, hiszen a régiókat tekintve a legkisebb növekedési dinamikát produkálta, és az amúgy hasonlóképpen nem kiugró növekedést elérő Dél-Alföld egy hajszállal megelőzte. A területi gazdasági növekedés a 90-es évek második felében megtorpant, a dinamikus régiók magasabb növekedési rátákat produkáltak. A régió egy lakosra jutó GDP-je szerinti pozíció az 1995-ös átlagot némileg meghaladó szintről 2000-re lecsúszott a korábban is elmaradottnak tekintett térségek szintjének közelébe. A fajlagos GDP a trendvonalát tekintve stabil, kiegyenlített, nem jellemzik a rövid távú, hektikus mozgások. Ebből adódóan Dél-Dunántúl regressziója is irányzatszerű. A vidéki Magyarország területi különbségeinek növekedésében nem kis szerepet játszik az, hogy az eddig a fejlettségi tengely közepén elhelyezkedő dél-alföldi, és főként a dél-dunántúli régió határozottan a lemaradók felé sodródik. Ez idézi elő az a fordulatot, hogy az ezredfordulón már a magyar térszerkezet polarizálódását elsősorban nem a korábbi Budapest–vidék szétválás viszi előre, hanem a vidéki régiók közötti differenciálódás.

Fontosabb gazdasági mutatók területi különbségei (az országos átlag százalékában)

Régiók	Egy főre jutó GDP		Egy főre jutó nettó jövedelem		Egy főre jutó külföldi tőkebefektetés		1000 lakosra jutó működő vállalkozások száma	
	1994	2002	1994	2002	1994	2002	1994	2002
Dél-Dunántúl	84,0	73,1	89,6	93,3	35,3	21,0	112,5	90,6
Közép-Magyarország	145,6	163,9	120,7	117,8	241,2	227,4	136,5	140,0
Közép-Dunántúl	86,4	88,7	97,7	103,5	73,5	76,2	96,9	92,9
Nyugat-Dunántúl	100,7	103,3	92,1	94,4	83,8	134,2	93,8	98,8
Észak-Magyarország	69,6	63,7	89,7	86,6	32,4	37,1	63,5	70,6
Észak-Alföld	73,9	64,4	87,4	90,7	20,6	33,8	68,8	75,3
Dél-Alföld	83,3	68,9	87,9	92,3	33,8	21,8	90,6	84,7
Országos átlag	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: ECOSTAT, KSH, Országos Munkaügyi Központ, Jövedelem felmérés

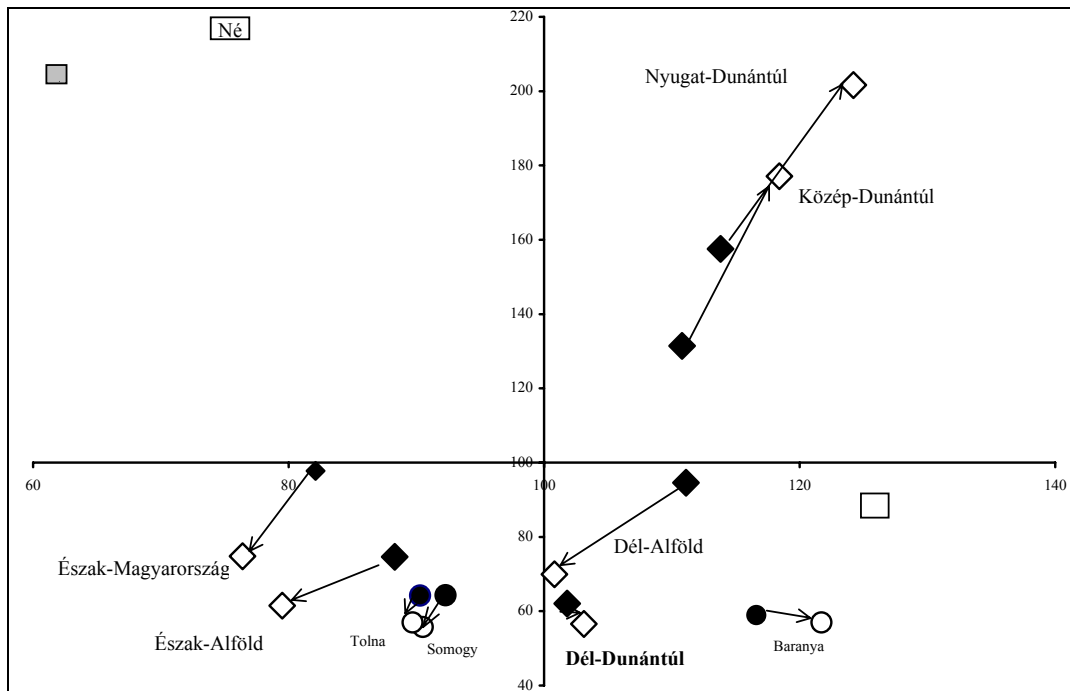
Az egy lakosra eső GDP és külföldi tőke a vidéki átlag százalékában, 1995, 2000¹

Forrás: A GM adatközlése (a 2000. évre) 1999. és Területi Statisztikai Évkönyv, 1997 és 1998. (Különböző oldalak). Budapest, KSH. (Hrubi László számítása).

¹ A különbségek érzékelhetőbb bemutatása érdekében nem szerepel a főváros és Pest megye alkotta közép-magyarországi régió, mert Budapest egy főre jutó külföldi tőke nagysága 2000-ben 5,9-szerese a vidéki átlagnak, a Pest megyével együttes átlag pedig 4,6-szeres (ezért vettük alapul egyébként a vidéki, főváros nélkül számolt átlagot). A fajlagos GDP-t tekintve a központi régió előnye kisebb, 1,9-szeres (Budapesté pedig 2,46-szoros).

Az 1 fő átlagos népességre eső feldolgozó-ipari és pénzügyi-üzleti szolgáltatásbeli GDP a vidéki átlag százalékában, 1995, 2000²

Forrás: Gazdasági és Közlekedési Minisztérium, 2002. (Szerkesztette Hrubai László).

A területi GDP alakulásában – a Dél-Dunántúl esetében is – három fő tényezőnek van meghatározó jelentősége: *a külföldi működő tőke jelenlétének, a vállalati exportképességnek, illetve a gazdaság ágazati szerkezetének.*

- A külföldi befektetések vonzása terén a régió adottságaihoz képest nem ért el jelentős eredményeket. A 2001-ig befektetésre került külföldi tőkének mindössze 1,76%-a került a Dél-Dunántúli régióban – ezzel a régió messze a legutolsó helyet foglalja el régiók közötti összehasonlításban. (Területi Statisztikai Évkönyv, KSH, 2002.). A helyzetet súlyosítja az a tény, hogy a külföldi tőkebefektetések régióbeli összértéke 1995 óta nominál értékben lényegében stagnál. Az egy főre jutó külföldi tőkebefektetés tekintetében az 1994-ben még 4. helyen álló régió 2001-re az utolsó helyre esett vissza, s a megtelepült külföldi cégek tőkeereje is itt a legkisebb. A szektorális megoszlást tekintve a legtöbb tőkét a feldolgozóipar vonzotta, de számottevő mennyiségű tőke áramlott a telekommunikációba, az energiaiparba, a kereskedelembé és a különféle szolgáltató szektorokba is. Ugyanakkor elmondható, hogy a csekély mértékű külső tőkebevonást egyetlen magyar régióban sem képes a belső tőkeakkumuláció ellensúlyozni.
- Az exportképesség, azon belül az ipari exportképesség, nyilvánvalóan nem független a külföldi tőke jelenlététől. A régióban alacsony az ipari exportképessége, az ipari értékesítés 52,9% az export részaránya, mely elmarad az országos aránytól (55,1%). A Dél-Dunántúl a régióknak az országos ipari exportból való részesedése tekintetében az utolsó helyen áll. Az egy főre eső exportérték 2001-ben mindössze 2,3 millió HUF volt, ami eltörpült a 17, illetve 13 milliós nyugat-, ill. közép-dunántúli értékhez képest. A dél-dunántúli régió pozíciója az ipari exportképességet – és a korábban már más nézőpontból jellemzett iparosodottságot –

² Budapest és a központi régió az előbbi okok miatt itt sem szerepel, de kizárólag a pénzügyi-üzleti szolgáltatások miatt. Ugyanis Budapestnél az 1 fő átlagos népességre eső feldolgozó-ipari GDP 2000-ben csak 19,4%-kal, a régióé pedig mindössze 8,1%-kal magasabb a vidéki átlagnál, ellenben pénzügyi-üzleti szolgáltatásbeli GDP-nél Budapest esetében a különbség 5,21-szeres, ennek folytán a régióval pedig 3,73-szoros. Forrás: A KSHivatal, 1995 (Saját számítás).

tekintve a korábbi szempontok és helyzet szerint alakul, a lemaradók felső harmadában helyezkedik el. Az összefüggés is magától adódik: fejletlen feldolgozóipar nem képes tartós exportteljesítményt produkálni.

- Dél-Dunántúlon egy lakosra jutó ipari termelési érték 2001-ben az országos átlag 58,7%-a volt, alig magasabb, mint az alföldi régiók országosan legalacsonyabb értékei. Az ágazatok közül a feldolgozóipar aránya itt a legalacsonyabb az országban. A Dél-dunántúli régió a feldolgozóipari teljesítményt tekintve régóta az ország legkevésbé fejlett térségei közé tartozik, a területi gazdasági ágazati szerkezet tartós problémája ez. Korábban ez még csak az ágazati szerkezet másságát jelenthette, ma már azonban szinte az egész helyi gazdaság növekedésére kiterjedő hatása van. Először is, a feldolgozóipar a gazdasági innováció elsődleges hordozója, hiánya az innovációs fogadóképesség hiányát is jelenti. Másodsor pedig – a fentebbiek szerint – a feldolgozóipari növekedés elmaradása mérsékli a terciér szektor, azon belül különösen a pénzügyi-üzleti szolgáltatások piaci keresletét, visszafogja a növekedésüket. A területi gazdasági növekedés lehetősége ma már elsődlegesen a gazdaságszerkezettől függ, ezért a régió gazdasági lemaradásában a másik kulcstényező az ágazati szerkezet deformáltsága, a modern feldolgozóipar gyengesége a régióban. Ez az oka annak is, hogy a beruházási érték, kihasználtság és az árbevétel vonatkozásában a régió 18 ipari parkja messze elmarad a fejlettebb régiókban működő ipari parkoktól. Az ipari parkok méretükben, profilukban eltérőek, még sincs közöttük tudatos funkciómegosztás. A Dél-Dunántúl esetében a viszonylag gyenge feldolgozóipar a kereslethiányos regionális piac megtorpanásával visszafoghatja a régióban dinamikusabban fejlődő üzleti-pénzügyi szolgáltatások fejlődését is.

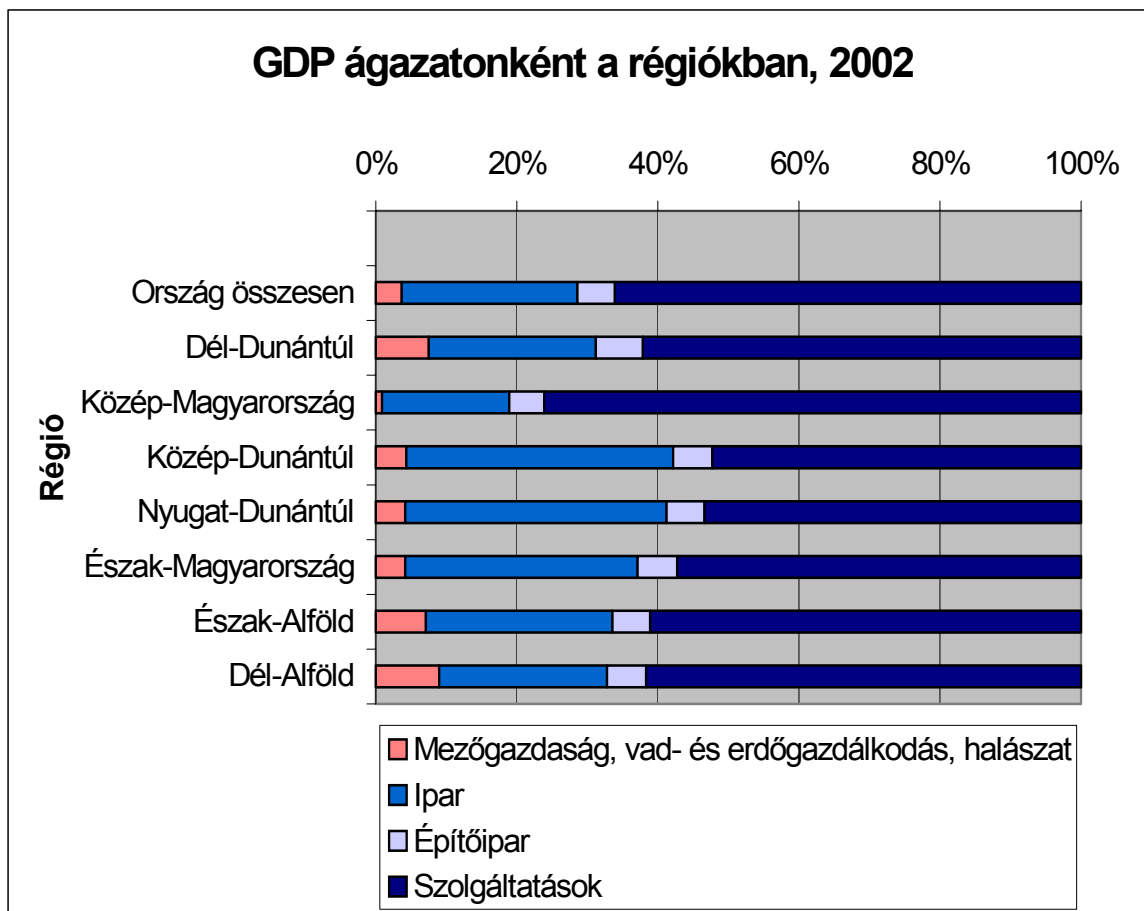
A Dél-Dunántúlon az átlagosnál valamivel nagyobb az agrár- és terciér szektorbeli vállalkozások aránya, és kisebb mértékben vannak jelen ipari-építőipari cégek. Összességében az ágazati összetételnek azonban nincs különösebb térségi sajátossága.

A régió, azon belül is az ipar ágazati szerkezetét vizsgálva az egyes ágazatok GDP-hez való hozzájárulása tekintetében a feldolgozóipar tehát jelentősen elmaradt az országos átlagtól, ugyanakkor az energetikai ipar az országos átlagot jóval meghaladó mértékben részesedett. A mezőgazdaság, az oktatási, az egészségügyi és a vendéglátóipari szolgáltatások tekintetében országos átlag feletti, a kereskedelmi és az egyéb közszolgáltatások terén országos átlag körüli értékeket kapunk. Országos összehasonlításban a régió gazdaságszerkezete az agrárágazat súlyát tekintve az alföldi értékekhez áll közel, a feldolgozóipar gyengesége tekintetében ugyanakkor az alföldi régióknál is gyengébb arányokat mutat. A szekunder ágazatok fejletlenségét egy erőteljesebb –de területileg erősen koncentrált – terciérizáció kompenzálja. Ígéretes az üzleti, pénzügyi és kereskedelmi szolgáltatások viszonylagos erőssége még nyugat-dunántúli összehasonlításban is. Természetesen ez utóbbi ágazatban az iparénál is erősebb városi, nagyvárosi koncentrálttság jellemző (Pécs). A régióon belül az ágazatok értéktermelésben játszott szerepének időbeli trendjeit vizsgálva (1995-2000) az agrárágazat visszaszorulása, a feldolgozóipar fokozatos aránynövekedése, az energetikai ágazat lassú térvészése, illetve az üzleti szolgáltatások trendjellegű erősödése figyelhető meg.

Az egyes ágazatok GDP-hez való hozzájárulása a régióban és Magyarországon 2002-ben

GAZDASÁGI ÁG	DÉL-DUNÁNTÚL	ORSZÁG ÖSSZESEN
Mezőgazdaság, vad-, erdőgazdálkodás, halászat	7,5	4,2
Ipar	23,7	28,7
Építőipar	6,7	4,6
Szolgáltatások	62,1	3,0

Forrás: KSH

Forrás:

KSH

Az ágazatokon belüli szerkezetet elemezve az *iparban* az 1990-es években drámaian csökkent a bányászat, a vegyipar szerepe, kisebb mértékben esett a nem fém ásványi anyagokból készült termékek gyártása és az egyéb feldolgozóipar. Pozitív irányú változás a gépiparban figyelhető meg. Az ország villamos energia termelésének 40%-át előállító egyetlen atomerőműve (Paks), Tolna megye gazdasági adatait jelentősen javítja, de a régió gazdaságába szervesen nem épül be, hatása a város környékére korlátozódik. Az iparfejlesztés területén a legnagyobb gondot a versenyképes termékszerkezet hiánya és az ipari vállalkozások alultőkésítettsége jelenti. Az ipar, és ezen belül legfőképpen az építőipar hozzáadott érték-aránya nem tér el jelentősen az országos átlagtól (33,2%), a szolgáltatások aránya azonban országos átlag alatti (58,2%).

A Dél-Dunántúl *idegenforgalmi-turisztikai adottságai* sokrétűek. A régió belül területileg rendkívül koncentrált turizmus, illetve a gyógyturizmus az országos átlagnál nagyobb szerepet játszik a régió életében. Az átlagos tartózkodási idő a régió belül Somogy megyében a leghosszabb (5 éjszaka), egyértelműen a balatoni pihenő turizmusnak köszönhetően, a másik két megyében nem éri el az országos átlagot.

Az *agrárgazdaság és az ehhez kapcsolódó élelmiszergazdaság szerepe jelentős*, a kisebb településeken szinte kizárólag ez nyújt helyi megélhetési lehetőséget. A teljes hozzáadott értékből a mezőgazdaság részesedése csökkent, de így is jelentősen meghaladja az országos átlagot (8,6%). Az agrárfoglalkoztatottak aránya a rendszerváltást követő drasztikus visszaesés ellenére jelentős maradt, az ágazatban jelenleg dolgozók aránya a foglalkoztatottakhoz képest az országos átlag közel kétszerese (9,2%). A régió jelentős mezőgazdasági kultúrája a szőlő, az erre épülő bortermelés a helyi értékesítésen túl egyben jelentős exportcikk is. Az ország bortermelésének 15%-a a régióban realizálódik, ezen belül kiemelkedően magas a minőségi borok aránya. A Dél-dunántúli régió erdőszűtsége az országos átlagot meghaladó. A régió erdői gazdagok nagyvadakban, mely a régió egyik fontos exportcikke is.

Dél-Dunántúl **humán erőforrásait** illetően sem tekinthető kedvező helyzetű régióknak, romló élvészületési rátával, öregedő népességgel. Népeiségének képzettségi szintje alapfokon megegyezik az országos átlaggal, magasabb képzettségi szintek tekintetében azonban a régió elmarad az országos átlagtól, a képzettségi szint növekedésével nő az elvándorlás aránya is.

A közép- és felsőfokú képzésben részesülők aránya a régiókban

Régió	Középfokú képzésben részesülők aránya, %		Felsőfokú képzésben részesülők aránya, %	
	1996	2001	1996	2001
Közép-Magyarország	3,85	4,53	1,43	2,95
Közép-Dunántúl	3,30	3,94	1,21	1,20
Nyugat-Dunántúl	3,66	4,27	1,36	1,51
Dél-Dunántúl	3,27	3,69	1,20	1,53
Észak-Magyarország	3,57	3,96	1,36	1,06
Észak-Alföld	3,37	3,97	1,31	1,44
Dél-Alföld	3,43	4,07	1,31	1,56
Ország	3,55	4,14	1,33	1,82

Forrás: KSH, 2001

A felsőfokú végzettségű népesség a dél-dunántúli régióban

Régió	Befejezett felsőfokú iskolai végzettségű	
	25-X évesek %-a	Az országos érték %-a
Baranya	11,0	87,3
Somogy	9,3	73,8
Tolna	9,0	71,4
Dél-Dunántúl	9,9	78,6
Ország	12,6	100

Forrás: KSH, 2001 Népszámlálás

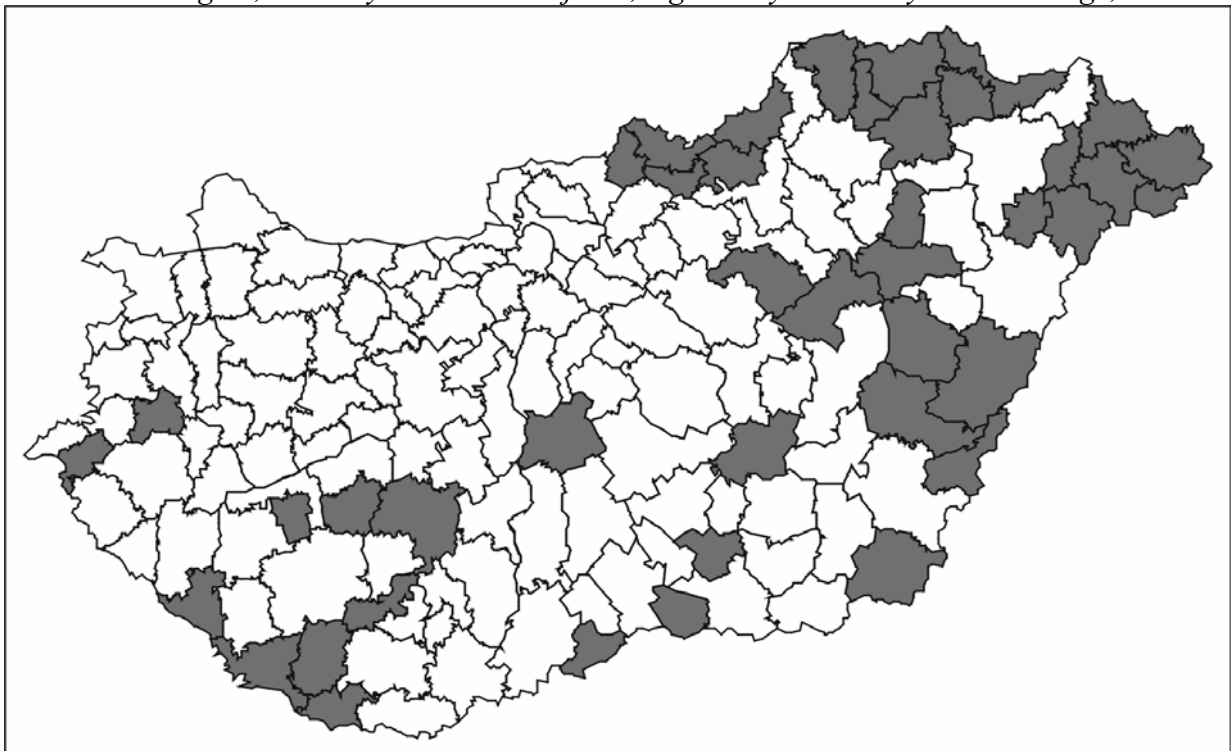
A régió **foglalkoztatottsági viszonyait** az országos átlagnál alacsonyabb foglalkoztatási és az átlagot meghaladó munkanélküliségi ráta jellemzi. A foglalkoztatottak száma 1992 és 1998 között drámai mértékben (közel 30%-kal) csökkent, a legnagyobb csökkenést a bányászatban regisztrálták (92,8%). A foglalkoztatási szerkezet átalakulásával a közsféra vált a legjelentősebb foglalkoztatóvá, ezt követi az újrastrukturálódó feldolgozóipar. A régióon belül jelentős különbségek vannak: míg a centrumtérsegekben a munkanélküliség jóval az országos átlag alatt van, addig vannak olyan depressziós (határ menti) térségek, ahol a munkanélküliség több mint kétszerese az országos átlagnak. A nők munkanélküliségi rátája jóval (2,5 százalékpont) alacsonyabb, ugyanakkor az országos tendenciáknak megfelelően foglalkoztatottságuk is elmarad a férfiakétól, kereseteik pedig lassan közelítenek egymáshoz. A roma kisebbség aránya a régióon belül magasabb az országos átlagnál, és - az országos helyzethez hasonlóan - foglalkoztatási szempontból rendkívül kedvezőtlen a pozíciója. Különösen magas a roma lakosság aránya az elmaradott aprófalvas kistérségekben, ahol a súlyos szegénység és a centrumtérsegektől való elzártság tovább nehezíti felzárkóztatásukat.

FONTOSABB MUNKAERŐPIACI MUTATÓK ALAKULÁSA

Régió	Foglalkoztatottsági ráta (%)		Munkanélküliségi ráta (%)		Aktivitási arány (%)	
	1994	2003	1994	2003	1997	2003
Közép-Magyarország	57,8	55,1	7,5	4,0	54,3	57,5
Közép-Dunántúl	55,3	55,3	12,9	4,6	52,4	58,0
Nyugat-Dunántúl	59,8	55,1	9,7	4,6	56,4	57,7
Dél-Dunántúl	52,7	47,2	13,3	7,9	49,1	51,3
Észak-Magyarország	47,8	45,0	19,7	9,7	47,0	49,8
Észak-Alföld	48,2	45,9	18,7	6,8	46,0	49,3
Dél-Alföld	52,8	47,0	14,9	6,5	51,1	50,3
Ország:	53,9	50,6	12,8	5,9	51,2	53,8

Forrás: KSH

Az ország 42, kormányrendeletben kijelölt, leghátrányosabb helyzetű kistérsége, 2003

Forrás: VÁTI, 2003

A régió belüli **területi egyenlőtlenségeket** jelzi, hogy a régió településhálózata erősen polarizált, amelyre egyrészt a középvárosok hiánya jellemző, másrészt (elsősorban Baranya megyében) kiemelkedően magas az apró- és kistelepülések aránya. Az ország 42 leghátrányosabb helyzetű kistérségből 8 van a régióban az összesen 10 dunántúliból. A dél-dunántúli kistérségek több mint felét a „elmaradott” és a „stagnáló” kistérségek képezik.

Egy részük a régió külső periferiáját képező horvát határ mentén helyezkedik el, más részük a megyehatárok mentén kialakult, ún. belső periferia "stagnáló" térségeiben található. E térségekben mind a munkanélküliség, mind a migrációs veszteség, mind pedig az idősebb népesség aránya jóval meghaladja az országos átlagot. Mindegyik depressziós kistérség jellemzően aprófalvas, sok zsáktelepüléssel, rossz úthálózattal. A régió **települési környezetének** minősége - az utóbbi évek elszórt fejlesztései ellenére – romlott, a településeken rendelkezésre álló fejlesztési források szűkössége, illetve hiánya miatt. A régióra egykoron jellemző nehézipari tevékenységek káros hatásai és nyomai a mai napig jelen vannak. A bányászati és nehézipari tevékenységek egykori színterei ma kihasználatlanul állnak, állaguk romlik. A települési barna övek egyébként értékes területei a kárelhárítás és rehabilitáció magas költségei miatt nem vonzóak a befektetők szemében, akik inkább a településkörnyéki zöldmezős beruházást preferálják; felerősítve ezzel a káros szub- és dezurbanizációs folyamatokat.

A Dél-dunántúli régió **környezeti állapota** az egyes környezeti elemek tekintetében eltérő. A rendszerváltást követően a termelés visszaesése következtében ugyan csökkent a lég- az ipari eredetű vízszennyezés és a nagyüzemi állattartó telepek, a műtrágyázás és a növényvédő szerek által okozott talaj- és vízszennyezése, de a felhagyott bányaművelés és a korábbi veszélyes hulladékokat termelő tevékenységeknek a környezetre gyakorolt hatásaival jelenleg is számolni kell. A légszennyezettséget illetően a kén-dioxidok és a nitrogén-oxidok kibocsátása csökkent, ellenben a közlekedés nitrogén-oxid kibocsátási aránya nőtt. A legfőbb kibocsátók a szénbázisú pécsi hőerőmű (2004-től fokozatosan átáll gáz és biomassza tüzelésre, mely a károsanyagkibocsátás csökkenését fogja eredményezni), a beremendi cementgyár, a külszíni bányászat és a közlekedés. A légszennyezés a térség nagyobb városait és a Balaton-partot érinti a leg súlyosabban.

A régió **infrastrukturális** jellemzőire erősen rányomja a bélyegét az elaprózott településszerkezet. A település szerkezeti sajátosságok természetesen nem csak az infrastruktúra kiépültségére, hanem a demográfiai helyzetre, a jövedelmi viszonyokra, egyáltalán a társadalmi, gazdasági sajátosságokra is hatással vannak. Vélhetően a Dél-Dunántúl elmaradottságának egyik fontos magyarázó eleméről van szó. A közüzemi szennyvízesatorna-hálózat kiépítettsége jóval elmarad az ivóvízhálózatétól. Több kistérségben csak a kistérség központjában, illetve a városokban van közüzemi szennyvízelvezetés. Bár a gázvezeték-hálózat hossza 1991-1999 között háromszorosára bővült, a vezetékes gázhálózatba kapcsolt háztartások aránya a Dél-Dunántúlon a legalacsonyabb az országban.

A régió mind hazai, mind nemzetközi értelemben perifériális helyzetű, nincs szervesen bekapcsolódva az országos és nemzetközi közlekedési hálózatokba. A régió **közlekedési** peremhelyzetét jelentősen rontja a gyorsforgalmi utak szinte teljes hiánya. A tagolt településszerkezetű régióban az országos átlagnál némiképp kedvezőtlenebb az útsűrűség. A régió keresztlhaladó főúthálózat többsége intenzíven beépített területeken vezet keresztül, ugyanakkor a mellékutak hiánya miatt a helyközi forgalom is sok esetben a főutak forgalmát növeli. A régióban a zsáktelepülések száma magas: a régió településeinek közel egyharmada (200 település) csak egyetlen közúti kapcsolattal rendelkezik. A vasúti infrastruktúra elmaradottságát jelzi, hogy a régió megyeszékhelyei között a vasúti közlekedési kapcsolat rendkívül rossz, illetve nem létezik, nyugati irányba, Ausztria felé nem vezet közvetlen vasúti pálya. A Dél-Alfölddel való közvetlen összeköttetés minősége miatt a forgalom jelentős része

Budapest érintésével, jelentős kerülővel realizálódik. A többi szomszédos régió irányába is kevés számú és hosszú menetidejű vonatok közlekednek csak. A Duna ugyan Európa egyik legjelentősebb vízi útja, kihasználtsága azonban éppen ezen a szakaszon a leggyengébb. A kikötők műszaki-szállítástechnikai színvonala alacsony, vasúti/közúti kapcsolatuk korszerűtlen.

Összefoglalóan, a Dél-dunántúli régió – elsősorban a korábbi fejlődés átmeneti továbbélése miatt – a kilencvenes évek közepén még átlagos fejlettségi pozíciót mutatott. Az évtized második felében azonban a felgyorsult és tényezőit, jellegét tekintve megváltozott gazdasági növekedési szakaszban nem volt képes alkalmazkodni az új követelményekhez, fokozatosan lemaradt a dinamikus régióktól. A lemaradás elsősorban a gazdaságszerkezet problémáiból adódott: az örökölt gyenge iparosodottság nem adott megfelelő alapot a belső feldolgozóipari (azon belül is az exportvezérelt) expanzióra, és ugyanezen ok felerősítve – a földrajzi elhelyezkedésből és a relatíve rossz fizikai elérhetőségből is adódó – a gyenge tőkevonzó képességgel nem kedvezett a kívülről jövő befektetéseknek sem. Bizonyos körülmények ugyan átmenetileg palástolták ezeket a gyengeségeket, a növekedés ezredforduló utáni új szakaszában azonban a lemaradás explicit módon jelent meg és irányzatszerűvé vált.

A régió kitörésének útját ennek felszámolása, a ma gazdasági-piaci irányzataihoz illeszkedő **innováció-orientált újraiparosítás** jelentheti, amelynek a ma gyengesége ellenére a feltételei rendelkezésre állanak vagy rövid úton megteremthetők.

A Dél Dunántúlon a területi gazdasági modernizációnak a jelenlegi trendek szerint a főbb jegyei a következők lehetnek:

- a gazdasági növekedés és fejlődés *döntően a vállalkozások piaci-üzleti alapon mozgó (ön)fejlődésére támaszkodik*, amelyhez igazodva
- a területfejlesztés intervenciójának az alapja *az innovációra és a belső értékképző adottságok kihasználására építő növekedés- és exportorientált stratégia*.
- a gazdaság szerkezetét tekintve *a tudásalapú gazdaság, a technológiailag fejlett feldolgozóipar és a pénzügyi-üzleti szolgáltatások* a domináns elemek,
- a fejlődés szervezeti hátterét, hordozóját – az innováció területén is – *a hálózatok, rendszerek, intézmények* alkotják.

A fejlesztés és fejlődés teljes rendszerét a globalizáció és a regionalizáció szabta követelmények alakítják. Ennek megfelelően a terület gazdaságfejlesztési stratégia sűrűsödési pontjai a modernizációban az alábbiak:

- a gazdasági, ágazati klaszterek kialakítása, fejlesztése,
- a gazdasági, intézményi (például ipari park, logisztikai centrum, vállalkozási övezet, kompetenciacentrumok stb.) és *innovációs hálózatok kiépítése és fejlesztése*,
- a K+F szervezetek fejlesztése, innováció fejlesztés,
- a versenyképesség erősítését szolgáló elemek (például minőségbiztosítás, formatervezés stb.), illetőleg gazdasági ágazatok, tevékenységek elterjesztése, fejlesztése,
- a gazdasági-üzleti szolgáltatások fejlesztése, regionális fejlesztés és innováció finanszírozás.

A dél-dunántúli régióban mindezeket alapul véve és a helyi adottságokra építve (jelentős, de egyelőre elaprózott vállalkozási szervezeti potenciál, nagyvárosi központ fejlett kulturális-szellemi potenciállal, az átlagnál kvalifikáltabb munkaerő stb.) – potenciálisan több irány képzelhető el: a kulturális, egészség- és a környezettchnológiai ipar, valamint a hagyományos „teherhordó”, a régióban tradíciókkal rendelkező ágazatok (textil- és bőripar, élelmiszeripar, gépgyártás) köré szerveződő rendszerek fejlődése révén megvalósuló újraiparosodás, amely egyben a területi gazdaságszerkezet modernizációját, az új piaci viszonyokhoz és trendekhez való felzárkózást is jelenti.

A régió felzárkózása, az előállított termékek hozzáadott értékének növelése és a régió versenyképességének javítása érdekében kiemelt fontosságú a K+F tevékenységek támogatása, valamint a létrehozott kutatási eredmények gyakorlatba történő átültetése, a kutatói és a gazdasági szféra közötti együttműködések erősítése.

3. A DÉL-DUNÁNTÚL INNOVÁCIÓS KAPACITÁSA ÉS POTENCIÁLJA

A régió, mint az ország egyik tradicionális és jelentős vidéki felsőoktatási központjával, kutatóbázisával rendelkező régiója az emberek kultúrája, képessége és képzettsége, illetve minősége tekintetben kedvező helyzetben van, bár a K+F színvonala, szerkezete és a felsőoktatás struktúrája az innováció fejlesztés szempontjából nem minden esetben előnyös (Gál 2002). A Dél-Dunántúl *regionális fejlesztési programjára* alapozottan a képzett munkaerőre építő iparszerkezetet és a régió kis- és középvállalatainak versenyképességét elősegítő hatékony *innovációt támogató rendszer* kiépítését tűzte ki maga elé, amellyel megkönnyítheti a felzárkózást a fejlettebb európai régiók közé. *A fejlesztési program szintjén* a teljes gazdasági fejlesztési blokkot körbefogja *az innovációs fejlesztés és a fogadóképesség javításának határozott szándéka*, amely az egyetemi-felsőoktatási, valamint a *kutatási-fejlesztési bázisok és a vállalati szektor kooperációjára épül*. A gazdaság szerkezeti átalakulásának, ágazati átrendeződésének, a versenyképes struktúra kiépülésének kulcsa a Dél-Dunántúl innovációs potenciáljának az erősítésében, a technikai és a technológiai megújulásban, a termék- és a termelési innováció szolgáltatási hátterének a megteremtésében van.

3.1. Az innovációs örökség

Egy régió gazdasági fejlődésében a történeti korok sajátosságaihoz igazodóan különböző tényezők játszottak meghatározó szerepet. A 19. század második felében a modernizációs keretfeltételek (tőkefelhalmozás nagysága, közlekedési elzártság, az akkori ipari húzóágazatok fejletlensége, nagy méretű gyárak hiánya) legalább annyira kedvezőtlenek voltak, mint a 20. század végén. A régió korabeli ipari vállalkozásai közül jelentős eredményeket azonban csak azok produkáltak, amelyek speciális találmányaik, technikai újításaik révén itthon és a külföldi piacokon egyaránt ismertté váltak. A pécsiek közül az 1868-ban alapított *Zsolnay-kerámiagyár*, az 1861-ben létrehozott *Hamerli* kesztyűgyár, az 1859-es alapítású *Littke* pezsgőgyár, az 1867-es alapítású *Angster* orgonagyár és az 1889-es alapítású a *Höffler* börgyár elsősorban kitűnő újításaiknak, találmányaiknak, egyszóval a folyamatos innovációnak köszönhetően életben maradásukat, illetve piaci sikereiket. A Dél-Dunántúl második világháború utáni gazdasági fejlődésében már nem a kereskedelemnek, hanem az iparosításnak volt elsődleges szerepe. A dezindusztrializáció tipikus periférikus modelljét követve a térség szerkezeti átalakítása külső forrásokból, régió kívüli (központi és vállalati) döntések nyomán zajlott le. A budapesti ipar dekoncentrációjának – a Dél-Dunántúl iparosítására is ható – vonulatában a vertikálisan szervezett néhány innovatív nagyvállalat korszerű technológiát telepített a régió nagy városaiba –, ezek azonban csupán részegységek előállítására specializálódtak, vagy pedig a termékfejlesztés és értékesítés stratégiai döntési posztjai a fővárosban maradtak. Ritka kivételnek számított, ha egy nagyvállalat több megyébe telepített gyáregységei termelési kapcsolatot létesítettek egymással. A Dél-Dunántúl belső gazdasági kohéziója gyenge volt (Horváth 1999).

Ez a korábbi fejlődési pálya a rendszerváltás után olyanmire mély nyomokat hagyott a régió politikai és önkormányzati döntéshozóiban, hogy a kitörési pontokat továbbra is a hagyományos, csupán a külső erőforrások mobilizálásában látták (csak a privatizációt, vegyes vállalatok alapítását tekintették a szerkezetváltozás lényegének). Az innovációs adottságok a régió mindhárom megyéjében nagyon kedvezőtlenek voltak az 1990-es évek elején. A Dél-Dunántúl félperiférikus állapotokat tükrözött az 1990-es évek elején, az innovációs potenciál bármely elemét is nézzük. A Dél-Dunántúl gazdasági fejlődésének hajtóerejét a szocialista iparosítás, elsősorban a nehézipar fejlesztése jelentette. A gazdaság alappilléreit túlnyomó részt a budapesti nagyvállalatok leányvállalatai jelentették, melyekben a hierarchikus vállalatstruktúráknak köszönhetően az alacsony szaktudást igénylő termelési folyamatok és az életciklusuk végső fázisában lévő termékek tömegtermelése volt meghatározó. A nagyvállalatok csak részlegesen integrálódtak a helyi gazdaságba, az egyes helyi vállalati részlegek közötti együttműködések rendkívül gyengék voltak. A rendszerváltást követően a gazdasági recesszió

első áldozatai éppen a budapesti nagyvállalatoknak a régióban jelentős súlyt képviselő leányvállalatai lettek, melyek közül sokan bezárták kapuikat, illetve többükönél jelentős létszámleépítésekre került sor.

A rendszerváltás kiinduló feltételei ugyanis mind a három megyében igen kedvezőtlenek voltak. Nemcsak a Dél-Dunántúl, hanem az Alföld és Észak-Magyarország is félperiférikus állapotokat tükröz, az innovációs potenciál bármely elemét is nézzük, Budapest dominanciája a meghatározó (és az Észak-Dunántúl a többi nagyrégió fajlagos mutatóinak kb. a kétszeresét produkálja). A magyar regionális politikának erőteljes figyelmet kell fordítania a K+F tevékenység decentralizálására, befolyását latba kell vetnie ahhoz, hogy a fiskális, a monetáris, az ipar- és a kereskedelempolitika tekintettel legyen arra, hogy e régiók válságmenedzselése ugyan elképzelhető a technológiai-kutatási kapacitások nagyarányú fejlesztése nélkül, a fellendülés azonban nem.

A dél-dunántúli megyék innovációs kapacitását a gazdasági átmenet időszakában az alábbi strukturális és minőségi jegyek jellemezték:

- Hiányzott a technológiai szakképzettség, az új technológiák iránti tudatos érdeklődés;
- Az előállított termékek műszaki színvonala alacsony, elenyésző a minőségi és formatervezett termékek aránya;
- A kisvállalkozások szinte kizárólag hazai és kelet-európai piacokra termeltek;
- A vállalkozások kooperációs képessége rendkívül gyenge volt, egyetlen dél-dunántúli nagy- és középvállalat nem tudott kiépíteni erős beszállítói hálózatot, s bár az 1990-es évek első felében a régió ipari exportjának értéke – a külföldi vegyesvállalatok révén – jelentősen nőtt, az exportráta a magyar régiók sorában folyamatosan a legalacsonyabb volt;
- A vállalkozások piaci ismeretei hiányosak, intenzív marketing tevékenységet nem folytattak.

A kutató-fejlesztő helyek főbb adatai, 2002

Terület	K+F helyek db	K+F foglalkoztatott fő	K+F foglalkoztatott ^{a)} fő	Ebből kutató- fejlesztő fő	Ráfordítás ^{b)} millió Ft	A K+F		Részesezés az országos, ill. a régiós ráfordításból
						Foglalkoztatott létszáma az összes foglalkoztatott százalékában	ráfordításai a GDP	
Magyarország	2 426	48 727	23 703	15 192	164 048	0,61	0,98	-
Ezen belül:								
Baranya megye	143	2483	793	488	4961	0,55	1,11	80,6
Somogy megye	36	611	247	93	1029	0,21	0,31	14,1
Tolna megye	12	44	25	26	77	0,028	0,03	0,3
Dél-Dunántúl összesen	191	3138	1065	597	6 067	0,31	0,51	3,7

a) Teljes munkaidőjű foglalkoztatottakra átszámított létszám

b) A kapcsolódó tevékenységek (termelés, szolgáltatások) és egyéb feladatok költségeivel együtt

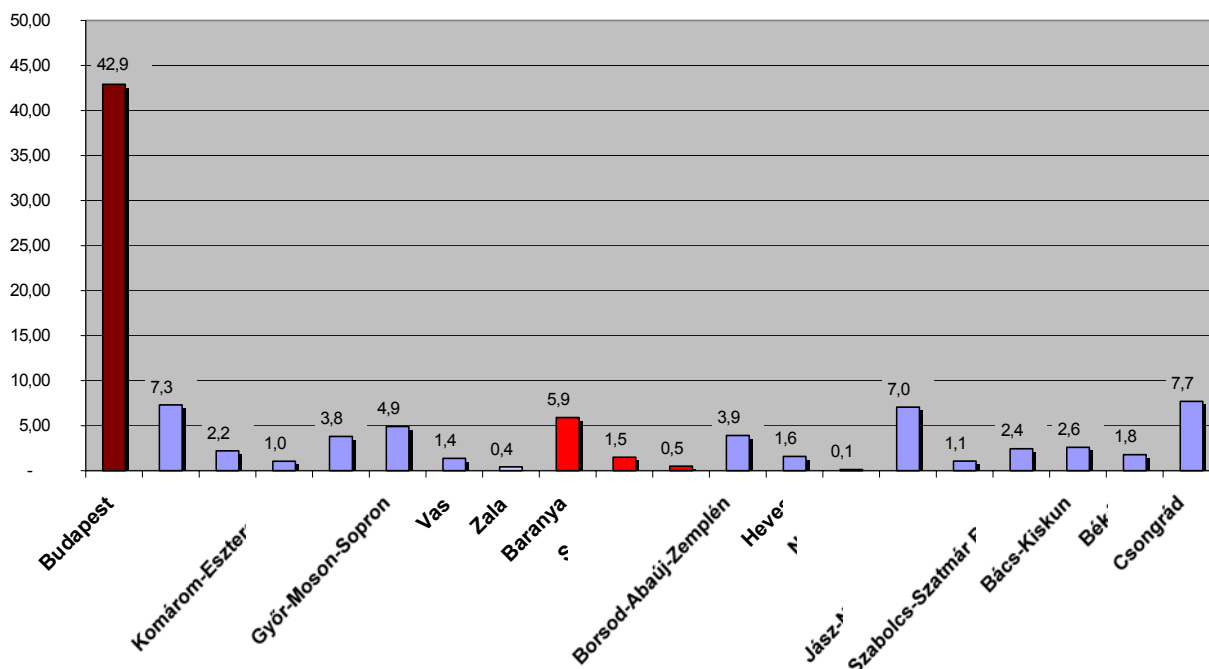
Forrás: KSH, 2002

3.2. A Dél-Dunántúl innovációs kapacitási országos és regionális összehasonlításban

Amennyiben a Dél-Dunántúl távlati fejlődésében a nemzetközi versenyképesség erősítését meghatározó feltételnek tekintjük, akkor a technológiai és a szervezeti innovációt stratégiai elemként kell kezelnünk, s a különböző részterületekre fejlesztési programokat kell kidolgozni. A műszaki-technológiai képességek helyzetfeltárásához az innovációs lánc tradicionális értelmezése is elegendő, a stratégia kidolgozásához azonban már egy lényegesen átalakított modellel kell majd operálnunk, amelyik alkalmas arra, hogy az egyes elemek közti kapcsolatokat is figyelembe vegye. A technológiaváltás folyamata ugyanis nemcsak az innovációs elemek minőségi átalakulását és mennyiségi fejlődését jelenti, hanem *az egyes elemek egymásrahatását elősegítő mechanizmusok fejlesztését is*. A korábban is fejlett technológiai rendszerekkel rendelkező régiók innovációs kapacitásaikat éppen azért tudták megsokszorozni, mert az innovációk lineáris fejlesztése helyett stratégiájukat a komplexitás megteremtésére, az egyes innovációs alrendszerek egymáshoz kapcsolásában fogalmazták meg. A külső szemlélőnek gyakran az az érzése, hogy a Dél-Dunántúlon jelentős kutatási kapacitások vannak, ez a felszínes kép a statisztikák elemzése során módosul. Igen kedvezőtlen kép tárul elénk nem csupán az uniós átlagokkal vagy a KKE régiókkal összevetve, de a hazai régiókkal összehasonlítva is szembetűnő a Dél-Dunántúl elmaradottsága a K+F területén.

Az 1990-es évek derekáig a régiók közül a leggyengébb K+F kapacitásokkal rendelkezett (az 1995-ben K+F foglalkoztatottjainak csupán 3,5%-a dolgozott a Dél-Dunántúlon, a ráfordításoknak pedig mindössze 1,5%-a került ide). A K+F aktivitás csökkenését egyszerre magyarázza a K+F szempontjából korábban meghatározó nagyvállalatok szétesése, a vállalkozások és a K+F tevékenységet folytató egyetemi és kutatóintézeti szféra finanszírozási helyzetének romlása, valamint a hazai K+F intézményrendszer rugalmatlan hozzáállása a K+F tevékenységekkel szemben megfogalmazódó újszerű elvárásokhoz.

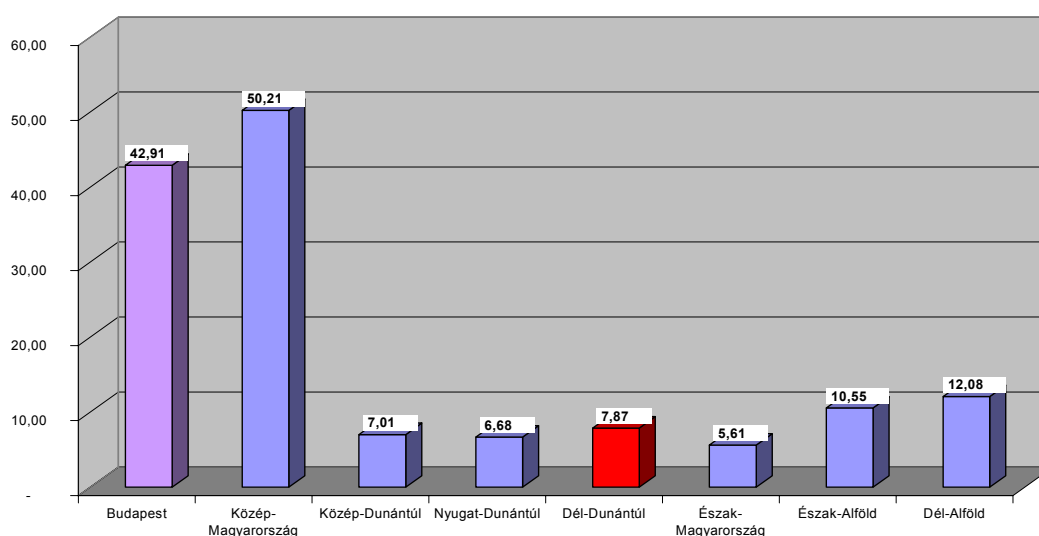
A kutató- és fejlesztőhelyek számának megoszlása megyénként, %, 2002

Forrás: KSH, 2002 (Gál Zoltán szerkesztése)

A rendszerváltást követően a K+F tevékenység Magyarországon nagymértékben összeszűkült. A visszaesést leginkább a K+F ráfordítások GDP-hez mért aránya mutatja: míg 1990-ben ez 1,6 % volt, addig 1999-re ez az arány 0,6%-ra csökkent. Ugyanez a visszaesés figyelhető meg a K+F-ben foglalkoztatottak számában is: az 1990-es 59 723 fő 1999-re 45325 főre olvadt (KSH), ami lassú emelkedésnek indult az ezredfordulón. A K+F tevékenység területén a visszaesés ellenére továbbra is megmaradt – sőt, némileg még erősödött is - a közszféra dominanciája, jelenleg ez eléri a 60 %-ot; ezzel szemben az EU országokban ez az arány kb. 35 % (Innovation Scoreboard, 2001.). Az ezredfordulón a K+F szektorban már érezhetőek az 1990-es évek legvégén megindult kedvező folyamatok hatásai, amelyek elsődleges mozgatórugója a költségvetési és a vállalati (elsősorban multinacionális) K+F ráfordítások – a korábbi évekhez képest – jelentős növekedése volt. A K+F erős fővárosi koncentrációja lényegében nem mérséklődött, a K+F ráfordítások közel kétharmada továbbra is Budapesten realizálódik.

A kutató- és fejlesztőhelyek megoszlása régióinként, % 2002

Forrás: KSH, 2002 (Gál Zoltán szerkesztése)

A Dél-dunántúli Régió az 1990-es évek folyamán rendkívül gyenge innovációs potenciállal rendelkezett: a K+F ráfordítások GDP-hez mért aránya az 1990-es évek végén még nem érte el a 0,2%-ot, a ráfordítások értéke a teljes magyarországi ráfordítások mindössze 2,9%-át tették ki. 1997-ben a Dél-Dunántúlon volt található az ország összes kutató-fejlesztő helyek mintegy 9%-a, az összes magyarországi kutató-fejlesztő munkaerő kevesebb, mint 6%-a dolgozott itt.

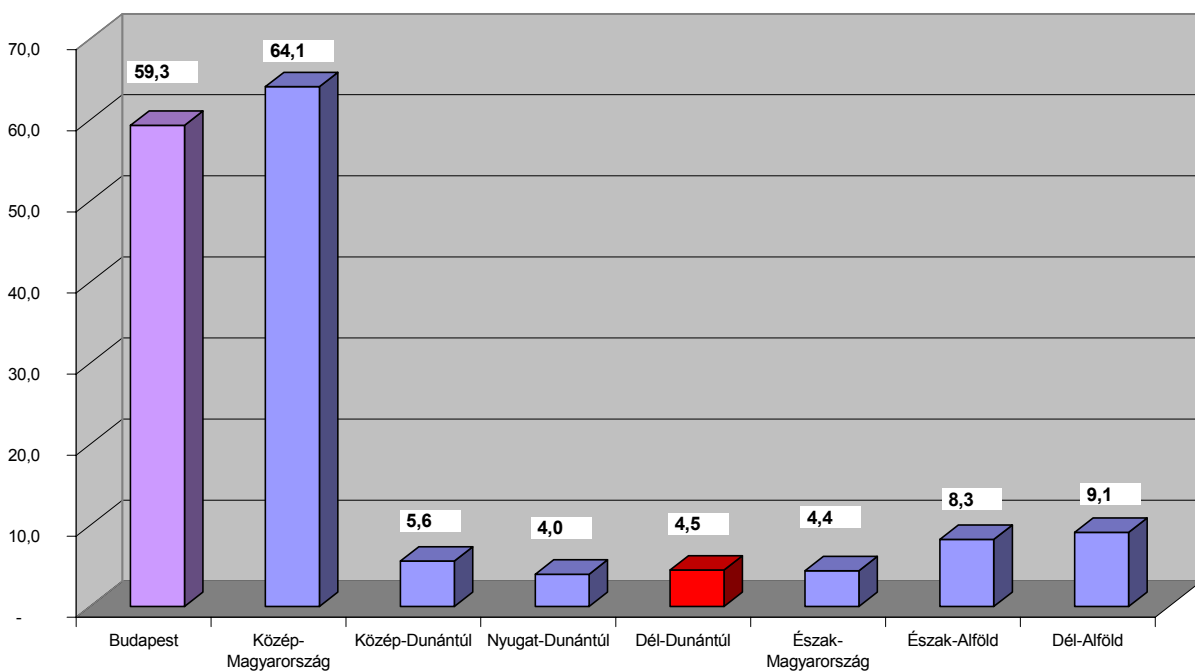
E nem túl kedvező helyzet az ezredfordulóra (2002) csak néhány mutató esetében javult valamelyest a régióban, a legtöbb mutató tekintetében a többi régió gyorsabb felzárkózása következtében romlottak a

Dél-Dunántúl relatív pozíciói. Az egyetemhez kapcsolódó kutatóhelyeknek az iparosításban élenjáró régiók esetében megfigyelt növekedése miatt a Dél-Dunántúl pozíciója nem változott, a kutatóhelyekből való részesedésének 7,87%-os arányával a nagy vidéki egyetemi centrumokat befogadó alföldi megyéket követi. Ugyanakkor a másik két dunántúli régió – elsősorban a vállalati – kutatóhelyek gyors növekedése miatt lényegében megközelítette a dél-dunántúli kutatóhelyek számát, így a tradicionális egyetemi központi szerepkörből eredő kedvezőbb dunántúli pozíció is eliminálódni látszik. A régióban a rendszerváltás óta nem történt jelentős K+F intézményfejlesztés sem a köz-, sem pedig a vállalati szférában. A régió belüli intézménykapacitási egyenlőtlenségeket jól tükrözi, hogy a meglévő kutatóhelyek ¾-e Baranya megyében, ott is elsősorban Pécsen koncentrálódik (KSH Területi Statisztikai Évkönyvek, 2002).

A régió részesedése a kutatás-fejlesztésben foglalkoztatottak számából meglehetősen alacsony, mindössze 6,6% volt (KSH *Területi Statisztikai Évkönyv, 2002.*). A pontosabb képet rajzoló teljes munkaidőre kalkulált adatok alapján 2002-ben a K + F foglalkoztatottak aránya alapján számított részesedés 4,5%-ra, országosan az 5. helyre esett vissza, elsősorban a másik két dunántúli régió arányszámainak növekedése következtében. A Dél-Dunántúlt megelőzte a Közép-dunántúli régió és lényegében megközelíti a Nyugat-dunántúli és az Észak-magyarországi régió is. Baranya megye, amely a régió K+F foglalkoztatottjainak közel (kutatóinak több mint) 80%-át tömöríti, az országos megyei rangsorban Győr-Sopron megyével a 4. helyen osztozott. A K+F foglalkoztatottaknak az össz-foglalkoztatotti létszámból való részesedése tekintetében (0,31%) a régió, a középmezőnyben, a 4. helyen állt, az 1000 főre eső K+F foglalkoztatott tekintetében (1,7 fő) már csak 2 régiót előz meg.

A Dél-dunántúli Régió jelenlegi nehéz gazdasági helyzetből történő kilábalás záloga a mára elavult gazdasági szerkezet átalakítása, a magasabb technológiai színvonalú termelés előtérbe helyezése lehet, melyben kulcsszerepet játszik a termék- és termelési innovációk háttérének megteremtése. Ehhez a K+F ráfordításokat jelentősen kell emelni.

A K+F területén dolgozók létszámának megoszlása régióként, %, 2002

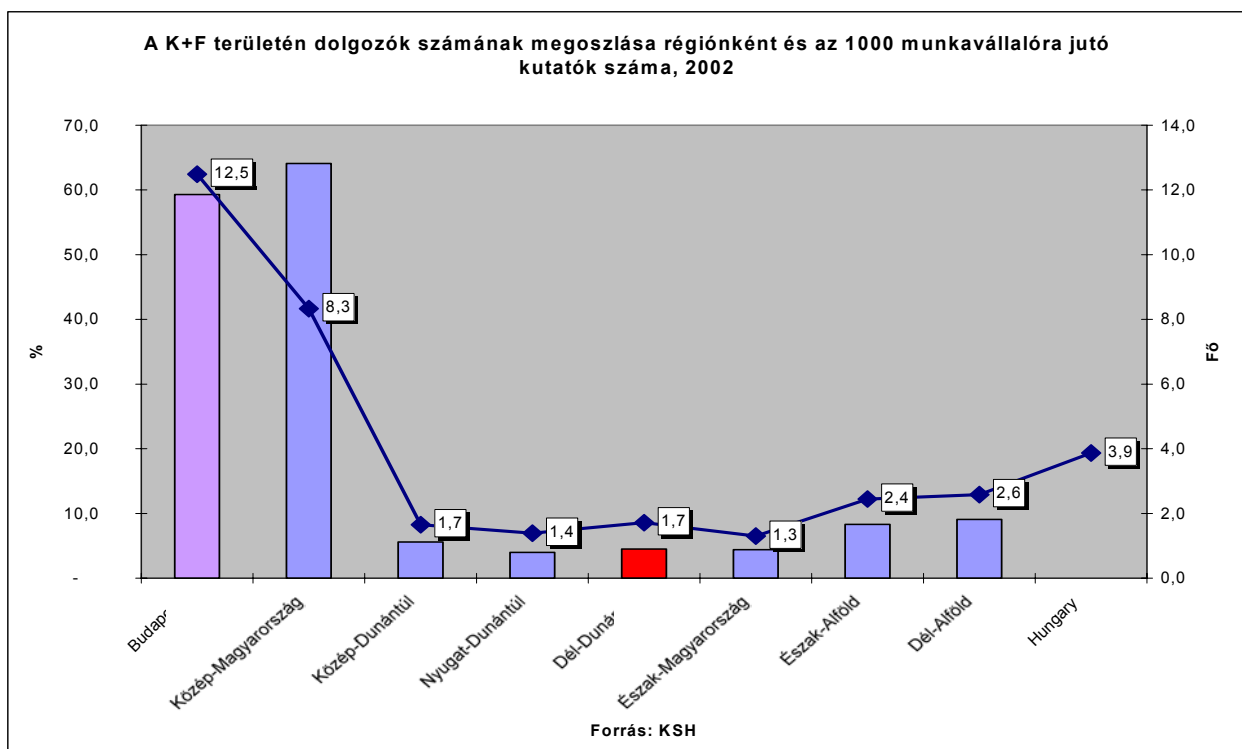

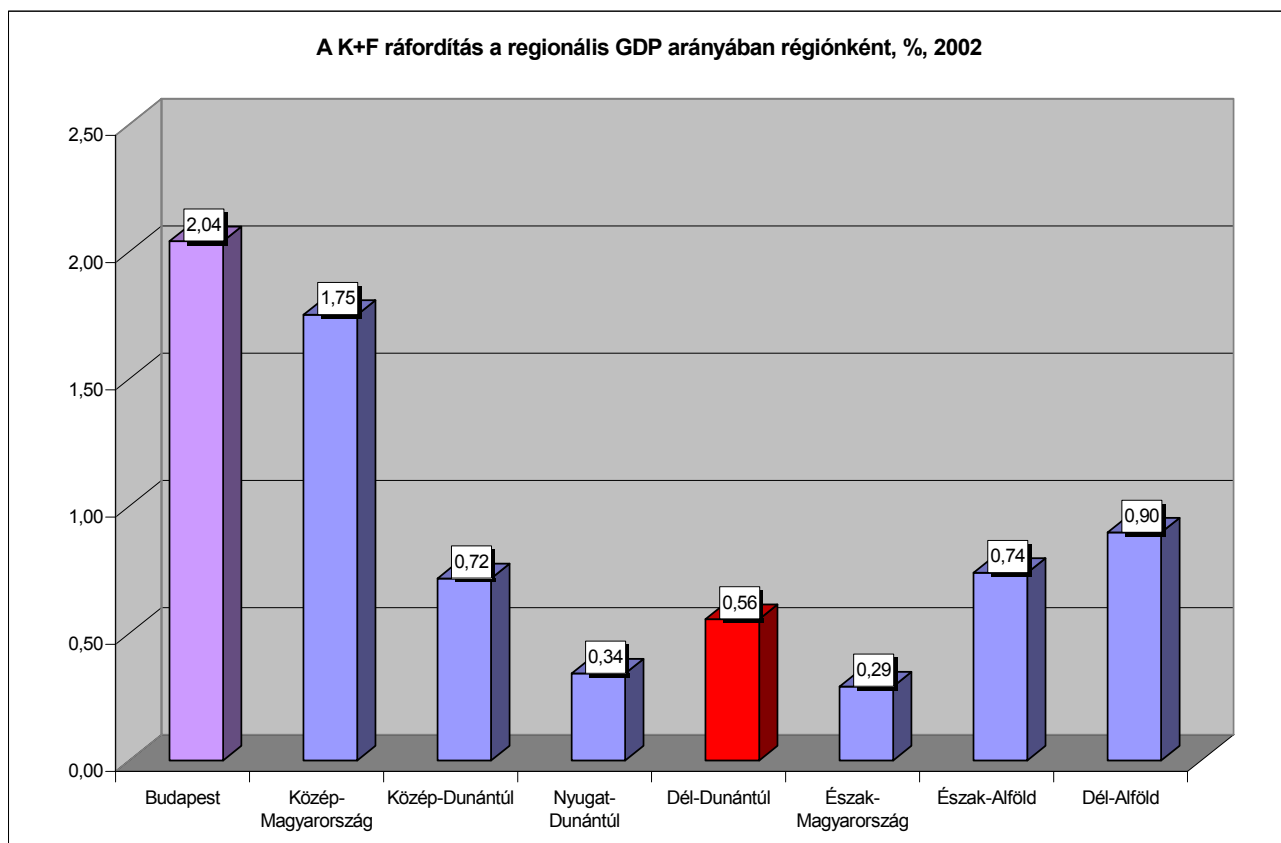
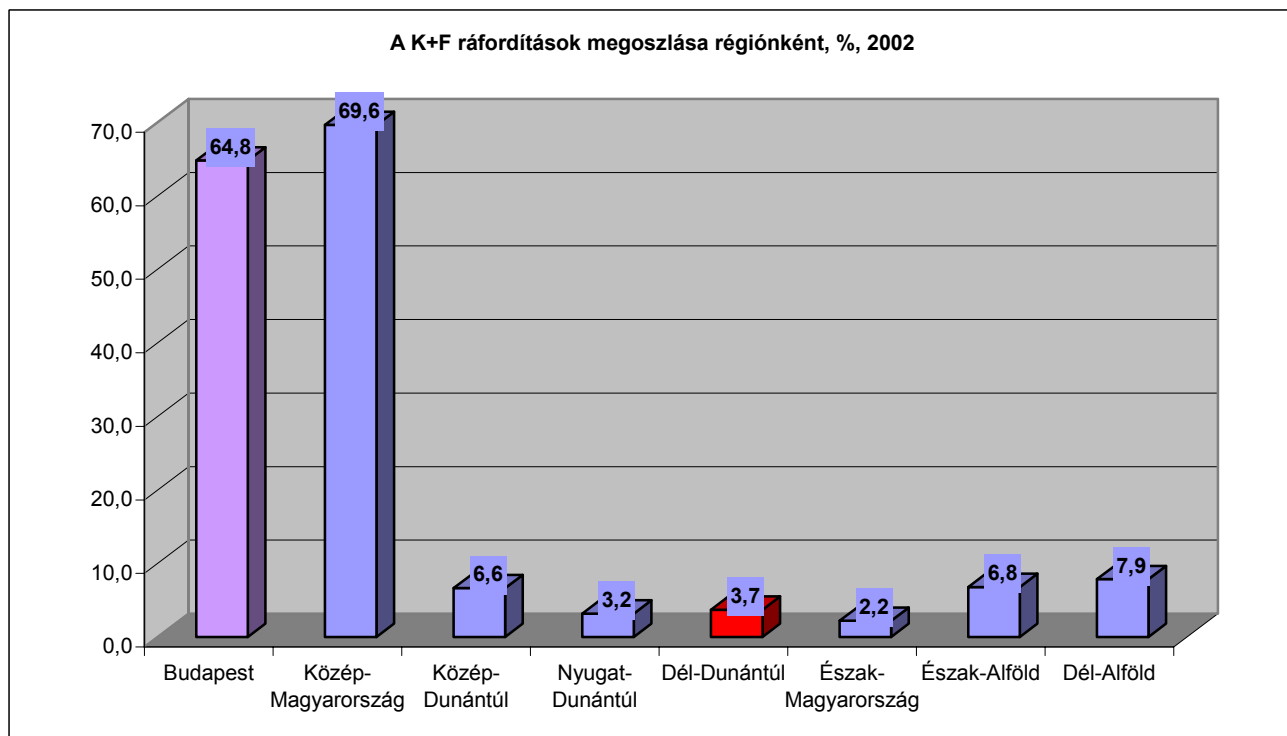
Forrás: KSH, 2002 (Gál Zoltán szerkesztése)

A kutatás-fejlesztés ráfordításai tekintetében érzékelhető leginkább a régió lemaradása, illetve erősödő versenyhátránya. A régió részesedése az országos ráfordításokból 3,7% (2002, ami csak a fele volt a közép-dunántúli régió értékének), amivel csak az 5. helyet tudta megszerezni a régiók rangsorában. A megyék közötti rangsorban Baranya, amely a régiós ráfordítások 83%-át koncentrált, a 6. helyen állt. Somogy közel 17%-át abszorbeálta a régiós K+F ráfordításoknak, amellyel a 12. helyet tudta megszerezni. Tolna megye értékei lényegében elhanyagolhatóak a K+F minden mérőszáma tekintetében. Ennek oka az egyetemi kutatóhely hiánya, a korábbi agrárgazdasági kutatóhelyek leépülése, illetve az anyacég megyén kívüli székhelyén történő számbavétele.

A K+F helyek ráfordításait a GDP százalékában 0,56% volt, amellyel az elmúlt évek növekedése ellenére régió (ez az aránynövekedés nem jelent áttörést a kisebb dél-dunántúli GDP következtében)csak az 5. helyen áll. A régió lemaradása Somogy és Tolna megyék egyértelműen gyenge teljesítményének köszönhető, ugyanis a megyék rangsorában Baranya Veszprémmel holtversenyben a 3. helyen áll 1,1 százalékos GERD/GDP aránnyal. Az üzleti szféra K+F ráfordításai tekintetében a régió 1994-ben 0,2%-al az utolsó helyen állt a régiók sorrendjében.

A 2000. évtől intenzívebbé váló kormányzati kutatásfinanszírozással, a K+F támogatások (NKFP programok, EU5 keretprogram) nagyobb hányadának megszerzésével a régió egyetemei jelentősen hozzájárultak a regionális innovációs alapmutatók javulásához. Az elmúlt években a régióba érkező központi K+F források mintegy 0,5 %-ra emelték a K+F ráfordítások GDP-hez mért arányát, s ebben a tekintetben a régió megelőzte a leggyengébb K+F kapacitásokkal rendelkező régiókat. A volumeneket tekintve azonban a Pécsi Tudományegyetemnek és az MTA RKK-nak juttatott mindösszesen 1 Mrd Ft-os NKFP támogatás eltörpül a debreceni és a szegedi egyetemekhez és kutatóintézetekhez allokált, egyenként 8-12 Mrd Ft-os K+F forrásokhoz képest. Mindez azt mutatja, hogy nemcsak a vállalati szektor innovációs potenciálja szorul erősítésre, de a kutatóhelyek forrásfelszívó képessége (a hiányzó innováció-orientált diszciplináris szegmensek, elsősorban a magas színvonalú műszaki felsőoktatás hiánya következtében is), kapacitása is alacsony a kelet-magyarországi versenytársakhoz képest.

Forrás: KSH, 2002 (Gál Zoltán szerkesztése)

A felsőfokú intézmények nappali tagozatos hallgatói létszámának az egyes régiók lakónépességéhez viszonyított arányát tekintve a Közép-magyarországi (3,1%) és a Dél-alföldi Régiót (1,7%) követően a Dél-Dunántúlon (1,6%) a legmagasabb ez az arány (Területi Statisztikai Évkönyv, KSH, 2002.). A Dél-dunántúli Régióban található két egyetemi város, Pécs és Kaposvár mellett működik felsőoktatási intézmény Szekszárdon és Pakson is. Pécs a felsőoktatásban nem csak a régió, hanem az egész Dunántúl legnagyobb központja is, felsőoktatás tekintetében az egész Dunántúltra kisugárzó hatással bír.

A felsőoktatás nem csupán a K+F szektorban elfoglalt helye, hanem a technológiailag fejlett termékeket és versenyképes szolgáltatásokat megszervező és előállító, valamint az ezek értékesítését végző szakemberek képzésében elfoglalt meghatározó pozíciója miatt van hatással a belső regionális fejlődésre. A Dél-Dunántúl egyetemi és kutatóintézetei bázisú kutatás-fejlesztési kapacitásai kisebbek a dél-alföldi és az észak-alföldi régióénál, amelyekben a szegedi és a debreceni Egyetemek K+F kapacitásai jelentősen meghaladják a pécsi és a kaposvári egyetemekét, különösen a természettudományi és a műszaki területeken.³

Az innováció humán erőforrás-kínálatát tükrözi bizonyos mértékig az, hogy a jövő szakemberei mely területeken folytatják felsőoktatási tanulmányaikat. A 4. táblázatban a tudományegyetemen, illetve az innováció szempontjából kiemelten fontos műszaki felsőoktatásban, valamint az orvostudományban (az orvostudományi egyetemeken általában jelentős K + F tevékenység is folyik), illetve a közgazdasági főiskolákon tanuló hallgatók régiónkénti megoszlását kísérhetjük figyelemmel.

³ *Egyetemek*

A felsőoktatás nem csupán a K+F szektorban elfoglalt helye, hanem a technológiailag fejlett termékeket és versenyképes szolgáltatásokat megszervező és előállító, valamint az ezek értékesítését végző szakemberek képzésében elfoglalt meghatározó pozíciója miatt van hatással a belső regionális fejlődésre.

A régióban található egyetemek és főiskolák az egyetemi integráció révén a pécsi és a kaposvári egyetemi centrumokba tömörülnek. Az egyetemeken kívül Pakson működik az Energetikai szakképző Intézet keretén belül a BMGE kihelyezett atomenergetikai főiskolai kara és a Gábor Dénes Műszaki és informatikai Főiskola siófoki, balatonboglári és kaposvári kihelyezett tagozatai működnek a régióban. A régióban a műszaki felsőoktatásban résztvevő hallgatók, illetve a műszaki és természettudományos kutatóhelyek aránya elmarad az országos átlagtól, így az innováció szempontjából meghatározó tudásszegmens fejlesztése stratégiai cél kell hogy legyen, hiszen ez hátrányosan érinti a régió fejlesztési pozícióját a feldolgozóipar, mikroelektronika és az informatika terén. A két egyetemi központ közül Pécsen a biotechnológiai potenciál, Kaposváron az agrár innovációs kutatások meghatározóak az innováció fejlesztés szempontjából.

Kutatóintézetek

A régióban a néhány agrártudományi, de kisebb jelentőségű kutatóbázis (FVM Szőlészeti és Borászati Kutatóintézete, Pécs; Takarmánytermesztési Kutató Intézet, Iregszemcse) mellett lényegében hiányoznak a természettudományos és műszaki profilú kutatóintézetek. A régió tudásbázisa ezzel egyoldalúan, a nem túl régi múltra visszatekintő egyetemekre támaszkodhat. Az innovációs kínálat erősítésének sarokpontjaként fogalmazható meg új, alkalmazott kutatóintézeti bázis kialakítása a régióban.

A társadalomtudományi kutatások bázisaként működik az 1983-ban hálózati formában – pécsi központtal – alapított MTA Regionális Kutatások Központja, amely komplex társadalomtudományi akadémiai intézetként a hazai területfejlesztési kutatások bázisa, a regionális tudományok megteremtésének és oktatásának, európai tudományos rendszerrel kompatibilis, azzal együttműködő bázisa. Az MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézetében az innováció térbeli rendszerével, intézményi-szervezeti viszonyaival és a regionális innovációs stratégiaépítéssel kapcsolatos kutatások is folynak.

Régió	Tudományegyetemek	Műszaki egyetemek	Orvostudományi egyetemek	Közgazdasági főiskolák
Dél-Dunántúl	11,0	6,3	5,8	6,3
Közép-Dunántúl	8,0	14,3	5,6	7,7
Nyugat-Dunántúl	7,8	9,1	6,5	8,8
Központi régió	29,1	31,5	22,8	45,8
Észak- Magyarország	12,6	17,1	8,5	9,8
Észak- Alföld	14,5	10,1	12,2	11,3
Dél-Alföld	13,3	7,5	10,4	8,4
Külföld	3,7	4,1	28,2	1,9

Forrás: KSH, 1999.

A régió innováció szempontjából kedvezőtlen felsőoktatási hallgatói szerkezetét mutatja, hogy a tudományegyetemen tanuló dél-dunántúli fiatalok aránya is elmarad a vidéki átlagtól, a műszaki felsőoktatásban tanuló hallgatók aránya pedig messze legalacsonyabb a hét magyar régió közül.

A Dél-Dunántúli régió legnagyobb potenciális tudás- és értékteremtője az egyetemi szféra, amely azonban sok esetben gyenge kapcsolattal rendelkezik a gazdasági szférával. Azonosítani kell tehát a lehetséges kapcsolatokat a két terület között, és meg kell teremteni ezeknek a kapcsolatoknak az intézményi feltételeit. A sikeresen együttműködő gazdasági és egyetemi szféra garanciája lehet az innovációt méltányoló környezet kialakításának.

A régió felzárkózása, az előállított termékek hozzáadott értékének növelése és a régió versenyképességének javítása érdekében kiemelt fontosságú a K+F tevékenységek támogatása, valamint a létrehozott kutatási eredmények gyakorlatba történő átültetése, a kutatói és a gazdasági szféra közötti együttműködések erősítése.

3.3. A vállalkozások innovációs potenciálja a Dél-Dunántúlon

A rendszerváltást követően Magyarországon ugrásszerűen megnőtt a gazdasági szervezetek száma. A működő vállalkozások számának tekintetében a Dél-Dunántúl ugyan valamivel elmarad az országos átlagtól, de az EU átlagát így is jelentősen meghaladja. Ha a működő vállalkozásokon belül külön vizsgáljuk a társas és az egyéni vállalkozásokat, kitűnik, hogy az elmaradás a társas vállalkozások relatíve alacsonyabb aránya okozza, az egyéni vállalkozások 1000 lakosra jutó aránya még meg is haladja az országos átlagot.

Létszám-kategóriánkénti megoszlást vizsgálva azt mondhatjuk, hogy a Dél-Dunántúlon a vállalkozások méret szerinti eloszlásában nincs jelentős eltérés az országos átlagtól: a 10 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató cégek aránya meghatározó (50%), a 300 főnél több munkavállalót foglalkoztató vállalkozásoké elenyészően alacsony (0,3%) (KSH, 2002.).

A társas vállalkozások többsége betéti társaságként illetve korlátolt felelősségű társaság formájában működik. Ez a sorrend országosan fordított. A társaságok zöme – az országoshoz hasonlóan – az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatások, valamint a kereskedelem gazdasági ágban tevékenykedik. A KKV-k szerepe a feldolgozóiparban jelentősebb kellene, hogy legyen, de nem alakult ki az a széleskörű beszállítói kapcsolatrendszer, amelyre ezt alapozni lehetne.

A KKV-k kb. egyharmadának megfelelő a szakmai felkészültsége és tapasztalata, kb. a 70%-uknak azonban hiányosak úgy a szakmai, mint az üzleti ismeretei és készségei. Általában megállapítható, hogy a vállalkozói készségek a szakmai készségekhez mérten aránytalanul fejletlenek. Jelentős a

kényszervállalkozók, „kvázi vállalkozók” (munkaviszonyt vállalkozással álcázó) – pl. a munkaerőpiacról kiszorultak, hátrányos térségekben élők, alacsonyan kvalifikáltak, tőkeszegények, stb. - száma, őket elsősorban a megélhetési kényszer, (a munkáltatókat pedig a közterhek áthárítása) motiválja, esetükben sem a szakmai, sem a vállalkozói ismeretek és készségek nem érik el az alapszintet. Üzleti tervet csak elenyésző számban készítenek. Jellemző az ösztönösség, kevésbé veszik figyelembe a makrokörnyezetet. A tőkeszegénység miatt jelentős a hitelfelvétel. A hitelek felhasználása nagyrészt a vállalkozás fejlesztési céljait szolgálja, de jelentős a más, magasabb kamatozású hitel, az elmaradt közterhek (adó, társadalombiztosítási járulék), de előfordul a „megélhetési költségek” kiváltása is.

A vállalkozói attitűd nem „piac és EU konform”. Alacsony az informatikai kultúra, minden szinten nehézkes a kommunikáció. Emiatt a KKV-k elesnek támogatásoktól, nem tudják érdekeiket hatékonyan érvényesíteni. Nem mindig megfelelő a stílus, a morál, az együttműködési készség, gyakori az etikátlan magatartás.

Az európai uniós csatlakozás újabb problémákat indukál. A gazdasági környezethez való ellentmondásos és nem elégséges adaptációs készség következtében a KKV-k jelentős része megbukik, vagy csak súlyos áldozat vállalásával tud a piacon maradni (pl.: minőségbiztosítás hiánya, nem ismeri az EU-s eljárásokat, jogrendet és a bürokráciát, nem tud megfelelni a szabványoknak, nincs nyelvtudás, korszerűtlen az infrastruktúra, vállalkozói kultúra hiányosságai, stb.).

Az elmúlt évtizedben azonban néhány területen bekövetkezett némi javulás. A régióban több mint 400 innováció orientált, innovációs profilú vállalkozás került be a PBKIK adatbázisába, s közülük több, mint 200 KKV rendszeresen pályázik MFA és a különböző innovációs pályázatokra, sokat javult az előállított termékek műszaki színvonala, s ezen vállalkozások piaci, szervezeti ismeretei és a kooperációs készsége javult, erősödtek a beszállítói kapcsolatok, s egyre több KKV végez saját K+F tevékenységet. Az üzleti szféra részesedése a K+F ráfordításokból országosan még mindig az egyik legalacsonyabb a régióban.

A 2. és 3. táblázat statisztikai adatgyűjtés alapján a Dél-Dunántúl társas vállalkozásokból, illetve „innovatív” vállalkozásokból való részesedését mutatja be az országon belül.

A Dél-Dunántúli részesedése az összes magyarországi vállalkozásból és az innovatív vállalkozásokból, 1999*

Régió	Részesedés az összes társas vállalkozásból, %	Részesedés az innovatív vállalkozásokból, %**
Dél-Dunántúl	7,8	5,1
Közép-Dunántúl	7,8	8,7
Nyugat-Dunántúl	7,3	7,9
Központi régió	51,3	54,6
Észak- Magyarország	6,9	5,1
Észak –Alföld	8,9	7,9
Dél – Alföld	10,0	10,7

* Megjegyzés: az adatbázisban szereplő tevékenységi körök alapján meghatározott „innovatív vállalkozások” nem biztos, hogy valóban a régió leginnovatívabb vállalkozásait fedik le. Bármely gazdasági szektorban dolgozó vállalkozások innovatívak, ugyanakkor a régió legnagyobb egyeteme, a Pécsi Tudományegyetem nem tartozik a kimondottan innovatív profilú felsőoktatási intézmények közé. Az sem biztos továbbá, hogy az adatbázis valóban az összes vállalkozás, szervezet és azok valós tevékenységi köreinek az adatait tartalmazza.

** : Egyetemek és főiskolák; innováció; kutatás; kutatóintézetek; szabadalomügy; találmányok

Forrás: MATÁV Arany Oldalak CD ROM

A hét régióból négyben az innovatív vállalatok aránya meghaladja az összes vállalat arányát, és csak háromban (köztük sajnos a Dél-Dunántúlon) marad el. A legnagyobb különbség az innovatív vállalatok hátrányára éppen a Dél-Dunántúlon figyelhető meg.

A magyar régiók (véltetően) innovatív szervezeteinek száma és aránya

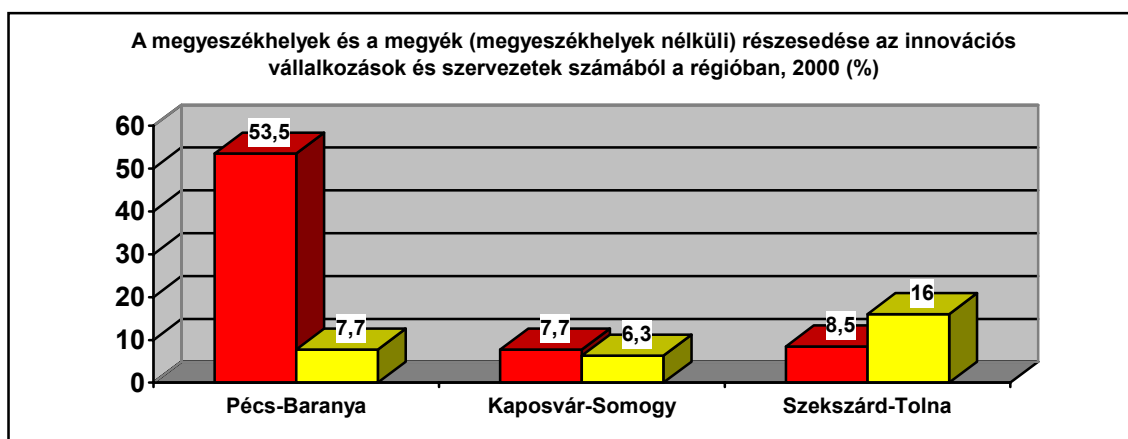
Régió	Egyetemek és főiskolák*		Innováció		Kutatóintézetek		Szabadalomügy		Találmányok		Összesen	
	száma	aránya, %	száma	aránya, %	száma	aránya, %	száma	aránya, %	száma	aránya, %	száma	aránya, %
Dél-Dunántúl	8	5,9	1	0,8	9	14,5	–	–	–	–	18	5,1
Közép-Dunántúl	15	11,0	12	9,0	3	4,8	1	4,6	–	–	31	8,7
Nyugat-Dunántúl	14	10,3	11	8,2	3	4,8	–	–	–	–	28	7,9
Központi régió	54	39,8	85	63,9	35	56,5	18	81,7	2	100	194	54,6
Észak-Magyarország	7	5,1	7	5,3	3	4,8	1	4,6	–	–	18	5,1
Észak-Alföld	17	12,5	5	3,8	4	6,5	2	9,1	–	–	28	7,9
Dél-Alföld	21	15,4	12	9,0	5	8,1	–	–	–	–	38	10,7
Magyarország	136	100	133	100	62	100	22	100	2	100	355	100

Forrás: MATÁV Arany Oldalak CD ROM

* Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv, 1999.

A Dél-Dunántúlon az adatbázis szerint mindössze 18 olyan cég található, amelyek profilja elsősorban innovációs jellegű tevékenység (innováció, kutatás), ezzel a Dél-Dunántúl a hét magyarországi nagytérség közül az észak-magyarországi térséggel holtversenyben az utolsó helyen áll, messze leszakadva a többi régió mögött. Ha nem számoljuk bele az innovatív cégekbe az egyetemeket és főiskolákat, a Dél-Dunántúl a maga 10 szervezetével az országban az utolsó helyen áll.

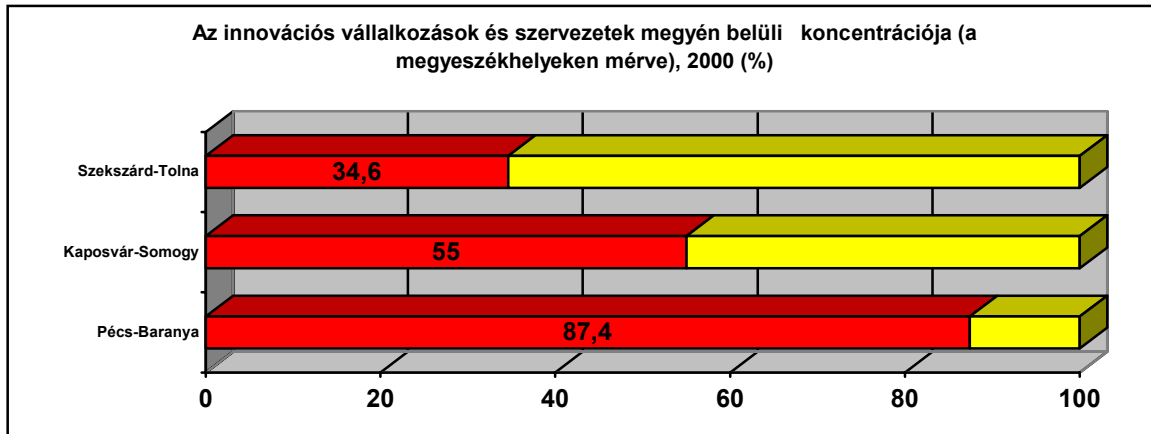
3.4. Az innovációs profilú vállalatok, szervezetek a Dél-Dunántúlon (A RIS „újszerű” ágazatai)

Forrás: “InnoRégió” adatbázis (Témavezető: Gál Zoltán), 2000, Pécs-Baranyai Gazdaságfejlesztő és Szolgáltató Kht.

A Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara és az MTA RKK 2000-ben összeállította a régió innovációs vállalatainak és szervezeteinek adatbázisát. Az adatbázis a statisztikai alapú leválogatási szempontoknak megfelelően a 7310 TEAOR Műszaki és természettudományos kutatási-fejlesztési, illetve a 7320 TEAOR Társadalom-, humán kutatás-fejlesztési kategóriába sorolt vállalkozásait tartalmazza. Emellett a megyei kamarák adatbázisában regisztrált MFA 96’- 99’ (Műszaki Fejlesztési Alap) pályázatainak nyertes vállalkozásai, illetve a kamarai szakértők által innovatívnak minősített

vállalkozások is bekerültek az adatbázisba. Ugyanakkor a régió egyetemeinek a kutatás-fejlesztésbe bekapcsolódó tanszékeit, kutatóintézeteit, illetve innovációs profilú közhasznú társaságait is tartalmazza az adatbázis. Az erősen innováció orientált KKV-ék mellett vizsgálták az innováció szakmai szervezeteit, új intézményeit (innovációs központ, ipari park), illetve az innovációs szolgáltatásokat és tanácsadást nyújtó cégeket.

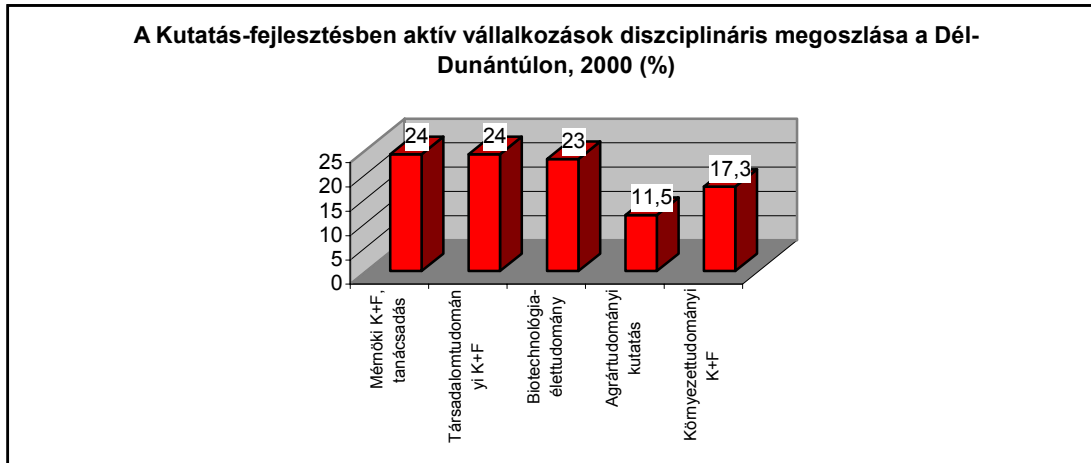
Forrás: "InnoRégió" adatbázis (Témavezető: Gál Zoltán), 2000, Pécs-Baranyai Gazdaságfejlesztő és Szolgáltató Kht.

Az innovációs szegmens tartalmazza a három részből álló adatbázis legszélesebb körét, 411 tétellel. A kör nagyságát indokolja, hogy ebben a szegmensben az innovatív tevékenységet folytató *társas és egyéni vállalkozások is fel vannak tüntetve, s túlnyomó többségét, 79%-t alkotják a kérdéses körnek, míg a maradék 21% költségvetési finanszírozású, illetve non-profit szervezet.*

A felmérés az innovatív vállalatok és szervezetek nagyfokú területi koncentrációját mutatja. Ezek közel fele (48%) Baranya megyében, s azon belül is nagy részük (88%) Pécsen koncentrálódik. A régió megyeszékhelyei közül egyértelműen kiemelkedik Pécs – a potenciális regionális innovációs központ – az innovációs profilú vállalatok és szervezetek 42%-os arányával, ezt követi Zalaegerszeg (8.6%), Szekszárd (7%) és meglepő módon Kaposvár, mint egyetemi központ 6.4%-os részesedési arányával utolsó a megyeszékhelyek sorában az innovatív profilú vállalatok és szervezetek székhelye tekintetében. Pécs egyértelmű innovációs központi szerepét jelzi, hogy az adatbázis vállalatainak, ill. szervezeteinek 53,5%-a (a 411-ből 220 elem) koncentrálódik a városban. Pécs esetében a kiugró vállalati koncentráció mellett az innovációs tevékenységet is ellátó köz- és non-profit szféra intézményeinek-szervezeteinek magasabb aránya is megfigyelhető. A Baranya összesített részaránya a pécsi és a megyei elemekkel együtt ez 61,2%. Ezt követi Tolna megye (24,5%) /ebből Szekszárd 8,5%-al részesedik/. Somogy megye 14%-os részarányával csak a harmadik helyen áll, Kaposvár meglehetősen alacsony (7,7%) koncentrációjával, visszaigazolván a megye hátrányos helyzetének konzerválódását előrevetítő vizsgálatokat.

A felmérésbe vont vállalkozások 30%-a az iparban, míg az innovációs profilú szervezetek többsége (70%-a) az innovációs szolgáltatásokat és a K+F tevékenységet is tömörítő tercier szektorba sorolódott. Az iparvállalati szegmensben a gépipar, az élelmiszeripar és az energetikai ágazat vállalatai képviselték magukat nagyobb arányban, tehát azok az ágazatok, amelyekre a RIS stratégia szektorális intézkedéscsomagot dolgoz ki. A szolgáltató szektoron a szolgáltató szervezeteknek mintegy a felét kutatás-fejlesztési szektor vállalkozásai és kutatóegységei tették ki. A kemény K+F szektoron belül a legtöbb elemet a biotechnológiai, egészségügyi (23%) kutatások területéről vettük fel adatbázisunkba. Ezekon kívül a környezettudományi (17,3%) és az agrártudományi kutatások (11,5%) szervezetei mutattak mérhető elemszámot. Az innovációs stratégia egészségipari, környezeti ipari és az élelmiszeripari-agrárinnovációs szektorális munkacsoportjainak kiválasztásánál

az ágazatban működő intenzívebb kutatás-fejlesztési tevékenység olyan háttéralkapot bizonyított, amelyre a RIS intézkedéscsomagjának megvalósítását is alapozni lehet. A RIS stratégiaalkotás folyamatában támaszkodnunk kell a régió erősségének számító biotechnológiai (egészségügyi), környezeti, és agrártudományi kutatási potenciálokra, amelyet a régió kutatóműhelyei és innovatív kisvállalkozásai közvetítenek.

Forrás: "InnoRégió" adatbázis (Témavezető: Gál Zoltán), 2000, Pécs-Baranyai Gazdaságfejlesztő és Szolgáltató Kht.

Az egyéb szolgáltatási kategóriában a specializált *egészségügyi szolgáltatások nagyobb elemszáma* mellett az *oktatási és kulturális* szolgáltatók voltak képviselve. Ez utóbbi tevékenységet végző kisvállalkozásokra a kulturális ipar prioritásai alapozhatók.

3.5. A dél-dunántúli kis- és középvállalkozások innovációs potenciálja

A globális cégek piaci és méretbeli dominanciája meghatározó a versenyelőny szempontjából, ugyanakkor a KKV-k a cégek többségét adják és a GDP közel felét termelik meg, miközben munkaadói pozícióikból eredően meghatározó súlyt képviselnek. Következésképpen a fejlett gazdaságokban az innovációs képességen alapuló versenyképesség kialakítása és erősítése válik az állami, regionális, kistérségi támogatási politikák meghatározó törekvésévé. A magyar KKV-szektor, valamint a multinacionális vállalatok hazai kapacitásai között a lehetségesnél és a kívánatosnál jóval kisebb szintű és alacsonyabb szintű a kapcsolat. A magyar cégek 99 %-a a mikro-, kis- és középvállalkozások közé tartozik, és döntően helyi piacra termel. E cégek többsége alacsony jövedelem- és profittermelő képességű, tőkehiányos, az innovációra kevésbé fogékony vállalkozás. A magyarországi vállalati szférán belül jelentős aránytalanságok vannak a nagyvállalatok, illetve a KKV-ék innovációs teljesítménye és kapacitásai között. A KKV-k a K+F ráfordításokból mindössze 10-12%-al részesednek. Ugyanakkor a vállalati K+F ráfordítások közel 80%-át a külföldi tulajdonú multinacionális cégek adják Magyarországon.

Az EU országokban, így Magyarországon is több felmérés készült az innovatív vállalatok arányának és az innovációs ráfordításoknak a vállalati kiadásokon belüli arányának mérésére. A Gazdaságkutató Rt. 1998-as felmérése szerint a vizsgált 66 ezres vállalati minta 22%-a bizonyult innovatívnak, ez az arány a szlovéniai kkv-ék esetében 32% volt. Az innovatív vállalkozások exportpiac orientált magatartása a versenyképesség folyamatos erősítését célozza, éppen ezért e vállalatcsoport eredményei is jobbak. Szoros korrelációt figyelhetünk meg a bevétel maximalizálási törekvések és az innovatív erőfeszítések között, éppen ezért ezen vállalkozások innovációs teljesítményét alapvetően a K+F területén kifejtett aktivitásuk határozza meg.

A Dél-Dunántúlon 2000-ben készült felmérés a KKV-ék innovációs teljesítményének meghatározására, illetve *a régió kis- és középvállalkozásai innovációs potenciáljának felmérésére*. Az innovációs potenciál felmérés célcsoportját szándékoltan a dél-dunántúli régió „tradicionalisnak” nevezhető ipari és építőipari ágazatokban tevékenykedő, elsősorban hazai tulajdonú kis- és középvállalkozások képezték. A vizsgálat fő célja ennek megfelelően az volt, hogy rámutasson arra, hogy *az innovációs fejlesztések, az innovációs aktivitás fontos szerepet játszhat a régió gazdasága és foglalkoztatása szempontjából meghatározó jelentőségű hagyományos iparágakban működő KKV-k piaci pozícióinak és versenyképességének javításában is*.

A közel 260 cégmintát tartalmazó kérdőíves felmérés elemzéséből levonható főbb következtetések az alábbiakban foglalhatók össze:

- Az innováció tágan értelmezett jelentését figyelembe véve a KKV-k közel fele a közelmúltban megvalósított valamilyen termék- vagy technológiai innovációs fejlesztést.
- Az innovációs aktivitás hasonló aránya állapítható meg a kis és a közepes méretű vállalkozások esetében, *az innovatív tevékenység tehát nem korlátozódik a nagyobb méretű vállalkozások körére*.
- A vizsgálatba bevont és *a Dél-Dunántúl gazdasági szerkezetében* teljesítményi és foglalkoztatási szempontból *domináns szerepet betöltő ipari és építőipari ágazatok közül elsősorban a gépgyártás, a textil- és bőripar, valamint az élelmiszeripar mutat fel átlagon felüli innovativitási hajlandóságot*. Ennek megfelelően ezen ágazatok potenciális akcióterületeit jelentik a regionális innovációs stratégiáknak.
- Az ipari vállalkozások fő tevékenysége alapján a *félkész- és késztermék előállítás* jellemzi a legnagyobb innovációs aktivitás.
- A *beszállítói és bér munka tevékenység* is jelentősnek nevezhető innovációs hajlandóságot involvál. E gazdasági viszonyrendszerek tehát nem állnak ellentétben az innováció-orientált fejlődési pálya feltételeivel.
- Az innovációs aktivitásra pozitív hatással van a KKV-k tulajdonosi szerkezetében jelenlévő *külföldi tőke*.
- Erős korreláció állapítható meg *a vállalkozások külpiaci, illetve exportorientáltsága és az innovációs hajlandóságuk között*. Az innovatív fejlesztések tehát jelentősen javíthatnak a régió gazdaságának rendkívül rossz exportképességén.
- A vállalkozások innovációs hajlandóságára pozitív hatást gyakorolnak a *humán tényezők*. A KKV-k versenyképessége szempontjából fontos szerepe van az alkalmazottak képzettségének, nyelvtudásának. Párhuzam vonható le továbbá a KKV-k minőség-orientált működése és az innovációs aktivitás között.
- *A K+F ráfordítások aránya hűen mutatja a régió elmaradottságát*: a K+F tevékenység súlya messze alatta marad a fejlettebb régiók hasonló adatainak. E tény előre vetíti a K+F tevékenységek célzott támogatásának, valamint a vállalkozásokkal kapcsolatban álló K+F intézményrendszer fejlesztésének szükségességét.

A Dél-Dunántúlon elkészült felmérések egyértelművé teszik, hogy *a régióban – mind a köz-, ill. a magánszférában – megvan az a kritikus tömeg, amely az innováció fejlesztésbe aktívan bekapcsolódhat*, amelyre az érdekeltségi pontok megtalálása után innovációs stratégiát lehet alapozni. A felmérés *mutatja a fejlesztések súlyponti célterületét*, azonban a kiegyensúlyozottabb, hálózatos térszerkezet kialakításának, a régió kohéziójának biztosítása az innovációs stratégia alkotás fontos eleme kell, hogy legyen. Az elkészült felmérések az innovációs stratégiaalkotás szektorális célterületeinek kiválasztásához újabb adalékot nyújtottak. Azok a szektorok, amelyek kulcsszerepére már a korábbi vizsgálatok is rámutattak ebből a vizsgálatból is kiemelkedtek.

4. A RIS PROGRAM SEKTORÁLIS MEGALAPOZOTTSÁGA

A két adatbázisból készült elemzésből kiindulva a RIS Menedzsment Csoport javaslata alapján a vizsgálatba bevonandó szektorok az alábbiak: **Kulturális ipar, Egészség ipar, Környezeti ipar, Élelmiszeripar és agrár-innováció, Gépgyártás, fémfeldolgozás és elektronika, Textil- és bőripar.**

A régió gazdasági szerkezetét és a korábbi elemzéseket alapul véve kerültek meghatározásra fenti szektorok, és szektorcsoportok, amelyek

- meghatározóak a régió gazdaságában, *hagyományos iparágak kategóriájába* sorolhatók, de nem feltétlenül tekinthetők klasszikusan innovatívnak (az un. teherhordó ágazatok, például élelmiszeripar, textilipar, gépipar), ugyanakkor innovatív megújulásuk dinamikus fejlődési pályát ígér.
- nagy növekedési potenciállal rendelkező, *újszerű, nem tradicionális, elsősorban a lakosság életminőségét javító ágazatok*, amelyek jelenleg még nem töltenek be hangsúlyos szerepet a régió gazdaságában, de létjogosultságukat a nemzetközi trendek is igazolják (pl. biotechnológia, környezeti ipar, kulturális ipar).

A szektorális megközelítést elsősorban az indokolja, hogy a vállalati szféra korántsem tekinthető egységesnek. A KKV-k sektorspecifikus differenciálásának jelentőségét az adja, hogy a különböző vállalattípusok fejlesztése különböző beavatkozást igényel. Ezáltal lehetőség teremthető arra, hogy a stratégiában megfogalmazott fejlesztési irányok ténylegesen az egyes szektorok specializált igényeire tudjanak választ adni, így sokkal fókuszáltabb és hatékonyabb fejlesztési programok indíthatók. A szektorális specializáció megfelel a sikeres regionális gazdaságok specializálódási igényeinek is. Minden régió komoly forrásokat áldoz arra, hogy bizonyos gazdasági ágakban a szaktudás olyan magas koncentrációját érje el, amelyre másutt nem képesek.

4.1. A tradicionális ágazatok:

4.1.1. Élelmiszeripar és agrárinnováció

Európában egyre fontosabbá válik az egészséges élelmiszerek, és az élelmiszerbiztonság kérdése, amely az élelmiszeripar fejlesztésének fő innovációs iránya lesz. Bizonyos térségek piaci lehetőséget látnak az egészséges, tiszta alapanyagok felhasználásában, és „egészséges imázsuk” hangsúlyozásában. A Dél-dunántúli régióban élelmiszeriparral körülbelül 300 cég foglalkozik, amelyek több mint 60%-a kis- és középvállalkozás. A mező- és erdőgazdaságban előállított termékek zöme a régióban kerül feldolgozásra, az ehhez szükséges kapacitások többnyire rendelkezésre állnak. Az élelmiszeriparon belüli legfőbb ágazatok a hús-, illetve tejfeldolgozás, valamint jelentős kapacitások vannak a sütőiparban is. Fontos ágazat még a sör-, illetve a gyümölcslegyártás, valamint a cukorgyártás. Mind minőségében, mind mennyiségében kiemelkedő a régió bortermelése, illetve Pécssett és Balatonbogláron pezsgőkészítés is folyik. Az élelmiszeripar foglalkoztatásban betöltött szerepe jelentős: az iparon belül a gépgyártás és a textilipart követően a harmadik legnagyobb munkaadó (az iparban foglalkoztatottak kb. 15%-a dolgozik az élelmiszeriparban), annak ellenére, hogy 1998-tól kezdve a foglalkoztatottak száma csökkenő tendenciát mutat. Hasonlóképpen fontos az élelmiszeripar a régió termelési szerkezetében, és úgy tűnik, hogy a kilencvenes évek közepétől induló csökkenő tendencia napjainkra stabilizálódik (a csökkenő tendencia természetesen egyéb iparágak – elsősorban a gépipar – termelési érték növekedésének is köszönhető). 2001-ben a régió termelési értékének több mint 20%-át állították elő az élelmiszeriparban.

A Dél-dunántúli régió domborzati, klimatikus adottságait, illetve a több évszázados termelési hagyományait tekintve jelentős mezőgazdasági kultúrája, a *szőlőtermesztés és ebből következően jelentős szerepet tölt be a bortermelés*, amely a helyi értékesítésen túl jelentős exportcikk is. A régióban az ország 22 borvidékéből 5 található. A Dél-Dunántúl szőlő termőterülete az utóbbi években rohamosan, mintegy 26%-al csökkent, jelenleg a hazai összterület 13%-át teszi ki, a régió szőlőtermésének és bortermelésének mennyisége pedig ezzel arányban az ország termelésének átlagosan 13-15%-a.

4.1.2. Textil- és bőripar

A textil, ruházati és bőripar az Európai Unióban is egyike azoknak a szektoroknak, amely nagyon fontos szerepet tölt be a foglalkoztatásban, az ágazatban található vállalkozások túlnyomórészt KKV-k, éppen ezért kiemelt figyelmet fordítanak az ágazat versenyképességének fenntartására. Az alábbiakban felsorolunk néhány olyan trendet, amelyek fontos hatást gyakorolnak az ágazatra⁴:– a magyarországihoz hasonlóan az EU ipara is ki van téve az alacsony munkabéru országok versenyének. A távol-keleti és az európai térségek közötti hatalmas munkaerő költségek ellenére az EU még mindig meg tudja tartani versenyképességét a magasabb termelékenységnek és olyan versenyelőnyöknek köszönhetően, mint az innováció, minőség, kreativitás vagy a divat.

A statisztikai adatokat alapul véve a Dél-Dunántúlon a textil- és bőripar kiemelkedő fontosságú a foglalkoztatást tekintve, hiszen az iparban foglalkoztatottak közel negyede dolgozik a fenti két ágazatban. Ez a szám a második legmagasabb a többi magyarországi régióval összehasonlítva. Ugyanakkor a 2001-ben tapasztalt gazdasági visszaesés, az exportpiacok beszűkülése természetesen a régió textil- és bőriparát is érzékenyen érintette, hiszen az ágazaton belül rendkívül magas az export aránya, és ez növeli a külső piacoktól való függést (2001-ben a textil, ruházat és bőrtermékek gyártásában az exportarány 74,5%-os volt a Dél-Dunántúlon. Forrás: KSH). Szinte sokkolta az ágazatot a térségben történt sorozatos elbocsátások és gyárbezárások (Salamander – Bonyhád, Roy és Levy – Nágocs, Italystraps – Csurgó, Simontornyai Bőrgyár felszámolása, illetve átalakítása). Szakértők szerint 10-15 éven belül megszűnik Magyarországon a bér munka a könnyűiparban! Az erre való felkészülést a foglalkoztatási módok innovatív átalakításával, a divatirányzatokat követő ipari formatervezés és design folyamatos követésével lehet elérni

4.1.3. Gépipar, fémfeldolgozás, elektronika

Az Európai Unió országai hatalmas gépipari kapacitásokat építettek ki és – a folyamatos nagyértékű kutatás-fejlesztési ráfordítások révén – a legtöbb gépipari profilban sikerrel veszik fel a versenyt a nemzetközi piacokon való pozíciók megerősítésére legfőbb versenytársaikkal: az egyesült államokbeli és japán vállalkozókkal. A három gépipari szektor állította elő az Unió feldolgozóiparában megtermelt (1.453,1 Mrd. EUR) hozzáadott érték több, mint egyharmadát, 36,2 százalékát 2000-ben, valamint a gépiparban dolgozott a 28,253 milliós feldolgozóipari létszám kerekén egyharmada. Az EU-ban elkészült Innovation Survey megállapította, hogy a feldolgozóipari vállalkozások mintegy 53%-a "innovatív". Az innovatív vállalatok legmagasabb arányát három kiemelkedő szakterületen figyelték meg: így a *gép- és berendezésgyártásban*, a villamosgépek gyártásában, ill. a vegyiparban.

A *Dél-Dunántúl* gépipara – az országos tendenciáknak megfelelően - a Dél-Dunántúl legdinamikusabban fejlődő ágazata. Jól szemlélteti ezt, hogy az ágazat termelési értéke a régió teljes iparán belül az 1995-ös 10%-ról, 2000-re közel 50%-ra emelkedett, igaz, hogy ezt követően

⁴ Európai Bizottság, Vállalkozás Főigazgatóság, Textil és ruhaipari szektor (<http://europa.eu.int/comm/enterprise/textile/index.htm>)

meredeken visszaesett a termelési érték aránya, de még így is 40% fölött van. A foglalkoztatásban szintén fontos szerepet tölt be, hiszen a 2001-es évben a régió iparában foglalkoztatottak több mint 20%-a dolgozott a gépiparban. A „túlélő” vagy a régi vállalatok bázisán alakult cégek végtermégyártó tevékenysége nagyrészt megszűnt (ez jellemzi a kisvállalatok jelentős részét), és résztvevényeségekre (alkatrész- és részegység gyártás, megmunkálás) tértek át. Piaci megmaradásuk kritériuma a stabil, megbízható minőség és szállítási pontosság, nyereségességük nagyrészt függ az élők munkája termelékenységétől, és jelentősen technológia függők. Kockázati tényezőjük, ha az élők munkája költségek növekedésével a termelékenység növekedése (amely nagyrészt technológia és szervezeti hatékonyság-függő) nem tud lépést tartani. Napjainkban ez a tendencia reális veszélyforrássá vált. Az ágazat jelenleg képes magas, az exportpiacok igényeink megfelelő minőségű termékek előállítására, hiszen a gépipar termelésének közel 90%-a került exportra a 2000-es évben. A tevékenységek jelentős része bérmunka, a hozzáadott érték viszonylag kevés, így a takarékoság lehetősége is szűk. A régió cégei közül kevés az, amely önálló termékekkel jelenik meg a piacon, ebből fakadóan nem ármeghatározó, hanem elsősorban árkövető pozícióban van. Az iparág termékszerkezetét elsősorban a nagy sorozatszámú gyártott, magasan automatizált termékek teszik ki, amelyek árban kénytelenek a távol keleti cégekkel versenyezni. Hasonlóképpen erős az árverseny a környező országokkal, amely a cégeket a költségek drasztikus csökkentésére kényszeríti. A költségekre nehezedő nyomás természetesen korlátozza a béreket is, így ennek is köszönhető, hogy az iparágban való elhelyezkedés nem igazán vonzó életút a fiatalok számára. A RIS célja, hogy a gépiparban magasabb hozzáadott értékű, a fejlesztésekre támaszkodó ipari kultúra kialakítását segítse elő.

4.2. „Újszerű”, innovatív ágazatok

4.2.1. Környezeti ipar

A környezet romló állapota, a fogyasztók környezettudatosságának növekedése, a környezetvédelmi szabályozások szigorodása, illetve a fosszilis energiahordozók kimerülése miatt kialakulóban van egy egyre növekvő piac, amely környezetvédelemmel kapcsolatos termékeket, szolgáltatásokat nyújt, mind a fogyasztók, mind a gazdaság részére.

Az elmúlt 15 évben gyorsan szaporodó létszámú környezeti gyártók és szolgáltatók éves összbevételét ma 150 milliárd forintra becsülik. Az összeg rendkívül tempósan gyarapodik: az árbevételi torta évente 20%-al dagad, és a piac folyamatos bővülésére lehet számítani az elkövetkező 10-15 évben. A fejlődés legfőbb motorjává szolgáló EU-s pénzek hozzáférhetősége azonban nagyban függ majd a pályázó tőkeerejétől, szaktudásától, ezért rendkívül fontos, hogy ezeken a piacokon jelen levő zömében kis- és középvállalkozások valamilyen együttműködése, hálózata alakuljon ki.

Dél-Dunántúl néhány iparosodott térségét leszámítva a régió jelentős részének környezeti állapotát éppen az ipari fejlődés megkésettége, illetve elmaradása kímélte meg a súlyos ökológiai degradációtól. A régió környezetének minősége - a Komló-Pécs-Beremend ipari térség kivételével – az országos helyzetképhez viszonyítva sok tekintetben kedvező képet mutat. Ez serkentően hathat a magánszféra új gazdaságfejlesztési kezdeményezéseire, a szerkezetváltás sikeres megoldására, a térség revitalizációjára is. Környezeti konfliktusoktól azonban a Dél-Dunántúl sem mentes, közülük számos már ma sem oldható meg helyi erőforrásokból. A jelentősebb környezeti problémák kezeléséhez regionális forrásokra lenne szükség, ezeknek híján azonban a konfliktusok feloldása itt is országos finanszírozásra vár (pl. a régióban keletkező, illetve itt elhelyezett veszélyes hulladékok kezelése, ártalmatlanítása).

4.2.2. Kulturális ipar

A kulturális ipar fogalma meglehetősen új, és – a hagyományosnak tekinthető ágazatoktól eltérően – számos alágazatot foglal magába. Tartalmazza a kultúrához kapcsolódó, gyakran közösségi célú szolgáltatásokat (pl. a közművelődéshez, az oktatáshoz, a szabadidős és sporttevékenységekhez, szórakoztatáshoz kapcsolódó szolgáltatások), valamint a szellemi termékeket előállító kreatív iparágakat (pl. grafika, ipari formatervezés, divattervezés, design) egyaránt

Mivel *nem hagyományos iparágról* van szó, a szektor gazdasági jellemzőiről, illetve az ide tartozó szolgáltató vállalkozásokról nincsenek megfelelő statisztikai adatok. Mindez nehezíti mind a részletes helyzetkép, mind a stratégiai fejlesztési irányok meghatározását. A kulturális ipar vállalkozásainak legfőbb kihívása, hogy olyan gyorsan változó iparág, amely főleg mikro (5 fő alatti) és kisvállalkozásokból áll, amelyek működésük során nem követik a szokásos üzlet-fejlődési sémákat, hirtelen expanziókat hirtelen zsugorodás válthatja fel. A kezdő vállalkozások megjelenése kiszámíthatatlan, és sikerük nagymértékben függ a képzettség szintjétől, a kreativitás fokától, az uralkodó közösségi és szociális környezettől.

A kulturális ipar területén megvalósítandó sikeres klaszterfejlesztés feltétele a kellő számú vállalkozás jelenléte (kritikus tömeg), illetve a kedvező gazdasági környezet megteremtéséhez szükséges a jól képzett szabadúszók, kicsi, de stabil vállalkozások, a KKV-k és nagyobb cégek jelenléte, amelyek alvállalkozói szerződéseket kötnek helyi szereplőkkel. A fentieknek megfelelően a hatékony kultúra- és vállalkozásmenedzsment feltételeinek kialakítása elengedhetetlen. A RIS stratégia elsősorban a kultúramenedzsment és a kreatív iparágak területén nyújthat gyakorlati segítséget a szektorban működő aktorok számára.

4.2.3. Egészségipar

Az *egészségipar* ágazat a hagyományosnak tekinthető szektorokhoz képest meglehetősen széles spektrumú, az egészségügyi ellátáshoz kapcsolódó termelő és szolgáltató ágazatok széles körét magába foglalja. A RIS program természetesen nem tudja felvállalni az egészségügyi ellátórendszer, és az ehhez kapcsolódó szolgáltatások komplex fejlesztését, így pl. a szervezeti vagy a finanszírozási struktúra átalakításának problémáját. Az innovációs stratégia *elsősorban az egészségüghöz kapcsolódó szolgáltatások ipari háttérének regionális fejlesztésére koncentrálna*.

A *biotechnológia és bioinformatika* a hightech kutatásfejlesztés egyik legfontosabb területe a régióban. A tudományterület horizontális jelentőségű, mind az egészségipar és az élelmiszeripar, mind a környezeti ipar ágazatokat átfogó fejlesztési elképzelésekben fontos szerepet tölt be. A fejlesztések háttérét a régióban működő két egyetem tudományos, kutatói bázisa, valamint az elmúlt évtizedben kialakult, biotechnológiai profilú KKV-k jelentik.

Kihasználható erőssége a régiónak, hogy a biotechnológiai kutatásokra alapuló egészségügyi hightech ipar jelen van a régióban, a meglévő vállalkozások export tevékenysége is jelentős. A biotechnológia területén az alábbi szakterületeken működnek vállalkozások:

- reagensek és diagnosztikumok fejlesztése, gyártása, forgalmazása
- diagnosztikus eljárások fejlesztése, gyártása, forgalmazása – humán és állatbiológia egyaránt (részben K+F fázis)
- terápiás eljárások fejlesztése

II. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS STRATÉGIAI RENDSZERE

1. A DÉL-DUNÁNTÚLI RÉGIÓ INNOVÁCIÓS SWOT ANALÍZISE

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
- Innovatív tradíciókkal, erős oktatási és kutatási háttérrel rendelkező nagyváros (Pécs)	- Gazdasági aktivitás alacsony szintje - KKV-k elégtelen tőkeellátottsága - Kényszervállalkozások magas aránya - Gyenge ipari exportképesség - Kevés külföldi tőkebefektetés - Kevés számú nagyvállalat, innovatív középvállalkozások hiánya - Az üzleti szektor és a tudásbázisok gyenge kapcsolata - Hídképző intézmények hiánya - Logisztikai rendszerek fejletlensége - Informatikai hálózatok fejletlensége - A vállalatok technológiai színvonala korszerűtlen
- Versenyképes kutatási eredmények előállítására képes tudományos bázis megléte	- Nagy akadémiai kutatóintézetek hiánya - Alacsony K+F ráfordítás, a vállalati K+F finanszírozás alacsony aránya
- Fejlett felsőoktatási intézményrendszer	- Piaci igényeknek nem megfelelő közép- és felsőfokú oktatási rendszer és szakképzési kínálat
- Az innovációs fejlesztéseket finanszírozni képes, rugalmas takarékszövetkezeti rendszer	- Testreszabott innovációs finanszírozási formák hiánya
- Az regionális innováció fejlesztési intézményrendszer bázisa kialakult	- A vállalati és intézményközi információáramlás nem kielégítő, hálózatos együttműködés hiánya a vállalkozások között - Fejletlen üzleti szolgáltatói szektor, profi innovációs transzfer szolgáltatók hiánya
- Kedvező agro-ökológiai potenciál - Minőségi szőlő- és borkultúra - Széles ágazati spektrumú élelmiszeripar	- Az agrárszféra hozzáadott érték-előállítási képessége alacsony
- Teljes gyártási spektrum megléte a régió bőripari ágazatában	- Saját termékek és a fejlesztés hiánya, alapvetően beszállítói jellegű termelés a textil-, ruházati- és bőripari, valamint a gépipari ágazatokban
- Speciális területeken működő, magas szaktudású környezeti ipari cégek jelenléte	- A környezeti ipari vállalkozások együttműködésének hiánya a helyi egyetemekkel
- Országos viszonylatban jelentős élettudományi kutatóbázis a régió két egyetemén (PTE - humán biológiai, KE - állattudományi kutatások) - Gazdag gyógyforrás- és termálkincs	- Piacosítható kutatási eredmények alacsony aránya az élettudományi kutatások területén
- Gazdag kulturális és történelmi örökség	- A koordináció, valamint a piacorientált termékfejlesztés hiánya a kulturális iparban

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - Határmenti és nemzetközi kapcsolatok erősödése az innováció fejlesztés területén - A csatlakozás után megélnék a külföldi befektetői aktivitás 	<ul style="list-style-type: none"> - Az akadémiai szféra alulfinanszírozottságának tartóssá válása - Az egyetemi finanszírozási rendszere nem nyújt lehetőséget kutatások elvégzésére
<ul style="list-style-type: none"> - Az EU csatlakozással megnyíló innováció fejlesztési források, illetve uniós programokban való részvétel aránya nő - K+F- re fordítható országos források bővülése 	<ul style="list-style-type: none"> - A szakképzett munkaerő elvándorlása (brain drain)
	<ul style="list-style-type: none"> - Koordinátlanság az innovációban érdekelt regionális szervezetek között
	<ul style="list-style-type: none"> - A kereskedelmi láncok további koncentrálódása fokozza az élelmiszeripari vállalkozások kiszolgáltatottságát - Az élelmiszeripari kis- és középvállalkozások nem tudnak megfelelni a szigorodó élelmiszerbiztonsági szabályozásnak
	<ul style="list-style-type: none"> - Beszállítói piac megszűnése a gépipari, valamint a textil-, bőr- és ruházati ipari ágazatban
<ul style="list-style-type: none"> - A csatlakozást követően az Európai uniós szabályozások életbe lépésével felélénkül a környezeti ipari piac 	
<ul style="list-style-type: none"> - Az egészségtudatos fogyasztói szemlélet erősödésével növekszik a kereslet az egészségipari, valamint a speciális élelmiszeripari szolgáltatások iránt - A csatlakozás után növekszik az egészségturisztikai, egészségügyi szolgáltatások iránti fizetőképes, európai kereslet 	

- Gazdasági és intézményi szereplők együttműködése
- Adaptív és rugalmas szolgáltatói háttér
- A lakosság életminőségét javító szektorcsoportok
- A meghatározó ipari ágazatok versenyképes működése

A régió innovációs SWOT-ja a RIS cél- és prioritásrendszeréhez illeszkedve veszi számba az innovációs fejlesztéseket mindenkor meghatározó régiós adottságok, külső körülmények erős és gyenge pontjait, feltárja a fejlesztések során hosszabb távon jelentkező veszélyeket, illetve a kihasználásra érdemes lehetőségeket. A SWOT analízis a RIS célrendszerbe illeszkedve a következő horizontális célok köré csoportosítva vette számba a tényezőket:

- A gazdasági és intézményi szereplők együttműködése
- Adaptív és rugalmas szolgáltatói háttér

A szektorális célok köré csoportosítható tényezők:

- A lakosság életminőségét javító szektorcsoportok
- A meghatározó (tradicionális) ágazatok versenyképes működése

1.1. Erősségek

Versenyképes kutatási eredmények előállítására képes tudományos bázis megléte

A régió jó felsőoktatási háttérrel, ambiciózus és innovatív kutatógárdával rendelkezik (2 egyetem), amely óriási potenciál a K+F számára. A két egyetemi központ közül Pécsen a biotechnológiai potenciál, Kaposváron az agrár innovációs kutatások meghatározóak az innováció fejlesztés szempontjából. Az intenzívnek mondható kaposvári egyetemi és a kutatóintézeti agrárkutatások mellett a PTE kereteire épülve orvosi diagnosztikai és klinikai módszerfejlesztési, lézertechnológiai, energia hatékonysági (megújuló energiaforrások) vizsgálatok folynak, de erősödik az informatikai és bio- és környezettechnológiai kutatási bázis is. A mozgásszervek és életminőség kutatása, gyógyszerfejlesztés, immundiagnosztikai és immunológiai kutatások az Orvosi karon jelentősek. A kar intézeteihez szorosan kapcsolódó biotechnológiai kisvállalkozások jelentős eredményeket mutatnak fel a kutatási eredmények gazdasági hasznosításában. Az alkalmazott orvostudományi és biotechnológiai kutatások területén meghatározó jelentőségűek az egyetemi oktatók spin off vállalkozásai, amelyek a molekuláris biológia, immunológia szellemi termékeinek gyakorlati alkalmazása és piacra vitele terén működnek aktívan. (Pannónia Kutatási Park, Hisztopatológia, Westeam Biotech Biotechnológiai Kft.). A PTE-n jelentős környezettechnológiai hasznosulási kutatási irányok mellett a lézerspektroszkópiái, fénytani, optikai és a növényvédőszerkémi kutatások említhetők meg. A Kaposvári Egyetemen az élettelen természettudományi területeken a kutatások elsősorban az agrárműszaki, az automatizálási, az analitikai kémiai és az élelmiszerkémi kutatásokra koncentrálnak. A legfontosabb projektek az állatcitológiai és genetikai kutatások, a környezetkímélő állattartási technológiák kidolgozása, illetve a különleges minőségű állati termékek előállítása területén működnek. A Karon végzett alapkutatások nemzetközi és hazai vonatkozásban is indukáltak új tudományos eredményeket a radiológia, az analitika, az emésztésélettan területén.

Fejlett felsőoktatási intézményrendszer

A régióban található egyetemek és főiskolák az egyetemi integráció révén a pécsi és a kaposvári egyetemi centrumokba tömörülnek. A felsőfokú intézmények hallgatói létszámának az egyes régiók lakónépességéhez viszonyított arányát tekintve, a Közép-magyarországi (3, 8 %) és a Dél-alföldi Régiót (2, 6%) követően a Dél-Dunántúlon (2, 5%) a legmagasabb ez az arány (Területi Statisztikai Évkönyv, KSH, 2000.). A Dél-dunántúli régió legnagyobb potenciális tudás- és értékteremtője az egyetemi szféra. A Dél-dunántúli Régióban található két egyetemi város, Pécs és Kaposvár mellett működik felsőoktatási intézmény Szekszárdon és Pakson is. A hallgatók létszámát tekintve Pécsen 27 ezer, Kaposváron 8 ezer főt regisztráltak 2003-ban. Pécs a felsőoktatásban nem csak a régió, hanem az egész Dunántúl legnagyobb központja is, felsőoktatás tekintetében az egész Dunántúlra kisugárzó hatással bír, sőt országos tekintetben a hallgatói jelentkezések számarányát tekintve a legnépszerűbb vidéki egyetemi centrum Magyarországon. Kaposvár és az ott működő felsőoktatási intézmények is jelentős szerepet töltenek be a Dél-Dunántúl szellemi, tudományos életében.

Az innovációs fejlesztéseket finanszírozni képes, rugalmas takarékszövetkezeti rendszer

Az innováció finanszírozásban a kereskedelmi banki források a legdrágábbak, ugyanakkor a banki szféra erősen központosított, Budapest-központú jellegénél fogva alapvetően nem nyitott a helyi körülményeket figyelembe vevő, elsősorban KKV-knak szóló hitel- és támogatásnyújtási finanszírozási formák nyújtásában. Ugyanakkor a *takarékszövetkezetek – még ma is – nemcsak pénzügyi racionalitás szerint működő pénzintézetek, hanem a gazdaságon kívüli, helyi-vidéki tényezők*

is befolyásolják üzletvitelüket. A takarékszövetkezetek aktivitása csupán az utóbbi években jelentősen erősödött a kis- és középvállalkozói szegmensben, s a hálózaton belül elsősorban a városi fiókok aktivitása figyelhető meg a kisvállalkozói kör nagyobb városi koncentrációja következtében. Az ország legelőkeőbb takarékszövetkezetei a régióban, azon belül pedig Baranya megyében találhatóak. A régió közel 20%-os részesedésével 2.a takarékszövetkezetek mérlegfőösszege alapján felállított régiós rangsorban. A Szigetvári Takarékszövetkezet, ami az ország legelőkeőbb takarékszövetkezete⁵ mellett a TOP 10-en szerepel további három régióbéli (Mohácsi, Völgységi, Dunaföldvári), takarékszövetkezet is.

A regionális innováció fejlesztési intézményrendszer bázisa kialakult

Az innováció fejlesztés nemcsak a vállalatok, de egyre több területfejlesztéssel foglalkozó, marketing és tanácsadó cég tevékenységi körébe bekerült az utóbbi években, megnőtt a régióban tevékenykedő innovációt támogató, szervező intézmények, illetve szervezeti egységek száma, jelentősen emelkedett az ipari parkok, inkubátorházak száma és megalakultak az első innovációs központok is. A régióban már működő, innovációs profillal rendelkező szervezetek, intézmények nagy száma, széles skálája bizonyítja, hogy a Dél-Dunántúlon – *mind a köz-, ill. a magánszférában – megvan az a kritikus tömeg, amely az innováció fejlesztésbe aktívan bekapcsolódhat*, amelyre az érdekeltségi pontok megtalálása után innovációs stratégiát lehet alapozni. *Az új intézmények és vállalkozások erős területi koncentráltságot (Pécs, Kaposvár) mutatnak a régió belül.*

Kedvező agro-ökológiai potenciál; Széles ágazati spektrumú élelmiszeripar; Minőségi szőlő- és borkultúra

Az agrárgazdaság és az ehhez kapcsolódó élelmiszergazdaság szerepe a régióban jelentős, a kisebb településeken szinte kizárólag ez nyújt helyi megélhetési lehetőséget. A teljes hozzáadott értékből a mezőgazdaság részesedése csökkent, de így is jelentősen meghaladja az országos átlagot (8,6%). A régió jelentős mezőgazdasági kultúrája a szőlő, az erre épülő bortermelés a helyi értékesítésen túl egyben jelentős exportcikk is. Az ország bortermelésének 15%-a a régióban realizálódik, ezen belül kiemelkedően magas a minőségi borok aránya. A Dél-dunántúli régió erdőszűtsége az országos átlagot meghaladó. A régió erdői gazdagok nagyvadakban, mely a régió egyik fontos exportcikke is. Hasonlóképpen fontos az élelmiszeripar a régió termelési szerkezetében, és úgy tűnik, hogy a kilencvenes évek közepétől induló csökkenő tendencia napjainkra stabilizálódik (a csökkenő tendencia természetesen egyéb iparágak – elsősorban a gépipar – termelési érték növekedésének is köszönhető). 2001-ben a régió termelési értékének több mint 20%-át állították elő az élelmiszeriparban. Az élelmiszeriparon belüli legfőbb ágazatok a hús-, illetve tejfeldolgozás, valamint jelentős kapacitások vannak a sütőiparban is. Fontos ágazat még a sör-, illetve a gyümölcslegyártás, valamint a cukorgyártás.

Teljes gyártási spektrum megléte a régió bőripari ágazatában

A statisztikai adatokat alapul véve a Dél-Dunántúlon a textil- és bőripar kiemelkedő fontosságú a foglalkoztatást tekintve, hiszen az iparban foglalkoztatottak közel negyede dolgozik a fenti két ágazatban. Ez a szám a második legmagasabb a többi magyarországi régióval összehasonlítva. Az ágazat jelentőségét nemcsak a magas exportarány (75%), de a teljes gyártási spektrum is adja, ami azt jelenti, hogy az alapanyaggyártás, a félkész termék, valamint a késztermékgyártásának egyaránt vannak hagyományai a régióban.

⁵ 2002. évi mérlegfőösszege 25,4 Mrd Ft, ami az integráció dél-dunántúli régióra számított mérlegfőösszegének (58,4 Mrd Ft) ca. 45 %-át teszi ki. Fiókjainak száma 14. A takarékszövetkezet 19 ezer lakossági, 7 ezer vállalkozói számlás ügyfél mellett 61 ezer betétszámlás és 11 ezer hitelszámlás ügyfél kiszolgálásában vállal aktív szerepet.

Speciális területeken működő, magas szaktudású környezeti ipari cégek jelenléte

A környezet romló állapota, a fogyasztók környezettudatosságának növekedése, a környezetvédelmi szabályozások szigorodása, illetve a fosszilis energiahordozók kimerülése miatt kialakulóban van egy egyre növekvő piac, amely környezetvédelemmel kapcsolatos termékeket, szolgáltatásokat nyújt, mind a fogyasztók, mind a gazdaság részére. Az elmúlt 15 évben gyorsan szaporodó létszámú környezeti gyártók és szolgáltatók éves összbevétele gyorsan növekszik. A piac folyamatos bővülésére lehet számítani az elkövetkező 10-15 évben a régióban is. Egyre több vállalkozás tevékenykedik a tanácsadás területén kívül a rekultiváció, hulladékkezelés és hasznosítás, valamint a megújuló erőforrások területén.

Gazdag gyógyforrás- és termálkincs

A kiváló adottságokkal rendelkező Dél-dunántúli Régió idegenforgalmi ágazatán belül a gyógy-idegenforgalomnak kiemelt jelentősége van, amely évről évre jelentősebb turisztikai célponttá válik a gyógy- és termálfürdő szolgáltatást kereső vendégek körében.

Gazdag kulturális és történelmi örökség

A régió, s annak egyes nagyvárosai több évezredes történelmi múltra tekintenek vissza. A régió legnagyobb városa, Pécs szerepel az UNESCO világörökségi listáján. A történelmi városképek, műemlékek, várak, kastélyok, múzeumok, néprajzi gyűjtemények, történelmi és egyháztörténelmi emlékhelyek az európai és a kulturális világörökség részét képezik. A kulturális adottságok a régió sajátos arculatát formálva a legfőbb támogatói lehetnek a multikulturális régió kialakításának.

1.2. Gyengeségek

A régió gazdasági pozíciójából fakadó gyengeségek:

- Gazdasági aktivitás alacsony szintje,
- KKV-k elégtelen tőkeellátottsága,
- Kényszervállalkozások magas aránya,
- Gyenge ipari exportképesség,
- Kevés külföldi tőkebefektetés,
- Kevés számú nagyvállalat,
- Innovatív közép vállalkozások hiánya,
- Az üzleti szektor és a tudásbázisok gyenge kapcsolata,
- Hídképző intézmények hiánya,
- Logisztikai rendszerek fejletlensége,
- Informatikai hálózatok fejletlensége,
- A vállalatok technológiai színvonala korszerűtlen.

A Dél-dunántúli régió mind országos, mind nemzetközi összehasonlításban a fejletlenebb régiók közé sorolható. Ha a fenti részelemek alapján röviden értékelni kívánjuk a régió gazdasági potenciálját és viszonyított fejlettségét, akkor azt mondhatjuk, hogy a régió a külső, és főként a külföldi működő tőkére viszont szerény mértékű vonzást volt képes gyakorolni, és jórészt ezzel összefüggően maradt le a területi GDP-vel mért gazdasági teljesítmény, illetve az ipari kibocsátás terén a régió. Legfőbb szerkezeti növekedési probléma a feldolgozóipar gyengesége, amely a területi GDP-ben és az ipari exportképességben megmutatkozik. A régióban gazdasági aktivitás az elmúlt évtizedben az országos tendenciákkal összhangban csökkent. A régió aktivitási aránya 2001-ben 50,5% volt, ami 2,8%-kal

marad el az országos átlagtól. A régió az ezredfordulón a megváltozott gazdasági növekedési szakaszban nem volt képes alkalmazkodni az új követelményekhez, fokozatosan lemaradt a dinamikus régióktól. A lemaradás elsősorban a gazdaságszerkezet problémáiból adódott: az örökölt gyenge iparosodottság nem adott megfelelő alapot a belső feldolgozóipari (azon belül is az exportvezérelt) expanzióra, és ugyanezen ok felerősítve – a földrajzi elhelyezkedésből és a relatíve rossz fizikai elérhetőségből is adódó – a gyenge tőkevonzó képességgel nem kedvezett a kívülről jövő befektetéseknek sem. A régió vállalati szerkezete kiegyensúlyozatlan, kevés a húzóerőt gyakorló nagyvállalat (0,3% a 300 főnél nagyobb foglalkoztató), következésképpen aránytalanul sok a tőkeszegény és fejleszteni nem tudó kisvállalkozás. A Kisvállalatok többségének technológiai színvonala korszerűtlen, az előállított termékek műszaki színvonala alacsony, elenyésző a minőségi és formatervezett termékek aránya; A vállalkozások kooperációs képessége rendkívül gyenge volt, egyetlen dél-dunántúli nagy- és közép-vállalat nem tudott kiépíteni erős beszállítói hálózatot.

Nagy akadémiai kutatóintézetek hiánya, Alacsony K+F ráfordítás, a vállalati K+F finanszírozás alacsony aránya

A régió részesedése az országos ráfordításokból 3,7% (2002, ami csak a fele volt a közép-dunántúli régió értékének), amivel csak az 5. helyet tudta megszerezni a régiók rangsorában. Az üzleti szféra K+F ráfordításai tekintetében a régió 1994-ben 0,2%-al az utolsó helyen állt a régiók sorrendjében, s sajnos ez utóbbi azóta sem változott.

A régióban nincs komoly természettudományi, műszaki vagy élettudományi kutatóintézet. A régióban az elmúlt évtizedben a Kaposvári Egyetem megalapítása és fejlesztése tekinthető szinte az egyetlen intézményfejlesztésnek, ugyanakkor a K+F kutatóintézeti bázisa nem bővült, azt csak a társadalomtudományi területen működő MTA Regionális Kutatások Központja képviseli. A régió gazdasági adatosságaihoz igazadó, annak jövőbeli tudásbázison alapuló és technológiai-intenzív fejlődését elősegítő alkalmazott kutatásokat végző *élettudományi-biotechnológiai MTA kutatóközpont* megalapításának kezdeményezése olyan fejlesztési prioritás, amely a régió tudáspotenciálját erősítené.

Piaci igényeknek nem megfelelő közép- és felsőfokú oktatási rendszer és szakképzési kínálat

A munkaerő-piaci igényekre – a finanszírozási és döntési mechanizmusok jellegéből adódóan a meglévő képzési rendszer képtelen kellő gyorsasággal reagálni. Az elmúlt évtizedben alapvetően átalakultak a foglalkoztatás és a szakképzés létszámadatai. A demográfiai változások hatására a gazdaság által jelenleg igényelt szakemberek utánpótlását az iskolai szakoktatás egyre kevésbé képes biztosítani. Kialakultak hiányszakmák. Az európai gyakorlatban legalább kétszer akkora a gyakorlati képzés súlya, amelyet a gazdasági szervezeteknél töltenek a tanulók. A szakképzés elengedhetetlen prioritása az iskolarendszer összehangolása a munkaerő-piaci követelményekkel és a gazdaságfejlesztési szükségletekkel. A felsőoktatás képzési struktúrája sem alkalmazkodott kellően a gyakorlati igényekhez, a képzési struktúra általános, sok helyen hiányzik a szendvicsképzés rendszere, a vállalkozások nem elégedettek a végzetek gyakorlatban azonnal hasznosítható ismereteivel. A régió széles képzési, felsőoktatási profiljában viszonylag gyenge a műszaki tudományok képviselése, elsősorban a modernizáció és technológiaváltás műszaki megalapozását biztosító területeken (pl. mikroelektronika, informatika, automatizálás, stb.). A régióban folyó felsőoktatás irányultsága jelenleg nem olyan, hogy az ipari technológiaváltást hatékonyan tudná elősegíteni. Az ipar és az egyetem kapcsolata gyenge, esetleges. Nincs az egyetemeknek innovációs stratégiája, az egyetemeken nem megfelelő az innováció támogatás helyi intézményes-szervezeti képviselése sem.

Testreszabott innovációs finanszírozási formák hiánya

A kilencvenes években hosszú éveken keresztül a bankok közép- és valóban hosszú távra csak igen körülményesen, rendkívül túlbiztosítva nyújtottak hitelt. A KKV-szektorban a banki források annál drágábbak, minél kisebb a vállalkozás. A kis vállalkozások hitelfelvételi gátja lehet a megkívánt jogi biztosíték - melyet gyakran önmagában is túl favorizálnak a bankok - biztosítása, megléte. Ez utóbbi oldására a rendszerváltást követően két garancia-intézmény is létrejött, részben állami, részben banki forrásbiztosítás révén, de növekvő szerepvállalásuk mellett részarányuk még mindig kevés, jelentősebb volumenű garancia-biztosítást igényelnek a hazai hiteligénylő KKV-k. Az innovatív fejlesztések támogatása még kockázatosabb, speciális konstrukciókat kíván. A kockázati tőke regionálisan lényegében hiányzik, illetve a megkívánt magas tőkebefektetési limit akadályt jelent a KKV-k átlagosan kisebb volumenű fejlesztései számára.

A vállalati és intézményközi információáramlás nem kielégítő, hálózatos együttműködés hiánya a vállalkozások között, Fejletlen üzleti szolgáltatói szektor, profi innovációs transzfer szolgáltatók hiánya

A dél-dunántúli vállalatoknak csak kis része – döntően a külföldi tulajdonosok köre – vesz részt az innovációban, a technológiai, menedzsment módszerek ellenére ma még nem általánosak az innovációs törekvések és az innovációs intézményekkel, és egymással való hálózati együttműködés. A vállalkozások kooperációs képessége rendkívül gyenge, egyetlen dél-dunántúli nagy- és középvállalat nem tudott kiépíteni erős beszállítói hálózatot. A meglévő aktorok közötti munkamegosztás és az együttműködés formái kidolgozatlanok, egyedi, sokszor párhuzamos és nem hatékony akciók jellemzőek, az információáramlás esetleges, s mindezek együttesen jelentősen akadályozzák a régiós összefogást az innováció fejlesztés terén. A kapcsolódó szolgáltatások gyengesége, a K+F eredményeknek a gyakorlati megvalósulás szintjére történő leképezése is sok kívánni valót hagy maga után. Ebben a tekintetben a régió feladata az innovációs transzfer közreműködői közötti együttműködés erősítése, az információ ellátottság és a hatékony forrásfelhasználás biztosítása.

Az agrárszféra hozzáadott érték-előállítási képessége alacsony

A beszűkülő piacok, a romló ágazati rentabilitás következményeként a mezőgazdasági termelés visszaesett. A Dél-Dunántúl termőterületének 32,4%-át művelő egyéni gazdaságok esetében rendkívül elaprózott birtokszerkezet jellemző: az egyéni gazdaságok 63,4%-a 0,5 hektárnál kisebb mezőgazdasági termőterületen gazdálkodik, e birtokok együttes területe azonban csupán a régió teljes termőterületének 5,2%-át teszi ki. A kisebb birtokok eltartóképessége alacsony, mert a kis birtokméret jövedelme nem elegendő ahhoz, hogy a műveléshez szükséges gép, eszköz és berendezés megvásárlását biztosítsák. A teljes hozzáadott értékből a mezőgazdaság részesedése csökkent, de így is jelentősen meghaladja az országos átlagot (8,6%).

Saját termékek és a fejlesztés hiánya, alapvetően beszállítói jellegű termelés a textil-, ruházati- és bőripari, valamint a gépipari ágazatokban

A textil, bőripar és a gépipar területén dolgozó legtöbb cég termelése nagyobb részét bér munkában végzi, vagyis általában nyugati cégek megrendeléseit teljesítik. A tevékenységek jelentős része bér munka, a hozzáadott érték viszonylag kevés, így a takarékoság lehetősége is szűk. A régió cégei közül kevés az, amely önálló termékekkel, vagy fejlesztéssel jelenik meg a piacon, ebből fakadóan termékeik nem innovatívak, ezért piaci pozíciójuk nem ármeghatározó, hanem elsősorban árkövető. Az iparág termékszerkezetét elsősorban a nagy sorozatszámú gyártott, magasan automatizált termékek teszik ki, amelyek árban kénytelenek a távol-keleti cégekkel versenyezni. Kockázati tényezőjük, ha az élők munká

költségek növekedésével a termelékenység növekedése (amely nagyrészt technológia és szervezeti hatékonyság-függő) nem tud lépést tartani. Szakértők szerint a bérgyártás 10-15 éven belüli megszűnésével, mint reális veszéllyel kell számolni Magyarországon a fenti ágazatokban.

A környezeti ipari vállalkozások együttműködésének hiánya a helyi egyetemekkel

A környezeti ipar területén működő kisvállalkozások, tanácsadó cégek legnagyobb problémája az ezen a területen működő kis- és középvállalkozások együttműködésének hiánya, illetve a vállalkozói, valamint az egyetemi szféra közötti kapcsolat gyengesége, esetlegessége. Ezen az új területen különösen nagy jelentősége van a partneri együttműködéseknek, hiszen a nemzeti és EU-s támogatások nagyságrendjéhez szükséges kapacitásokat, kompetenciákat, információkat csak együttműködve, illetve az egyetemi tudásbázis legújabb eredményeire támaszkodva lehet elérni.

Piacosítható kutatási eredmények alacsony aránya az élettudományi kutatások területén

Az élettudományi kutatások magas színvonala országos összehasonlításban is kimagasló. A továbbfejlődés akadályát nemcsak a kutatási eredmények piacosítását célzó intézményrendszer fejlesztése, de a piacosítható K+F eredmények kis száma is akadályozza. Ehhez erősíteni kell az alap kutatások gyakorlatorientációját, s a megrendelői, piaci igények folyamatos monitoringját.

A koordináció, valamint a piacorientált termékfejlesztés hiánya a kulturális iparban

Több vizsgálat (Pécs vonatkozásában is) megállapította az intézményközi koordináció hiányát, a szférában működő nagyszámú szereplő együttműködési hiányából fakadó párhuzamosságok meglétét. A kulturális termékek és szolgáltatások speciális menedzsment és marketingtechnikákat igényelnek, melyek egy része regionálisan is koordinálható. Ehhez szükség van megfelelő szakmai ismeretekre, valamint a kultúraszervezők, és programgazdák közti koordinált együttműködés kialakítására. További probléma az eladható kulturális termékek hiánya, illetve egyenetlen minősége. A régióban meglévő, kulturális adottságok nincsenek megfelelően termékké alakítva és nincs koordináció az egyes kulturális rendezvények, illetve attrakciók között. Léteznek helyi, elsősorban nagyvárosokhoz kapcsolódó jó példák és gyakorlatok, de a piacképességet nagyban növelhetné a regionális szintű együttműködés, és a regionális programsomagok kialakítása, melyek a hatékonyabb marketing fontos elemei.

1.3. Lehetőségek

Határmenti és nemzetközi kapcsolatok erősödése az innováció fejlesztés területén

Az EU különböző közösségi szintű innovációs programjai megkövetelik a program kidolgozásában a nemzetközi partneri kapcsolatok kialakítását, az interregionális együttműködések megvalósítását. Az EU különös hangsúlyt fektet a cross-border együttműködésekben belül az innovációs, kutatási kooperációs együttműködésekre, amelyek során lehetősége nyílna a régióknak a több szomszédos régiót tömörítő innovációs övezetekhez, tengelyekhez való csatlakozásra.

A csatlakozás után megélnék a külföldi befektetői aktivitás

A csatlakozás után a pénzügyi szolgáltatások területén megfigyelhető új szereplők belépése a magyar piacra. Elképzelhető, hogy a későbbiekben az innováció finanszírozásában meghatározó kockázati tőkepiacon is új szereplők jelenjenek meg. Várható a szomszédos (rég) EU országok középvállalatainak befektetési érdeklődése, amellyel nemcsak a versenyt, de az innovációs célú együttműködések is erősíthetők.

Az EU csatlakozással megnyíló innováció fejlesztési források, illetve uniós programokban való részvétel aránya nő a K+F- re fordítható országos források bővülése

Az utóbbi években ígéretesen megnőtt állami K+F ráfordítások mellett számítani lehet az EUs programok által finanszírozott innovációs fejlesztésekre. Az innovációs programokban (6.keretprogram) már a csatlakozás előtt is teljes jogú tagok voltunk, de a gyakorlóévek gyümölcsei a közeljövőben érhetnek be, ami a forrásoldalon jelentős növekedést okozhat.

A csatlakozást követően az Európai uniós szabályozások életbe lépésével felélénkül a környezeti ipari piac

Az Európai Uniós szabályozási rendszerek életbe lépésével tovább fog növekedni a környezeti ipari szolgáltatások iránti kereslet. Az egészséges környezet kialakítása, védelme érdekében szükséges monitoring eljárások, vizsgálati rendszerek kiépítésben az egyetemen meglévő kapacitásoknak és a területen működő kisvállalkozásoknak jó lehetőségei vannak.

Az egészségtudatos fogyasztói szemlélet erősödésével növekszik a kereslet az egészségipari szolgáltatások, valamint a speciális élelmiszeripari termékek iránt

Európában egyre fontosabbá válik az egészséges élelmiszerek, és az élelmiszerbiztonság kérdése, egyes szakértők szerint a kidolgozás alatt levő Európai Élelmiszer Törvény az elkövetkező 10-15 évre a fő innovációs tényező lesz. Az élelmiszeripar természetesen kapcsolódik az egészségipar ágazathoz, az egészséges élelmiszerek előállításának, az egyes élelmiszerek egészségre gyakorolt hatásának témájában. A kapcsolódás legfőbb pontjai a biztonságos élelmiszerek gyártása, az élelmiszerbiztonsághoz kapcsolódó monitoring rendszerek fejlesztése, ill. az ilyen jellegű szolgáltatások. Az élelmiszerbiztonság és az egészséges élelmiszerek iránti igény növekedését figyelembe véve egyre nagyobb hangsúly helyeződik a kapcsolódó kutatásokra és szolgáltatásokra.

A csatlakozás után növekszik az egészségturisztikai, egészségügyi szolgáltatások iránti fizetőképes, európai kereslet

A régióban adottak a lehetőségek a gyógyturizmushoz, a „wellness turizmus”-hoz kapcsolódó egészségturizmus-szolgáltatások, valamint az infrastruktúra fejlesztésére. A megnövekedett keresletre, és a célcsoportra kialakított marketinstratégia mellett újabb szolgáltatások, gyógyászati, terápiás szolgáltatások kialakítása szükséges.

1.4. Veszélyek

Az akadémiai szféra alulfinanszírozottságának tartóssá válása, Az egyetemi finanszírozási rendszer nem nyújt lehetőséget kutatások elvégzésére

Magyarországon ma a K+F ráfordítások 60%-a állami forrás. Ez a magas arány lehetetlenné teszi a tényleges K+F költségigények egyetemi, kutatóintézeti szinten történő teljes finanszírozását. A kormányzati elvonások általában ezt a szférát az elsők között érintik. A nagy költségű, több éves kutatásokat a finanszírozás megoldatlansága veszélybe sodorhatja. *Napjainkban átalakulóban van az egyetemek szerepe és funkciója* is. Alapvető probléma a képző egyetemek mellett a kutatóegyetemi profil kialakítása, amely az állami források mellett a piaci megrendelések növekvő arányával számol. A piaci követelményekhez igazodó *egyetemek egyre inkább rá vannak kényszerítve az alkalmazott kutatásra*, hiszen az ily módon értékesített szellemi potenciál és tudásanyag jelentősen megnövelheti az

egyetemek bevételi forrásait. Az egyetemek szerepvállalásában fontos tényező az állami támogatások csökkenése, ami jelentősen motiválhatja az egyetemek bekapcsolódását a különböző szerződéses K+F együttműködésekbe. A finanszírozás nyomást gyakorolt a saját bevételek növelésére, amelynek formája a kutatási szerződés vagy a kisvállalkozás. *Jelenleg azonban az egyetemek és a K+F szektor és az ipar között még széles a szakadék.* Különösen a KKV-k ma még csak ritkán fordulnak az egyetemekhez közvetlenül technológiai információk megszerzésére, illetve együttműködésre törekedve.

A szakképzett munkaerő elvándorlása (brain drain)

A régióban az utóbbi években nő a diplomás munkanélküliek aránya, ennek oka egyrészt az, hogy a felsőoktatási képzési kínálat nem kellően piacorientált. Másrészt a megfelelő álláslehetőségek száma már évek óta elmarad a magasán kvalifikált munkavállalók igényeitől. A régió bérszínvonala – részben a fenti okok miatt - 18-20%-al elmarad az országos átlagtól, a régióban élők átlagkeresete az ágazatoknak szinte mindegyikében alacsonyabb az országos átlagnál. Az álláshelyek hiánya mellett, a más régiókba, illetve a külföldre irányuló diplomás migrációt a magasabb jövedelmek és a perspektivikusabb életpályalehetőségek is motiválják.

Koordinátlanság az innovációban érdekelt regionális szervezetek között

Nincs a régió innovációs profilú intézményei között konszenzus az innováció fejlesztés és a szervezetépítés követendő stratégiáját illetően. A meglévő aktorok közötti munkamegosztás és az együttműködés formái kidolgozatlanok, egyedi, sokszor párhuzamos és nem hatékony akciók jellemzőek, az információáramlás esetleges, s mindezek együttesen jelentősen akadályozzák a régiós összefogást az innováció fejlesztés terén. Több intézmény konkurál egymással – rövid távon gondolkodva – az innovációs források megszerzéséért, közülük több olyan nem felkészült intézmény is felvállal innovációs szolgáltatásokat, amelyhez nincs megfelelő kompetenciája, s ezzel párhuzamosságokat (szétforgácsolódást) eredményezve az intézményrendszer kínálatában.

A kereskedelmi láncok további koncentrálódása fokozza az élelmiszeripari vállalkozások kiszolgáltatottságát; Az élelmiszeripari kis- és középvállalkozások nem tudnak megfelelni a szigorodó élelmiszerbiztonsági szabályozásnak.

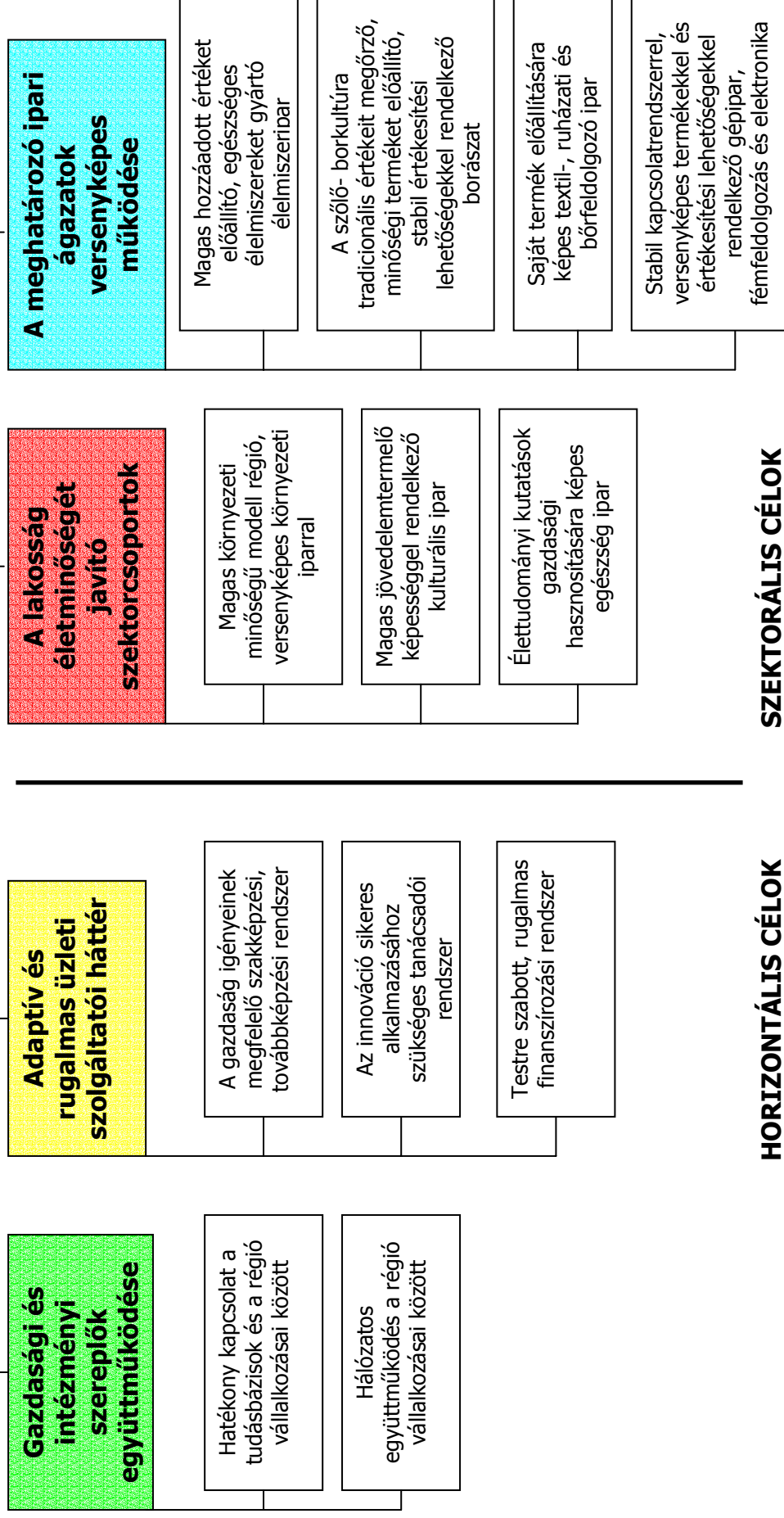
Az élelmiszer kereskedelem piacán a multinacionális vállalatok nagyfokú piaci koncentrációja figyelhető meg. Sok élelmiszeripari KKV nem tud megfelelni azoknak a volumen, illetve ár feltételeknek, amelyeket a nagy multinacionális láncok megkövetelnek. Erre a veszélyre való felkészülés a KKV szektor erősebb együttműködését (alternatív értékesítési csatornák) is megköveteli. Hasonló jellegű veszély fenyegeti azokat a kisvállalkozásokat, amelyek nem tudnak megfelelni a szigorodó élelmiszerbiztonsági előírásoknak, amelyek a teljes termékfolyamat monitoringját is megköveteli. Az erre való felkészülés csakis a megfelelő szaktudás megszerzésével, alkalmazásával, illetve magas szintű technikai felkészültséggel valósítható meg.

A Dél-dunántúli Régió jelenlegi nehéz gazdasági helyzetből történő kilábalás záloga a mára elavult gazdasági szerkezet átalakítása, a magasabb technológiai színvonalú termelés előtérbe helyezése lehet, melyben kulcsszerepet játszik a termék- és termelési innovációk háttérének megteremtése és a fejlesztés keretétül szolgáló innovációs stratégia kidolgozása.

A régió felzárkózása, az előállított termékek hozzáadott értékének növelése és a régió versenyképességének javítása érdekében kiemelt fontosságú a K+F tevékenységek támogatása, valamint a létrehozott kutatási eredmények gyakorlatba történő átültetése, a kutatói és a gazdasági szféra közötti együttműködések erősítése.

2. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS CÉLRENDSZERE

Magas jövedelemtermelő képességű, dinamikus és fenntartható fejlődésre képes, versenyképes vállalkozói szféra

1. Átfogó célok

Az innovációban érdekelt gazdasági és intézményi szereplők hatékony együttműködése

A régió vállalkozásainak innováció orientált működéséhez szükség van a szorosabb, hatékony együttműködési formák kialakítására és koordinált működtetésére. Ösztönözni kell a vállalkozások közti hálózatos alapon működő piaci és szakmai együttműködéseket, valamint biztosítani kell az innovációhoz nélkülözhetetlen tudás- és információáramlást. A régióban adott tudás potenciál hatékony kihasználása érdekében koncentrált tudásközpontok kialakítására van szükség, melyek megteremtik a kapcsolatot a térség egyetemei, kutatóintézetei, valamint a vállalkozások között. Támogatni kell, hogy a régió vállalkozásai könnyen, rugalmasan elérjék a regionális tudásbázisok nyújtotta, piaci igényeknek megfelelő szolgáltatásokat.

Az innovációs folyamatot támogató adaptív és rugalmas szolgáltató háttér

A Dél-Dunántúli gazdaság innovációs potenciáljának kiaknázásához biztosítani kell a megfelelő üzleti szolgáltató háttér kialakítását és hatékony működését. A tudásalapú gazdaság elvének megfelelően támogatni kell a korszerű szaktudás, és szakismeretek széles körű elterjesztéséhez szükséges képzési, valamint tanácsadói rendszerek működését. Az innováció sikeres alkalmazásához biztosítani kell a rugalmas gazdasági, pénzügyi háttérszolgáltatások elérhetőségét a régió vállalkozásai számára.

A régió lakosságának életminőségét javító, magas jövedelemtermelő képességű gazdasági szektorcsoportok

A minőségi életkörnyezet kialakítása és fenntartása, valamint a régió lakosságának jó életminősége biztosítása érdekében támogatni kell azokat az elsősorban szolgáltató iparágakat, melyek egyrészt elősegítik az egyéb termelő ágazatok fenntartható, környezettudatos és versenyképes működését, másrészt vonzó kulturális környezetet és egészséges életkörülményeket biztosítanak a régióban élőknek.

A régió meghatározó ipari ágazatainak versenyképes, piacorientált működése

A Dél-dunántúli régió gazdasági, foglalkoztatási szempontból meghatározó hagyományos iparágai versenyképes működésének fenntartása érdekében biztosítani kell, hogy a vállalkozások képesek legyenek rugalmasan reagálni a piac változásaira. Támogatni kell a magas hozzáadott értékkel rendelkező, innovatív, a fogyasztói igényeknek megfelelő termékek előállítását, továbbá a piaci helyzetnek megfelelő, hatékony termelési és értékesítési formák kialakítását.

2. Horizontális célok

Koncentrált tudásbázisok és kutatási potenciál, hatékony, interaktív információáramlás az ágazati szereplők hálózata és a tudásbázisok között

Világszerte megfigyelhető trend, hogy minden térség igyekszik a szakismeret olyan magas koncentrációját elérni, amely más régiókban nem lehetséges. A tudás koncentrációja mellett meg kell teremteni azokat a formális és informális csatornákat a tudásbázisok és a jól szervezett gazdasági hálózatok között, amelyen keresztül ez a tudás akadály nélkül áramolni tud, és egyrészt elősegíti az innovációt, ezáltal javítja a gazdaság versenyképességét, másrészt rugalmasabbá, gyakorlatorientáltabbá teszi a tudástermelő szféra munkáját.

Hálózatos együttműködés kialakítása vállalkozások között a termelés, beszerzés, értékesítés területén elsősorban az információs technológiák alkalmazásával

A Dél-Dunántúlon a regionális munkamegosztás és kooperáció erősítésével a gazdasági szervezetrendszer hálózatszerű fejlesztését kell kialakítani. Az eddig szigetszerűen működő, egymással nem kommunikáló gazdasági szereplők között meg kell indítani a párbeszédet, ki kell alakítani azokat a csatornákat, illetve fórumokat, amelyek biztosítják az információ áramlását és elősegítik az együttműködéshez szükséges bizalom kialakulását. A legtöbb területen az információs technológiák alkalmazása költséghatékony eszköze lehet a vállalkozások ágazati együttműködésének kialakításának, valamint a tudásközpontokhoz való kapcsolódás szervezésének.

Az ipari ágazatok igényeinek megfelelő továbbképzés, szakképzés, illetve rugalmas képzési formák kialakítása és működtetése

Magas minőséget és termelékenységet csak kiválóan, folyamatosan a legújabb igényeknek megfelelően képzett szakemberekkel lehet elérni. A szakképzési rendszer nem tartott lépést a legújabb technológiai fejlesztésekkel, ezért sokszor idejét múlt, használhatatlan ismereteket ad át a diákoknak. Éppen ezért szükséges a szakképzési rendszer átalakítása olyan módon, hogy az képes legyen a legkorszerűbb ismeretek átadására, illetve a képzés megfelelő minőségének biztosítására. Mindez a munkáltatói igényeknek megfelelő gyakorlati képzés biztosításával lehetséges.

Az innováció sikeres alkalmazásához szükséges tanácsadói rendszer kialakítása

A régió vállalkozásainak sikeres piaci szerepléséhez elengedhetetlen, hogy működésüket könnyen elérhető, hatékony szaktanácsadói, valamint üzleti tanácsadói rendszer támogassa. Különösen a kis- és középvállalkozások esetében szükséges a versenyképes, minőségi termelés és működés támogatása. Ennek eszköze egyrészt az (innováció) menedzsment, marketing és vállalatirányítási ismeretek fejlesztése, másrészt az ágazatspecifikus szaktanácsadói, üzleti tanácsadói rendszerek kialakítása a változó szabályozásokra, új technológiákra, speciális szakmarketingre vonatkozó információk és szolgáltatások széles körű elérhetőségének biztosítása érdekében.

Emellett szükséges a vállalkozások sikeres ipari együttműködésének módjait, lehetőségeit feltáró üzleti tanácsadás fejlesztése, a megfelelő gazdasági, piaci háttérinformációk megszerzése, esetleges válságkezelési, fejlesztési stratégiák kidolgozása különösen a jelenleg elsősorban bémunkát végző, hanyatló iparágak esetében.

Innovációs tevékenységek testre szabott finanszírozási rendszere

A Dél-dunántúli régió kis- és középvállalkozásainak fejlődését hátráltató egyik legfontosabb probléma a tőkehiány. Ez különösen hátráltatja az innovatív fejlesztések megvalósítását, amelyek többnyire jelentősebb tőkebevonást igényelnek, és a vállalkozások alapfunkcióihoz képest jóval bizonytalanabb a megtérülésük. Szükség van tehát arra, hogy az innovatív fejlesztések finanszírozási szükségleteinek megfelelő, „testre szabott” finanszírozási lehetőségek álljanak a régió vállalkozásainak rendelkezésére.

3. Szektorális célok

Tiszta, magas környezeti minőségű modell régió, innovatív szolgáltatásokat és termékeket nyújtó versenyképes környezeti iparral

Az európai uniós csatlakozás után életbe lépő környezetvédelmi szabályozás számos kihívás elé állítja a régió gazdasági szereplőit. Az európai uniós támogatások hozzájárulnak ugyan az ilyen irányú fizetőképes kereslet kialakulásához, ugyanakkor fennáll a veszélye annak, hogy ezeket a forrásokat a régió kívüli környezeti ipari vállalkozások szerzik meg. E tendenciák ellensúlyozása, a piaci pozíciók megszerzése és megerősítése érdekében kiemelten támogatni kell a régióban a környezeti ipar területén működő kis- és középvállalkozások hálózatba szerveződését és ezen hálózatok összekapcsolódását interdiszciplináris kutatói bázisokkal. A régióban hiányzó környezeti ipari szolgáltatások kialakulása közvetetten ösztönözhető a környezettudatos termelési rendszerek kialakításának támogatásával.

Magas jövedelemtermelő képességgel rendelkező kulturális ipar

A kulturális ipar jövedelemtermelő képességének növelése egyrészt a régióban meglévő kulturális adottságok színvonalas terméké alakításával érhető el, hiszen a kulturális attrakciók egyre nagyobb szerepet töltenek be a turisztikai destinációk megválasztásában. Fontos tehát, hogy jól koordinált, megfelelően menedzsel, egységes arculattal megjelenő kulturális programsomagok legyenek elérhetőek a régióban, melyekhez egyéb, magas színvonalú, komplex szolgáltatások kapcsolódhatnak. Másrészt a szellemi termékeket előállító kreatív iparágak fejlesztése lehetővé teszi, hogy a régió különböző gazdasági ágaiban működő vállalkozások versenyképességük növelését biztosító, magas hozzáadott értéket előállító szolgáltatásokhoz jussanak hozzá mind a termékelőállítás, mind a megfelelő marketing tevékenység területén. A korszerű információs és digitális technikák támogatásával elő kell segíteni, hogy a gazdasági szereplők hozzájussanak az igényeiknek megfelelő, speciális információkhoz.

Élettudományi kutatások sokoldalú gazdasági hasznosítására képes egészség ipar

A régióban adott élettudományi kutatási potenciál koordinált kihasználásával támogatni kell a mai fogyasztói igényeknek megfelelő egészségügyi szolgáltatások és az ahhoz kapcsolódó termelő vállalkozások fejlődését. Az élettudományi kutatásokra alapuló szolgáltatások fejlesztése hozzájárul az egészséget támogató környezet kialakításához, a fogyasztói termékek egészségkárosító hatásainak mérsékléséhez. Az egészségtudatos fogyasztói igényeket kielégítő életmód-iparág fejlesztésével növelhető az ágazat jövedelemtermelő képessége.

A piacosítható eredményeket létrehozó regionális kutatási bázis kialakításával, illetve a kutatási eredmények ipari becsatornázását segítő szolgáltatások fejlesztésével támogatni kell az élettudományi, biotechnológiai kutatásokra alapuló „hightech” egészségipari vállalkozói szektort.

Magas hozzáadott értéket előállító, kiváló minőségű, egészséges élelmiszereket gyártó élelmiszeripar

A régióban működő nagy élelmiszeripari cégek mellett lehetővé kell tenni, hogy az élelmiszer-ipari kis- és közepes üzemek is megtalálják helyüket az országos és a nemzetközi piacokon és megfeleljenek a csatlakozás után életbe lépő szigorú minőségi és biztonsági követelményeknek. Ehhez jól kidolgozott szaktanácsadási rendszer kiépítése szükséges, amely korszerű termelési eljárásokat, technológiai megoldásokat és vezetési-szervezési ismereteket nyújt a termelőknek és a vállalkozóknak. Elő kell segíteni, ezen vállalkozások együttműködését, vertikális integrációk

kialakítását, amely révén a hatékonyan működő élelmiszeripar elindíthatja a régió agrárgazdaságát egy tudás- és munkaigényes gazdálkodási modell felé.

A szőlő- borkultúra tradicionális értékeit megőrző, minőségi terméket előállító, stabil értékesítési lehetőségekkel rendelkező borászat

A régió nagy hagyományokkal rendelkező szőlészeti-borászati ágazatát versenyképessé kell tenni az európai uniós és világpiaci kihívásokkal szemben. Ennek érdekében, elő kell mozdítani az elaprózott birtokokon termelő gazdaságok integrációját, megteremtve ezzel a magas technológiai színvonalú termesztés, feldolgozás és értékesítés lehetőségét, a kisgazdaságok életképessé tételét. A magas hozzáadott értékű, minőségi borok arányának növelése és a régió borvidékei hírnevének erősítése érdekében a borvidéki eredetvédelmi rendszerek regionális szinten való létrehozása, elterjesztése szükséges. A régiós borok piaci pozíciójának erősítése, a megfelelő piaci csatornák kialakítása, bővítése érdekében meg kell teremteni a régió közösségi bormarketing rendszerét. A borvidékek sajátos, tradicionális kultúrájának, értékeinek megőrzése, a helyi értékesítési csatorna megerősítése érdekében a régió borútjainak fejlesztését és regionális hálózatba való szervezését kell előmozdítani, mely egy komplex, egymást kiegészítő regionális borturisztikai termékcsomag megteremtésével jelenthet majd versenyképes kínálatot a hazai és nemzetközi piacon egyaránt, illetve jövedelem kiegészítést, megtartóerőt a borvidékek lakossága számára.

Saját termékek előállítására és értékesítésére képes textil-, ruházati és bőrfeldolgozó ipar

A textil- és bőripar területén dolgozó legtöbb cég termelése legnagyobb részét bér munkában végzi, vagyis általában nyugati cégek megrendeléseit teljesítik. Szakértők szerint 10-15 éven belül megszűnik Magyarországon a bér munka a könnyűiparban. Áthidaló megoldásnak tűnik, olyan egyedi kiegészítő megrendelések rendkívül rövid határidejű teljesítése, amelyre a keletibb országok egyelőre nem képesek, de hosszú távú megoldást csak a saját termék előállítása és sikeres piacra vitele jelenthet. Ehhez szaktudásra, piaci információkra, technológiai és marketing ismeretekre van szükség. Az erre való felkészülést minél hamarabb meg kell kezdeni, egy olyan szervezet létrehozásával, amely ágazati szinten összefogja, szervezi a vállalkozásokat, képzéseket, technológiai, piaci ismeretek biztosít nekik.

A nemzetközi piacokon stabil kapcsolatrendszerrel, versenyképes termékekkel és értékesítési lehetőségekkel rendelkező gépipar, fémfeldolgozás és elektronika

A régió gépipari cégei közül várhatóan azok maradnak fenn, amelyek megtalálják a helyüket a térség piacán egymással versengő vállalati hálózatok valamelyikében, alkalmasnak bizonyulnak arra, hogy részt vegyenek stratégiai szövetségekben. Éppen ezért felkészültté kell tenni a régió vállalkozásait arra, hogy ilyen kapcsolatrendszereket kiépítsenek, és abban megbízható, a vásárlói igényekre rugalmasan reagálni tudó partnerekként vegyenek részt. Ehhez stabil, megbízható minőség és szállítási pontosság szükséges, ami magasan képzett szakembergárdával és fejlett gyártásszervezéssel magas technológiai színvonalon valósulhat csak meg.

III. A DÉL-DUNÁNTÚLI RIS PRIORITÁS-INTÉZKEDÉS RENDSZERE

1. PRIORITÁS: A RÉGIÓ VÁLLALKOZÁSAINAK VERSENYKÉPES MŰKÖDÉSÉHEZ SZÜKSÉGES TECHNOLÓGIAFEJLESZTÉS

Indoklás

A régió a rendszerváltás utáni gazdasági szerkezetátalakulás során elveszítette vezető iparágait (bányászat, építőipar, stb.), ugyanakkor periférikus közlekedési helyzete és a délszláv háború közelsége miatt a jelentős nemzetközi tőkebefektetések is elkerülték. A talpon maradt vállalatok privatizációja során csupán az energiaszolgáltató szektorban volt jellemző a tőkeerős nyugati cégek megjelenése, a zöld mezős beruházások terén pedig szinte csak példaszerűen telepedtek le jelentős vállalatok. A széthullott nagyvállalatok talaján lényegesen kisebb méretű, minimális tőkével alapított cégek jöttek létre, melyek nem voltak képesek friss tőke bevonására, ennek következtében a technológiák jelentős megújítására sem.

A dél-dunántúli ipar fejlődését ezért általánosan és erőteljesen korlátozza a tőkehiány.

A gazdasági szerkezetet kevés számú nagyvállalat és igen nagy számú mikro- és kisvállalkozás jelenléte jellemzi, s a régióban a Dunántúl egyéb területeihez viszonyítva gyenge a külföldi tulajdonú, jelentős tőkehátterű nagyvállalati szektor. A külföldi tulajdonú helyi cégek nagyjából leányvállalatok, melyek az anyavállalat termelési rendszeréhez beszállítóként kötődnek.

A KKV-k beszállítói képessége és kapcsolatrendszere gyenge, a technológia európai színvonalhoz mért elavultsága sokszor olyankor is jellemző, ha az a vállalaton belül új, mivel az elmúlt évtizedben jellemző fejlesztési út volt a nyugati, sőt, néha keleti használt berendezések átvétele.

A vállalatok közti együttműködés színvonala alacsony, a közös fellépésből, munkamegosztásból származó előnyöket nem használják ki.

A különállás mégsem jelent automatikusan önállóságot, hiszen a vállalkozások jelentős része nem önálló terméket gyárt, hanem beszállítói helyzetben van. Jellemző a bér munka jellegű szállítói pozíció és külföldi tulajdonos esetén az anyavállalat részére történő szállítás.

A piacon való jelenlét alapja kezdetben sok esetben a Nyugat-Európához viszonyítva olcsó munkaerő volt, ez az előny azonban egyre jobban háttérbe szorul, másrészt egyre erőteljesebben kell számolni az EU-piacon a velünk egy időben csatlakozott és a tőlünk keletre fekvő országok által támasztott konkurenciával. Magyarország munkabéreként az iparban nőnek, ma már meghaladják a csehországi és lengyel béreket, s csupán Szlovénia költségeitől maradnak el. Ez a körülmény az elmaradott technológiai színvonallal párosulva gyenge termelékenységhez vezet, ami a versenyképesség romlásának fő ismérve. A saját gyártmányok hiánya, a relatíve drága munkaerő (kevésbé a bérek, nagyobb mértékben a béreket terhelő tételek miatt), a nem megfelelő technológiai színvonal a vállalkozásokat a piacon sérülékennyé, kiszolgáltatottá teszi.

A KKV-k többsége használ informatikai eszközöket, elsősorban a könyvelési, bérelszámolási, adózási területen, valamint sok egyéb nyilvántartási, műszaki feladatot támogat informatikai háttér. Az informatika alkalmazása azonban elmaradást mutat az integrált vállalatirányítási rendszerként történő felhasználás, a minőségi döntés-előkészítést megalapozó műszaki-gazdasági kontrolling, a komplex minőségirányítási rendszerek alkalmazása, a vállalkozások csoportjainak, közösségeinek munkáját megalapozó adatbázisok létrehozása és működtetése, valamint az elektronikus piac, az e-kereskedelem alkalmazása terén.

Az informatika lehetőségeihez képest kialakult lemaradás a vezetési módszereket illetően is fáziskésésre utal: megfelelő belső és külső informáltság híján a belső tartalékok feltárása, az optimális, magasabb termelékenységhez, jobb erőforrás- és költséggazdálkodáshoz vezető működés kialakítása, a piaci igények és a verseny-technológiák fejlődésének időben történő felismerése sem lehetséges.

Az intézkedés célja

Az intézkedés **általános célja**, hogy a régió kis- és középvállalkozásai a piacon versenyképessé váljanak azáltal, hogy termelékenységük nő, ezért versenyképes árakon képesek dolgozni, termékeik minőségi színvonala megfelel az európai normáknak, szállítói pozícióikat a rugalmasság és pontosság jellemzi.

Az intézkedés **közvetlen céljai**:

- a vállalkozások olyan technológiai fejlesztéseket hajtsanak végre, amelyek lehetővé teszik önálló termékek gyártását (a közvetlen beszállítói alkatrész előállítás és a bér munka helyett)
- a technológiai fejlesztés következtében jelentősen nő a kapacitás, a piaci részesedés mértéke, hosszú távú értékesítési lehetőség mellett
- a beruházás és a gyártott termék környezetbarát, és hozzájárul a fenntartható fejlődéshez
- a termelékenység és a piacképesség erősítése érdekében javítsák informatikai- vezetési- szervezési tevékenységük színvonalát.

Az intézkedés leírása

Az intézkedés két tevékenység csoportot ölel fel:
a műszaki-technikai színvonal emelését, valamint
a vezetési-szervezési és informatikai színvonal javítását szolgáló akciókat.

1. komponens: A műszaki-technológiai színvonal emelésének ösztönzése

A műszaki színvonal fejlesztése a termék, valamint a gyártás és környezete, az erőforrások új szemléletű felhasználása körében valósul meg. A komponens keretében el kell érni a vállalkozások figyelmének felkeltését a pályázati lehetőségek és a kormányzati és regionális preferenciák megismerése iránt.

Egy-egy **termék** vonatkozásában a feldolgozottsági fok és a termékben rejlő tudástartalom növelése rejti a KKV-k kitörési lehetőségét. Ezen belül elsősorban a meglévő piaci igények új módon (új termékkel) történő kielégítése, vagy új igények felkeltése a cél a termékfejlesztés és a termékstruktúra tervezése terén. A vállalkozások önállóan vagy közösen végzett **K+F tevékenységének**, mely az utóbbi másfél évtizedben háttérbe szorult, újra el kell foglalnia helyét a vállalkozások jövőépítő tevékenységében, melynek hordozó eleme a termék.

A versenyképesség növelése szempontjából a fokozatosság megvalósítása: a korábbiakhoz képest új munkafázisok végzése (részösszeszerelés, végszerelés, finishing tevékenységek, komplexebb outputok létrehozása) az önálló termékgyártás és a piaci önállóság megszerzése irányában tett lépésnek tekintendő.

A termékfejlesztés eredményes útjának minősül a magas minőségű vagy különleges anyagok használata is, mely egyúttal jobb minőségű, kedvezőbb árkategóriájú termékhez vezet, ugyanakkor magasabb technológiai színvonalat, nagyobb gyártási pontosságot és fegyelmet követel, azaz magasabb szintre emeli a gyártási kultúrát.

Más tekintetben a termékspecializáció, a szűkebb, sajátosabb piaci résekhez való termékpolitikai igazodás lehet a vállalkozások fejlődési útja.

A komponens keretében a fenti elveket tükröző **termékpolitika kidolgozása, K+F tevékenység, termelés-szervezési feladat végrehajtása** lehet az egyik ösztönzött tevékenység. Nagyságrendileg erősebb hatású ösztönzési eszközöket célszerű rendelni a nagyobb piaci vagy K+F feladatokat közösen ellátó, együttműködő vállalkozások projektjeinek megvalósításához.

A **termelési technológia** tekintetében a több munkafázist felölelő, komplex gyártórendszerek alkalmazása élvez elsőbbséget. Hasonlóképpen fontos a nagyobb pontosságú, nagy sorozatok termelékeny előállítására, vagy rugalmasan változtatható feladatok elvégzésére képes berendezések használata, melyek szűk keresztmetszetek feloldását, a munkaerő- és műhelykapacitások nagyságrendileg magasabb fokú kihasználását eredményezik. A fejlesztések kimutatható hatása a járulékos munkahelymegtartás ill. nagyobb hozzáadott értékű termelést biztosító új munkahelyek keletkezése

Jelentős technológiai feladat a berendezések multifunkcionális használatát, a rugalmas gyártás megvalósítását elősegítő, önmagában is minél hatékonyabb eljárásokat implikáló szerszám- és készülékgyártás fejlesztése. Ez a tevékenység önálló piaci szerepet is ölthet egy-egy hasonló berendezéseket használó gyártói kapcsolatrendszerben.

E tevékenységek körében kiemelt szerepet játszik az **informatikai vezérlések, folyamatirányító rendszerek** alkalmazása, melyek technológiai tényezőkként egyszerre érvényesítik az alacsony élőmunka igény, a magas kapacitáskihasználás és a hibaforrások csökkentése szempontjait.

A szorosabb értelemben vett technológia tekintetében az egyedi projektek mellett erősebb ösztönzésnek kell társulnia a minél magasabb szintű technológiai színvonal érdekében közös fejlesztést megvalósító, a nagyobb piaci feladat ellátására való képessé válás érdekében munkamegosztást vállaló, valamint a nagyobb szakmai kört kiszolgáló szerszám-készülék-fejlesztési eszköz-gyártó vállalkozások fejlesztéseivel, valamint az informatikai vezérlések, folyamatirányító rendszerek alkalmazását végző cégek és ezen technológiák fejlesztőinek projektjeihez.

A tervezési-előkészítési feladatokhoz támogatást, a beruházásokhoz kamattámogatást célszerű csatolni.

A versenyképességhez vezető termelékenységgjavítás fontos területe a nagy értékű gépek és gyártóterek optimális kihasználását lehetővé tevő **logisztikai rendszer** (raktározási, anyagmozgatási, anyag-előkészítési, szállítási tevékenységek) fejlesztése, mely a technológiai rendszer szerves részeként fejti ki termelékenység-befolyásoló szerepét.

A technológiai rendszer hatékonyságának fontos feltétele, hogy a **minőségirányítási** folyamatban alkalmazott **eszközök**, berendezések, mérőrendszerek, laboratóriumok képesek legyenek az output-oldalon megkövetelt minőség előállítására, illetve a többi technológiai elem által előállítható potenciális minőségi színvonal tényleges megvalósítására.

A termelési technológia folyamatos gyártóképessége, „hadrafoghatósága” a gyártás sikerének kulcsa, ezért a **karbantartó- szervizhátér** eszközeinek és működési rendszerének is a termelési-technológiai folyamatok színvonalát kell követnie. A fejlesztések során beszerzett új berendezések időben történő megismerése, installációjához, rendszeres karbantartásához és javításához szükséges tudás és eszköztár teszi teljessé a technológia rendszer komplex működését.

A logisztikai, minőségirányítási, szervízrendszer fejlesztésének rendszerszervezési-tervezési feladataihoz vissza nem térítendő támogatást, a megvalósításhoz kamattámogatásos hitelt célszerű biztosítani. Mindhárom tekintetben nagyobb vonzerőt célszerű rendelni az ezen feladatokat közös kapacitás keretében létrehozó és működtető vállalkozások esetében.

A vállalkozások körében végrehajtandó fejlesztések tervezői és végrehajtói maguk a vállalkozások, melyek a normál működéssel együtt járó piaci és szakmai impulzusok mellett a pályázati rendszerből, valamint az innovációs, technológiai és technológia-transzfer központokból, elsőként a Regionális Innovációs Iroda tevékenysége eredményeként kapnak ösztönzést és információt a rendelkezésükre álló képzési, fejlesztési, pénzügyi támogatási és módszertani lehetőségekről. Célszerű az Iroda szervezésében az egyes vállalkozás-csoportok találkozását, együttműködését elősegítő **szakmai klubokat létrehozni**, melyek a Kereskedelmi és Iparkamarákkal együttműködve, tagdíjából és a regionális innovációs alpból megpályázott és elnyert támogatásból lesznek képesek eljuttatni a résztvevőkhöz azt az információt, amely a vállalkozások innováció-orientáltságát megalapozhatja.

2. komponens: A vezetési-szervezési-informatikai rendszer fejlesztése

A menedzsment tevékenységek nem választhatók el az informatikai rendszertől, mely a menedzsment munkaeszköze. Emellett az ágazat minden egyéb területet meghaladó fejlődési sebessége, a technika gyors erkölcsi avulása miatt az informatikai technológia kiemelt vezetői figyelmet igényel.

A vezetés-szervezési menedzsment-technológiák körében a **vezetéstámogató rendszerek** fejlesztése, mely lehetővé teszi a vezetés hatékonyságának lényeges javítását, a tágabb értelemben vett technológia részeként kezelendő.

A vezetés hatékonyságát a vállalatirányítási humán kapacitás egységes erőforrásként való használata képes minőségileg magasabb szintre emelni, melynek előfeltétele az **integrált vállalatirányítási, minőségirányítási, vezetéstámogató informatikai rendszerek alkalmazása**.

A rendszer keretében egységesen jelenik meg a gazdasági, műszaki, humán és piaci információk köre, ezért a vezetés számára lehetővé teszi a részrendszerek azonos minőségi szintű, harmonikus együttműködésének megvalósítását. A fentiekre szóló tájékoztatás, az előnyök megismertetése a Regionális Innovációs Iroda szervezőmunkája eredményeként a szakmai klubok keretében történhet.

A szoftverrendszerek bevezetését és az azzal együtt járó szervezési feladatokat célszerű vissza nem térő támogatással ösztönözni.

A vezetési-informatikai területnek a jövő szempontjából meghatározó részterülete a K+F tevékenységet támogató **adatbázis léte**, mely a konkrét vállalkozási K+F tevékenységekhez kötött területeken vállalkozásonként is létrehozható.

Az általános, szélesebb területeket felölelő, az egész régió innovatív vállalkozásainak, kutatóhelyeinek, meghatározó K+F személyiségeinek, eszköztárának és eredményeinek adattárát regionálisan, a régió egy meghatározott innovációs központjában célszerű létrehozni. Ez az intézmény lehet a Regionális Innovációs Iroda, vagy valamely, pályázat útján kiválasztott innovációs központ is. Az adatbázist célszerű az adatbázisba belépő tagok tagdíjaiból működtetni, létrehozása azonban a regionális innovációs alpból finanszírozandó.

A világkereskedelemben rohamosan növekvő szerepet játszó **elektronikus piactér**, az e-kereskedelem a hazai vállalkozások gyakorlatában még kevésbé szerepel. Az e-business gyakorlata másként el nem érhető keresletet, a cégismertség növelését, piaci információhoz jutást is jelent. Ezért ennek fejlesztését, a cégek közös, az Interneten történő virtuális nagyvállalatként való megjelenését ösztönözni kell. Az országos pályázatok mellett az innovációs intézményrendszer által biztosított tájékoztatási oktatási lehetőségeket is fel kell használni.

Célcsoportok

Az intézkedés célcsoportját első sorban az élelmiszer-, gép-, környezeti, kulturális, biológiai és egészségipari kis- és középvállalkozások, valamint azon non-profit szervezetek képezik, amelyek az ezen ágazatokba tartozó vállalkozásokat képviseli, vagy közös érdekeiket szolgáló kutatás-fejlesztési, szervezési, informatikai funkciókat vállalnak fel és látják el.

Lehetséges finanszírozási források és egyéb támogatás

Az intézkedések jelentős része pályázható az élő uniós és kormányzati pályázati rendszer keretében.

Az igénybe vehető pályázatok a következők:

GVOP 1.1.1. – Technológiai korszerűsítés támogatása

GVOP 1.1.3. – Beszállítói integrátorok számának növelése és megerősítésük

GVOP 2.1.2. – Kis- és középvállalkozások számára korszerű menedzsment rendszerek és technikák támogatása

GVOP 4.1.1. – Vállalaton belüli elektronikus üzleti rendszerek

GVOP 4.1.2. – Üzleti partnerek közötti e-kapcsolat fejlesztése

OM – Bekapcsolódás az EU kutatás-fejlesztési keretprogramjaiba (EUB)

A finanszírozás fontos forrása lehet a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap

A tőkehiány pótlás érdekében elő kell segíteni az MFB tőkejuttatási program kiaknázását.

A támogatásnak a legfontosabb, de nem az egyetlen módja lehet a pénzügyi támogatás. Regionális szinten jelentős szerepet játszhat a tulajdonos-(leány)vállalat-regionális képviselő-bank-kamara középtávú stratégiai együttműködés (egyedi esetekre szóló középtávú megállapodás) amely kölcsönösen kiszámítható viselkedés, kölcsönös garanciák, az előreláthatóság segítségével tőketeremtő eredménnyel járhat, és erősítheti a tőke helyben maradását.

2. PRIORITÁS: A PIACI IGÉNYEKET KIELÉGÍTŐ, RUGALMAS, KORSZERŰ SZAK- ÉS TOVÁBBKÉPZÉSI RENDSZER KIALAKÍTÁSA

A szak- és továbbképzési rendszer hiányosságai a Dél-Dunántúlon

Az innováció orientált gazdaság kialakításának alapvető feltétele a szükséges humánerőforrás megteremtése, így a megfelelően képzett szakemberek biztosítása a vállalatok számára. A régióban jelen lévő ágazatokra általánosan jellemző, hogy nem rendelkeznek megfelelő szakemberekkel és a szakképzést sem minőségi, sem tartalmi szempontból nem tartják kielégítőnek saját ágazatukban.

A Dél-Dunántúlon is érvényesek a szakképzési rendszer országosan is jellemző hiányosságai: Sem a középfokú, iskolarendszerű szakképzés, sem a felsőfokú képzés színvonala nem megfelelő és nem ad kellő gyakorlati tapasztalatot a frissen végzett diákok, hallgatók számára. A frissen képzett szakemberek gyakran nem rendelkeznek az őket foglalkoztató vállalatok igényelte szakmai tudással és gyakorlattal. A képzés gyakorlati oldalának erősítése, a potenciális munkáltatóknál való szakmai gyakorlatok arányának növelése a közép- és felsőfokú oktatásban alapvetően fontos a megfelelő szakmai ismeretek elsajátítása érdekében, továbbá erősíti a szakképző intézmények, egyetemek és a piaci szféra kapcsolatát.

A regionális képzési kínálat nem elégíti ki a munkaerőpiaci igényeket: a szakképzés nem követi a gazdasági élet változásait, így az innovatív, korszerű és/vagy új ismereteket igénylő ágazatok számára nem képes biztosítani a szakképzett munkaerőt. Ehhez hiányzik egyrészt az oktatók szakmai felkészültsége, illetve a korszerű technológiák megismeréséhez szükséges infrastruktúra. Másrészt vannak olyan hiányszakmák, melyeknek beiskolázása nehéz, holott a piac igényelné e szakembereket. Ennek oka bizonyos szakmák alacsony presztízse, ami tudatos pályaaorientációs akciókkal, megfelelő munkaerőpiaci marketinggel javítható. Másrészt a viszonylag kisebb létszámú szakembert igénylő szakterületek esetében a piaci igények kielégítése az iskolai képzési rendszerben nem megoldott, mert kellő létszám alatt a szakképző iskolák nem tudnak szakokat indítani. Ennek megoldása a szakmaszerkezet területi, regionális koordinációjának kialakítása, mely egyben a gyakorlati képzőhelyek korszerű eszközökkel való ellátását is költséghatékonyabbá teszi.

A vállalati igények jelzésének rendszere nem kellően hatékony, a kínálat és a kereslet között nagy a rés. A piac igényeit közvetítő intézmények (munkaügyi központok, kereskedelmi és iparkamarák) csupán a vállalati igények egy részét képesek definiálni, hiszen csak a piaci szféra egy részével állnak kapcsolatban. A vállalatok aktivitása szintén nem megfelelő a képzési igény jelzésében - különösen jellemző ez a nem kamarai tag mikro- és kisvállalkozásokra. Kellő információk hiányában a valós igényeket bemutató előrejelzések nem készíthetők, ezért szükség van a megfelelő előrejelzési, ill. nyomonkövetési rendszer kiépítésére.

A középfokú szakképzésre országosan jellemző az elaprózottság, míg a fejlett országokban érvényesülő tendencia a kevés számú, nagy tanulószámú szakképző intézmények működtetése. A szakképzés koncentrált szervezése biztosítja a költséghatékony üzemeltetést, a képzéshez szükséges eszközpark folyamatos korszerűsítését - különösen a nagy anyag- és technológiai igényű szakmák esetében, valamint megkönnyíti a diáklétszám folyamatos biztosítását a kis szakemberigényű szakmákban. A koncentrált, regionális képzőközpontok kialakítása - a hatályos jogszabályi háttér mellett – csak regionális partnerségi együttműködésben hajtható végre.

A regionális szakképzési rendszer fejlesztési céljai

1. Regionálisan koordinált, a szak- és felnőttképzési rendszer kialakítása, mely alkalmas a piaci igények komplex jelzésére, hosszú távú munkerőpiaci igények előrejelzésére és a képzési kapacitások regionális szervezésére
2. Korszerű ismereteket nyújtó, piacorientált szak- és felnőttképzési kínálat a régió meghatározó ágazataiban (gépipar, -elektronika; textil-, bőr és ruházati ipar; élelmiszeripar; környezeti ipar; egészségipar; kulturális ipar)

Regionális koordináció kialakítása a szak- és továbbképzési rendszerben

A hatékony, a piaci igényekre rugalmasabban reagálni képes képzési rendszer kialakítása érdekében szükség van a kapacitások koordinált tervezésére és szervezésére, a képzési rendszerben működő szereplők, intézmények, valamint a piaci szféra, a vállalatok és az őket képviselni hivatott szakmai szervezet hatékony együttműködésének kialakítására. A szakképzés regionális szintű rendszerének kialakítása során megfelelő szakmai és információs fórumot kell biztosítani a fenti szereplők számára, hogy a regionális szinten hatékonyan kezelhető strukturális, szervezési problémák megoldásáról stratégiai döntések születessenek és azok megvalósítása koordináltan, megfelelő együttműködésen alapulva és folyamatos regionális szakmai kontroll mellett valósuljanak meg. Mivel a középfokú oktatási intézmények fenntartói a városi és megyei önkormányzatok, továbbá a szakképzés területén működő szakmai szervezetek megyei szinten működnek, a regionális rendszernek a meglévő intézmények kapacitásaira kell, alapulnia, melyhez stratégiai partnerséget kell kialakítani a egyes szereplők között. Erősíteni kell azonban a munkáltatói oldal, különösen az alulreprezentált kis- és középvállalkozások megfelelő képviseletét a rendszerben, mert a piaci igények hatékony becsatornázása a képzési rendszerbe nem működik megfelelően. A fenti feladatokat egy regionális szinten felálló koordinációs testület és egy operatív szervezet képes ellátni, mely megfelelő együttműködési fórumot teremt, biztosítja a tevékenységek regionális szintű összehangolását, valamint a fejlesztési igények regionális és országos érdekképviseletét.

A regionális koordináció kialakításának javasolt lépései

Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Tanács felállítása

A Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Tanács szakmai egyeztető és stratégiaalkotó fórumként működik, tagjai a szakképzésben érdekelt megyei intézmények (munkaügyi központok, kamarák, ágazati érdekképviseleti szervezetek), az iskolafenntartók, a felnőtt- és szakképző intézmények, a Pécsi Regionális Képző Központ, valamint a munkáltatók, különösen kisvállalkozások képviselői. Amennyiben megyei szinten alakul hasonló szervezet, úgy a Regionális Szakképzési Tanács e szervezetek képviselőiből állhat fel.

A Tanács a partnerség elvén működik, funkciói:

- regionális szintű együttműködések (paktumok) kialakítása a szakképzést érintő kérdésekben: képzési szakok indítása - különösen a nehezen beiskolázható, kis szakemberigényű szakmákban van szükség regionális szintű megállapodások kialakítására, képzőhelyek kapacitásának egyeztetése és koordinálása, integrált szakképzési központok létrehozása;
- stratégiaalkotás és monitoring: a létező megyei koncepciók összehangolása, illetve regionális stratégiák és akciótervek kidolgozása és ezek végrehajtásának program szintű értékelése;

- a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő képzési területek kijelölése: a piaci igények lehető legteljesebb körű felmérésére alapozva meghatározza azokat a képzési területeket, melyek a régió gazdaságának egyes ágazataiban jelentkező képzési igényt kielégítik;
- regionális koordináció a nehezen beiskolázható szakmákban: a kis szakemberigényű képzési területek esetében a képzések regionális szintű koordinációjával megoldható, hogy az egyes képzések egy-egy képzőintézményben, koncentráltan folyjanak.

Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Központ kialakítása és működtetése

A Központ hiánypótló feladata a régióban működő vállalati igények, elsősorban az alulreprezentált kisvállalkozások képzési rendszerrel kapcsolatos igényeinek komplex feltérképezése (a meglévő megyei adatbázisok integrálásával), közös adatbázisba gyűjtése és ezek közvetítése a képzési rendszer megfelelő szereplője felé mind a középfokú iskolarendszerű, mind a felsőfokú és a felnőttképzés területén. Különösen hangsúlyos a felsőoktatási intézmények piacorientált képzési kínálatának megteremtése, hiszen a jelenlegi rendszerben a felsőfokú oktatási intézmények felé még kevesebb információ jut el a piac által igényelt képzésekről, mint a középfokú oktatás esetében. Ugyanakkor a magasan kvalifikált munkaerő biztosítása különösen fontos az innováció orientált gazdaság megteremtésében.

A Központ az általa kezelt adatbázis segítségével információt nyújt a Tanács számára a regionális munkaerőpiaci igényekről, továbbá koordinálja a Képzési Tanács által meghozott stratégiai döntések, akciók végrehajtását, valamint a regionális koncepciónak megfelelően projekteket generál - különös tekintettel a munkáltatók (vállalkozások) és a képzőintézmények közti együttműködések kialakítására.

A Központ pályaorientációs információs és tanácsadói rendszert működtet, melyet mind a képzőintézmények, mind a képzésben részt vevők felhasználnak. Különösen a nehezen beiskolázható, kevésbé népszerű hiányszakmák esetében támogatja újszerű pályaorientációs programok, az e szakmák presztízsét növelő akciók végrehajtását.

Regionális szakképzési információs adatbázis kialakítása

A regionális koordináció alapja a megfelelő információs bázis kialakítása. Az adatbázis a meglévő információs adatbázisokat (elsősorban kamarák, munkaügyi központok információi) integrálja és egészíti ki. Tartalmazza a régió iskolarendszerű szakképzésre, felsőoktatására és felnőttképzésére vonatkozó statisztikai adatokat, a térségben található képzési kínálatra vonatkozó, valamint munkaerőpiaci információkat, trendelemzéseket. Az adatbázis internetes felülettel is rendelkezik, melynek felhasználói a szakképzésben érdekelt szervezetek, fenntartók, az oktatási intézmények, a vállalkozások és a képzésben résztvevők egyaránt. Az adatbázist a felállítandó Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Központ kezeli, mely ennek segítségével is biztosítja a folyamatos információáramlást a rendszer egyes szereplői között.

Korszerű ismereteket nyújtó, piac- és gyakorlatorientált szak- és felnőttképzés támogatása

Képzési kínálat bővítése és korszerűsítése az ágazati igényeknek és az innovációs fejlesztéseknek megfelelően

A képzések tartalmi korszerűsítése, minőségi fejlesztése

A regionális gazdaság igényei által indokolt új képzések tartalmi követelményének, tananyagának kidolgozására, és beindítására van szükség kiemelten kezelve a nagy innovációs potenciállal rendelkező ágazatokat. A Regionális Innovációs Stratégia által kiválasztott ágazatokban azonosíthatók bizonyos vállalati képzési igények, melyeket részben a középfokú, részben a felsőfokú oktatási, illetve a felnőttképző intézmények szolgálhatnak ki. A további igények folyamatos azonosítása és becsatornázása a felálló Regionális Szak- és Felnőttképzési Központ végezte felmérés alapján történik.

A szakképzéssel kapcsolatban megfogalmazott szektorális igények alapján szükséges továbbá a meglévő képzések, tananyagok folyamatos korszerűsítésére és a korszerűen képzett oktatói állomány biztosítása. A korszerű termelési eljárásoknak megfelelő képzések indítása, a szükséges tananyagok kidolgozása a képzőintézmények, az e technológiákat alkalmazó vállalatok, valamint a szakmai szervezetek együttműködésével kell, hogy megvalósuljon. A regionális szinten megvalósítható fejlesztésekben kiemelendő a kamarák kibővült kompetenciájának kihasználása a hatáskörükbe sorolt OKJ-s szakmák tekintetében.

Szakképző intézmények technikai, módszertani felkészültségének koncentrált fejlesztése

A gyakorlati képzés korszerűsítésének, minőségi fejlesztésének eszköze az iskolai képzőhelyek infrastrukturális fejlesztési igényeinek koordinált és koncentrált támogatása: szakmánként kevesebb számú, korszerű eszközparkkal rendelkező integrált szakképzési központ fejlesztése. A legújabb technikai ismereteknek a gyakorlati képzésbe való naprakész beépítése érdekében a képzőközpontokban lehetőség van a szükséges szakmai ismerettel rendelkező külső gyakorlati oktatók alkalmazása a vállalkozások által jelzett hiányterületeken, illetve a szakképző intézmény gyakorlati oktatóinak folyamatos továbbképzésére is.

A munkáltatói igényeknek megfelelő, korszerű és gyakorlatorientált, rugalmas képzési formák kialakítása

A gyakorlati képzés súlyának, minőségének növelése

A korszerű szakismeretek elsajátításához elengedhetetlen a gyakorlati képzés súlyának és hatékonyságának növelése. Ehhez támogatni kell a gyakorlati képzőhelyeken való oktatást, valamint a szakmai gyakorlatok lebonyolítását mind a középfokú, mind a felsőfokú oktatásban. A korszerű gyakorlati ismeretek folyamatos közvetítése érdekében közelíteni kell egymáshoz a vállalati és az iskolai szférát, ezért támogatni kell a vállalatok és szakképző helyek együttműködésén alapuló gyakorlati képzési, továbbképzési akciók lebonyolítását.

A RIS ágazataiban támogatni kell olyan szakképzési és továbbképzési programok végrehajtását, melyek az alapképzésben résztvevők kiegészítő gyakorlati képzését biztosítják a konkrét vállalati környezetben szerzett tapasztalatok révén.

A felsőfokú képzések elméletorientáltságának ellensúlyozása érdekében különösen az egyetemeken esetében kell támogatni szakmai gyakorlati programok, közös képzési programok indítását az egyetemi hallgatók és a vállalati szféra kapcsolatának erősítésére. A RIS szektorokban (kreatív ipar, élelmiszer ipar, környezeti ipar gépipar, elektronika) felmerült képzési irányokban támogatni kell azokat a programokat, melyek a vállalkozások és az egyetemi tanszékek együttműködésére alapulnak és szakmai tapasztalatszerzést biztosítanak az egyetemi hallgatók számára, a KKV-k számára pedig a működésüket segítő szolgáltatásokat nyújtanak.

KKV-k saját alkalmazottai képzésének elősegítése

Több vállalkozás megfogalmazta azt az igényt, hogy a szükséges szakembereket ő maga képezhesse ki, illetve tovább. Erre egyrészt akkor van szükség, ha az adott szakemberigény szám alacsony, ezért az iskolarendszerű képzések beindításához nem elegendő. Másrészt ha a gyakorlati képzőhelyek nem rendelkeznek olyan korszerű gépekkel, berendezésekkel, melyeken az adott foglalkoztatónál dolgozni kell majd. Ezért a gyakorlati képzés fejlesztése mellett támogatni kell a saját munkavállalók cégnél történő képzését, illetve támogatni kell a meglévő képzési lehetőségek kibővítésének, rugalmasabbá tételének módját.

A technológiai innovációt végrehajtó KKV-k esetében támogatni kell a már alkalmazásban álló szakemberek továbbképzését a saját vállalatánál, vagy egyéb szakképző, továbbképző helyen, valamint a külföldi partnernél szerzett tapasztalatszerzést, betanítást.

A munkaadók saját munkavállalóik képzését a szakképzési hozzájárulásuk terhére finanszírozhatnák, ám e forrás nem kellő mértékben kihasználta a KKV-k részéről. A kamarák, felnőttképzési intézmények és egyéb szakmai szervezetek bevonásával tudatosítani és népszerűsíteni kell a KKV-k körében a saját munkavállalók továbbképzésének jelentőségét, valamint az erre meglévő források igénybevételeének lehetőségét.

Célcsoportok

A Regionális Szakképzési és Felnőttképzési Tanács, illetve Központ a képzésben érdekelt regionális intézmények alkotta partneri szervezetben állíthatók fel. Ezen intézmények: munkaügyi központok, kamarák, iskolafenntartók, képzőintézmények képviselői, Pécsi Regionális Munkaerőfejlesztő és Képző Központ, Pécsi Tudományegyetem, Kaposvári Egyetem, pedagógiai szakszolgáltatók és szakmai szervezetek, a foglalkoztatók érdekképviseleti szervezetei, civil szervezetek

A régióspecifikus képzési kínálat és rugalmas képzési formák megteremtését célzó intézkedések esetében a célcsoport tagjai azon képzőintézmények, egyetemek, szakmai szervezetek, kamarák, melyek KKV-vel együttműködve hajtanak végre fejlesztési programokat különösen az alábbi szektorokban: gépipar, elektronika; textil, bőr- és ruházati ipar; élelmiszeripar; környezeti ipar; kulturális ipar; egészségipar.

Lehetséges finanszírozási források

A szakképzés tartalmi és módszertani korszerűsítésére, és koncentrált fejlesztésére jelenleg elérhető forrás a HEFOP 3.2.2 és 4.1.1. számú pályázati alap: Térségi Integrált Szakképzési Központok létrehozása. Mivel régióként maximum 2 központ kialakítására lehet pályázni (max. 2,8 Mrd forint), illetve a HEFOP képzési rendszer korszerűsítését és a képzésfejlesztést szolgáló forrásai csak két szakmaterületre koncentrálódnak (gépipar, kereskedelem), a RIS ágazatokhoz kapcsolódó képzési

területeken működő, korszerű képzési központok kialakítására további regionális források bevonása szükséges.

A régióspecifikus képzési programok támogatását, illetve a regionális munkaerőpiaci igények feltérképezését támogatja a ROP 3.4 intézkedése, utóbbi feladatot a megyei kereskedelmi és iparkamarák hatáskörébe utalva. A pályázat kiírása még nem készült el, így a forrás mértéke egyelőre nem ismert. A regionális szakképzési rendszer kialakítása azonban további regionális források bevonását igényli, mivel a megyei kereskedelmi és iparkamarák kapacitása nem elegendő regionális léptékű program végrehajtására és a regionális partnerség kialakítására. A régióspecifikus képzési programok fejlesztésére elnyerhető pályázati forrás relatíve alacsony (1,2 M forint), továbbá csak tananyagfejlesztést támogat az infrastrukturális háttér megteremtését nem, ezért az igényelt új képzések indításához regionális forrásokra is szükség van.

A képzés korszerűsítése bizonyos általuk felügyelt OKJ-s képzés esetében a kereskedelmi és iparkamarák feladata. Az ehhez biztosított központi források ismeretében eldöntendő, e területeken van-e szükség további források biztosítására. A nem kamarai hatáskörbe tartozó, a RIS ágazataihoz kapcsolódó szakmák esetében további regionális források biztosítandók.

A felsőoktatási intézmények képzéseinek fejlesztésére a HEFOP 3.3, a szakmai gyakorlatok és gyakorlatorientált képzési programok indítására pedig a ROP 3.3. pályázati forrásai érhetőek el. A nyertes pályázatok és a felhasznált forrás ismeretében mérlegelhető, szükség van-e további regionális források biztosítására.

A szakmai gyakorlati képzés és a saját munkavállalók továbbképzése KKV-k esetében részben finanszírozható a szakképzési hozzájárulásból. További forrásokat kell biztosítani a felsőfokú oktatáshoz kapcsolódó gyakorlati képzések fejlesztésére, illetve a szakképzési hozzájárulásból finanszírozható képzési lehetőség népszerűsítésére a RIS ágazatok KKV-i körében.

3. PRIORITÁS: TÁMOGATOTT REGIONÁLIS FINANSZÍROZÁSI KONSTRUKCIÓK AZ INNOVATÍV DÉL-DUNÁNTÚLI KKV-K SZÁMÁRA

Az innováció helyzete Magyarországon és Dél-Dunántúlon

Az innováció már hosszú ideje alapvető szerepet játszik a gazdaság fejlődésében. Az innovációs fejlesztések hozzájárulnak a vállalkozások termelékenységének növeléséhez, ezáltal kulcsszerepet töltenek be a vállalkozások versenyképességének javításában, amely a gazdasági növekedés egyik kulcseleme. A versenyképesség elérésének és fenntartásának egyik fő akadály, hogy a jellemzően gyenge tőkeellátottságú magyar KKV-k nem jutnak hozzá a jelentős tőkét igénylő modern technikákhoz, illetve ugyanezen okból nincs lehetőségük innovációs tevékenység folytatására.

Ennek orvoslására többféle megoldást az EU-ban is találunk. Az EU 6. Kutatási, Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramjában folyamatos hirdetéssel és folyamatos beadással specifikus KKV akciók is indulnak, melyek az EU-tagországokon kívül a társult országok számára is hozzáférhetők.

Az innováció értelmezésében a 80-as évek végén és a 90-es évek elején paradigmaváltás következett be. A nagyvállalatok eddigi domináns szerepe meggyengült, felértékelődtek a dinamikus kis- és középvállalkozások, valamint a vállalkozások közötti hálózatszerű együttműködések. Ebben az új rendszerben átértékelődött az innováció fogalma és gazdaságban betöltött szerepe is. A korábbi lineáris, termelés-központú modell helyébe a többpólusú, elosztás-orientált innovációs modell lépett. Az új modell a fogyasztók igényeinek megfelelő innovációkra koncentrál, törekszik az innovációs folyamatok decentralizációjára. Az innováció fogalmát kiterjeszti az innovációs lánc egészére, és hangsúlyozza a lánc valamennyi pólusának (alapkutatás, alkalmazott kutatás, termékfejlesztés, technológia-fejlesztés, üzleti szolgáltatások, értékesítés, marketing) egyenrangú szerepét és a köztük lévő hálózatszerű kapcsolatok jelentőségét. Szakít az innovációs folyamat hierarchikus jellegével, és nagy jelentőséget tulajdonít a KKV-k intenzív szerepvállalásának az innovációs folyamatban. Végül az új modell jellegéből fakadóan felértékelődik az innovációs transzfer szervezetek szerepe, valamint előtérbe kerül az innovációs tevékenységek decentralizált jellege, az új modell az eredményes innovációs tevékenységek egyik fontos tényezőjének tekinti a regionális alapú innovációs fejlesztések súlyának növelését.

A globális céghálózatok kialakulásával a kisebb cégek életében is jelentős változások mennek végbe. A globális cégek mérete, tevékenysége folyamatosan emelkedik, ugyanakkor a KKV-k a cégek többségét adják és a GDP közel felét termelik meg, miközben munkaadói pozícióikból eredően meghatározó súlyt képviselnek. Ebből eredően a fejlett gazdaságokban az innovációs képességen alapuló versenyképesség kialakítása és erősítése válik az állami, regionális, kistérségi támogatási politikák meghatározó törekvésévé.

Az új innovációs modell jellemzői közül két alapvető fontosságú tényezőre külön érdemes felhívni a figyelmet:

- az innovációs aktivitás erősítése a sikeres regionális fejlesztési stratégiák egyik alapelemévé válik;
- a KKV-k egyre meghatározóbb szerepet töltenek be az innovációs folyamatokban.

A rendszerváltást követően az innovációs tevékenység Magyarországon nagymértékben összeszűkült. A visszaesést leginkább a K+F ráfordítások GDP-hez mért aránya mutatja: míg a nyolcvanas évek

második felében ez 3,0% körüli volt, 1990-ben ez 1,6 % volt, és 1999-re ez az arány 0,6%-ra csökkent. A fejlett EU-tagállamokban ez 2-2,5 % közötti értéket jelent. Ugyanez a visszaesés figyelhető meg a honi K+F-ben foglalkoztatottak számában is. Az EU-ban jelenleg is lényegesen nagyobb az innováció üzleti finanszírozásának részaránya is. Hazánkban mindmáig a források jelentős részét nem az innovációt közvetlenül szolgáló kutatás-finanszírozásra fordítják.

A Dél-dunántúli régió jelenleg rendkívül gyenge innovációs potenciállal rendelkezik: a K+F ráfordítások GDP-hez mért aránya nem éri el a 0,2%-ot, a ráfordítások értéke a teljes magyarországi ráfordítások mindössze 2,9%-át teszi ki.

A magyar KKV-szektor, valamint a multinacionális vállalatok hazai kapacitásai között a lehetségesnél és a kívánatosnál jóval kisebb szintű és alacsonyabb szintű a kapcsolat. A magyar cégek 99 %-a a mikro-, kis- és középvállalkozások közé tartozik, és döntően helyi piacra termel. E cégek többsége alacsony jövedelem- és profittermelő képességű, tőkehiányos, az innovációra kevésbé fogékony vállalkozás. Hazánkban a vállalkozások versenyképes működéséhez szükséges ismeretek, innovációs készség elősegítése alapvető fontosságú gazdaságpolitikai cél. Erre hazánkban sokszereplős vállalkozásfejlesztési intézményhálózat (MVA, különféle kamarák, inkubátorházak, ipari parkok, stb) már kiépült, azonban ezek működése kevésbé szolgáltatásorientált. Az intézmények közötti koordináció hiányzik vagy gyermekcipőben jár.

A jelenleg elérhető külső finanszírozási források

Hitelfinanszírozás

Továbbá igen súlyos gondként jelentkezik a hitelfinanszírozásban is meglévő dualitás. A banki források annál drágábbak, minél kisebb a vállalkozás, s ezt is jóval nehezebben érik el az érintettek, miközben a nagy és/vagy külföldi cégek megnyeréséért kemény versenyt folytatnak a bankok. A kis vállalkozások hitelfelvételi gátja lehet a megkívánt jogi biztosíték - melyet gyakran önmagában is túl favorizálnak a bankok - biztosítása, megléte. Ez utóbbi oldására a rendszerváltást követően két garancia-intézmény is létrejött, részben állami, részben banki forrásbiztosítás révén, de növekvő szerepvállalásuk mellett részarányuk még mindig kevés, jelentősebb volumenű garancia-biztosítást igényelnek a hazai hiteligénylő KKV-k. A kilencvenes években hosszú éveken keresztül a bankok közép- és valóban hosszú távra csak igen körülményesen, rendkívül túlbiztosítva nyújtottak hitelt. A banki hitelfedezeti igény részbeni fedezésére rendelkezésre áll a Hitelgarancia Rt, az Agrár-Vállalkozási Garancia Alapítvány, valamint 7 regionális garancia-szövetkezet szolgáltatása is, mely számos vállalkozás hitelfelvételét tette lehetővé, térítési díj ellenében. Az utóbbiak kifejezetten a mikrovállalkozások hitelhez jutását kívánják segíteni, legfeljebb 5 millió Ft. hitelösszegig vállalnak készfizető kezességet, tevékenységük azonban kevésbé ismert az igénybevevői körben.

Hazai szinten a hitelintézeti törvény (1996. évi CXII. tv.) jelentősen megszigorította a KKV-k hitelfelvételét, a banküzem biztonságos működése érdekében. A rendszerváltást követően bekövetkezett bankcsődök, bankkonszolidációk egyértelműen a korábbi pénzügyi törvény szigorítását követelték meg, részben a betétesek biztonsága, és nagyobb részt a banküzem reputációjának visszaállítása érdekében. A szigorítást egyértelműen megéreztek a hitelért folyamodó KKV-k. A banküzem prudens működése biztosítása érdekében szigorú üzletszabályzatok elkészítése vált szükségessé, mely főként az aktív bankügyletek lebonyolítását érintette.

A hazai innovatív KKV-k számára nagy segítség lenne egy, a Hitelgarancia Rt. eljárásához hasonló módon az önerő, illetve a garancia (viszontgarancia) támogatási konstrukció megléte. Ennek keretében a támogatást biztosító Regionális Innovációs Ügynökség, illetve ennek finanszírozási

bázisa, a Regionális Innovációs Alap az innovatív KKV részére saját bankja által kidolgozott adósminősítési eljárás alapján (azt teljes mértékben elfogadva) önerő támogatást, kamattámogatást, garancia-támogatást biztosíthatna.

Kamattámogatási konstrukció kidolgozása nem minden ügyletre szükséges, hiszen pl. az MFB Rt. technológia-fejlesztési programjában igényelhető hitel eleve állami kamattámogatással vehető igénybe. Ebben a konstrukcióban az alábbi célok támogathatóak:

- Energiaracionalizálást eredményező technológiai fejlesztés,
- Kapacitás-kihasználtságot javító fejlesztés,
- Információs-kommunikációs technológiai fejlesztések,
- Hozzáadott értéket növelő és termelési hatékonyságot javító fejlesztés,
- Közvetett (pl.: csomagolás-technika) és közvetlen termelési infrastruktúrafejlesztés,
- Környezeti károk kiküszöbölését célzó technológiai fejlesztés,
- Termékek feldolgozottsági szintjét növelő fejlesztés,
- Az EU környezetvédelmi, munkavédelmi és biztonsági előírásainak történő megfelelést elősegítő fejlesztés,
- Beszállítói kapcsolatok erősítése a gyártás-technológiai feltételek korszerűsítésével, hálózatok kialakításával,
- Munkahelyteremtést elősegítő fejlesztés.

A hitelprogram keretében a mezőgazdasági tevékenység nem finanszírozható. A mezőgazdaság versenyképességét javító fejlesztések finanszírozása e hitelprogramon kívül, speciális, elkülönült konstrukciókban történik. A vállalkozás mezőgazdasági alaptevékenysége önmagában nem kizáró ok, de szorosan a mezőgazdasági alaptevékenységhez kapcsolódó beruházáshoz a hitelprogramon belül hitel nem nyújtható. Kizárólag a mezőgazdasági tevékenységen kívüli ipari, élelmiszeripari tevékenységhez kapcsolódó beruházás finanszírozható.

Állami támogatások

A hazai középtávú KKV-s fejlesztések finanszírozása mindmáig csak részleteiben oldott meg. A projektfinanszírozás inkább megoldatlan terület, mintsem mindennapos banki gyakorlat. A kis cégek technológiai fejlesztését alapvetően meggátolja a projektfinanszírozás hazai helyzete. A beruházás-finanszírozásban - különösen a kezdő vállalkozások esetében - túl magas az önrész-igény (min. 25%). A Nemzeti Fejlesztési Terv keretében kiírt Gazdasági Versenyképesség Operatív Program (GVOP) ugyan már direkt kiírást fogalmaz meg K+F tevékenység finanszírozására, azonban ennek igénybevételét igen szűkre szabott feltételek között engedi meg.

Állami tőkebefektetési konstrukciók

Az elmúlt évben indult útjára az MFB Rt. Kis- és Középvállalkozás Tőkebefektetési Programja, mely olyan befektetéseket preferál, amelyek meggyorsítják a strukturális-, illetve regionális különbségek kiegyenlítését, és serkentik a térség- illetve településfelzárkózást. Az MFB akkor értékesíti részesedését harmadik félnek, ha az üzlettárs nem kívánja azt megvásárolni, vagy a vásárló az adott társaság iránt aktív érdeklődést mutat. Amennyiben a tőkebefektetés időtartama lejár, úgy esetenként sor kerülhet a fennálló tőketartozás hitellé, kötvénnyé konvertálására is. Preferáltak a hozzáadott értéket, termelési hatékonyságot növelő, a környezetvédelmi és a munkahelyteremtő beruházások.

A Regionális Fejlesztési Holding Rt. (RFH Rt.) és leányvállalatai is forrást képesek biztosítani, melynek során a konstrukcióban a finanszírozó kisebbségi pénzügyi befektetőként jelenik meg, előre rögzítve a kilépés feltételeit, árát.

A Kisvállalkozás-fejlesztő Pénzügyi Rt. - a 3,5 milliárd saját tőkéjű vállalkozás részvényesei a GKM, BB Rt., OTP Bank Rt., MFB Rt., MKB Rt., Pb Rt., HG Rt. - eddig 1 milliárd Ft-ot (idén ebből 300 millió Ft-ot) helyezett ki, mely az idei üzleti tervének csak töredéke. A kínált konstrukció hasonló az RFH Rt., az MFB Rt. konstrukciójához: csak jogi személyiségű profitorientált vállalkozásba szállnak be, kisebbségi pénzügyi befektetőként, legfeljebb öt évre, előre szabályozott kilépési feltételekkel. A befektetés alsó összeghatára 10 millió Ft, a felső pedig 100 millió Ft.

Kockázati tőke

A honi kockázati tőke befektetések kumulált értéke 2003-ban 772 millió dollárt tett ki. Az e területen érintett 33 db kockázati tőkebefektető cég kihelyezhető mobil tőkéjüknek nehezen találnak magyar befektetési célpontokat. A befektetések döntően a nagyvállalati kört érintik, jellemző a magas befektetési összeg. 2003-as adatok szerint a Magyarországon működő kockázati tőkebefektető cégek átlagos minimális tőkebefektetési limitje 3,5 millió dollár (kb. 720 millió Ft). Ezzel szemben a dél-dunántúli KKV-k által igényelt kockázati tőke összege még a középvállalkozások esetében is zömmel 100 millió Ft alatt marad. Látható tehát, hogy a hazai nagy tőkealapok nem jelentenek reális finanszírozási lehetőséget a régióban működő KKV-k számára.

Új utakon a hazai innováció-finanszírozás

A több mint egy évtizedes hanyatlás, leépülés után a 2003. évi XC. törvény a Kutatási és technológiai Innovációs Alapról új alapokra helyezte a honi innovációs tevékenység pénzügyi alapjait.

Az Alap létrehozásával gyökeresen új helyzet áll elő a kutatás-fejlesztés és az innováció állami támogatásában. A kutatás és fejlesztés támogatására szolgáló központi forrás a következő években a 2002. évi ismert összeghez képest 20-40%-kal bővül, a vállalkozások piac által generált és ellenőrzött innovációs tevékenységének központi támogatási lehetősége viszont megtöbbszöröződik.

A törvényben szabályozott befizetési kötelezettség formája járulék, ami azt jelenti, hogy - az adóktól eltérően - a vállalkozások ennek fejében ellenszolgáltatásra tarthatnak igényt, amely a tárgyi és intézményi kutatási-fejlesztési infrastruktúra-fejlesztésben, általánosan hozzáférhető szolgáltatásaiban, valamint a pályázati úton elnyerhető támogatásokban ölt testet.

Az Alapban költségvetési és államháztartáson kívüli források egyesítése valósul meg, mely az államháztartási törvény szerint elkülönített állami pénzalap formájában lehetséges. Ez a szabályozás először a 2006. évi állami költségvetésben érvényesíthető. Az ezt megelőző évben átmeneti rendelkezések érvényesülnek.

A törvény 8. §-ában részletesen meghatározza azokat a jogcímeket, amelyekre az Alap forrásai felhasználhatók. Ezek közül kiemelt jelentőséggel bírnak az alábbi jogcímek:

- a) a Nemzeti Fejlesztési Terv végrehajtása keretében a kutatással, fejlesztéssel és innovációval foglalkozó intézkedések hazai társfinanszírozása;
- b) a tudás- és technológia-intenzív kis- és középvállalkozásokba befektető kockázati tőkealapokban történő részvétel;
- c) a nemzetközi tudományos és technológiai együttműködésből adódó feladatok;
- d) a tudományos kutatás és a technológiai innováció szakpolitikai megalapozását szolgáló műszaki, közgazdasági, társadalomtudományi elemzések, tanulmányok, koncepciók készítése;
- e) az innovációs tevékenységgel közvetlenül összefüggő konferenciák szervezése, szakkiállítások rendezése, kiadványok készítése, innováció-ösztönzési célú díjakhoz történő hozzájárulás;

- f) Az Alap tárgyévi kiadási előirányzatának 25%-át regionális innovációs célokra kell felhasználni. Ezen pénzeszközök pályázati úton és az Alap jogcímeivel összhangban történő felhasználására a Regionális Fejlesztési Tanácsok tesznek javaslatot, és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal elnöke útján terjesztik a Kutatási és Technológiai Innovációs Tanács elé.

Az Alapból nyújtott támogatások leghatékonyabb módon történő felhasználását és átláthatóságát biztosítja a források nyílt pályázati úton történő kihelyezése. Pályázaton kívüli támogatásra - beleértve a más jogszabályban, illetve nemzetközi szerződésben meghatározott módon adható támogatásokat is - legfeljebb az Alap tárgyévi kiadási előirányzatának 5%-áig kerülhet sor.

Az Alap feletti rendelkezési jogot az oktatási miniszter gyakorolja, aki ezt a jogát átruházhatja. A rendelkezések tartalmazzák az átruházott hatáskörben eljáró Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal („Hivatal”) elnökének, mint az Alap feletti rendelkezési jog gyakorlójának felelősségét és feladatait. A feladatok részletes leírását a végrehajtási utasítás tartalmazza. A regionális innovációs célú pénzfelhasználás tárgyévi felhasználási tervét a Hivatal a Regionális Fejlesztési Tanácsokkal együttműködve alakítja ki. A regionális célú felhasználásra a regionális innovációs stratégiával rendelkező Regionális Fejlesztési Tanácsok tehetnek javaslatot.

Az Alapból nyújtott támogatások formái az alábbiak:

- vissza nem térítendő támogatás (végleges tőkejuttatás);
- visszatérítendő támogatás (részben vagy egészben visszatérítendő, azaz átmeneti tőkefinanszírozás);
- banki hitel kamatainak átvállalása.

A törvény végrehajtási utasítása (133/2004. (IV.29.) Korm. rendelet Melléklete) tételesen felsorolja a támogatás nyújtásának szabályait, minden területre vonatkozóan.

A regionális innováció finanszírozási rendszer céljai

1. A hazai innovatív KKV-k hitelhez jutási feltételeinek elősegítése regionális szinten
2. A hazai innovatív KKV-k tőkeellátottságának javítása a régióban
3. Az innovációban érintett KKV-k arányának, súlyának emelése a régióban

A regionális innováció finanszírozási rendszer javasolt struktúrája

1. komponens: Innováció-orientált hitelkonstrukciók kidolgozása

A hatályos hitelintézeti törvény (1996. évi CXII. tv.) előírásai figyelembe vételével olyan minősítési rendszer kidolgozása, mely a bank érvényben lévő adóminősítési szabályzatán alapul, ugyanakkor figyelembe veszi az innováció-finanszírozás sajátosságait is. A banki minősítést, a banki döntést a Regionális Innovációs Alap elfogadja, azt nem bírálja felül, külön eljárás lefolytatását nem igényli.

Távlati modellként megfogalmazható olyan egységes, a finanszírozó banktól független *egységes adóminősítési-hitelbírálati rendszer kiépítése*, amely elsődlegesen és kifejezetten az innovatív KKV finanszírozási igényét veszi alapul. Ehhez a Dél-dunántúli régióban tevékenykedő

finanszírozók (hitelintézetek, RFH Rt., stb.) közös *hitelminősítő és innovatív KKV-finanszírozó testületet* kell, hogy létrehozzanak.

Erre *először ad-hoc munkabizottság* életre hívása lehet a megoldás. *Később* - a Hitelgarancia Rt.-hez hasonlóan - olyan *közös tulajdonú, jogi személyiséggel bíró szervezet felállítása indokolt*, melyben a finanszírozó bankok, takarékszövetkezetek tulajdonosként beszállnak és egységes elvek mentén határozzák meg a finanszírozás rendjét, módját. Mindkét esetben az együttműködés, tevékenység a Kutatás-fejlesztési Pályázati és Kutatáshasznosítási Irodával közösen történik. Lehetséges együttműködő partnerek: nagybankok (OTP Bank Rt., MKB Rt., ERSTE Bank Rt., Raiffeisen Bank Rt., MFB Rt.; takarékszövetkezetek (Szigetvár, Siklós, Mohács), RFH Rt. (DDRF Rt.); HG Rt.), PBKIK.

A finanszírozásban résztvevők egységes döntéshozatali rendszer mentén tevékenykednek, melynek alapszabályait a végrehajtási rendelet 14 §-a határozza meg.

A konstrukció lehetséges szolgáltatásai az alábbiak lehetnek:

- Önerő támogatás: Az alábbi ágazatokban legalább három éve bizonyítottan tevékenykedő, pozitív saját tőkéjű (saját tőke > jegyzett tőke), jogi személyiséggel rendelkező kft-k, rt-k, kht-k számára a számlavezető és finanszírozó bank által megkövetelt önerő legfeljebb 50%-áig terjedő, visszafizetési kötelezettséggel járó, ingyenes használatú átmeneti tőkepótlás. A konstrukció kizárólag 3 és 10 év közötti futamidejű fejlesztési hitelekhez igényelhető.
- Kamat-támogatás: Az alábbi ágazatokban legalább három éve bizonyítottan tevékenykedő, pozitív saját tőkéjű (saját tőke > jegyzett tőke), jogi személyiséggel rendelkező kft-k, rt-k, kht-k számára a számlavezető és finanszírozó bank által felszámított hitel-kamat legfeljebb 50%-áig terjedő, visszafizetési kötelezettség nélküli támogatás. A konstrukció kizárólag 3 és 10 év közötti futamidejű fejlesztési hitelekhez igényelhető.
- Garancia-támogatás: A KKV-k hitelfelvelele döntő részében alapvető gondot jelenthet a bank által megkövetelt jogi biztosíték (fedezet) biztosítása. Ehhez nyújt segítséget a Hitelgarancia Rt. és az Agrár-vállalkozási Garancia Alapítvány. Mindkét szervezet viszontbiztosíték nyújtását követeli meg az ügyféltől. Ennek biztosításában segíthet a garancia-támogatás, a garantőr szervezet által megkövetelt fedezet legfeljebb 50%-áig. A konstrukció kizárólag 3 és 10 év közötti futamidejű fejlesztési hitelekhez igényelhető.

A jogszabálynak megfelelően a támogatásintenzitási-tartalom annak függvénye, hogy alap kutatás, alkalmazott kutatás, vagy kísérleti fejlesztés finanszírozásáról van szó.

2. komponens: Dél-dunántúli Regionális Kockázati Tőkealap (RKTA) létrehozása

Az RKTA *működési területe* a Dél-dunántúli régióra terjed ki. Az alap tehát a régióban bejegyzett és ott működő KKV-k finanszírozását igyekszik elősegíteni. Ezáltal az RKTA egy nagyon fontos eszközévé válik a Dél-Dunántúl regionális politikai eszközrendszerének.

Az RKTA *alaptőkéjét biztosító szervezetek* az alábbiak:

- Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács;
- A Regionális Fejlesztési Holding Rt. regionális fejlesztési társasága;

- Magánbefektetők, melyek a következők lehetnek: a magyarországi beszállítói rendszerek fejlesztésében érdekelt külföldi multinacionális cégek hazai leányvállalatai, illetve a Magyarországon működő kockázati tőkealapok.

Az RKTA által megvalósított *befektetések nagyságát* 50 és 150 millió forint között célszerű megszabni. A minimumkövetelmény oka, hogy a befektetésekkel együtt járó magas tranzakciós költségek miatt alacsonyabb összegű befektetések irreálissá tennék annak megtérülését. A befektetési összeg felső határa lehet magasabb is, de a javasolt összeg a KKV-kra jellemző igények alapján került meghatározásra.

Az RKTA-nak a nyugat-európai tendenciákhoz hasonlóan célszerű előnyben részesítenie a befektetés tárgyát képező KKV-kban a *kisebbségi részesedés* (50%-nál kisebb tulajdon) megszerzését. Ez ugyanis lehetővé teszi a rendelkezésre álló alaptőke minél több vállalkozásba történő befektetését, és ezen keresztül a régióban működő KKV-k fokozottabb támogatását. Mindazonáltal, speciális helyzetekben az alap többségi pozíciót is szerezhet, pl. turnaround jellegű investíciók esetében, amikor a vállalkozásnak a nehézségekből történő kilábaláshoz az átlagosnál nagyobb mértékű tőkeinjekcióra van szüksége.

Az alap prudens működése szempontjából nagy jelentősége van a *kockázatmegosztásnak*, amit a portfólió rendszeres figyelemmel kíséréssel lehet elérni. Az alapkezelőnek törekednie kell arra, hogy az alap portfóliójában lévő befektetéseket egyenletesen elossza a különféle szektorok, a vállalatok fejlesztési szakaszai (magvető finanszírozás, induló tőkejuttatás, fejlesztési tőkefinanszírozás, MBO, MBI, turnaround ügyletek stb.) és a befektetési méretek között. A kockázatmérséklés további eszköze, hogy az RKTA alapkezelője mindig képviselteti magát a portfólióvállalkozás igazgatóságában vagy felügyelő-bizottságában, ami lehetővé teszi a vállalkozás folyamatos monitoringját.

Figyelembe véve a tőzsdei bevezetés kivitelezhetetlenségét, a szakmai befektetők régióbeli hiányát, valamint a Dél-Dunántúlon működő KKV-k tulajdonosainak tőkeszegénységét, egy előre meg nem tervezett tőke kivonás könnyen járhat a vállalkozásokban való bennragadással. Ezért szükséges megfelelő kilépési (*exit*) biztosítékok beépítése a finanszírozási megállapodásba, de természetesen csak olyan mértékig, hogy az ne menjen a kockázati tőkefinanszírozás KKV-k számára előnyös tulajdonságainak rovására. Már a befektetési döntések meghozatala előtt nagyon fontos a későbbi tőke kivonás lehetőségeinek részletes elemzése és az *exit* lehetőségeinek meghatározása. Az RKTA sikeres működése szempontjából ennek jelentősége, ha lehet, még nagyobb, mint a Magyarországon jelenleg működő kockázati tőke cégek esetében. Ez szintén az alap területfejlesztési orientációjával van összefüggésben.

Az RKTA *befektetési célpontjait* a jövőbeni fejlődési potenciállal rendelkező, de jelentős üzleti kockázatot magukban hordozó dél-dunántúli KKV-k jelentik.

Célcsoportok

1. komponens:

A Dél-Dunántúlon tevékenykedő jogi személyiséggel bíró profitorientált és non-profit KKV-k (kft., rt., kht.), melyek rendezett jogi státuszúak, az elmúlt két évben gazdaságosan működtek (saját tőke > jegyzett tőke), az állami részarány 25% alatti.

Feltétel, hogy az alábbi tevékenységeket főtevékenységként végzik, illetve ezen tevékenységből származó éves nettó árbevételük 2002-ben és 2003-ban is az éves árbevétel 50%-át elérte: építőanyag ipar, gépgyártás, fémmegmunkálás, elektronika, fémegmunkálás, élelmiszeripar, textil- és bőripar, biotechnológia, műanyagipar. További feltételeket a 133/2004. (IV.29.) Korm. rendelet szabályoz (10-12. §).

2 komponens:

A közvetlen kedvezményezett a létrehozásra kerülő Dél-dunántúli Regionális Kockázati Tőkealap.

4. PRIORITÁS: AZ ÉLELMISZERIPARI VÁLLALKOZÁSOK PIACI HELYZETÉNEK, SZAKTUDÁSÁNAK ÉS AZ ELŐÁLLÍTOTT ÉLELMISZER MINŐSÉGI SZÍNVONALÁNAK EMELÉSE

4.1. Intézkedés: Élelmiszertudományi kompetencia központ létrehozása és működtetése

Indoklás:

Napjainkban bár nagyon különböző okok miatt, de szinte a föld valamennyi lakóját érinti a táplálkozásból adódó különböző egészségügyi probléma. A fejlett társadalmakban részben a túltáplálás, részben a felvett táplálóanyagok helytelen aránya idült, nem fertőző betegségek elterjedéséhez vezetett. A hazai statisztikai adatok szerint Magyarországon az elhalálozások 50 százaléka szív- és érrendszeri, 30 százaléka pedig daganatos betegségekre vezethető vissza, amelyek kialakulásában szerepet játszó egyik legfontosabb kockázati tényező a táplálkozás. Ezért a nemkívánatos táplálkozási szokásaink megváltoztatásával, valamint a humán táplálkozási elvárásoknak jobban megfelelő élelmiszer fogyasztásával jogosan remélhetjük, hogy a lakosság egyre nagyobb hányada éri el a génjeik által megszabott legmagasabb életkort.

Az állati eredetű élelmiszerek minőségét (pl. hús) sok más tényező mellett talán az etetett takarmány minősége befolyásolja legjobban, ezért az élelmiszertudományi kutatások fontos területe a húsminőség takarmányozással való javítása a humán táplálkozási elvárásoknak való minél jobb megfelelés érdekében.

Ha a húsminőséget táplálkozás-élettani szempontból vizsgáljuk, akkor megállapítható, hogy a humán táplálkozási fiziológia a zsírszegény húsokat részesíti előnyben, de fontos követelmény az is, hogy az értékesítésre szánt hús toxinoktól, adagolt hormonkészítményektől és egyéb, az emberi szervezetre káros anyagoktól mentes legyen. A tapasztalatok azt mutatják, hogy takarmányozással – más környezeti tényezőkhöz hasonlóan – befolyásolható a húsminőség. A kutatási eredmények azt mutatják, hogy léteznek olyan takarmányozási módszerek, melyek segítségével módosíthatjuk a hús fehérje és zsírtartalmát, azonban ezen módszerek széleskörű elterjedése még várat magára. E téren is a szaktanácsadásnak igen fontos szerepe lesz a jövőt illetően.

Az állati eredetű élelmiszer alapanyagok mellett igen fontos kérdés a növényi eredetű alapanyagok minősége. Itt elsősorban a különböző szermaradványokra (növényvédőszer, egyéb kémiai anyagok, nehézfém szennyezés, stb.) továbbá a szántóföldi és raktári gombák által termelt toxinokra kell gondolnunk, melyek nagymértékben befolyásolják az élelmiszer minőségét. Ez a tény is arra hívja fel a figyelmet, hogy az élelmiszer minőség kérdésével –növényi eredetű élelmiszerek esetében- már a szántóföldön kell foglalkoznunk.

Az elmúlt években mind Nyugat-Európában, mind az észak-amerikai kontinensen egyre nagyobb szerepet játszanak a humán táplálkozásban, az ún. funkcionális élelmiszerek. A funkcionális készítmények olyan élelmiszerek, amelyek egészségvédő, egészségmegőrző feladatot töltenek be, vagyis a szokásos táplálóanyag összetevőkön túl olyan fiziológiailag aktív komponenseket is tartalmaznak, melyek a normális egészségi állapot megtartása mellett a betegség megelőzésére is alkalmasak. Tudnunk kell, hogy bármely élelmiszer funkcionálissá tehető például a kedvezőtlen hatást kiváltó komponensének (pl.: allergén fehérje) eltávolításával, vagy kedvező komponensekkel (pl.: vitaminok, ásványi anyagok) történő dúsítással, stb. Hazánkban annak ellenére, hogy az élelmiszeriparban e területen fontos lépések történtek, még igen komoly lemaradást kell bepótolnunk.

Az életmódból és táplálkozási szokásainkból, táplálkozási kultúránkból adódó problémákon túl szólnunk kell, az ún. táplálékallergiáról, ami tulajdonképpen a szervezet túlzott védekezési reakciója valamely étellel, élelmiszerrel, vagy ezek egyes összetevőivel szemben. Ehhez a problémakörhöz tartozik az ún. táplálék intolerancia (táplálék összeférhetetlenség) is, amikor is a táplálék által kiváltott kóros tünetek nem immunológiai eredetűek. Ezen túlérzékenységek következtében az érintettek sok esetben az alternatív táplálkozási lehetőségek mellett speciális élelmiszereket igényelnek. A társadalomnak igen nagy felelőssége van abban, hogy ezek az emberek is megfelelő minőségű élelmiszerhez jussanak és így az életminőségük is javuljon.

Az élelmiszer minőség mellett a másik nagyon fontos tényező az élelmiszerbiztonság, ami az életminőség egyik nagyon fontos eleme. Az embert, mint az élelmiszerlánc utolsó tagját értelemszerűen közvetlenül érinti az élelmiszer minősége és biztonsága. Az élelmiszerbiztonság tulajdonképpen egy multifunkcionális témakör, ezért a szükséges tennivalókat az élelmiszerlánc teljes vertikumának (a talajtól a fogyasztóig) valamennyi tényezőjére kiterjedően kell összehangolni és ellenőrizni. Amikor a jó minőségű és biztonságos élelmiszertermelésről beszélünk, akkor azzal is tisztában kell lennünk, hogy rendkívül szoros kapcsolat van az élelmiszer előállítás és a környezet terhelése között. Ez a komplex szemlélet (a jó minőségű és biztonságos élelmiszer előállítás és környezetvédelem, azaz „ember- és környezetbarát élelmiszertermelés” filozófiája) az utóbbi években már nemcsak az amerikai és kanadai, hanem néhány nyugat-európai ország kutatási és fejlesztési (K+F) programjában, valamint szaktanácsadó (extension service) munkájában is megjelent.

Napjaink egyik jelentős ökológiai problémája a mezőgazdaság és ezen belül az állattenyésztés környezetterhelése. A két legkritikusabb elem a nitrogén és a foszfor, ezért környezetvédelmi szempontból elsősorban e két elem kibocsátásának csökkentése lenne kívánatos az állattenyésztési ágazatban. Gazdasági haszonállataink közül a legnagyobb nitrogén és foszforterhelést elsősorban a sertés- és baromfi fajok idézik elő, ami a két állatfajta emésztési sajátosságaira, a nyersfehérje, aminosav és foszfor ellátásra, valamint a nem megfelelő tartástechnológiára vezethető vissza. Az ide vonatkozó hazai statisztikai adatok azt mutatják, hogy a sertés- és baromfi ágazatból évente mintegy 67 ezer tonna nitrogén és 14 ezer tonna foszfor kerül a környezetbe. Ezek az adatok is bizonyítják, hogy milyen szoros kapcsolat áll fenn az állati termék előállítás és a környezeti terhelés között. Ezek az adatok azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy milyen komoly kihívás előtt áll az az ország, amely intenzív állattenyésztéssel és növénytermesztéssel korszerű élelmiszertermelésre vállalkozik. Az ún. „From feed to food to environment chain” programoknak tehát nagyon fontos feladata a jövőt illetően, hogy az EU országaiban – így Magyarországon is – ez a fajta komplex szemlélet ne csak a kutató- és fejlesztő munkában, hanem a szaktanácsadásban és az innovációs tevékenységben is megfelelő hangsúlyt kapjon.

Külföldi példák (Hollandia, Dánia, USA, Kanada, stb.) bizonyítják, hogy a jó minőségű és biztonságos élelmiszer előállítás komplex feladatát egy adott régióban leginkább egy tudás- (kompetencia) központból lehet irányítani. Ezért abban a régióban, ahol egy vagy több ilyen kompetencia központ működik, sokkal nagyobb esély van arra, hogy ez a komplex filozófia a biztonságos élelmiszer előállításban meghonosodjon és elterjedjen.

A kompetencia központok létrehozása és működtetése mellett nagyon fontos, hogy a termék (élelmiszer) előállítás minden fázisát ellenőrizzék, és a termék minősége a termékpálya valamennyi pontján megfeleljen az ide vonatkozó nemzetközi előírásoknak. Ezért a minőségellenőrzés és monitoring jellegű szolgáltatás jelentősége rendkívül meg fog nőni.

A „From feed to food to environment chain” filozófia csak akkor tud megvalósulni, ha a termék előállító lánc szereplőinek vertikális integrációja erősödik. Ennek többek között egyik igen fontos előfeltétele a megfelelő minőségbiztosítási rendszerek gyakorlati bevezetése és a megfelelő információáramlás.

A kompetencia központok létrehozásában nagyon fontos szerepük lehet a régió egyetemeinek, főiskoláinak, hiszen ezen intézmények együttes tudása és kapcsolatrendszere képezheti azt a bázist, amire a kompetencia központ épülhet. Ezt felismerve, a Kaposvári Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem 2004. májusában együttműködési szerződést kötött a táplálkozástudomány közös művelésére és e területen végzendő innovációs tevékenységre.

Célok:

Átfogó cél: Magas minőségű, egészséges termékeket fenntartható módon előállítani képes élelmiszeripari vállalkozások létrehozásának és tevékenységének támogatása a régióban.

Közvetlen célok:

- koncentrált tudásbázis kialakítása az egyetemi tudáspotenciálra alapozva az élelmiszeripari ágazatban
- az élelmiszeripari KKV-k és a kutatói, tanácsadói szféra kapcsolatának kialakítása, hatékony szakmai tanácsadó szolgáltatások biztosítása

Leírás:

Az élelmiszer-tudományi kompetencia központ a Kaposvári Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem, illetve a régió élelmiszeripari kutatóhelyeinek kutatási és szakember kapacitására alapulva jöhet létre. A központ feladata egyrészt a kutatási kapacitás biztosítása: az élelmiszerbiztonsági kutatások szervezése, összehangolása, a régió különböző kutatóbázisain (egyetemek, kutató intézetek, stb.) és az ott született, valamint a külföldi eredmények adaptálása, a gazdasági szférában.

Másrészt az élelmiszeripari vállalkozások és termelők kiszolgálása: olyan szolgáltatások biztosítása, melyek segítik a vállalkozásokat a biztonságos, magas minőségű, innovatív termékek fenntartható gyártásában és eladásában, valamint az EU-s szabályozásoknak és piaci elvárásoknak való megfelelésben.

1. Komponens: Élelmiszertudományi kompetenciaközpont létrehozása, működési feltételeinek megteremtése:

- Tárgyi infrastruktúra megteremtése: informatikai, és tárgyi eszközbeszerzések
- Minősítési, és monitoring rendszerekkel kapcsolatos informatikai beszerzések, az élelmiszertermeléssel, élelmiszerbiztonsággal és élelmiszerkereskedelemmel kapcsolatos informatikai rendszerek kiépítésére.
- Megfelelő adatbázisok kialakítása, honlap, információs hálózat működtetése (K+F kapcsolatok, szabályozások, pályázatok, szolgáltatások információs bázisa)
- Képzések, tanfolyamok szervezése, lebonyolítása
- Tanácsadói hálózat és szakemberállomány kiépítése, élelmiszeripari innovációs szolgáltatást nyújtó vállalkozások, szervezetek hálózatának kiépítése (minőségbiztosítási szolgáltatások, minőségbiztosítási rendszerek gyakorlatba történő bevezetésének elősegítése, környezetkímélő élelmiszer alapanyag, vagy élelmiszer termelési rendszerek kialakítása, elterjesztése, környezetkímélő termelési rendszerek kialakítása, EU-s szabályozás)

2. *Komponens: Kompetenciaközpont működésének támogatása*

- kutatási együttműködések kialakításának, technológia transzfer szolgáltatások igénybevételének támogatása, egyetemi kutatóhelyek és KKV-k közreműködésével újszerű, innovatív élelmiszeripari termékek előállítása céljából
- újszerű termékek előállításához és piaci bevezetéséhez szükséges szolgáltatások igénybe vételének támogatása (K+F és szaktanácsadás, terméktervezés, marketing stratégiák kidolgozása, piaci szolgáltatások)
- képzéseken, tanfolyamokon való részvétel támogatása

Kedvezményezettek:

A pályázatot elsősorban az alábbi szervezetek, intézmények (és gazdasági szereplők) részére volna célszerű kiírni:

1. komponens:

- egyetemek, főiskolák, kutatóintézetek, innovációs szolgáltatást nyújtó vállalkozások konzorciuma

2. komponens:

- különböző, a régióban tevékenykedő élelmiszer alapanyagot, vagy élelmiszert előállító mezőgazdasági és ipari üzemek (KKV-k)
- különböző non-profit vállalkozások, amelyek az élelmiszer termelés területén az innovációban, szaktanácsadásban valamilyen módon részt kívánnak venni.

Finanszírozási források:

AVOP, GVOP, ill. az NVT források

4. 2. Intézkedés: Alternatív értékesítési csatornák kialakítása

Indoklás

A magyarországi élelmiszeripari szektort a KKV-k magas száma jellemzi. Globalizálódó gazdaságunkban a kis- és középvállalkozások multinacionális cégekkel szembeni versenyképességének egyik kulcsa az összefogásban rejlik. A KKV-k versenyhátrányukat együttműködések kialakításával csökkenthetik, mivel méretüknél fogva a sikeres piaci helytálláshoz szükséges egyes tevékenységek megszervezésére sokszor nem képesek. Az együttműködés által a KKV-knak lehetősége nyílik, hogy egyesítsék kompetitív előnyeiket, és így felülkerekedjenek az egyéni cégek viszonylagos versenyhátrányán. Érvényes ez a horizontális és a vertikális típusú integrációkra is.

A piaci elvárásoknak megfelelően a nagy felvásárlók, áruházláncok egyenletes szállításokat és állandó minőséget igényelnek. A fokozott elvárásoknak a beszállítók csak együttműködve, integráltan tudnak megfelelni. A piaci igényekhez történő alkalmazkodásban fontos szerepet kapnak az értékesítési, feldolgozó és szolgáltatói szövetkezetek. Megalakításuk és működésük segíti a feldolgozóipari vállalkozások piaci pozíciójának javítását azáltal, hogy nagyobb volumenben, egységesen képesek fellépni a piacon, ezáltal javul versenyképességük is.

Az EU belső piacához való csatlakozás minden vállalkozás számára lehetőség, amelynek sikeres kihasználásához szükséges a jelenlegi piac ismerete és a várható változásokra való felkészülés. Az új piaci kihívásoknak való megfelelés egyik lehetséges eszköze a meglévő piaci kapcsolatokat elektronikus kereskedelem eszközeivel történő megtartása, bővítése.

Bár az alapvető infokommunikációs infrastruktúra és hardver eszközök már rendelkezésre állnak, sőt a KKV szektor képviselőinek többsége internet-hozzáféréssel is rendelkezik, a technológiák felhasználása még rendkívül alacsony szintű.

Amennyiben csatlakozni kíván a vállalkozás az e-kereskedelmi hálózathoz, a legfontosabb tennivalók a következők:

- Meg kell ismerni a lehetőségeket, a modern technika képességeit, valamint a már működő és sikeresnek bizonyult megoldásokat, modelleket.
- Át kell gondolni, milyen szerepe lehet az elektronikus kereskedelemnek a vállalkozás stratégiájában.
- Elemezni kell a piacot, a vevők vásárlási szokásait, a versenytársak várható lépéseit, valamint a vállalkozás adottságait, technikai és emberi erőforrásait.
- Meg kell tervezni az elektronikus üzleti modellt, fel kell mérni a kockázatot és végül ki kell tudni választani, mely termékeket lehet elektronikus csatornákon át értékesíteni.
- Végül ki kell alakítani magát a minden igénynek megfelelő kereskedelmi célú webhelyet.

Célok

Átfogó cél: az élelmiszeripari KKV-k piaci pozíciójának erősítése, a kereskedelmi láncoknak való kiszolgáltatottság mérsékelése.

Az intézkedés közvetlen céljai:

- a KKV-k közötti összefogásban rejlő előnyök kihasználása érdekében olyan területileg koncentrált, vagy ágazatilag, szakmailag szerveződött vállalati együttműködések szerveződésének, fejlesztésének elősegítése, amelyek meghatározott termékek értékesítési feltételeinek kedvezőbbé tételére irányulnak. További célkitűzés közös értékesítői információszolgáltató rendszert működtetésének segítése, az értékesítés megszervezésére.
- Az internetes értékesítés, mint alternatív értékesítési lehetőség, feltételeinek és lehetőségeinek megteremtése.

Leírás

1. komponens: Internetes értékesítés támogatása

- Célrányos, speciális képzési programok: A kis- és középvállalkozások megismertetése az e-kereskedelemben alkalmazott alapvető eszközökkel és módszerekkel, az elektronikus kereskedelem előnyeivel és a benne rejlő üzleti lehetőségekkel, az e-kereskedelemben való bekapcsolódás lehetőségeivel, átfogó képzések megszervezése által.
- Az elektronikus kereskedelemmel kapcsolatos tanácsadás: A vállalkozásokat úgy kell hozzájuttatni a szükséges információkhoz, hogy a számukra belátható időn belül megtérüljön. Segíteni kell őket abban, hogy a vállalkozás internetes stratégiája illeszkedjen a meglévő üzleti folyamatokhoz, az e-kereskedelmi üzleti stratégia vállalkozásra szabottan kerüljön kialakításra:
 - o stratégiai alkotása,
 - o üzleti modell tervezés,
 - o piac- és versenyhelyzet elemzés,
 - o marketing tanácsadás,
 - o termékfejlesztési tanácsadás,
 - o üzleti megvalósíthatósági tanulmány készítése.

Logisztikai háttérberuházások támogatása: A szükséges anyagi háttér legalább részbeni biztosítása az elengedhetetlen számítástechnikai eszközök beszerzése (hardver, szoftver) és a webhelykészítés tekintetében, valamint a készletezés, kiszállítás megoldása:

- o hardver (számítógépek, szervergépek, hálózathoz való kapcsolódás eszközei),
- o szoftver,
- o webhelykészítés beruházásai,
- o információs technológia,
- o raktározáshoz kapcsolódó beruházások,
- o szállítással kapcsolatos beruházások.

Több, egymás tevékenységét kiegészítő vállalkozás közös portáljának létrehozása vagy már meglévő portálhoz való csatlakozás támogatása: Egy kisvállalkozásnál a befektetésnek hamar meg kell térülnie, hiszen általában nem rendelkeznek jelentős tartalékokkal. Ha mindent maga akar csinálni, hamar rájön, hogy túl sokba fog kerülni. Ilyenkor tanácsos átgondolni, hogy lehet-e másokkal szövetkezni, vagy már meglévő rendszerekhez kapcsolódni, vagy egymást kiegészítő termékeket, szolgáltatásokat forgalmazó vállalkozások közös portáljához csatlakozni.

2. komponens: A KKV-k közötti együttműködés szervezése

- KKV-k által alapított együttműködések/hálózatok kialakításának szervezése, az ezzel kapcsolatos tanácsadói segítségnyújtás. A tanácsadói segítségnyújtásban fontos szerepet tölthetne be egy élelmiszeripari kompetenciacentrum. A hálózat sikeres kialakítását követően a tagok tanácsadói segítséget kapnak az intézkedés által támogatott közös beruházásaikra irányuló pályázataik benyújtásához is.
 - Új kis- és középvállalkozásokból álló hálózatok alapítása, szervezése;
 - Hálózat tagjai által megvalósuló nagyberuházások előkészítése, pályázati benyújtása, tanácsadás;
 - Az együttműködő vállalkozások működésének folyamatos felügyelete;

- Együttműködő vállalkozások közös célú beruházása: az egymással együttműködő vállalkozások támogatásban részesülnek, a közös céljaik érdekében megvalósuló nagyberuházásaik megvalósításához. Az együttműködések fejlesztése keretében támogatást kaphat a hálózat szervezeti rendszerének kialakítása, bővítése, a vállalkozók közötti együttműködés szorosabbá tétele, a hálózati közös arculat kidolgozása és megjelenítése, adatbázis kialakítása. Az élelmiszeripari kompetenciacentrum segíti tevékenységüket tanácsadáson, egyéb szolgáltatásokon keresztül.
 - Meglevő hálózatok fejlesztése (együttműködések kialakítását segítő szolgáltatás, az információáramlás segítése, tanácsadási tevékenység támogatása);
 - Az együttműködő vállalkozások közös arculatának (logo, marketing) kidolgozása és megjelenítése;
 - Az együttműködés hatékonyságának javítása érdekében, hardver, szoftver, adatbázis fejlesztése.

Kedvezményezettek:

1. komponens:

- Egyéni vállalkozók
- Jogi és nem jogi személyiségű kis- és középvállalkozások
- Kereskedelmi és agrárkamarák

2. komponens:

- egyéni vállalkozók,
- jogi személyiségű és jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok,
- és ezek integrációi,
- élelmiszeripari kompetenciacentrum
- kereskedelmi és agrárkamarák

Lehetséges finanszírozási források

GVOP-2004-4.1.1. intézkedés: Vállalaton belüli elektronikus üzleti rendszereken belül „E-gazdaság fejlesztése, e-kereskedelem ösztönzése” intézkedésből a mezőgazdasággal kapcsolatos tevékenységet folytató vállalkozások ki vannak zárva, az élelmiszeripariak viszont nem. Erre az intézkedésre 2004-ben 1,200 millió Ft áll rendelkezésre országos szinten, ami meglehetősen kevés.

Az AVOP „Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése” „Különböző értékesítési csatornákhöz való alkalmazkodás” intézkedésen belül a logisztikához kapcsolódó beruházások támogathatóak, vagyis az internetes kereskedelem fejlesztéséhez kifejezetten szükséges regionális forrás hozzárendelése, hiszen a 2004-es keretösszeg 3,529 millió Ft országosan az összes (rendkívül széleskörű) intézkedésre.

Mezőgazdasági termelők esetében az NVT „Termelői csoportok létrehozásának és működtetésének támogatása” intézkedés kielégítően foglalkozik a termelői szövetkezetek fejlesztésével, így regionális beavatkozásra nincs szükség.

GVOP 2.3 Az együttműködés fejlesztése a vállalkozói szektorban

2004-2006. között (uniós és hazai együtt): 239 millió euró országosan, ami kb. 60-65 pályázatra elegendő a három év alatt. Indokolt a regionális forrás mellérendelés.

4. 3. intézkedés: Helyi védjegyek kialakítása, regionális marketing

Indoklás

Az agrárpiaci tendenciák között egyaránt fellelhető a globalizálódás és a regionalizálódás is. A regionalizálódásra irányuló törekvések, azaz a regionális egységek gazdaságilag, kulturálisan és politikailag korlátozott önállóságának fejlődése természetes kiegyensúlyozása a túlzottan vélt globalizációnak. A regionális márkák és eredetvédjegyek konjunktúrájukat élik. Ennek oka a markáns regionális fogyasztási különbségekben keresendőek, amelyek az erősödő hasonulási tendenciák ellenére napjainkig megőrződtek. A mezőgazdasági termékeknél a nemzeti vagy regionális eredet fontos értékesítési elv.

A regionális élelmiszerpiacnak a fokozódó globalizálódás ellenére is elsőbbsége van a fogyasztónál. Az igényes fogyasztó a kiváló minőség mellett a vásárlás átláthatóságát és biztonságát is igényli. Erre az elvárására választ az élelmiszerek eredet szerinti megjelenítésében találhat. A jövőt – nemzetközi tapasztalatok alapján - a minőség és eredet összekapcsolásának megjelenítése, azaz a regionális minőségi védjegy jelentheti.

A Dél-Dunántúl nem tartozik a legnagyobb élelmiszer-feldolgozó régiók közé, a feldolgozásból adódó hozzáadott érték máshol jelenik meg.. Ennek ellenére, a régióban előállított élelmiszerek nagy része kiváló minőséget képvisel. Sajnos, látható, érzékelhető módon nem különül el, hogy mely élelmiszerek előállítása történt a régióban, így kötődés sem alakul ki, a fogyasztó nem tekinti választásakor szempontnak az előállítás helyét. Nincs élelmiszer-fogyasztási kultúra, így a regionális előállításból származó előnyöket nem tudjuk kihasználni a piaci versenyben.

A Dél-dunántúli régióban öt történelmi borvidék, öt nemzetközi szőlő és borváros, öt minősített borút található és itt él öt az „Év Borászai” közül. Mind a megtermelt mennyiség, mind az ágazatból élők száma, mind a régió termelési adottságai és az elért nemzetközi és hazai eredmények is indokolják a szőlő és borágazat marketingjének, marketing stratégiájának külön tárgyalását.

A bor iránti érdeklődés és a bor utáni kereslet is növekedőben van. A borpiaci verseny igen erőteljes. A bor speciális termék, fogyasztása kapcsolódik a gasztronómiához, helyi szokásokhoz, kultúrához, tradíciókhoz. Akár termelését, akár fogyasztását tekintve szoros kapcsolat áll fenn más termelő-szolgáltató tevékenységekkel, így pl. a turizmussal is. A bor komplex marketing fogalom, amely mint termék egészen speciális, hiszen nem csak áru, különleges élvezeti értékkel rendelkező ital, helyhez, régióhoz kötődő érzelmi kapcsolat, hanem konkrét tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatások, események együttese.

A hazai és nemzetközi piacokon is erősödő versenynek lehetünk tanúi. A régió borainak nem csak a tradicionális bornemzetek, hanem az „újvilág”- Chile, Argentína, Ausztrália, stb. -, és más hazai régiók boraival is meg kell küzdeni. Sikereket elérni a bor-piacon csak marketing-orientált vállalkozói magatartással, a termékkínálat, az értékesítési feltételek és módszerek kialakításával, azaz egységes kommunikációs elvekben megjelenő, tudatos marketing stratégiával lehet.

A regionális bormarketing stratégia a vállalkozói és a közösségi marketing szorosan egymásra épülő koordinációjával valósulhat meg.

Célok

- regionális élelmiszerek megkülönböztetése a piaci termékkínálatban, a regionális eredet mellett a kiváló minőségű élelmiszerek kiemelése, az élelmiszer előállítók védelme, a fogyasztók tájékoztatásán keresztül a fogyasztók döntéshozatalára.
- Az általános élelmiszer-fogyasztási kultúra terjesztése, az élelmiszergyártók ösztönzése a minőség fejlesztésére, a régió imázs erősítése.

- A régió borágazati marketing munkájának segítése, melyen keresztül az ágazat piaci helyzetének javítása, a régió borainak megismertetése, népszerűsítése, a borral foglalkozó vállalkozások jövedelmezőségének javítása.
- Összességében a „minőség régiója” cím elérése, ennek tudatosítása a termelőkben, fogyasztókban, kereskedőkben.

Leírás

1. komponens – Regionális Marketing Központ (RMK) kialakítása

A Regionális Marketing Központ KHT formában működne.

A regionális marketing központban két iroda létrehozása szükséges. Az egyik az élelmiszer-, a másik a borágazat marketingjével foglalkozik. Feladatai közé tartozik a régióban működő élelmiszeripari és borászati üzemek, vállalkozások összegyűjtése, (adatbázis létrehozása), a termékek nyilvántartása, marketing oktatás, a fogyasztói élelmiszer és borkultúra oktatás szervezése és lebonyolítása, a régió egységes megjelenésének, arculatának kidolgozása, kommunikálása, elfogadtatása, ezzel kapcsolatos tanácsadás. Kiemelt feladata a kapcsolattartás szakmai szervezetekkel, médiával, kereskedelmi szervezetekkel.

A Regionális Élelmiszeriroda (REI) feladata regionális védjegyrendszer kialakítása, a zsűrizés lebonyolítása, ellenőrzés, a védjegyzett termékek kommunikációjának megtervezése és lebonyolítása.

A Regionális Boriroda (RBI) feladata a régió bormarketing stratégiájának kidolgozása az érintett borászati vállalkozások és szakmai szervezetek bevonásával, közép és rövidtávú marketingprogramok kidolgozása, végrehajtásának koordinálása, és kommunikációjának kidolgozása, koordinálása, lebonyolítása.

A Regionális Marketing Központ működéséhez minimum 4 helységről álló iroda-együttes szükséges 4 munkatárssal. A Marketing Iroda vezetője, aki a két iroda működéséért, adminisztrációjáért, a feltételek biztosításáért, a szakmaiságért felel, 1-1 fő az élelmiszer és boriroda vezetője, akik saját területükön az operatív munkát végzik, kidolgozzák a feladatokat, felelnek a kapcsolatokért a programok, akciók szervezéséért és lebonyolításáért, és 1 fő adminisztrátor/ titkárnő, aki a helyszínen biztosítja az állandó elérhetőséget, lebonyolítja a munka- és pénzügyi feladatokat. Ilyen helységeket (2 db) akár az Önkormányzatnál, akár a Kamaráknál is lehetne bérelni. Szükséges számítógép, iroda berendezés, telefon, fax, másológép, és egy gépkocsi, amely alkalmas több személy, installáció szállítására is (kisbusz).

2. Komponens- Regionális védjegyrendszer kialakítása

Ki kell alakítani a Dél-Dunántúli Regionális Élelmiszer Védjegy Működési és Szervezeti Szabályzatát, melynek alapját szolgálhatja az FVM AMC KHT által kidolgozott Kiváló Magyar Élelmiszer Védjegy Működési és Szervezeti Szabályzata- ez nyilvános és rendelkezésre áll. Ki kell alakítani a védjegy formáját.- figyelembe kell venni, a már meglévő, régió- logókat. Ennek széleskörű elfogadása után le kell bonyolítani a hivatalos bejegyeztetési procedúrát.

Biztosítani kell a forrásokat a tervezés, kivitelezés, bemutatás és bejegyeztetés folyamatára.

A védjegy elnyerésére pályázatot kell kiírni, ennek pályázati díjából a zsűrizés és ellenőrzés megoldható.

3. Komponens- Regionális védjeggyel rendelkező élelmiszeripari termékek piaci pozíciójának erősítése

A Védjeggyel rendelkező élelmiszerek bemutatását szolgáló állandó installáció arculati tervezése és elkészítése szükséges. Előnye, hogy egyszer kell elkészíteni, és mindig, mindenhol ugyan olyan formában való megjelenés az asszociáció és a kedvező imázs kialakulását segíti. Ugyanezeknek az arculati elemeknek a felhasználásával bemutató és népszerűsítő kiadványok elkészítése is szükséges a védjeggyel rendelkező termékekre vonatkozóan.

4. Komponens – Regionális Borvédjegy kialakítása

A Védjegy garantálja, hogy a bor a régióban termelt szőlőből, régióban került előállításra, és garantált minőséget jelent. Olyan védjegyet kell kidolgozni és bevezetni, amely egyaránt megfelel az alábbiaknak: származásjelző szerep, megkülönböztető szerep, minőségjelző szerep, reklám funkció, presztízs funkció. A kidolgozott árujelző oltalom alá helyezése az 1997. évi XI. tv. előírásai szerint. A termelők által a használatért fizetendő összeg fedezné a Védjegy előállításának és a bizottság díjazásának fedezetét. Ehhez az eredetvédelmi rendszer kialakítása és elfogadása szükséges, a Regionális Borvédjegyet a működő eredetvédelmi rendszerekre épülve kell kialakítani és alkalmazni. Alapvetően a termőhelyet valamint a termelőt előtérbe helyező borvédjegy kialakítása szükséges. Kerülni kell a fantázianevek, valamint a kereskedőt favorizáló borvédjegy megteremtését.

5. Komponens – A régió agrár-élelmiszeripari termékeinek és borainak népszerűsítése

A védjegy létrejöttéről a termelőket, kereskedőket és fogyasztókat is tájékoztatni kell, ebben a sorrendben. A termelők és kereskedők informálása, meggyőzése konferenciák szervezése révén, már működő védjegyek gyakorlati jelentőségének bemutatása által lehet a leghatékonyabb.

Belföldön és külföldön a kiemelt A és B típusú kiállításokon való egységes megjelenés kiemelt fontosságú. A fogyasztók körében a védjegyek megismertetésére a régió kereskedelmi láncában kóstoltatással egybekötött áruházi akciók szervezése és támogatása szükséges. A médiákban a regionális védjegyek (élelmiszer, bor) bemutatása, népszerűsítése kiemelt és támogatást igényel.

A Borfogyasztók képzése „Fogyasztók akadémiaja” szervezése, lebonyolítása, a regionális médiában bor illetve gasztronómiai oldalak létrehozása fontos és támogatást igényel.

A szakmai szervezetekkel és tulajdonosokkal egyeztetett marketing stratégia kialakítása és marketingprogramok koordinálása, szervezése, segítése.

Kiadványok készítése az elkészített arculati elemek felhasználásával a régió élelmiszeripari és borászati termékeinek népszerűsítése érdekében. A „minőség régiója” asszociáció erősítése.

Kedvezményezettek

1. komponens – A Regionális Marketing Központ működtetése

A Regionális Marketing Központ

A lehetséges tulajdonosok a 3 megye önkormányzata, a két egyetem (Pécsi, Kaposvári) a RIB, a Borvidéki Tanácsok, a Pannon Borrégió Egyesület, a régió Borút Egyesületei, a megyei agrár-, illetve kereskedelmi és iparkamarák az FVM Szőlészeti és Borászati Kutatóintézet.

2. komponens – Regionális Védjegyrendszer kialakítása

Kedvezményezett a Regionális Marketing Központ, ezen belül a Regionális Élelmiszer Iroda

3. komponens - regionális védjeggyel rendelkező élelmiszeripari termékek piaci pozíciójának erősítése

Kedvezményezett a Regionális Marketing Központ ezen belül a Regionális Élelmiszer Iroda

4. komponens – Regionális Borvédjegy kialakítása

Kedvezményezett a Regionális Marketing Iroda, ezen belül a Regionális Bor Iroda

5. komponens – A régió agrár-élelmiszeripari termékeinek és borainak népszerűsítése

Kedvezményezett a Regionális Marketing Központon keresztül a régió agrár-élelmiszeripari és bortermelői.

Lehetséges finanszírozási források

6/2004. (I.22) Kormányrendelet

az EU közös forrásaiból származó agrártámogatások, az azokhoz kapcsolódó, nemzeti költségvetésből nyújtott kiegészítő támogatások, valamint a nemzeti hatáskörben nyújtott agrártámogatások igénybevételének általános feltételeiről.

AVOP pályázati lehetőségek.

1.sz. melléklet kizárólag nemzeti költségvetésből finanszírozott támogatások- közösségi agrármarketing támogatása, az élelmiszerbiztonsági és minőségbiztosítási rendszerek kiépítésének támogatása.

Támogatási rendelet 3.4 fejezet 144 §

Földrajzi árujelzők (eredet-megjelölés és földrajzi jelzés) védelmének, valamint a hagyományos különleges tulajdonság tanúsításának támogatása.

A különböző marketingprogramok megvalósítására az FVM AMC KHT pályázatai adhatnak fedezetet.

Működési feltételek biztosításához regionális támogatás szükséges legalább az első 3 évben. Felmerülhet a Nemzeti Civil Alapprogram- Társadalmi szervezetek működési költségeinek támogatása

A Marketing központ fenntartását a szolgáltatásokért kapott befizetések biztosíthatják.

4.4. Intézkedés: Újszerű élelmiszeripari termékek fejlesztésének és előállításának támogatása

Indoklás

Biotermelés, illetve biotermékek előállításának és tanúsításának támogatása

Hazánk sokszínű Dél-dunántúli régiója kiemelt szerepet játszhat Magyarország ökológiai gazdálkodásának további fejlődésében, mind a területek bővülése, mind a vertikális kapcsolatok fejlődése és a technológiai fejlesztések terén.

A régióban jelenleg 9600 hektáron folytatnak ökológiai gazdálkodást. A termőterületek intenzív növekedése az országos átlaggal arányos, ami feltételezi, hogy 2006-ra a régióban mintegy 90.000 hektáron fognak az európai feltételrendszernek megfelelő gazdálkodást folytatni. A régió változatos és összességében kedvező ökológiai adottságai előrevetítik, a kisebb, vegyes ágazatú gazdasági egységekre optimalizálható ökológiai gazdálkodás versenyképességét.

A termőterületek döntő hányada (62,4 %) szántó művelési ágú, de említésre méltóak a szőlőgyümölcs és a legelő művelésű területek is. A szántón belül meghatározó a gabonanövények aránya (49,2 %), míg a fehérje (2,3 %) és ipari növények (29,3%) aránya kisebb. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a termesztett növények köre kiterjedt, megtalálhatóak pl.: a szántóföldi zöldség kultúrák és a gyógynövény kultúrák is. Az állattenyésztési ágazat jelentősége termelési értékben jelenleg alulmarad a növénytermesztéshez képest, ugyanakkor a növénytermesztési árualapok nyugat-európai piacainak leértékelődése következtében jelentősége várhatóan növekedni fog, a régióban különösen a sertéságazatban várható előrelépés, minősített húsipari feldolgozó kapacitások működése, produktív tenyészetek és a gabonanövények túlsúlya okán.

Az árualapok feldolgozására volumenértéken jellemző az országos átlagnak megfelelő alacsony szint, de kiemelendő a sikeres, magyar piacra termelő KKV-k jelenléte több élelmiszerágazatban is (malom és sütőipar: 6 db, húsipar: 1 db, hűtőipar: 2 db). Az eredményes kezdeményezések részben a regionális szintű vertikális fejlesztések útmutatójával is szolgálnak.

Egészségvédő élelmiszerek, illetve egyéb készítmények (gyógyászati termékek) fejlesztésének támogatása

Nagyon fontos, mindannyiunkat érintő kérdés, hogy az élelmiszerek miként befolyásolják egészségünket. Egyre több a bizonyíték arra, hogy megfelelő táplálkozással jelentősen segíteni lehet számos krónikus betegség megelőzésében. Az élelmiszerek közül egyrészt a gazdagított, dúsított, valamely hozzáadott élelmiszer-komponenst (probiotikumok-at és prebiotikumok-at, vitaminokat, nyomelemeket, ásványi anyagokat, antioxidánsokat, élelmi rostot) tartalmazó *funkcionális (egészségvédő) élelmiszerek*, másrészt az önmagukban egészséges alkotórészeket tartalmazó élelmiszerek (zöldségek és gyümölcsök, hal, méz, tejtermékek, gyógynövények, növényi olajok, gombák) nyújtják a leghatékonyabban ezt a védelmet. A funkcionális élelmiszerek vagy más néven „meghatározott egészségi hasznosságú élelmiszerek” tehát olyan feldolgozott élelmiszerek, amelyek tápláló jellegük mellett elősegítenek egyes testi funkciókat: erősítik a szervezet védekező mechanizmusait, hozzájárulnak betegségek megelőzéséhez.

Változóban vannak táplálkozási szokásaink, melyet egyrészt a különböző betegségektől, járványoktól való félelem, másrészt az egyre erősödő egészségtudatos gondolkodás befolyásol, de nem elhanyagolható mértékben közrejátszik az is, hogy gyorsan és kényelmesen szeretnénk egészségesen táplálkozni.

Az Európai Unió piacain egyre nagyobb az igény az egészséges, magas tápértékű, élelmiszerek iránt. Ennek a folyamatnak a terjedése már most megfigyelhető hazánkban is és várhatóan még erőteljesebben fog jelentkezni.

Ezen fejlődési tendenciákat felismerve és kihasználva fejleszteni kell azon termékek körét, melyek megfelelnek az új, egészségtudatos elvárásoknak. A szükséges kutatóbázis a régióban elérhető Pécsen

és Kaposváron is. Az önmagukban is egészséges termékek termesztéséhez, termeléséhez régióinkban a kedvező agro-ökológiai potenciál rendelkezésre áll.

Adott térséghez kötődő hagyományos élelmiszer mai igényeknek megfelelő fejlesztésének támogatása
Minden nemzet fontos feladata saját kultúrájának, hagyományainak őrzése. A világszerte zajló globalizációs változások egyre kisebb teret biztosítanak a hagyományos értékeknek, kiváltképp az élelmiszeriparban. A nyugat-európai országokban ennek hatására az 1980-as évek végétől indult el az a folyamat, amelynek során megnőtt a fogyasztói kereslet az egyes régiókra jellemző, hagyományos módon előállított élelmiszeripari termékek iránt.

Hazánkban 1998-ban születtek meg azok a rendeletek, melyekben szabályozzák a földrajzi árujelzők használatát (87/1998. sz. kormányrendelet) és a hagyományos és különleges tulajdonság tanúsításának (1/1998 sz. FM rendelet) rendjét. A jogszabályi háttér a gyakorlatban azonban napjainkig kitöltetlen maradt. Egyfelől hiányoznak azok a feldolgozó kapacitások, melyek lehetővé teszik ezen termékek mai kor követelményeinek megfelelő élelmiszeripari előállítását, és hiányosak azok az értékesítési csatornák, melyek képesek a viszonylag kis volumenben előállítható termékek helyi értékesítésére. Ezzel magyarázható, hogy a kereskedelmi forgalomból az asztalokra kerülő adott térségre jellemző, speciális magyar termékek fogyasztásban játszott szerepe egyelőre alig mérhető. Hagyományos élelmiszerek esetében a különös gondossággal kell kezelni az előállítás helyéhez kötődő értékesítést, termelésüket csak egyedi esetekben ésszerű távoli, esetleg külföldi piacokra alapozni. Ez egyfelől korlát, ugyanakkor saját régiójukban olyan megkülönböztetett figyelmet is élvezhetnek a fogyasztók szemében, ami versenyelőnyt jelent a „tömegélelmiszerekkel” szemben.

A behatároltan kis mennyiségek gazdaságos előállítása csakis kis és középvállalkozói szinten képzelhető el, ami előrevetíti az árualapok hasonló gazdasági egységekben történő megtermelését is. Ilyen méretű gazdasági egységek tulajdonosi háttere általában a termelés helyéhez kötődő, ezáltal biztosított a profit helyben való visszaforgatása. Az adott térséghez kötődő hagyományos élelmiszerek fejlesztésének a gazdaságos előállításra képes feldolgozóüzemek technológiai hiányosságai, engedélyezési anomáliái, továbbá az értékesítés szervezetlensége szabnak gátat.

Célok

Az intézkedés átfogó célja a Dél-dunántúli régióban a fogyasztók számára jobb életminőséget biztosító, egészséges élelmiszeripari termékek előállítása, a mezőgazdaságból élők jövedelmi és foglalkoztatási helyzetének javítása, különös tekintettel az elmaradott térségekre.

Az intézkedés közvetlen céljai:

- magas hozzáadott értékű élelmiszerek előállítására képes élelmiszeripari bázis kialakítása
- magas feldolgozottsági fokú, innovatív, piacképes élelmiszeripari termékek számának növelése, valamint értékesítési rendszerük kiépítése (biotermékek, egészségvédő élelmiszerek, térségspecifikus, hagyományos élelmiszerek)

Leírás

1. komponens: Termékfejlesztés, az innováció és a kapcsolatok elősegítése a K+F intézmények és a gyakorlat között

Az újszerű termékek előállítását, fejlesztését célzó, együttműködések létrehozásának támogatása. Ebben az esetben az együttműködő partnerek termelő(k), valamely egyetem megfelelő intézete, és az előállított termék feldolgozását célzó feldolgozóüzem.

- Kémiai vizsgálatok, valamint tapasztalati források egyértelműen bizonyítják több ismert élelmiszeralapanyag (zöldségek és gyümölcsök, hal, méz, tej- és hústermékek,

gyógynövények, növényi olajok, gombák) egészségvédő, és gyógyászati hatását. A támogatás a bizonyítottan egészségvédő, illetve gyógyhatású természetes alapanyagok feldolgozására, az egy vagy több felsorolt termékből előállított már ismert élelmiszer továbbfejlesztésére, új élelmiszerek, élelmiszercsaládok kidolgozása irányul:

- Új és újszerű élelmiszer-előállítási technológiák kidolgozásának támogatására
 - Meglévő technológiák átállításának beruházási jellegű támogatására
- Egészségvédő, funkcionális élelmiszer adalékanyagok felhasználásának továbbfejlesztése, kifejlesztése, melyek hozzájárulhatnak az emberi szervezet egyensúlyának megtartásához:
- Új, egészségvédő hatású adalékanyagok kifejlesztése
 - Meglévő egészségvédő élelmiszer-komponensek felhasználásának elősegítése a különféle új és újszerű élelmiszerek előállításában
 - Egymás hatását segítő, szinergikus táplálék-kiegészítők együttes alkalmazási lehetőségeinek kidolgozása

A már minősített termékekhez köthető fejlesztésekre irányul, a késztermék megjelenésének, eltarthatóságának javítása, és az állandó minőség biztosítása érdekében. A támogatás során lehetőség nyílik:

- Technológiai beruházások támogatására,
- A fejlesztéshez kötődő szaktanácsadás támogatására.

1. komponens: Élelmiszeripari termékek minőségi tanúsítási rendszerhez való csatlakozásának elősegítése

A fogyasztói bizalom elnyeréséhez és a különleges minőség biztosításához szükséges a helyi termékek eredetjelzővel való ellátása, valamint az adott térségre jellemző, hagyományos élelmiszerek, illetve ökoélelmiszerek minőségi tanúsítási rendszerhez való csatlakozása:

- működő, meglévő feldolgozó kapacitások bevonása az ökológiai termékek előállításába, az átálláshoz szükséges technológiai fejlesztések, változások támogatása
- Termékek tanúsítási költségeinek támogatása (szaktanácsadás, tanúsítási díj)
- hagyományos termékek földrajzi árujelzővel vagy eredetvédelemmel való ellátása
- a hagyományos és különleges tulajdonság megszerzéséhez szükséges támogatás.

3. komponens: Adott térségre jellemző, hagyományos élelmiszerek termékfejlesztése, előállításnak fokozása

Olyan beruházások ösztönzése a cél, melyek biztosítani hivatottak az adott térségre jellemző meglévő élelmiszerek továbbfejlesztését, valamint új termékek kifejlesztését a hagyományos alapanyagokból, hosszú távon szem előtt tartva a hatályos élelmiszerbiztonsági és minőségügyi előírásokat. A Dél-dunántúli régió hagyományos élelmiszeripari termékeinek előállítását és piaci versenyképességének emelését célzó beruházás jellegű fejlesztések ösztönzése. A cél

- Helyi, speciális élelmiszer alapanyagok termelését és feldolgozását elősegítő fejlesztések,
- vadon termő élelmiszer alapanyagok feldolgozását elősegítő fejlesztések,
- helyi speciális élelmiszerek minőségének és feldolgozottsági szintjének emelését célzó fejlesztések
- elfeledett, régi receptek alapján új termékreceptúrák összeállítására,
- hagyományos, térség-specifikus élelmiszerek gyártástechnológiájának fejlesztése
- új termék kifejlesztéséhez kapcsolódó engedélyezési eljárások költségei és a szaktanácsadás igénybevétele
- minőségbiztosítási rendszerek kialakítása és bevezetése

Kedvezményezettek:

1. komponens:

- Jogi személyiségű kis és középvállalatok és
- Kutatóintézetek, egyetemek és
- Érdekvédelmi szervezetek, kamarák és
- Termék értékesítói, beszerzési szövetkezetek, termelői csoportok és
- Östermelők és egyéni vállalkozók által létrehozott integrációk
- Egyéni vállalkozók, östermelők, családi gazdálkodók
-

2. komponens:

- Egyéni vállalkozók, östermelők, családi gazdálkodók
- Jogi és nem jogi személyiségű kis és középvállalatok
- Termék értékesítói, beszerzési szövetkezetek, termelői csoportok
- Érdekképviselői szervezetek, kamarák.
-

3. komponens:

- Östermelők és egyéni vállalkozók
- Jogi és nem jogi személyiségű kis és középvállalatok
- Termék értékesítói, beszerzési szövetkezetek, termelői csoportok
- általuk létrehozott integrációk.

Lehetséges finanszírozási források

AVOP III.2. „Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése” a rendelkezésre álló forrás 2004-2006 között: 15.098 millió-Ft.

Amennyiben a biotermelés fejlesztését kiemelt stratégiai célként kezeljük a régióban, mindenképpen szükséges regionális forrás biztosítása, mivel a horizontális támogatási formák nem specifikáltak kifejezetten a biotermelésre és a hagyományos élelmiszer feldolgozó kapacitások fejlesztése önmagában is képes az országosan rendelkezésre álló forrás kimerítésére.

GVOP 3. Prioritás: Kutatás-fejlesztés, innováció

3.1 Intézkedés: Alkalmazás-orientált kooperatív kutatási és technológia-fejlesztési tevékenységek támogatása

2004-2006. között (uniós és nemzeti összesen) 16,04 Mrd Ft

A különböző programok által nyújtott támogatások összege országos szinten magas, azonban figyelembe véve a magas pályázati arányt a régió szereplői csak kis eséllyel indulhatnak értük. Ez indokolja a régiós forrás bevonását.

4.5. Intézkedés: újszerű élelmiszeripari termékek piacra jutásának támogatása (ökoélelmiszerek, egészségvédő és hagyományos élelmiszerek)

Indoklás

Ma a világgazdaság folyamatait két erő mozgatja: Egyik a folyamatos technológiai változás, amely a K+F tevékenység, a termékfejlesztés szükségességét hivatott alátámasztani. A másik erő a világkereskedelem és nemzetközi verseny robbanásszerű növekedése, amely a kutatás-fejlesztés eredményeit mutatja be és értékesíti szerte a világon. Az a nemzet jár jól, mely megtalálja az optimális mértéket piacain vagy képes más országok piacainak befolyásolására. Éppen a két paraméter összekapcsolódása határozza meg adott nemzet, régió gazdasági versenyképességét. A Dél-dunántúli régió szellemi tőkéje jó alapot biztosít a mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztéséhez. Földrajzi helyzete, domborzata, szántóföldjei, településszerkezete alkalmassá teszi arra, hogy az ország meghatározó élelmiszer-tudományi centrumává váljon. A már működő élelmiszeripari kutatóintézetek (pl. MTKI, Pécs) megalapozták a régió hírnevét az országban és külföldön is, melyet egy további fejlesztésként létrehozandó Élelmiszer-tudományi Kompetencia Központ méltóképp kiegészíthet.

A jelenlegi helyzet azonban nem kellően biztató, a kutatási és az értékesítési tevékenységek központja többnyire a fővároshoz kötődik, nem nyújt megbízható lehetőséget a régió mezőgazdasági termelőinek, a KKV-nak sem a termelésben, sem az értékesítésben. A niche termékek számító öko, hagyományos és funkcionális élelmiszerek bizonyítottan jó piaci esélyekkel indulnak az EU piacain, a fogyasztói szokások változásának hatására pedig már hazánkban is megnőtt az egészséges életmódot szolgáló, egészségvédő hatású termékek iránti kereslet. Hasonlóan illeszkedik a fogyasztói elvárásokhoz az alternatív energiaforrások felhasználása, melynek jelenlegi elenyésző mértékét a hiányos ismeretek és a kiépítetlen értékesítési hálózat okozza, hasonlóan az élelmiszeripari niche termékekhez.

Célok

Az intézkedés átfogó célja a fogyasztók egészséges, tápanyagokban gazdag és ízletes élelmiszerrel történő ellátása, miközben óvja a környezetet.

Az intézkedés közvetlen célja az újszerű élelmiszerek értékesítési lehetőségeinek fokozása.

Leírás

3. komponens: Újszerű termékek piaci sikerét támogató marketing tevékenység:

Az öko-, egészségvédő és a térség-specifikus élelmiszeripari termékek marketing eszközeinek és értékesítési csatornáinak kialakítása, illetve azok továbbfejlesztése. Általános hiányosság a közös és egymásra épülő marketing tevékenységek kialakíthatatlansága, ezért támogatni kell a közös marketing tevékenységet, a közösen és az egyénileg végzett marketing egymásra épülését, az újszerű termékek értékesítést elősegítő együttműködéseket, ahol a konzorcium tagjai a termék előállítója és a termék forgalmazásában érdekelt kereskedelmi egység.

- Közös értékesítési akciók a régió helyi piacain, különös tekintettel a direktértékesítés lehetőségeire.
- Eladásösztönző tevékenység megszervezése, akciók lebonyolítása: bemutató, értékesítő helyek kialakítása, eszközbeszerzés
- Hozzájárulás hazai és nemzetközi kiállításokon, vásárokon való megjelenés költségeihez
- Marketingkommunikációs technikák (csomagolás, PR, arculatfejlesztés) alkalmazása

4. komponens: Termékek csomagolási színvonalának emelése.

A konvencionális termékek piacán megszokottaknak megfelelően az egyes öko, egészségvédő és a térségspecifikus élelmiszeripari termékek elmaradott csomagolási színvonalából eredő versenyhátrány megszüntetése az intézkedés célja, melynek kapcsán lehetséges:

- Csomagolás színvonalát emelő beruházások támogatása.
- Az új, magas színvonalú csomagolás kialakításához kapcsolódó technológiai- és marketingkommunikációs szaktanácsadás támogatása
- Ipari elektronikai – vezérlés- és szabályozástechnikai fejlesztések támogatása a csomagolástechnikai megoldásoknál

Kedvezményezettek:

1. komponens:

- Jogi személyiségű kis és középvállalatok
- Termék értékesítői, beszerzési szövetkezetek, termelői csoportok
- Östermelők és egyéni vállalkozók
- Érdekvédelmi szervezetek, kamarák
- általuk létrehozott integrációk.

2. komponens:

- Jogi személyiségű kis és középvállalatok
- Termék értékesítői, beszerzési szövetkezetek, termelői csoportok
- Östermelők és egyéni vállalkozók
- általuk létrehozott integrációk.

Lehetséges finanszírozási források:

AVOP III.2. Intézkedés: „A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése”
2004-ben országosan 3.529 millió Ft áll rendelkezésre.

GVOP 3. Prioritás: Kutatás-fejlesztés, innováció

3.1 Intézkedés: Alkalmazás-orientált kooperatív kutatási és technológia-fejlesztési tevékenységek támogatása

2004-2006. között (uniós és nemzeti összesen) 16,04 Mrd Ft

A GVOP által nyújtott támogatás összege országos szinten viszonylag magas, az AVOP forrásai azonban meglehetősen szűkösek. Ez indokolja a régiós forrás bevonását.

4.6. Intézkedés: Ipari feldolgozású növények és energianövények termesztésének, feldolgozásának támogatása

Indoklás:

A folyamatosan csökkenő mennyiségben rendelkezésre álló és erősen környezetszennyező fosszilis energiahordozók helyettesítésére egyre inkább előtérbe kerülnek a megújuló energiaforrások. A biomassa energetikai célú hasznosítására elsősorban a hagyományos agrártermelési ágazatokban keletkező mező- és erdőgazdálkodási melléktermékek, az energiaerdők és az energianövények vehetőek számításba. Hazai természeti adottságaink élelmiszergazdasági szempontból lehetővé teszik, energiapolitikai (és ehhez kapcsolódó egyéb ágazati) szempontból pedig hosszabb távon kikényszerítik a biomassa energetikai hasznosításában rejlő lehetőségeink fokozottabb kihasználását. A jelenlegi hasznosítás elenyésző, az eljárások többségénél csak néhány referenciaüzemre szorítkozik. A gazdasági megítélésnél célszerű egy háromirányú összehasonlító vizsgálatot végezni, vagyis a biomassa energetikai hasznosítását versenyeztetni a biomassa egyéb felhasználási lehetőségeivel és az egyéb energiahordozókkal, valamint az igen jelentős makrogazdasági előnyök alapján kidolgozni a hatályos támogatási rendszert. A eljárások pozitív energiamérlege és az egyre kedvezőbbé váló gazdasági környezet azonban egyaránt azt jelzik: a jövő a megújuló energiaforrásoké.

Az életszínvonal emelkedése – a világ bármely pontján – energiafelhasználás nélkül elképzelhetetlen. A hazai energiaigény az utóbbi években 1040 PJ körül alakult, melynek közel 60%-át külföldről hoztuk be. A hazai fosszilis energiaforrások egyre szűkösebbek és egyre drágábban kitermelhetők, ezért a jövőben energetikai értelemben egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe kerülhetünk az exportőr országokkal szemben. Ugyanakkor természeti feltételeink a növénytermesztésben egyedülállóan kedvezőek Európában. A számunkra legfontosabb mezőgazdasági cikkek túltermelése azonban – a belföldi kereslet visszaesése és az exporttermékeink relatíve hátrányos pozíciói miatt – csak korlátozott lehetőségeket nyújt élelmiszer-termelésünk kapacitásainak kihasználására. Kézzelfogható megoldás az energia előállítása biomasszából.

Az Európai Unióban és most már hazánkban is az élelmiszertermelésből kivont, valamint az ugaroltatással felszabaduló földterületek jól hasznosíthatóak ezekre a célokra. Így a felszabadult területek továbbra is művelésben tarthatók, munkaalkalom biztosítása révén csökken a munkanélküliség, ugyanakkor környezetkímélő energiaforrás előállítására kerül sor és az sem utolsó szempont, hogy az egyébként energiahordozókra kiadott pénzmennyiség a régióban marad és annak további fejlődését szolgálja. Mivel hazánk is csatlakozott 1992-ben a Riói Egyezményhez, melynek keretében a CO₂ szint csökkentésére tettek határozatot, ennek következtében a megújuló energiaforrások, elsősorban az energetikai célú növénytermesztés szerepe a jövőben felértékelődik.

Energiahordozóként az energianövények legfontosabb jellemzői a következők:

- a napsugárzásnak köszönhető megújuló energia tárolása magában a növényben biokémiai úton megoldódik,
- az energetikai hasznosítás a légkör CO₂ koncentrációjának növekedése nélkül lehetséges, valamint a fosszilis energiahordozókhoz viszonyítva a károsanyag-emisszió jelentős csökkenése is megfigyelhető felhasználásukkor (CO, SO₂, C_xH_x stb.)
- az élelmiszer-túltermelés miatt felszabaduló területek racionális hasznosításának lehetőségét kínálja a mezőgazdaságban alternatív munkalehetőséget teremtve, a vidék népességmegtartó képességét növelve.

Az egymástól eltérő gazdasági jellemzők miatt célszerű a biomassa-féleségek három csoportját megkülönböztetni. Ezek: a melléktermékek, az egyéves energianövények és a többéves energetikai ültetvények.

Ezekből az anyagokból sokféle eljárással előállítható hőenergia, villamos áram, vagy hajtóanyag. Hazánkban a közvetlen eltüzelés (elgázosítás), a biobrikett (tűzipellet), a biogáz, a biodízel és a bioetanol tekinthető a legígéretesebbnek.

Célok:

Az intézkedés átfogó célja az egyre szűkösebb fosszilis energiahordozó készlet kímélése, a károsanyag-kibocsátás (CO₂, kén) csökkentése, a globális klímavédelmi követelmények teljesítése. Az intézkedés közvetlen célja az alternatív energiaforrások adta előnyök kihasználása a makrogazdaságban, a környezetvédelemben, a vidékfejlesztésben, az energiapolitikában és a vállalkozásoknál.

Leírás

1. komponens: Mezőgazdasági területek hasznosítása energianövények termelésével, telephelyi feldolgozó technológiai, beruházási lehetőségeinek fejlesztése

Az EU és hazánk környezet- és természetvédelmi intézkedései közt kiemelt szerepet kap az élelmiszer célú termények termelésnek korlátozása. A szántóterületek alternatív hasznosításaként fokozatosan előtérbe kerül az energianövények termelése és felhasználása. Az intézkedés éppen ezért az

- ipari növények vetésterületének növelésére,
- mezőgazdasági termelők jövedelemhelyzetének fedezésére,
- helyi biomassza tüzelőberendezések beszerzésére (hőenergia-szolgáltatás), biodízel, bioetanol és biogáz előállító üzemek beruházásaira irányul.

2. komponens: Ipari növények feldolgozásából származó energia felhasználásának elősegítése

Az energianövények felhasználásának egyik fő korlátja ma hazánkban azok szűkös ismerete, valamint nehéz elérhetősége. Ezt a hiányt mielőbb pótolni szükséges, melyet az apadó fosszilis energiakészlet és a világszintű helyzet is indokol. A régióban kiemelt szerepet nyújthat a Megújuló Energia- és Környezeti Kompetencia Központ, mely szervezet hatékonyan segítheti elő a különböző szereplők együttműködését. A tevékenység során sor kerülhet:

- biogáz és biodízel „kutak” kialakítása a fő mezőgazdasági területek közelében
- hajtóanyag kompenzációs támogatások biztosítása a mezőgazdasági felhasználóknak,
- marketing-kommunikációs eszközök alkalmazásának támogatása az alternatív energiaforrások értékesítésében,
- energiaértékesítési hálózat kiépítésének támogatása a Dél-Dunántúlon.

Kedvezményezettek

- Östermelők és egyéni vállalkozók,
- Jogi személyiségű kis és középvállalatok
- Termék értékesítők, beszerzési szövetkezetek, termelők csoportok
- Kutatóintézetek, egyetemek
- Érdekvédelmi szervezetek, kamarák
- általuk létrehozott integrációk.

Lehetséges finanszírozási források:

AVOP: A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése

III.3.1.1.: Az agrártevékenységek diverzifikációja (1307)

Az intézkedés az AVOP-ból olyan kis mértékben részesül, hogy szükséges kifejezetten regionális szintű beavatkozás, forrás-hozzárendelés.

5. PRIORITÁS: A SZŐLÉSZETI, BORÁSZATI, BORTURISZTIKAI VÁLLALKOZÁSOK PIACI HELYZETÉNEK, ÉS VERSENYKÉPESSÉGÉNEK JAVÍTÁSA

5.1. Intézkedés: Termelői, beszerzői, értékesítési integrációk kiépítése a dél-dunántúli szőlő- bor ágazatban

Indoklás:

A szőlőtermesztés, szőlőforgalmazás, bortermelés, borforgalmazás jelenleg a régióban apró, főként családi gazdaságokra tagoltan működik. Ezek a családi mikro (ca:0,5 ha - 5 ha szőlőterület) és kis (ca: 5 ha - 20 ha szőlőterület) gazdaságok magukra hagyatva, önerőből próbálnak gazdálkodni és a piacon maradni egyre kevesebb eredménnyel.

Csak a viszonylag tőkeerős, közepes (20 ha - 100 ha szőlőterület) gazdaságok azok, akik képesek veszteség nélkül, vagy nyereségesen működni, azonban ezek is egyre jobban perifériára szorulnak a külföldi tőkeerős gazdasági társulásokkal szemben.

A jogszabályi előírások egyre szigorodnak. (pl: HACCP rendszer bevezetése, munkaügyi kockázatbecslés kötelezővé tétele). Mivel a bor jövedéki termék, ez további külön feladatokat ró a termelőkre. Évi 1000 liter fölött egyszerűsített, vagy bor adóraktár üzemeltetését írja elő. 2005, ill. 2006-tól kötelező lesz jövedéki ügyintéző alkalmazása. Ezek az előírások egyre nagyobb adminisztrációs személyzetet igényelnek, aminek a kis, egy- két főt foglalkoztató családi gazdaságok egyre nehezebben képesek megfelelni. A higiéniai előírások szigorodása is egyre nagyobb anyagi áldozatokra kényszeríti a tőkehiányos családi mikro- és kis gazdaságokat.

Jellemző a viszonylag korszerűtlen a fajtaszerkezet, a térségben fejletlen a szállítási infrastruktúra, a feldolgozás műszaki technológiai színvonala egyenetlen. A versenyképes termékek előállítását szolgáló technológiák feltételei gyakran hiányoznak. Az apró gazdaságok tőkehiány miatt gyakran nem tudják teljesíteni a pályázatok önerő előírásait, és szintén tőkehiány miatt utasítják vissza a bankok hitelkérelmeiket is. A kis területeken megtermelt kevés mennyiségű bor nehezebben értékesíthető, mint a nagyobb tételeké. A multinacionális kereskedelmi láncok, éttermek meghatározott mennyiség alatt nem tárgyalnak a termelőkkel. A kis tételek csak helyben, termelői borkimérés keretében értékesíthetők, vagy kis vinotékákban.

Célok:

Hazai és nemzetközi szinten is versenyképes termelői, értékesítési kapacitások kialakítása a régióban, szőlészeti, borászati integrációk létrehozása és fejlesztése révén.

- A minél szorosabb termelési és piaci horizontális, vagy vertikális együttműködés megvalósítása az ágazat teljes lefedésével (szőlőtermesztés, szőlőforgalmazás, bortermelés, borforgalmazás).
- A régióban a szőlőtermesztési és bortermelési technológiák korszerűsítése, minőségbiztosítási, munkavédelmi rendszerek kiépítése és széles körben elérhetővé tétele.
- Termelési együttműködés: az apró gazdaságok összefogása, közös géphasználat megteremtése, szakszolgáltatások nyújtása, szaktanácsok adása.
- Piaci együttműködés, közös értékesítés.

Leírás:

Az öt borvidék fejlesztése – tekintettel a földrajzi elhelyezkedésre, klimatikus viszonyokra, társadalmi háttérre, történelmi múltra, technológiai fejlettségre – más-más beavatkozást igényel. Természetesen a felvázolt integrációs formák megvalósulásának bármelyike mind az öt borvidék fejlődését pozitív irányba mozdítja el – pl: egy termelők közötti vertikális szerveződés integrációs szerződés formájában mindenhol javasolt és előnyös, és leginkább nem anyagi eszközöket, hanem elhatározást és jó szervezőkézséget igényel – de tekintettel kell lennünk a specialitásokra is.

1. Komponens: Pinceszövetkezet létrehozásának ösztönzése a közös szőlőfeldolgozásra

Pinceszövetkezetek támogatása korszerű szőlőfeldolgozó kialakítására, üzemeltetésre. A szőlőfeldolgozók esetében az EU-ban előírt higiéniai szabályoknak megfelelő rozsdamentes acél szőlőfeldolgozó berendezések: tartály, erjesztő, prés; reduktív szőlőerjesztéshez szükséges irányított (hűthető) erjesztő tartály; korszerű szűrőberendezés és zárt rendszerű palackozó megteremtésének támogatása szükséges.

Lehetőséget kell teremteni képzett szakemberek alkalmazásának támogatására (borász, marketing szakember, jövedéki ügyintéző), valamint olyan munkavédelmi, élelmiszerhigiéniai, jövedéki stb. szoftverek megvásárlására is, amelyek az illetékes hatóságok által ellenőrzöttek és hitelesítettek, és az adatok különböző szempontok szerint csoportosítva többféleképpen is lehívhatóak. (Pl: HACCP; számlázó; pincekönyv nyilvántartó szoftverek.)

Az intézkedés megvalósításánál a versenyképesség fontos szempont, meg kell határozni, hogy mekkora szőlőterülettel működő pinceszövetkezetek támogathatók. (Pl. 50 ha alatt nem kifizetődő egy ilyen beruházás.)

Ez az intézkedés elsősorban azokon a borvidékeken, illetve a borvidékek azon körzeteiben indokolt, ahol mind a szőlőtermő táj, mind a gazdák szőlőterülete nagyon szétaprózott, kevés a fejlett, modern technológiával felszerelt, szennyvíz- és ivóvíz hálózattal rendelkező pincészet, a gazdák többsége nem rendelkezik borászati végzettséggel, országos és nemzetközi piacokon kevésbé versenyképes borokat készítenek. Ezek a tulajdonságok elsősorban a Pécsi és a Tolnai borvidéket jellemzik, amely borvidékek egy-egy nevesebb, történelmi borvidék mellett találhatóak. De az intézkedés indokolt lehet a Balatonboglári borvidéken is, valamint a Villányi és Szekszárdi borvidék egyes körzeteiben szintén.

2. Komponens: Integráció létrehozásának ösztönzése a közös értékesítésre

Közös értékesítésre létrehozott (minimum 10-15 termelő összefogásával legalább 50 ha háttérrel létrehozott) integrációk működési költségeinek támogatása szakembereik (marketing menedzser, jövedéki ügyintéző) alkalmazásának támogatása, a működéshez szükséges szoftverek (számlázó, készletnyilvántartó, ügyfélnyilvántartó, VPOP nyilvántartási szoftverek) megvásárlására.

A fent nevezett intézkedés elsősorban azokon a borvidékeken indokolt, ahol többek között a koncentrált, zárt egységet alkotó szőlőtermő tájnak, valamint az évtizedes történelmi múltnak köszönhetően az utóbbi időben több korszerű feldolgozó létesült, borászai képzetek, országos és nemzetközi viszonylatban is jelentős eredményeket tudhatnak magukénak. Ezeken a borvidékeken – amin elsősorban a Villányi és a Szekszárdi borvidék értendő – a nagyobb termelők önerőből több, a kor követelményeinek megfelelő feldolgozót hoztak létre, így a pinceszövetkezeti együttes feldolgozás helyett más, élő struktúra alakult ki. Azonban a nemzetközi piacokon való megjelenéshez az egyes pincészetekben megtermelt boroknál nagyobb árumennyiségek szükségesek. Erre jelenthet megoldást egy termelői integráció, aminek a célja a közös értékesítés. A támogatandók köréből a

Balatonboglári, a Pécsi és a Tolnai borvidék sem zárható ki, mert ezeken a borvidékeken is található olyan területek, borászatok, amelyek megfelelnek a fent leírtaknak.

3. Komponens: Borászati melléktermékek együttes kezelésére, lepárló létesítésére létrejött integrációk támogatása

Borvidékenként egy, a kor igényeinek megfelelő, higiénikus, az ÁNTSZ előírásoknak és az Állategészségügyi és Élelmiszerellenőrzési Állomás rendelkezéseinek megfelelő hűtött melléktermék begyűjtő és tároló, valamint az ugyanilyen szempontoknak megfelelő és ehhez kapcsolódó helyi tárolók létrehozásának támogatása.

Szükséges egy a borászati melléktermékek kezelését, lepárlását szabályozó EU-s és hazai jogszabályoknak megfelelő regionális lepárló létesítésének támogatása is, amely kapacitását gazdasági- elemző szakemberek igénybevételével a régióban évente borrá feldolgozott szőlőmennyiség alapján kell meghatározni.

4. komponens: Borászati integrációk létrehozását népszerűsítő intézkedések

- Regionális szinten egy, olyan feldolgozó, értékesítő mintaszövetkezet létrehozásának támogatása, mely képes láthatóvá tenni a szövetkezés előnyeit, az érdeklődők számára a teljes termelői, értékesítési folyamatot, mind a borászati szakmai, mind az adminisztratív teendők vonatkozásában, mindamelllett kellő számú termelőt integrál és versenyképes, minőségi terméket állít elő. Ennek megfelelően rendelkezik az EU-s és hazai higiénias szabályoknak megfelelő, korszerű feldolgozó eszközök teljes körével (rozsdamentes acél tartály, erjesztő, prés; reduktív szőlőerjesztéshez szükséges irányított erjesztő tartály; hagyományos és barrique hordó, ászoktér, korszerű szűrőberendezés, zárt rendszerű palackozó), tárolókapacitással, az adminisztrációhoz szükséges széles körű eszközrendszerrel (pl. számítógép, munkavédelmi, élelmiszerhigiéniai, számlázó, készletnyilvántartó, ügyfélnyilvántartó, VPOP nyilvántartási, stb. szoftverek), képzett szakemberekkel (borász, marketing szakember, jövedéki ügyintéző). A szövetkezetnek alkalmasnak kell lennie szakmai csoportok fogadására (fogadó/előadói terem), az egyes folyamatok, az adminisztrációs rendszer bemutatására.
- A hatékony pinceszövetkezeti működést bemutató, népszerűsítő, szemléletformáló fórumok, előadásorozatok, workshopok megtartásának támogatása borvidékenként, hangsúlyozva az integráció szükségességét, előnyeit a versenyképesség szempontjából, megoldási technikákat kínálva a szövetkezés nehézségei, buktatói vonatkozásában.
- Sikeresen működő, versenyképes, hazai és EU-s pinceszövetkezeteket bemutató, szemléletformáló PR anyagok (kiadványok, film, sorozatok szaklapokban, helyi újságokban) elkészítésének támogatása, a szövetkezés előnyeinek, eredményeinek, nehézségeinek, problémáinak megvilágítása konkrét példákon keresztül.
- Az integrálódásra nyitott termelők részére szervezett szemléletformáló tanulmányutak támogatása, hazai és EU-s tagországok borvidékeire, sikeres borászati szövetkezetek működésének tanulmányozására.
- A borászati szakképző intézmények képzési tematikájának, tananyagainak a különböző borászati integrációs formák, lehetőségek elméleti és gyakorlati oktatásával való kiegészítésének támogatása

Kedvezményezetttek:

A régió 5 borvidékén működő szőlő és bortermelői kis- és középvállalkozásai, és a már működő integrációk.

A 4. komponens vonatkozásában:

A mintaszövetkezet létrehozása esetében a régió 5 borvidékén működő szőlő és bortermelői kis- és középvállalkozásai, és a már működő integrációk.

A komponens többi tevékenysége esetében a, borászati, borturisztikai szervezetek, egyesületek, szakképző intézmények, FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet (Pécs)

Jelenlegi lehetséges támogatási, finanszírozási források:*BÉSZ-ek, termelői csoportok működésének támogatása*

- nemzeti támogatás 25/2004 (III.3.) FVM rendelet (Egyes termékek beszerzését, értékesítését, szolgáltatást nyújtó szövetkezesek és egyéb gazdálkodói szervezetek támogatása, Az elismert termelői csoportok támogatása alcímek);
- NVT (Termelői csoportok létrehozásának és működésének támogatása)

beruházások támogatása

- AVOP (Mezőgazdasági beruházások támogatása, Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének támogatása)

Marketing tevékenység támogatása

- nemzeti támogatás 25/2004 (III. 3.) FVM rendelet (A közösségi agrármarketing támogatása alcím)

Bár látszólag a szőlő-bor ágazatban működő integrációk számára több pályázati lehetőség áll rendelkezésre, azonban ha a feltételeket tekintjük, kiderül, hogy az integrációk létrehozása és működtetése nem kevés akadályba ütközik. A szőlő-bor ágazat uniószerre túltermelési válsággal küzd, ezért a szőlészeti-borászati jövedelmezősége nem kedvező. Az integrációs formákat meghatározó jogszabályok és pályázati kiírások pedig igen kemény feltételeket szabnak. Egy elismert termelői csoporthoz például a tagoknak háromszázmillió forint tárgyévi árbevételt kell produkálni, amiből a természetes személy tagoktól származó árbevétel nem lehet kevesebb, mint az összes árbevétel 30%-a. És bár a BÉSZ-ek megalakításának nincsenek ilyen szigorú szabályai, de a támogathatósághoz nekik is el kell érni a háromszázmillió éves árbevételt. A régióban működő, vagy a jövőben létrehozandó integrációk csak abban az esetben lesznek életképesek, és csak akkor tudnak érzékelhető regionális ágazati változásokat felmutatni, ha egy regionális szintű támogatási rendszer reális feltételeket támaszt irányukba.

5.2. Intézkedés: Környezetkímélő szőlőtermesztés elterjesztését elősegítő agrár-informatikai fejlesztés a Dél-dunántúli régió borvidékien

Indoklás

A termőhely sajátosságainak mélyreható ismerete egyik elengedhetetlenül fontos záloga a sikeres mezőgazdasági tevékenységnek, főként a kertészeti és növénytermesztési termelésnek. A volumen centrikus (a hozamokat csak önmagában vizsgáló, favorizáló), magas input ráfordításokkal (növényvédő szer, műtrágya, gépi munka) dolgozó mezőgazdasági termelés nem tudja ezt megvalósítani. A környezeti- és energiaválság, az agrárrolló kinyílása, a romló hatékonyság, éleződő versenyfeltételek, szigorodó növényvédelmi és élelmiszerbiztonsági előírások, a fenntartható fejlődésnek való megfelelés, a környezetileg érzékeny területek (ESA) problémája új megoldások alkalmazására kényszeríti a mezőgazdasági termelőket.

Jelenleg az információs társadalom korában élünk, mely kivétel nélkül az élet minden területét átszövi. Az információs társadalom sajátos módon, az ún. precíziós mezőgazdasági termelés formájában jelenik meg az agráriumban. Ennek lényege, hogy a természeti-környezeti adottságokat maximálisan figyelembe veszik és kihasználják a gazdálkodás, illetve a természetstechnológia során, a termőhelyet nem homogén egységként értelmezik.

A termőhely térbeli változékonyságának legfontosabb okai a mikroklíma, a talaj, a domborzat, a természetstechnológia területeken keresendők. Azaz a termőhely kiemelt fontossággal bír, ehhez igazodik az egész termelés, a technológia.

A mikroklíma alapvető befolyással bír egy adott kultúra (különösen az állókultúrák, főképpen a szőlő, a körte, az alma, meggy) termesztési sikerességére, növényvédelmi tevékenységek hatékonyságára, eredményességére.

A szőlőültetvények természetstechnológiájában a növényvédelem súlya, szerepe meghatározó. A szőlő esetében legnagyobb gyakorlati növényvédelmi gondot a következő gomba kórokozók jelentik: szőlőlisztharmat, szőlőperonoszpóra, szürkepenész. Mindhárom kórokozó fertőzését, kártételét alapvetően meghatározza az adott terület klimatikus sajátossága (hőmérsékleti és csapadékviszonyok, páratartalom). A fenti kórokozók biológiája jól ismert, károsításuk az aktuális meteorológiai adatok ismeretében modellezhető, prognosztizálható.

A sikeres (környezetkímélő, hatékony és költségkímélő) növényvédelemhez önmagában nem elegendő a rendelkezésre álló növényvédőszer és géppark. Az időzítés, a kórokozók érzékeny stádiumában végzett növényvédelmi beavatkozás, a mikroklíma alapos és folyamatos nyomon követése szintén alapvető fontosságú. A nem jól időzített (megkésett) permetezés bizonyos fertőzések (szürkepenész, fűtperonoszpóra) akár könnyen 20-40 %-os, nem helyrehozható kártételt idézhetnek elő. A felesleges, menetrendszerű permetezések a környezetet, a kijuttató embereket terhelik, és jelentősen rontják a termelés jövedelmezőségét.

A rendszer segítségével nyert és hasznosított információk alapul szolgálnak az adott termést feldolgozó borászati üzem minőségbiztosítási rendszere kiépítéséhez.

Célok

- Szemléletformáló hatás: a környezettudatos (szőlő) növényvédelmi tevékenységre történő áttérés (IPM technológia és ökológiai gazdálkodás térnyerése)
- Vegyszer maradványtól mentes, egészséges szőlőtermés előállítása a régió minden árutermelő szőlőültetvényében
- A környezetet (talajt, a vizet, a levegőt) érintő vegyszerterhelés csökkentése szőlőültetvényekben és környezetükben, (továbbá ennek közvetlen jövedelmezőségjavító hatása is megjelenik a csökkenő önköltségben)

Leírás

A kiépítendő agrárinformatikai (meteorológiai mérő és növényvédelmi előrejelző) rendszer 38 mérőállomást, a központi adatgyűjtő és számítógépet foglal magában. Az állomásokból 12 a szekszárdi, 10 a tolnai, 8 a dél-balatoni, 6 a pécsi, 2 a villányi borvidéken kerülne kiépítésre. A mérőállomások emberi beavatkozás nélkül legyenek képesek (teljesen automatikusan) a nap 24 órájában óránként mérni a levegő hőmérsékletét, páratartalmát, a lehullott csapadékot, levélnedvességet. Ezen túlmenően borvidékenként egy állomáson még szélirány és szélsébség, valamint napfénytartam mérő, talajnedvesség mérő kerüljön elhelyezésre, továbbá spóracsapda. A spóracsapda egyaránt legyen képes humán-egészségügyi problémát okozó pollenek (pl. mogyoró, éger, parlagfű, stb.), valamint a növény-egészségügyi gondot okozó gomba spórák detektálására.

A rendszer legyen állomásonként is moduláris felépítésű, azaz az adott állomás tetszőlegesen legyen bővíthető újabb mérő műszerekkel, terület, vagy a kultúra sajátosságainak megfelelően (pl. piranométer és elektromos rovarcsapda műszerek).

A rendszer legyen alkalmas fagyveszély-riasztásra és öntözés-vezérlésre is.

A kiépítendő rendszer korszerű műszaki technikai megoldásokat tartalmazzon:

- a mérőállomások az adatot GSM-rendszerű mobilkommunikációs úton, SMS-ben továbbítsák a központi adatgyűjtő egységhez
- az adathozzáférés kódolt internetes oldalon történjen
- az állomások ne igényeljék külső energiaforrás biztosítását, hiszen környezetbarát módon, napelemtől üzemelnek (ezen kívül minden állomásban akkumulátor van, az éjszakai időszak energiaellátásának biztosítása céljából, mely nappal töltődik fel).

A rendszerben legyen lehetőség összesítő (minden állomás legfontosabb adatai az elmúlt 24 órában: hőmérsékleti maximum, minimum, átlag; lehullott csapadék, páratartalom), valamint tételes (állomásonként az óránként mért adatok teljes körűen), illetve származtatott (pl. csapadékintenzitás) adatok lekérdezésére. Az adatok táblázatos és grafikus formában egyaránt legyenek megjeleníthetők. Lehetőség legyen időszaki összesítő adatok (pentád, dekád, hónap) megjelenítésére is.

Az adott helyszíneken mért meteorológiai adatokat egy központi számítógép rögzítse, illetve dolgozza fel.

Az adatok kiértékelése, a testre szabott védekezési javaslatok kidolgozása, a növényvédelmi tevékenységek implementálása helyi szakemberek segítségét igényli. Kistermelők esetében pedig az információtovábbítás egyik lehetséges csatornája a meglévő hegyközségi rendszer.

Kedvezményezettek

Projektgazdák: hegyközségek, illetve a hegyközségek közhasznú társaságai (Szekszárd, Siklós). A jelenlegi szabályozás szerint a hegyközségek közhasznú társaságai inkább szerencsésebbek a projektgazda címre (a hegyközség klasszikus gazdálkodói tevékenységet nem végezhet, e feladat ellátására kht-t alapíthat).

A kedvezményezetti kört alapvetően a regisztrált mezőgazdasági szőlőtermelők alkotják (hegyközségi tagok). Ők részesülhetnek a rendszer által mért adatokból, feldolgozva, kiértékelve, növényvédelmi javaslattá továbbfejlesztve.

Lehetséges finanszírozási források

Az elmúlt években (2001-2002.) az FVM a VFC keret terhére írt ki pályázatot, 2002. szeptembere és 2004. április 30. között a SAPARD program vidéki infrastruktúra komponensében lehet(ett) vissza nem térítendő fejlesztési célú támogatáshoz jutni ilyen jellegű rendszerek kiépítéséhez. Igaz, mindkét pályázati kiírás viszonylag alacsony összköltségvetésű beruházásokat támogatott csak (a támogatás felső határa 5, illetve 6 millió Ft. volt). 2004. május 1-től már a SAPARD programban nem lehet új pályázatot benyújtani.

A SAPARD programot felváltó Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program vidéki infrastruktúra fejlesztés komponense az ilyen jellegű agrárinformatikai fejlesztéseket nem támogatja. A Gazdasági Versenyképesség Operatív Program 2.1.1 kiírása elvileg támogatja az ilyen tartalmú fejlesztési tevékenységet abban az esetben, ha a pályázó nem főtevékenységként végez agrár-tevékenységet, és/vagy az agrártevékenységből származó bevétele nem haladja meg az 50 %-t. Ez praktikusán azt jelenti, hogy a GVOP programban ennek kiépítésére nem lehet pályázni.

5.3. Intézkedés: Borászati eredetvédelmi rendszer kidolgozása, elterjesztése és működtetése regionális szinten a Dél-dunántúli régió borvidékien

Indoklás

A bor 2000. augusztusától történő jövedéki terméké váló beemelése számos gondot váltott ki hazánkban. Jövedéki terméké alapján azon termékeket szokás bevonni, amelyek biztos és magas adóbevételt hoz az államnak (pl. dohány, benzin, alkohol). A jövedéki rendszer azonban nem csak adóztatásra, hanem termék és eredetvédelemre is alkalmas. A hazai rendkívül bonyolult szabályozás azonban inkább a bevételi oldalt preferálja, és kevésbé alkalmas a szőlőtermelők piaci pozícióinak valódi védelmére.

A jelenleg hatályos magyar bortörvény⁶ továbbra is alapvetően szőlőtermesztési és borászati technológiai eljárásokat szabályoz, foglalkozik a szakigazgatás kérdésével, valamint a minőségvédelemmel is, de piacsabályozási kérdésekkel mélységben nem foglalkozik. Az új törvény részleteiben nem foglalkozik az eredetvédelem témakörével, azt önálló végrehajtási utasításban szabályozza.⁷

A hegyközségi törvény⁸ 2004. január 1.-től életbe lépő szabályozása már korábbi előrelépést jelentett, mivel a hegyközséget egyértelműen a származás-, minőség- és eredetvédelmére létrehozott köztestületként definiálja (3§ (1) bek.), továbbá fontos új, a származás-, minőség- és eredetvédelem területén feladatokat és jogosítványokat ad a hegyközségi tanács (46§) és a nemzeti tanács (47§) részére is. A hegyközségi törvény 2000. évi módosítása lehetővé tette az alulról és önkéntes alapon szerveződő borvidéki régiók kialakítását is. A hegyközségi rendszer jogosítványainak folyamatos növekedése jó alapot teremt arra, hogy a rendszer az öngazgatás és az érdekképviselő nemzetközileg respektált intézményévé váljon (természetesen ehhez a szükséges pénzügyi háttér biztosítása alapvető igény).

Az Európai Unió csatlakozásunk megköveteli a származás- és eredetvédelem jelentős és mielőbbi fejlesztését, hiszen az EU-ban jelentős túltermelés van a kormersz (asztali és tájbor) borból, és magának az EU szőlőtermelő országainak is meg kell küzdenie az USA, Ausztrália, Chile, Argentína, stb. államok gyorsan növekvő piaci részesedésével, valamint a borfogyasztási szokások átrendeződésével.

Hazánk alapító tagja a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Hivatalnak (O.I.V.), mely a világ szőlőtermő területének 98%-át öleli fel. Az O.I.V. 1958-ban megfogalmazott mindmáig hatályos kongresszusi határozata a Lisszaboni Egyezmény, mely a borok eredet- és minőségvédelmével foglalkozott. Az egyezményt 16 ország, köztük hazánk is aláírta.

A legújabb hazai eredetvédelmi szabályozások (Eger, Szekszárd) azonban alapvetően lokális (borvidéki) jellegűek, nem érintenek országos vagy regionális lehatárolást, így eredményük is korlátozott. A jelenlegi hazai önálló borvidékek száma 22, mely rendkívül magas (ezek területe önmagában is alacsony), mindenképpen segíteni kell a természetes regionalizálódást.

A Dél-dunántúli régióban tevékenykedő - javarészt - kis kapacitású, leginkább autarkiaára berendezkedett borászati üzemek, számos esetben a korszerű feldolgozó és logisztikai háttér hiánya, a

⁶ 2004. évi XVIII. Törvény

⁷ 97/2004.(VI.3.) FVM rendelet

⁸ 1994. évi CII. Törvény

piaci ismeretek hiánya, a forgótőke hiánya, a kedvezőtlen fajtaszerkezet, stb. számos stratégiai és operatív intézkedést kíván.

Magának a borpiacnak is számos nemzetközi (világpiaci) problémával kell szembesülnie nap, mint nap, mint pl.:

- A bor (és az alkohol tartalmú termékek) fogyasztása világszinten csökken
- A bor telített piacon küzd a fogyasztókért
- A borfogyasztási trendek változnak (asztali helyett minőségi, fehér helyett vörös, európai borok helyett újvilági borok a kurrenszek jelenleg).

Emellett természetesen jelentkezik a régió egyes borvidékei eltérő piaci reputációja, feldolgozóipari fejlettsége, piacképes produktumainak ismertsége.

Célok

- Magas hozzáadott értékű borok részarányának növelése
- A hazai bor ágazat piaci helyzetének és jövedelmezőségének javítása

Leírás

1. komponens: Regionális eredetvédelmi szabályzatok kidolgozása

A szabályzatok a kistérségi (pontosabban: a borvidéken belüli termesztési körzet) nagy támasza lehetnek (pl. egy családi gazdaság piacon maradásának vagy segítése lehet identitása megőrzésében); ugyanakkor a régiós szintű kiterjesztésük akár egy világpiacon is önállóan jegyzett cégnek a régió összes bortermelőjével együtt hasonló jó ügyet szolgálhatnak. A minősítésben, a rendszerben való részvétel az első szakaszban önkéntes. Amely szőlőtermelő, vagy borász ebben nem kíván részt venni, rá úgy „csak” a hazai jogszabályok vonatkoznak, a bevezetendő eredetvédelmi szabályzatok előírásai nem.

Az elkészítendő szabályzatoknak ki kell térnie az alábbiakra:

- Földrajzi eredet lehatárolása (pl. francia szabályozási gyakorlatot alapul véve)
- Szőlő termesztéstechnológiai alapelvek, irányok (preferált, engedélyezett és tiltott módszerek, eljárások, fajták) meghatározása
- Szőlő-feldolgozási, borkezelési technológia meghatározása
- Borminősítési szabályzat (organoleptikus minősítés, beltartalmi paraméterek, vissza (át) minősítés)
- Kiszereles, forgalomba hozatal definiálása
- Termékleírás
- Ellenőrzési rendszer, jogkövetkezmények
- A Villányi borvidék rendszer tervezetéhez hasonló klasszifikáció kidolgozása és kiterjesztése a másik három borvidékre, a helyi sajátosságok figyelembe vételével. Cél: a borrhégió borainak legalább 15%-a kerüljön a legfelső („prémium”) kategóriába, a hagyományos minőségi kategóriát felváltó „classic” pedig a termelés legalább felét biztosítsa. Ne legyen cél az asztali és a tájborok részarányának fenntartása. Amennyiben egyértelműen nem biztosítható a „classic” kategória térnyerése, úgy a tájbor kategóriánál szigorúbb, a bortörvényben a minőségi kategóriához közelítő, regionális imázs-építő (legalább terméskorlátozás és cukortartalom tekintetében kötött) „középbor” („standard” bor) előállítás és forgalomba hozatala legyen cél.
- Regionális borászati marketing stratégia és akciók alapelveinek meghatározása

A szabályzat összeállításakor támaszkodni kell a Villányi Borvidék eredetvédelmi rendszer tervezetében foglaltakra.

2. komponens: Regionális Borminősítő Bizottság kiépítése

- Egy borminősítésre tökéletesen alkalmas helyiség megteremtése (jelenleg a régióban egyetlen olyan épület sincs, amely a vonatkozó előírásoknak megfelel). A helyiséghez és a tevékenységhez kapcsolódó kiszolgáló infrastruktúra megteremtése. A helyiség klimatizált, direkt napfény besugárzástól mentes, szagszűrővel felszerelt, legalább 80 szakértő egyidejű és szeparált elhelyezést biztosító, zajszigetelt legyen. Télen-nyáron egyaránt gond nélkül megközelíthető legyen. A kiszolgáló helyiségben közvetlen számítógépes adatfeldolgozás történik. Az egyéb helyiségek (mosdó, WC, konyha, iroda): a hatályos építési törvény előírásai alapján kerülnek kialakításra. Az épület legyen összkomfortos, számítógépes háttérrel és Internet-hozzáféréssel ellátott.
- Humán erőforrás fejlesztés: a Borminősítő Bizottság szakembereinek kiképzése és folyamatos továbbképzése. Első évben kb. 250 ember alapképzése okleveles borbíráló szakemberré. Őket két évente továbbképzésre kell küldeni. Évente 8-10 új szakember alapképzése (okl. borbíráló).

Kedvezményezettek

1. komponens: a téma jellegéből eredően a régióban célszerű egyetlen projektgazdát meghatározni, így elvileg a Pannon Borrégió Egyesület is tökéletes kedvezményezett lehet. Azonban az egyesület semmiféle törvényi jogosítvánnyal nem rendelkezik e témában és a Dél-Balatoni Borvidék nem tagja az egyesületnek. A már említett 1997. évi CXXI. Törvény viszont a hegyközség (hegybíró) kizárólagos illetékességébe utalja a származási bizonyítvány kiadását. Ebből eredően inkább a meglévő hegyközségi rendszerre kell telepíteni ezen feladatokat. A szűkös szakember-ellátottság, valamint a feladat összetettsége, szakmaisága megkívánja a centralizációt, azaz a rendszert borvidéki szinten kell kezelni.

2. komponens: a költségvetési szervként üzemelő FVM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézet (Pécs) is lehet közvetlen kedvezményezett, amennyiben a tulajdonos minisztérium (FVM) ehhez hozzájárul. Ha ez nem megvalósítható, akkor a borvidéki szintű kiépítés szolgálhat alapjául a regionális bizottságnak.

A közvetett kedvezményezettek körét alapvetően a regisztrált mezőgazdasági szőlőtermelők alkotják (hegyközségi tagok). Ők profitálhatnak a minősítési eljárás nyújtotta jogosítványok segítségével.

Lehetséges finanszírozási források

Az Európai Unió közös forrásaiból származó agrár-támogatások témában jelenleg hatályos 6/2004.(I.22.) Korm. rendelet 1. számú melléklete tartalmazza a kizárólag nemzeti költségvetésből finanszírozott támogatások körét. Ide tartozik többek között: a közösségi agrármarketing támogatása, az élelmiszerbiztonsági és minőségbiztosítási rendszerek kiépítésének támogatása, a szaktanácsadás támogatása.

A jogszabály 2. számú melléklete a Nemzeti Fejlesztési Terv Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programjában szereplő jogcímekeket ismerteti, köztük a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztését is. Az AVOP elsődlegesen azonban termelő beruházások kiépítését támogatja.

A jelenleg hatályos 25./2004. (III.3.) FVM rendelet sem közvetlen, sem közvetett módon nem tartalmaz szőlő és bor vonatkozásában származás és eredetvédelemre vonatkozó támogatási jogcímekeket.

A feladat összetettsége és aktualitása, a régióban lévő súlyra regionális támogatási keret biztosítását igényli.

5.4. Intézkedés: A dél-dunántúli borút hálózat fejlesztése

Indoklás:

Nyugat-európai példák mintájára, vidékfejlesztő célzattal a borturizmus magasabb szintű, szervezett formáját megtestesítő öt borút működik a Dél-dunántúli régióban. Céljuk a minőségi bortermelés előmozdítása, a borturizmus, falusi turizmus fejlesztése, a borvidékek szőlőültetvényeinek, ökológiai arculatának megóvása, a helyi minőségi borok piacának és keresletének növelése, a művészeti, kulturális, műemlék és népi építészeti értékeinek védelme, a fentiekhez fűződő érdekek megfogalmazása és képviselése. Mindezek érdekében összefogni, koordinálni a térségi kommunális, infrastrukturális, gazdaság- és vállalkozásélénkítő, természet- és környezetvédő programjait. Összhangot teremteni a térségi önkormányzatok, gazdálkodó szervezetek, civil szervezetek és egyéb lakossági kezdeményezések között. Feltárni a fejlesztési célok és programok finanszírozási lehetőségeit, különös tekintettel a kormányzati alapokra és egyéb pályázati lehetőségek bevonására.

A borút egyesületek jelentős erőfeszítéseket tesznek a helyi minőségi agrárterméken alapuló borturizmus, az ezzel összefüggő falusi vendéglátás, és más idegenforgalmi kínálatok létrehozása, megismertetése, piacra jutása érdekében is. Fejlettségüket, és ebbéli különözésüket meghatározza a helyi gazdasági szereplők szerepvállalásának mértéke, és gazdasági versenyképessége mellett a borúti menedzsment szakmai felkészültsége, forráskoordinációs hatékonysága, az elérhető források eredményes lehívása, és célirányos felhasználása.

Eltérő képet mutat az 1999-ben, illetve zömében 2000-ben megalakult borutak taglétszáma, és összetétele is. Zömében önkormányzatok, kis- és középméretű borászati-, turisztikai vállalkozók, magánszemélyek, hegyközségek részvétele a jellemző.

Jelenleg a villány-siklói kivételével a dél-dunántúli borutakat menedzselő szervezeteknek nincs önálló munkaszervezete, és elkülönített irodája, így más szakmai szervezettel együttműködve, azok irodai infrastruktúráját használva, kiszolgáltatottan dolgoznak. Esetükben a fő állású alkalmazottakat elhívatott, ám szakirányú képzettséggel, programozási tapasztalattal jellemzően nem rendelkező önkéntesek pótolják. Az alkalmazottat foglalkoztató borútnál is tapasztalható a menedzsment hiányos szaktudása. Napi munkájuk során az alapító okiratban lefektetett, összetett célrendszer feladataiból kiemelve a közösségi marketingre, és promócióra helyezik a hangsúlyt.

A borutak zöme nem készített koherens, középtávú fejlesztési stratégiát. Fejlődésük a jelen nyújtotta különböző lehetőségek kétségbeesett hajszolása mellett, szabályozottság nélkül megy végbe. Forrásaikat csekély összegű tagdíjak (30-67%), valamint pályázati alapokból nyert célszerű támogatások teszik ki, és gyakran esnek el a fejlődésüket segítő pályázati lehetőségtől az önerőt biztosító pénzeszközök hiány miatt.

Az öt borút alkotta dél-dunántúli hálózaton belül akadozó az együttműködés, és az információáramlás, mely az önálló szervezetre vezethető vissza. A vérszegény közös munka okozója leginkább az elkötelezett, biztos alkalmazottak hiánya, a munkahely mellett tevékenykedő önkéntesek korlátozott ideje, és energiája is.

A borút programban résztvevők száma évről évre, ha minimális mértékben is, de emelkedik. Ezzel szemben a felkészült, minősített borúti szolgáltatást nyújtók szám a borvidékek területi nagyságát, és adottságait nézve elaprózódott, és alacsony. Ellenpéldát állít Villány, ahol a Villány-Siklói Borút tagjainak közel 60 %-a tömörül.

Nagy különbségek mutatkoznak az egyes borutak tagjainak a szervezet iránti elkötelezettségében. Ez leginkább a tagdíjfizetési hajlandóságon mérhető le. A tagság hozzáállásra befolyással van a helyi népesség nemzetiségi összetétele, vállalkozói aktivitása, és kreativitása, a vezető vállalkozások példamutatása, valamint a családi tradíciókból átörökített értékek. – (Gyenge lábon áll a borutak szervezett belső információcseréje.)

Tényként leszögezhető, hogy a Dél-dunántúli Borúthálózat fejlesztésével a borút program közelebb kerül gazdasági- és társadalmi céljainak megvalósításához.

Célkitűzés:

Az intézkedés célja hogy a dél-dunántúli borúthálózat fejlesztésével az öt borút sikeresen teljesítse az alapvető kritériumokat (elérhetőség, észrevehetőség, szerződéses kapcsolatok, felkészültség a látogatók fogadására, bor és gasztronómia szerves együttese, információadás, garantált minőség), ezzel egyedi regionális idegenforgalmi terméket teremtsen a turizmus piacán, mellyel pozitívan befolyásolja a termelők, és a szolgáltatók keresleti és kínálati piacának javulását.

Egy eredményesen működő, szorosabbra fűzött hálózat megformálásához képzett, és hatékony menedzsment kialakítását, a mindennapos működéshez szükséges infrastruktúrával felszerelt irodák üzemeltetését, és a hálózat borúti tagjai között kétirányú, élénk információáramlást kell biztosítani.

Az egyedi regionális turisztikai termék a turisztikai termékkínálatok felmérését követően azok fejlesztésével, a szolgáltatások összekapcsolásával, háttérük (image, információ, minőségbiztosítás, propaganda, képzés, stb.) biztosításával, egységes borúti arculatba való megjelenésükkel megteremthető.

A szakmai kapcsolattartás aktivizálása mellett cél a megértés, a lelkesedés, a helyi lakosság pozitív bevonása saját életkörülményeinek javulása, a borkultúra fejlődése érdekében.

Leírás:

1. komponens: Hatékony Borúti Menedzsment

- Belső tapasztalatcsere a tagi borutak működési mechanizmusának megismerésére, fejlődésük folyamatának összehasonlítására évente legalább 2 alkalommal tanulmányutak, workshopok formájában.
- A menedzsment tapasztalatainak bővítésére, partnerségi kapcsolatok kiépítésére szemléletformáló tanulmányutak szervezése a követendő például szolgáló európai borutakon, a hálózat fejlesztési lehetőségeinek megújítása érdekében is.
- Képzett, szakmailag felkészült menedzserek alkalmazása (1-2 fő).
- A hatékony munka alapját jelentő, a fejlesztendő tevékenységek menedzselésére képes borút irodák, valamint egy központi hálózati iroda kialakítása, és a térségfejlesztési tevékenység ellátásához szükséges hiányos tárgyi feltételek (irodahelyiség, bútorok, számítógép, telefon, fax, fénymásoló, stb.) biztosítása. A helyi irodák feladata elsősorban a borvidéki borút egyesületek gazdasági, és fizikai működtetése, az alapszabályban feltüntetett tevékenységek ellátása. A központi hálózati iroda összefogja, koordinálja a régió borútjait. Összehangolja a fejlesztési programokat, egyezteti a finanszírozási forrásokat.
- Borút menedzsment tanfolyamok szervezése a dél-dunántúli borutak szervezeteinek menedzsmentjét, vezetését ellátó személyek részére, megfelelő programozási, irányítási, és szakmai ismeretek megszerzésére. A helyi, illetve a központi iroda szintjén az aktív, menedzsmenttel foglalkozó személyek (várhatóan kb. 12 fő) képzésére, továbbképzésére lenne szükség. Indokolt esetleg bizonyos időnként ezek újbóli továbbképzése.

- Helyi, és regionális borútfejlesztési stratégiák, akciótervek kidolgozása a borúti vállalkozások, szolgáltatók, a térségi önkormányzatok, civil szervezetek, és a lakosság bevonásával.

2. komponens: Borúti termékfejlesztés

- Vendégkörfelmérést követően a helyi és regionális borút marketingstratégia kidolgozása, mely meghatározza a lehetséges célpiacokat, azok elérésének módjait, eszközeit, az egységes arculatot.
- Az elkészült stratégiában meghatározott marketingeszközök megvalósítása, használatának előmozdítása (kiadványok, rendezvényeken való megjelenés, stb.)
- Idegenforgalmi információs rendszer teljes körű kiépítése elérhető információs pontok (infoterminal, élő infopont) létrehozásával, borúti táblarendszer továbbfejlesztésével.
- Magasabb színvonalú borúti szolgáltatások létrejöttének ösztönzésére a Dél-Dunántúl borútjain egységes Borúti Charta, klasszifikált minősítési szempontrendszer kialakítása az AREV ajánlás figyelembevételével, valamint a hozzá tartozó védjegyrendszer megtervezése, kivitelezése. A színvonalas borúti kínálat biztosítására közös minősítő rendszer alkalmazása. Adott borutakon bevont helyi szakértők (idegenforgalmi-, fogyasztóvédelmi szakember, borász, gasztronómus, építész, stb.) részvételével 5-8 fős minősítő bizottságok kiképzése, és felállítása.
- A borúti vállalkozók piaci és menedzsment ismereteinek mélyítését szolgáló képzések szervezése (pl. minőségi szolgáltatások feltételei, releváns EU-s és nemzeti szintű jogszabályok, marketing technikák, vállalkozási ismeretek.), a nagyobb hozzáadott értéket képviselő termékek, és szolgáltatások létrehozásának előmozdítására.
- Színvonalas, a szakma részéről is elismert bizonyítványt nyújtó sommelier képzés a borvidékeken, Borakadémiával, borászati felsőfokú képző intézménnyel kialakított együttműködésben.

3. komponens: PR - (külső-belső) kapcsolattartás

- Érdekegyeztető borúti workshopok, fórumok, találkozók és konferenciák megszervezése, lebonyolítása a borutak és a helyi vállalkozói, közszféra, valamint a politikusok, egyéb szakmai és ágazati irányító szervek között, a régi együttműködések erősítése, és újak kialakítása érdekében.
- Fokozott sajtótevékenység. Szoros együttműködés kiépítése a térségi, és az országos sajtóval. Sajtóképviselők vendégül látása. Hírek, riportok megjelentetése. Elsősorban az országos terjesztésű nagy napilapok, magazinok, szakmai lapok, valamint a főként közszolgálati televízió ill. rádióadók magazin jellegű műsorai kínálta lehetőségek kihasználása.
- Tanulmányutak szervezése média-tudósítók, útikönyvírók, magyarországi külképviseletek munkatársai, idegen országok magyar képviseletei, diplomatái, utazásszervezők és más szakmai partnerek számára.

Kedvezményezett

A támogatásban részesülő projektek kedvezményezettjei, mint projekt gazdák elsősorban a dél-dunántúli borúthálózatot alkotó borút egyesületek, azok tagsága, illetve a partnerségükön alapuló konzorcium.

Lehetséges finanszírozási források:

- SAPARD
- Holland Királyság Nagykövetsége – MATRA-KAP
- MEH – Társadalmi szervezetek működésének támogatása
- PHARE ACCESS 2002 – Mikro projekt
- AVOP – 3.1.
- Nemzeti Civil Alapprogram - Társadalmi szervezetek működési költségeinek támogatása.
- LEADER Plusz program – vidékfejlesztési programok megvalósítása

6. PRIORITÁS: SAJÁT TERMÉK ELŐÁLLÍTÁSÁHOZ SZÜKSÉGES KÉSZSÉGEK/KÉPESSÉGEK MEGSZERZÉSE A TEXTIL, RUHÁZATI ÉS BŐRIPAR ÉS A GÉPGYÁRTÁS, FÉMFELDOLGOZÁS, ELEKTRONIKA ÁGAZATOKBAN

6.1. Intézkedés: Ruházati ipari Regionális Szolgáltató Központ létrehozása és működtetése a Dél-dunántúli régióban

Indoklás

A textiles, a bőrös és az ezekre épült feldolgozó szakmák történelmileg a *divatipar* alapjait jelentették az ipari forradalom után. A gépesítés, a kemizálás és az automatizálás térhódítása ellenére a textil- és bőrpar, főként pedig a ruházati (konfekcionáló) és bőrfeldolgozó ágazatok megtartották viszonylag magas élömunka-igényességüket. A hagyományos textil-, ruha- és cipőgyártók, ahol a munkaerő ára az életszínvonal emelkedésével együtt növekedett, kénytelenek voltak olcsóbb (bérű) termelési kapacitások után nézni, amit elsősorban Kelet-Európában, Dél-Amerikában és Délkelet-Ázsiában találtak meg. Ugyanakkor figyelmüket és tőkéjüket a gyártmányfejlesztésre és az értékesítésre (marketingre) összpontosították, amivel sikerült világszerte dominanciájukat megtartani, sőt erősíteni.

Magyarország ruházati ipara⁹ kiemelkedő szerepet játszott a tervgazdálkodás idején, amennyiben ez az ágazat adta nemcsak a nyersanyagok és energiahordozók importját ellensúlyozó szovjet export árualapjának jelentős hányadát, de a népgazdaság számára akkor létkérdést jelentő konvertibilis devizabevétel nem elhanyagolható részét is. Az 1980-as években épültek ki a bérmunka kapcsolatok, melyek elsősorban a textil- és bőrfeldolgozó ágazatokban az olcsó magyar (és más kelet-európai) munkaerőre és a gazdaság devizaéhségére voltak alapozva. A márkatulajdonos földrajzilag előnyös helyen¹⁰ tudott gyártási kapacitásokat kiépíteni, a hirtelen megugrott munkanélküliség következtében az egyébként jól képzett munkaerőbázis viszonylagosan még olcsóbbá vált. A magánosításban élenjáró új hazai tulajdonosok vagy nem rendelkeztek megfelelő forgótőkével, vagy nem akarták pénzeszközeiket a termelés kockázatának kitenni. A globális és hazai gazdasági folyamatok ily módon szinte szükségképpen vezettek Magyarországon az alapanyagot importálni kényszerülő, tőkeigényesebb és környezetvédelmi költségekkel sújtott textil- és bőrkikészítő ipar termelés drámai visszaeséséhez. Ugyanakkor a hazai ruházati és bőrfeldolgozó cégek túlnyomó része a *bérmunkára* állt rá.

A Dél-dunántúli régió a textil- és bőrpar¹¹ egyrészt nagy hagyományokkal rendelkezik, másrészt a helyi lakosság komoly részének biztosított megbízható munkaalkalmat. Az üzemeinek privatizálása után itt is szerteágazó bérmunka-jellegű üzleti kapcsolatok¹² épültek ki. A negatív bérversenyben azonban Románia, a délszláv területek, a Szovjetunió hajdanvolt tagköztársaságai (főként Ukrajna és a közép-ázsiai térség) és a Távols-Kelet (elsősorban Kína és Vietnám) arra kényszerítette a Dél-

⁹ A továbbiakban *ruházati iparon* a textil (fonó, szövő, textilkikészítő), a konfekció (fehérnemű és felsőruházati), a kötszővő (kötő-), a bőr- és szőrmekikészítő, valamint a bőrfeldolgozó (cipő, bőrdíszmű, kesztyű, bőrruházati, szőrmekonfekcionáló és sportszergyártó) ágazatok összessége értendő. Lényegében ugyanezt fedi a *textil- és bőrpar*, avagy a címben használt textil- és bőr(feldolgozó)ipar kifejezés is.

¹⁰ Európában és Észak-Amerikában állították elő korábban az ipari termékek túlnyomó többségét, a vezető ruha- és bőrtermék gyártók is itt dolgoztak. Ugyanez a két kontinens volt és ma is a legnagyobb fogyasztó. Kelet-Európa a legkedvezőbb hely a munkaigényes termékek gyártásának kihelyezéséhez, hiszen mind a hagyományos ipari központokhoz, mind pedig a legnagyobb felvevő piacokhoz közel esik.

¹¹ Itt (volt) található az évszázados múlttal bíró PÉCSI BÖRGYÁR és a SIMONTORNYAI BÖRGYÁR, a méltán világhírű PÉCSI KESZTYŰGYÁR (a világ egykor volt talán legnagyobb kesztyűgyártó üzeme), a speciális profilú BOTOND CIPŐGYÁR és SZIGETVÁRI CIPŐGYÁR, a fejlett technológiát alkalmazó szekszárdi bőrdíszmű üzem.

¹² Pl. a ROY & LEVY Mágocson, az ITALYSTRAPS Csurgón, a SALAMANDER Bonyhádon, a SAMSONITE Szekszárdon, a SEMLER és egy időben a CHURCH Pécssett termeltetett.

Dunántúlon addig igen aktív világmárkák döntéshozóit, hogy továbbvigyék gyárttatásukat keletre és délre.

A magyar adottságok: a viszonylag kis létszámú lakosság, kis ország-terület, a gazdaság és közigazgatás főváros-központúsága miatt az *ipar háttérintézményei* elsődlegesen Budapesten épültek ki. Néhány ipari szakmunkásképző intézeten és szakközépiskolán kívül gyakorlatilag semmilyen szakmai szervezet sincs a Dél-dunántúli régióban. A technikai és gazdasági fejlődés időközben fokozta a munkamegosztást, a modern ipar értékláncában egyre több olyan szervezet, intézmény vagy szolgáltató vesz részt, amely nem az anyag megmunkálásával vagy átalakításával, hanem a termék eladhatóságának fokozásával (pl. gyártmánytervezés, minőségvizsgálat, marketing) foglalkozik. Ma már a teljes termelési folyamatban a hozzáadott érték nagyobbik fele intellektuális munka gyümölcse, következésképpen a versenyképesség alapfeltétele a fizikai termék-előállítás hatékonyan támogatni képes szakmai kiszolgáló bázis.

Célok

Általános és hosszú távú célkitűzés a versenyképesség feltételének számító termelékenység növelése, a meglévő (és majdan fejlesztendő) kapacitások minél teljesebb és – időben is egyenletes – kihasználása. Mindezek folyományaként az alágazat nagyrészt megtarthatja foglalkoztatási potenciálját és hozzájárulhat a térség gazdasági prosperitásához.

Az intézkedési terv *közvetlen (konkrét) célja* a meglévő termelő kapacitások életben tartása, sőt (világpiaci vetületben is megmutatkozó) versenyképességének újbóli felépítése. A feladat tehát a Dél-dunántúli régió ruházati iparát hatékonyan kiszolgálni képes szakmai infrastruktúra létrehozása.

Leírás

1. komponens: Felkészítés a piacorientált együttműködésre és szerkezetváltásra

Az intézkedési terv elkészítésekor nem lehetett figyelmen kívül hagyni a magyar textil- és bőripari vállalatok, ezen belül különösen a Dél-Dunántúlon működő vállalkozások nagyfokú bérmunkafüggőségét és az ebből adódó (világ)piacismeret-hiányt. Célszerű ezért a program **bevezetéseként** (mintegy az intézkedési csomag megvalósításának előkészítő lépéseként) egy olyan továbbképzési fázist foganatosítani, melynek jellemzői a következők:

- a bevont vállalkozások összetételének (jellegének) és mennyiségének függvényében a ruházati ipar egészét felölelően vagy szakágazati bontásban, de mindenképpen interaktív módon tudatosítja a résztvevőkkel az *aktív és innovatív marketing* szükségességét, valamint a szakosodott tanácsadó szervezetek szolgáltatásai igénybevételeének szükségességét;
- beláttatja a *résmarketing* értelmét, ismerteti a *divatinformációk* beszerzésének és hasznosításának módját, bemutatja a *kollekciónépítés* menetét, megvilágítja a piacvezérelt *gyártmányfejlesztés* lehetőségeit;
- előadásokon és *helyzetgyakorlatokon (esettanulmányokon)* keresztül kifejleszti a ruházati ipari kisvállalkozások kreatív gondolkozásmódját a piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás tekintetében;
- feltárja a *pályázati rendszerekben* rejlő lehetőségeket, feltárja a *pénzügyi forrásokhoz* való hozzáférés lehetséges módozatait;
- rávezeti a vállalkozások döntéshozóit az *innováció* lényegére és elengedhetetlenségére a divatiparban, megvilágítja a *kis- és középvállalkozások összefogásának* előnyeit – különös

tekintettel az anyagbeszerzési, marketing és értékesítési (pl. export) konzorciumokban rejlő lehetőségekre.

A továbbképzésnek módszereiben és formájában tükröznie kell az elérendő célt, azaz nagymértékben az interaktivitásra és a résztvevők tevőleges közreműködésére¹³ kell épülnie. A foglalkozásokat célszerű hétvégeken, esetleg havonta legfeljebb 2-3 egész (hétköz)napos szemináriumok és gyakorlatok (workshop-ok, esettanulmányok, kisebb és/vagy közösen kidolgozandó projektek) formájában, modulárisan felépítetten megvalósítani. A tematikának a következőket kell felölelnie: az innováció folyamata és eszközrendszere, a divat működése és információs bázisa, marketing (piackutatás és piacszegmentálás, résmarketing, a kollekció felépítése, az alkatrész- és kellékbázis kialakítása, kompetitív árképzés, márkafejlesztés, szakkiállítások és vásárok hasznosítása, csomagolástechnika, értékesítési csatornák, a reklám helye és szerepe), gyártmányfejlesztés (modellek kialakítása, a modern CAD technika és alkalmazása, az anyagösszetétel optimalizálása, értékelemzés, minőségértékelés), teljes körű minőségbiztosítás, üzleti tervek készítése, szakosítás és gyártási-értékesítési együttműködések létrehozása és működtetése, intézményi és szakértői erőforrások hasznosítása, pályázatok (információs források, kiírások és feltételek értelmezése, a pályázati anyag és pénzügyi terv elkészítése). Az egyes modulokra fordítandó időtartamok nagyobb részét esettanulmányokkal, helyzetgyakorlatokkal, csoportos projektek kivitelezésével (esetleg „házi feladatok” elkészítésével) és vitákkal kell kitölteni. Az előadók és gyakorlat-vezetők egyrészt a létrehozandó tanácsadó központ szakemberei, másrészt az országos és a Dél-Dunántúlon működő közép- és (főként) felsőoktatási intézmények munkatársai, illetve a textilruházati és a bőrfeldolgozó iparban korábban nagy (nemzetközi és gyakorlati) tapasztalatra szert tett szakértők¹⁴ közül kerülhetnek kiválasztásra. Az érintett szakterületeken működő szervezetek¹⁵ komoly szerepet játszhatnak mind a tematikák és oktatási anyagok kidolgozásában, mind pedig a továbbképzési folyamatban.

2. komponens: Ruházati és bőripari Regionális Szolgáltató Központ létrehozása és működtetése

Regionális szolgáltató szervezet létrehozása, mely divatinformációk/trendek¹⁶ rendszerezésével és vállalkozások sajátosságainak megfelelő „testre szabásával”, kollekcióépítéssel és gyártmánydokumentációk elkészítésével, valamint a gyártás műszaki előkészítésével foglalkozik. Hosszú távú működtetését a szolgáltatásokat igénybe vevő vállalkozásoknak kell fedezniük részben a továbbadott információk (pl. divat és piaci trendek) eléréseért előfizetéses vagy tagsági rendszerben, részben pedig az egyedileg megrendelt gyártmánytervezési és/vagy -fejlesztési szolgáltatásokért fizetendő díjakon keresztül. A kialakítandó szervezet célszerű formája egy *közhasznú társaság*, melyet a piaci szereplők – adott esetben a Dél-dunántúli régióban működő – ruházati és

¹³ Minden bizonnyal a személyes aktivitás, a kezdeményező és kockázatvállalási készségek fejlesztésére is komoly hangsúlyt kell fektetni a (gyakorlati) foglalkozások során. Célszerű lehet kimondottan készségfejlesztő gyakorlatokkal (pl. önismeret, csoportkohézió) élni a továbbképzés folyamatát.

¹⁴ Többségük ma tanácsadói munkát lát el az iparral szoros kapcsolatban álló szállítói szférában, esetleg független szakértőként tevékenykedik vagy nyugállományban van.

¹⁵ PI. MAGYAR DIVAT INTÉZET KFT., INNOVATEXT TEXTILIPARI MŰSZAKI FEJLESZTŐ ÉS VIZSGÁLÓ INTÉZET RT., TEXIMEI MINŐSÉGÜGYI RENDSZERFEJLESZTŐ KFT., TEXTILIPARI MŰSZAKI ÉS TUDOMÁNYOS EGYESÜLET (TMTE), BIMEO VIZSGÁLÓ ÉS KUTATÓ-FEJLESZTŐ KFT., KERMI KFT., TECHNOORG TECHNOLÓIAFEJLESZTÉSI KFT.

¹⁶ Igazán mérvadó, megbízható és (tovább)hasznosítható divatinformációk erre szakosodott külföldi intézményektől szerezhetők be trendek, divatlapok, katalógusok, minták formájában (ma már nagyrészt elektronikus formában – pl. az Interneten keresztül), amelyekre elő kell fizetni vagy alkalmanként (pl. szakvásárokon) meg lehet vásárolni őket. A divatinformáció tartalma általában előrejelzés a következő időszakot (szezon) majdan uraló domináns színek, mintázatok, anyag, vonalak és formák (pl. szabás, kaptafa- és sarokforma), díszítések, kiegészítők stb. köréről. Feldolgozásuk és adaptálásuk során ezeket a – zömmel grafikus és képes – adatokat csoportosítják, a közvetlen felhasználók gyártmány összetételének adottságaihoz igazítva konkretizálják és terjesztik.

bőr(feldolgozó) ipari vállalkozások, illetve az ezek szolgálatára álló (felső)oktatási intézmények¹⁷ közösen tulajdonolnak. A központ funkciói:

- Piaci és divatinformációk összegyűjtése, rendszerezése és a térség gyártási profiljához igazodó terjesztése, egy regionális üzleti/szakmai adatbázis működtetése.
- Gyártmánytervezési és -fejlesztési szolgáltatások (kollektívok megtervezése, mintaszerkesztés és sorozatkészítés,¹⁸ szerszámtervezés, esetleg mintadarabok elkészí[tt]ése);
- Tanácsadói szolgáltatás a marketing, a gyártmánytervezés, az üzleti tervek és cégportálok készítése, a márkafejlesztés, a minőségbiztosítás, hatékonysági és versenyképességi [ön]értékelés (benchmarking), a szakmai és üzleti kooperációk szervezése és működtetése, az intellektuális tulajdonjog, a humán erőforrások fejlesztése (szakmai [tovább]képzés) és a pályázaton való részvétel terén.
- Szakmai tapasztalatcsere és továbbképzés szervezése, egyes (kiemelt fontosságú) tanfolyamok és gyakorlati készségfejlesztő rendezvények¹⁹ lebonyolítása. E funkciója révén a központ aktívan irányíthatja az 1. komponens megvalósítását, sőt hatékonyan közreműködhet annak gyakorlati keresztülvitelében.

A szakmai szolgáltató központot alkalmas infrastruktúrával kell ellátni, nevezetesen irodahelységeket kell biztosítani, korszerű ruha- (konfekció-), cipő- és bőrdíszműipar számítógépes tervező rendszereket (CAD) kell beszerezni, információs és telekommunikációs technológiát kell telepíteni az adatbázisok kezeléséhez és (az elektronikus) publikációs tevékeny támogatásához. Amennyiben a központnak bizonyos oktatási feladatokat is át kell vennie az országos szakmai képzési rendszertől,²⁰ akkor alkalmas műhelyeket kell kialakítani a gyakorlati (készségfejlesztő) képzéshez. Fontos feladat az állandó (pl. marketinges, CAD kezelői és gyártmánytervező és üzleti koordinációval foglalkozó) szakembergárda kiválasztása és alkalmazása, illetve a társintézményekben dolgozó és független szakértők körének feltárása és lajstromba vétele.

Mindegyik komponens esetében ösztönözni kell az interdiszciplináris megközelítést, a szakosodott szervezetek (szolgáltatások) igénybevételét.²¹

Kedvezményezettek

A támogatások *közvetlen kedvezményezettjei* azok lesznek, akik az intézkedési program fő célkitűzésének, azaz a Dél-dunántúli régió ruházati ipara foglalkoztatási potenciáljának megerősítéséhez tevékenyen és fejlesztési igénnyel munkát végeznek. Ily módon támogatásra jogosultak

- a létrehozandó regionális szakmai szolgáltató szervezet

¹⁷ Pl. PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM művészeti és közgazdasági karai, a POLLACK MIHÁLY MŰSZAKI FŐISKOLA ipari formatervezési tanszéke, továbbá a BUDAPESTI MŰSZAKI FŐISKOLA (BMF) Rejtő Sándor Könnyűipari Főiskolai Kar.

¹⁸ Ez a ruhaipari szériázást és a cipőipari sorozatkifejtést (gradírozást) takarja.

¹⁹ Tréningek, szemináriumok, workshop-ok stb.

²⁰ A hazai szakmunkásképzésben és a középfokú szakemberképzés terén részben már bekövetkezett, részben folyamatban lévő változások hatásaként egyes szakmákban alig vagy egyáltalán nem iskoláznak be tanulókat (sokszor a csekély érdeklődésre hivatkozva). A termelő folyamatokban főként betanított munkásokra van szükségük: az ő képzésük gyakorlatilag megoldatlan. Műszaki középvezetők elsősorban a más szakterületen (pl. vegyész, gépész, kereskedelmi) már képesítést nyertek közül kerülnek ki, de hiányzik az ő konkrét textil, ruha, bőr, cipő vagy bőrdíszmű technológiai továbbképzési lehetősége.

²¹ A textil- és különösen a bőripar sajátja a hagyományokhoz való ragaszkodás: a vállalkozások gyakorlatilag mindenfajta technikai és üzleti tevékenységet, illetve ezek támogatását szakmabeliekkel és házon belül látják elfogadhatónak. A támogatás odaítélésekor egyik szempont lehet, hogy milyen mértékben (arányban) vesznek igénybe külső, meghatározott feladatkörre szakosodott (esetleg több szakmát is kiszolgáló) szervezeteket (pl. a marketing, a számítástechnika alkalmazása, a szerszámkészítés terén).

- azok a munkavállalók (esetlegesen potenciális vállalkozók), akik tudásuk és készségeik fejlesztése céljából (saját kezdeményezésre) vesznek részt szakmai oktatásban és/vagy továbbképzésben
- szakmai oktatási intézmények, melyek tevékenyen bekapcsolódnak a textilruházati- és bőr(feldolgozó)ipari termelési együttműködések kiszolgálásába.

Lehetséges finanszírozási források

A regionális szakmai szolgáltató központ infrastruktúrájának létrehozásához szükséges beruházások, tevékenységének beindítása és működtetésének kezdeti költségei (irányított) pályázat útján teremthetők meg. Mivel sem a *Gazdasági Versenyképességi Operatív Program (GVOP)*, sem pedig a *Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP)* nem kínál olyan pályázati lehetőségeket, melyek alkalmasak lennének egy ilyen szervezet kialakításához és felszereléséhez, ezért erre a konkrét célra alkalmas (regionális pénzügyi) forrásokat kell biztosítani. Hasonlóképpen új (regionális) pályázat kiírására van szükség a szakmai (tovább)képzés támogatására: ez mindkét komponenst érinti.

A gyártás korszerűsítésére alkalmas keretet ad a GVOP-2004-2.1.1 számú, „Kis- és középvállalkozások műszaki-technológiai háttérének fejlesztése” című pályázati felhívása, amely gépek beszerzéséhez (új gépek esetén a beruházás 50%-áig, de legfeljebb 25 millió Ft-ig; használt berendezések esetén a vételár 30%-áig, de legfeljebb 15 millió Ft-ig). A regionális kooperáció fokozása szempontjából különös figyelmet érdemel a GOVP-2004-2.3.1. számú, „Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása” című pályázata, amely a felmerülő szervezési, tanácsadói és bizonyos anyag-jellegű költségek 50%-át téríti meg vállalati hálózatok létrehozása, 80%-át közhasznú társaságok esetében (a maximálisan visszatérítendő összeg 4 millió Ft).

6.2. *Intézkedés: Textil-, bőr-(feldolgozó) és ruházati ipari vállalkozások saját gyártmányválasztékának kialakítása*

Indoklás

A textiles, a bőrös és az ezekre épült feldolgozó szakmák történelmileg a *divatipar* alapjait jelentették – különösen XIV. Lajos és az ipari forradalom után. A világ divatdiktátorai (Itália és Franciaország) és a nyersanyagbázissal rendelkezők (Anglia, Argentína, Kína, Spanyolország, USA) voltak az ipari textil- és bőrgyártás, illetve feldolgozás kezdeti központjai. A technikai fejlődés révén Németország, a kereskedelembe betöltött sajátosan aktív szerepe miatt Németalföld jutott még vezető szerephez ezekben az iparokban a XX. században. A gépesítés, a kemizálás és az automatizálás kétségtelen térhódítása ellenére a textil- és bőripar, főként pedig a ruházati (konfekcionáló) és bőrfeldolgozó ágazatok megtartották viszonylag magas élőkommunikációs igényességüket. A fejlett ipari országokban a növekvő életszínvonal miatt a fizikai munkaerő ára és a bérjárulékok komoly mértékben megnövekedtek a gyártási költségeket. Az élesedő piaci versenyben a vezető gyártók és forgalmazók kialakították és bevezették márkáikat, jelentős erőfeszítéseket tettek ezeknek széleskörű elterjesztésére és védelmére. A divatjelleg mindinkább kidomborodott, mára a minőséget és a – fizikai és esztétikai – megfelelést a *márkák* jelentik. A hagyományos textil-, ruha- és cipőgyártók kénytelenek voltak olcsóbb (bérű) termelési kapacitások után nézni, amit elsősorban Kelet-Európában, Dél-Amerikában és Délkelet-Ázsiában találtak meg. Ugyanakkor figyelmüket és tőkéjüket a gyártmányfejlesztésre és az értékesítésre (marketingre) összpontosították, amivel sikerült világszerte dominanciájukat megtartani, sőt erősíteni.

Magyarország ruházati ipara²² kiemelkedő szerepet játszott a tervgazdálkodás idején, amennyiben ez az ágazat adta nemcsak a nyersanyagok és energiahordozók importját ellensúlyozó szovjet export áralapjának jelentős hányadát, de a népgazdaság számára akkor létkérdést jelentő konvertibilis devizabevétel nem elhanyagolható részét is. A 1970-es években a „könnyűipari rekonstrukció” a nyomdaipar mellett gyakorlatilag a textil- és bőripari – akkori terminológiával élve – vertikumokra összpontosított. Az 1980-as években épültek ki a bér munka kapcsolatok, melyek elsősorban a textil- és bőrfeldolgozó ágazatokban az olcsó magyar (és más kelet-európai) munkaerőre és a gazdaság devizaéhségére voltak alapozva. A századvég privatizálása a feldolgozó üzemek gyors tulajdonosváltását segítette azzal, hogy a viszonylag alacsony állóeszköz-érték miatt, a külföldi (nyugat-európai és észak-amerikai) partnerekkel korábban kiépített termelési együttműködések és nem kevésbé fontos személyes kapcsolatok révén a bér munka gazdaságilag kölcsönösen előnyös üzletet jelentett. A márkatulajdonos földrajzilag előnyös helyen tudott gyártási kapacitásokat kiépíteni, a hirtelen megugrott munkanélküliség következtében az egyébként jól képzett munkaerőbázis viszonylagosan még olcsóbbá vált. A magánosításban élenjáró új hazai tulajdonosok vagy nem rendelkeztek megfelelő forgótőkével, vagy nem akarták pénzeszközeiket a termelés kockázatának kiténi. A globális és hazai gazdasági folyamatok ily módon szinte szükségképpen vezettek Magyarországon az alapanyagot importálni kényszerülő, tőkeigényesebb és környezetvédelmi költségekkel sújtott textil- és bőrkikészítő ipar termelés drámai visszaeséséhez. Ugyanakkor a hazai ruházati és bőrfeldolgozó cégek túlnyomó része a *bérmunkára* állt rá.

²² A továbbiakban *ruházati iparon* a textil (fonó, szövő, textilkikészítő), a konfekció (felnemű és felsőruházati), a kötő (kötő-), a bőr- és szőrmekikészítő, valamint a bőrfeldolgozó (cipő, bőrdíszmű, kesztyű, bőrruházati, szőrmekonfekcionáló és sportszergyártó) ágazatok összessége értendő. Lényegében ugyanezt fedi a *textil- és bőripar*, avagy a címben használt textil- és bőr(feldolgozó)ipar kifejezés is.

A Dél-dunántúli régió a textil- és bőripara²³ egyrészt nagy hagyományokkal rendelkezik, másrészt a helyi lakosság komoly részének biztosított megbízható munkaalkalmat. Az üzemeinek privatizálása után itt is szerteágazó bér munka-jellegű üzleti kapcsolatok²⁴ épültek ki. A negatív bérversenyben azonban Románia, a délszláv területek, a Szovjetunió hajdanvolt tagköztársaságai (főként Ukrajna és a közép-ázsiai térség) és a Távols-Kelet (elsősorban Kína és Vietnám) arra kényszerítette a Dél-Dunántúlon addig igen aktív világmárkák döntéshozóit, hogy továbbvigyék gyárttatásukat keletre és délre.

Célok

Általános és hosszú távú célkitűzés a versenyképesség feltételének számító termelékenység növelése, a meglévő (és majdan fejlesztendő) kapacitások minél teljesebb és – időben is egyenletes – kihasználása. Mindezek folyományaként az alágazat nagyrészt megtarthatja foglalkoztatási potenciálját és hozzájárulhat a térség gazdasági prosperitásához.

Az intézkedési terv *közvetlen (konkrét) céljai* a régióban működő (működni képes) ruházati ipari kis- és közép vállalatok önálló és piacképes gyártmányválasztékkal, valamint versenyképes technológiai rendszerrel és korszerű üzleti stratégiával való felruházása, a ruházati ipar és az azt kiszolgáló kis- és közép vállalatok termékfejlesztésének és versenyképességük fokozásának ösztönzése. Nevezetesen:

- olyan saját és sajátos *gyártmányválaszték kialakítása* és piaci bevezetése, amely meghatározott rétegigények kielégítését²⁵ célozza meg, miközben a termékek intellektuális jogvédelmét – elsősorban saját márkák létrehozásával és tudatosításával – meg kell valósítani;
- a régió kis- és középüzemei²⁶ között kölcsönös előnyökkel szolgáló beszerzési, termelési és értékesítési *együttműködések létrehozása* oly módon, hogy a résztvevő cégek meghatározott termékekre (pl. alkatrészek vagy részegységek, gyermek vagy női árú) vagy technológiára (pl. mintaszerkesztés, rámánvarrott cipők) szakosodnak.

Leírás

A ruházati ipari vállalkozások életképességének biztosításához közvetlen (szakmai) segítségre is szükségük van, hiszen egyrészt méreteik, másrészt a korábbi bér munkára szakosodott szervezetük és szakembergárdájuk miatt önerőből nem képesek az elengedhetetlen orientáció-váltásra. Az intézkedési csomagnak ez a közvetlenül ható, a gyakorlatban fizikai értelemben is megmutatkozó, a vállalati tevékenységben konkrétan megnyilvánuló része, melynek eredménye az üzletvitelben mérhető is. Ennek a komponensnek a következő területekre és teendőkre kell összpontosítania (figyelmét és erőforrásait egyaránt):

Mindegyik komponens esetében ösztönözni kell az interdiszciplináris megközelítést, a szakosodott szervezetek (szolgáltatások) igénybe vételét.²⁷

1. komponens: Marketing jellegű szolgáltatások igénybe vételének támogatása

²³ Itt (volt) található az évszázados múlttal bíró PÉCSI BÖRGYÁR és a SIMONTORNYAI BÖRGYÁR, a méltán világhírű PÉCSI KESZTYŰGYÁR (a világ egykor volt talán legnagyobb kesztyűgyártó üzeme), a speciális profilú BOTOND CIPŐGYÁR és SZIGETVÁRI CIPŐGYÁR, a fejlett technológiát alkalmazó szekszárdi bőrdíszmű üzem.

²⁴ Pl. a ROY & LEVY Mágocson, az ITALYSTRAPS Csurgón, a SALAMANDER Bonyhádán, a SAMSONITE Szekszárdon, a SEMLER és egy időben a CHURCH Pécsen termeltetett.

²⁵ Résmarketing (niche marketing).

²⁶ A Dél-dunántúli régióban ma működő ruházati ipari termelőhelyek mindegyike magántőkével létrehozott kis- és közép vállalkozások kereteiben tevékenykedik.

²⁷ A textil- és különösen a bőripar sajátja a hagyományokhoz való ragaszkodás: a vállalkozások gyakorlatilag mindenfajta technikai és üzleti tevékenységet, illetve ezek támogatását szakmabeliekkel és házon belül látják elfogadhatónak. A támogatás odaítélésekor egyik szempont lehet, hogy milyen mértékben (arányban) vesznek igénybe külső, meghatározott feladatkörre szakosodott (esetleg több szakmát is kiszolgáló) szervezeteket (pl. a marketing, a számítástechnika alkalmazása, a szerszámkészítés terén).

Külső segítség igénybevételének támogatása pl. piackutatás, márkafejlesztés, szakvásárokon való megjelenés, értékesítési konzorciumok létrehozása, termékek vagy cégek új piacokra való bevezetéséhez, promócióhoz és reklámhoz). A támogatás egy kiemelt területe az információtechnológia e téren való alkalmazásának (pl. szakmailag megalapozott honlapok és/vagy portálok létrehozásának és rendszeres aktualizálásának, elektronikus kereskedelmi eljárások alkalmazásának) serkentése. Ehhez a létrehozandó szakmai szolgáltató központon túl jól hasznosíthatók a régióban és azon kívül működő tanácsadó és szolgáltató gazdasági társaságok, illetve a szükséges marketing technikák alkalmazásában jártas szakértők – a támogatásnak ilyen szolgáltatások igénybevételére, a szakvásárokon való szervezett (azaz megfelelően előkészített és aktív marketing eszközök alkalmazásával kísért) részvételt kell motiválnia és segítenie.

2. *komponens: Üzleti tervek és piacrajutási stratégiák elkészítésének, márkafejlesztési tevékenységek támogatása*

Áruvédjegyek jogi oltalma, márkák bevezetése és propagálása, stb. megvalósítása, új gyártmány szerkezet kialakítása (kollekcioépítés) támogatása. Az ezekkel kapcsolatos minőségi tanúsítványok beszerzése, prototípusok kifejlesztése megfelelő szakmai támogatással (pl. ortopéd-és/vagy egészségügyi szakemberek vagy intézmények igénybevétele gyermek-, munka-[védelmi] vagy kényelmi ruházati cikkek esetében; minőségellenőrző laboratóriumok bevonása eco-címkék használati jogának elnyeréséhez vagy speciális termékcsaládok kifejlesztéséhez). Ilyen törekvések segítségéhez működnek alkalmas intézmények a régióban és a régióon kívül: a támogatásnak ezek igénybevételét kell ösztönöznie.

3. *komponens: Gyártás-szakosítás megvalósítása a vállalkozások szintjén*

A támogatásnak a profiltisztítást vállaló üzemekre kell kiterjednie annak mértékében, hogy mennyire egyöntetű, technológiailag koherens termékstruktúrát és ahhoz igazodó termelési szerkezetet valósítanak meg. A szakosításnak szoros *termelési együttműködések létrehozásával* kell együtt járnia.²⁸ Kiemelt támogatást érdemelnek azok, akik alkatrészek vagy részegységek előállítására, a gyártási folyamat kiszolgálására (pl. szerszámkészítés, gépek karbantartása, csomagolás) állnak rá és ezzel a közvetlen termeléssel vagy összeszereléssel foglalkozó üzemek egész sorát látják el. Az együttműködések alapvető tartalmi követelménye, hogy az érték-előállítási (azaz árutermelő lánc) jól meghatározott részfolyamatait, illetve a termelés kiszolgálását más-más gazdasági egységek (vállalkozások) lássák el. A támogatást együttes pályázatokkal lehessen elérni, melyben a fizikai tevékenységek határozottan kiegészítik egymást, bizonyíthatóan megszüntetik a partnerektől igényelt tevékenységek házon belüli feltételeit és az igényelt (anyagi és intellektuális) erőforrások funkcionálisan megoszlanak a kooperációban résztvevők között.

4. *komponens: Szakmai oktatás és továbbképzés vállalati (munkahelyi) keretek között*

A hagyományos (többéves) szakmunkásképzést kiegészítendő, illetve a betanított munkások készségeinek kifejlesztéséhez, valamint adott területeken a gyakorlat (időszerű és speciális) követelményeire felkészítő, munkaidőben vagy azon kívül, de mindenképpen a vállalkozásokhoz közelálló szervezetben megvalósuló képzést kell elősegíteni. Külön figyelmet érdemel ezekre alkalmas szakmai oktatási módszerek és rendszerek kifejlesztése és bevezetése, a távoktatás alkalmazása, számítógépes (pl. önképzést lehetővé tevő) tananyagok és programok kidolgozása és gyakorlati használata. A támogatásnak elsősorban az alkalmazást kell elősegítenie, de indokolt esetben a rendszerek fejlesztését is célozhatja. Az előbbi esetben a vállalkozásokat és (alkalmasint

²⁸ Itt valójában a kistérségi szakmai együttműködések (szakmai klaszterek) kiépítéséről van szó.

leendő) foglalkoztatottakat (azaz a munkavállalókat) kell támogatni – esetleg a regionális szakmai központ szolgáltatásainak preferálását is honorálva. Az oktatási és képzési rendszerek, különösképpen a gyakorlatias technikák (pl. esettanulmányok, táv- és önképzési anyagok) fejlesztése elsődlegesen a szolgáltató központ feladata²⁹ kell legyen, így a támogatásnak is ide kell irányulnia.

Kedvezményezettek

A támogatások *közvetlen kedvezményezettjei* azok, akik az intézkedési program fő célkitűzésének, azaz a Dél-dunántúli régió ruházati ipara foglalkoztatási potenciáljának megerősítéséhez tevékenyen és fejlesztési igénnyel munkát végeznek. A támogatást kapnak az alábbi követelményeknek megfelelő textil- bőr és ruházati ipari kis és közepes vállalkozások:

- saját gyártmányokat (kollekciókat) kialakító és meghatározott rés piacokra törekvő, kimondottan termelő tevékenységet folytató kis- és középvállalkozások;
- a kistérségi munkamegosztásba alkatrészek és részegységek előállítására szakosodó üzemek;
- a régió ruházati ipari termelő üzemeinek kiszolgálásával (pl. karbantartás, szerszámkészítés, csomagolás, marketing) foglalkozó szervezetek;
- tanácsadó szervezetek és szakértők, akik az intézkedési tervben foglalt területeken közreműködnek a régió ruházati ipara piaci versenyképességének megalapozásában.

Finanszírozási források

A gyártás korszerűsítésére alkalmas keretet ad a *Gazdasági Versenyképességi Operatív Program (GVOP)*, GVOP-2004-2.1.1 számú, „Kis- és középvállalkozások műszaki-technológiai háttérének fejlesztése” című pályázati felhívása, amely gépek beszerzéséhez (új gépek esetén a beruházás 50%-áig, de legfeljebb 25 millió Ft-ig; használt berendezések esetén a vételár 30%-áig, de legfeljebb 15 millió Ft-ig). A vállalkozások irányítási rendszereinek korszerűsítéséhez a GVOP-2004-2.1.2. számú, „Korszerű menedzsment rendszerek és technikák támogatása” című pályázatán a minőségbiztosítással kapcsolatos fejlesztésekhez lehet a költségek 50%-áig terjedő (gazdálkodó egységenként maximálisan kb. 1 millió Ft-os) hozzájáruláshoz jutni. Szakértői támogatások finanszírozását segíti a GVOP-2004-2.2.2. számú, „Kis- és középvállalkozások részére emeltszintű, szakmaspecifikus tanácsadás igénybevételének támogatására” című pályázata: ennek révén a marketinggel és az üzleti készségek fejlesztésével kapcsolatos tevékenységek költségeinek 50%-a, maximálisan kb. 1,2 millió Ft nyerhető el. A regionális kooperáció fokozása szempontjából különös figyelmet érdemel a GOVP-2004-2.3.1. számú, „Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása” című pályázata, amely a felmerülő szervezési, tanácsadói és bizonyos anyag-jellegű költségek 50%-át téríti meg vállalati hálózatok létrehozása, 80%-át közhasznú társaságok esetében (a maximálisan visszatérítendő összeg 4 millió Ft). Lényegében ugyanezt a célt szolgálja a GOVP-2004-2.3.2. számú, „Együttműködő vállalkozások közös célú beruházásának, fejlesztésének támogatása” című felhívás: ez szintén 50%-os hozzájárulást ígér legfeljebb 40 millió Ft-ig 3-5 hálózati tag esetén. Internetes portálok és honlapok létrehozását segíti a GAZDASÁGI ÉS KÖZLEKEDÉSI MINISZTERIUM (GKM) által meghirdetett *Széchenyi Vállalkozásfejlesztési Program (SzVP)* „A mikro- és kisvállalkozások Interneten való megjelenésének támogatása” című pályázat (kódszáma: SZVP-2004-I), amely az ilyen jellegű költségek 40%-át fedezheti legfeljebb 300 ezer Ft-ig.

Az önálló gyártmánystruktúra termelési megvalósítása olyan mértékű forgóeszközt feltételez, amivel a korábban bér munkával foglalkozó kis- és középvállalkozások nem rendelkeznek, ezért erre alkalmas – könnyen hozzáférhető, a beszerzett anyagokat és/vagy a bizonyított megrendelést (mint üzletet) garanciaként elfogadó, esetleg kedvezményes kamatú – *bankhitelre* van szükség.

²⁹ Akkor is, ha ezeknek a konkrét fejlesztési munkáiba külső erőket von be.

6.3. Intézkedés: A gépipar, fémfeldolgozás és elektronikai vállalatok piaci helyzetének és versenyképességének javítása

Indoklás

A gép- és elektronikai ipar struktúrája és a gazdaságban betöltött szerepe a 90-es évektől kezdve alapvetően átalakult.

Hosszú távú trendje a rendszerváltással együtt járó változások, ezen belül különösen a nagyvállalati rendszer és a keleti piacok elvesztése következtében megtört. Termelése 1992-re visszaesett 1990-hez képest, az ipar egészéhez viszonyítva azonban rendkívül gyorsan helyreállt és növekedésnek indult.

Az iparon belüli részesedése az 1992. évi 12%-ról 1998-ra 35%-ra, majd 2002-re 43%-ra nőtt. Eközben belső szerkezetében a villamos gép és műszergyártás 57%-os, a járműgyártás 31%-os részesedésre tett szert, ami a privatizáció és a multinacionális vállalatok befektetéseinek következménye. A gépek és berendezések részesedése 12%.

Az ágazat gyártási volumene ugyancsak jelentősen, 1992. és 2002. közt nyolcszorosára, 5390 Mrd Ft-ra nőtt. A növekedés üteme az utóbbi években újra megtorpant, a 2000/1999 évi 34,9%-ról 2002/2001-ig 6,2%-ra mérséklődött. Struktúrájában az utóbbi időben a gépek és berendezések gyártása gyors növekedésnek indult, míg a nagy részesedésű villamos gép-járműgyártás alágazatok volumene stagnál.

Az ágazat termelésének jelentős része exportra kerül, amely a teljes ipar 67%-át teszi ki.

A fő irányzatokat alapvetően a termelékeny és fejlett technológiájú multinacionális nagyvállalatok határozzák meg. Az igen nagy számú kisvállalkozás egy főre jutó nemzeti jövedelem-termelése alacsony, technológiájuk elavult, és a vezetési-menedzsment ismeretek elmaradnak úgy az európai, mint a talpon maradáshoz szükséges színvonaltól.

A másfél évtizedes szerkezetátalakulás, melynek keretében a hagyományos vállalatok megszűntek, helyükön pedig kevés számú új nagyvállalat és nagyszámú kisvállalat jött létre, azzal járt, hogy a vállalatszerkezetből nagyrészt hiányzik a megfelelő tőkeerejű, jelentősebb beszállítói feladatok végzésére alkalmas, rés piacokhoz rugalmasan alkalmazkodni tudó középvállalati réteg, így az ágazat duális szerkezetűvé vált. A nagyvállalatok megszűnésével együtt háttérbe szorultak azok a szakmai szervezetek, fórumok is, amelyek korábban a vezetők ismereteinek, informáltságának szinten tartását biztosították.

A gép- és elektronikai iparba befektetett tőke földrajzi eloszlása meglehetősen egyenetlen, a Nyugat-dunántúli, a Közép-dunántúli, valamint a Közép-magyarországi Régió a termelés 86%-át adja.

A fentiek következtében a Dél-dunántúli régióban a külföldi tulajdonú gépipari nagyvállalatok termelése kevésbé határozza meg a nemzeti jövedelem színvonalát, mint a Dunántúl többi régiójában, és az itt működő vállalatokra fokozottan érvényes az alultőkésítettség, az alacsony technológiai színvonal és az előregedett technika.

A cégek termékösszetételében nagy arányt képvisel a bér munka jellegű alkatrészgyártás, kevés az önálló piaci életet élő termék. Ebből következően a vállalatok piacismerete, piaci látóköre is szűk, a stratégiai irányváltáshoz kevés ismerettel rendelkeznek.

A beszállítói piaci pozíció általános, de a Dunántúl egyéb régióban felfejlődött vállalatokhoz jellemzően nem tudtak betörni, a hazai értékesítés aránya alacsony maradt, sőt, az utóbbi időben csökkenést mutat.

Ez az exportorientált beszállítói helyzet főként az olcsó munkaerőre alapozódik, közép- és hosszú távú fenntartását a költségszínvonal, a precíz minőség és az óramű pontosságú szállítási képesség határozza meg. A főként élö munka-igényes munkafázisok Kelet-Európába történő áthelyezését a munkaerőköltségek váltják ki. Magyarországon azonban a gépipari szakmák meggyengült társadalmi presztízse, valamint az Európai Unióhoz való csatlakozás a bérek viszonylag dinamikus növekedését

eredményezi, veszélyeztetve a versenyképesség fenntartását. E tekintetben Magyarország a többi csatlakozó országhoz viszonyítva romló pozícióba került az utóbbi években. (Lengyelországban csökkentek, Csehországban stagnálnak a munkabérek, a balti államok költsége alacsony, a magyar költségek szintjét csupán Szlovénia haladja meg.)

A munkaerőköltségek –bár összességében nem meghatározó arányúak a gépipari költségstruktúrában– szerepe felértékelődött a recesszióközeli világgpiaci helyzetben, mely az árverseny erősödését idézte elő, különösen a jelentős piaci befolyással és magyar bedolgozói hálózattal rendelkező német gépipar tekintetében. Más tényezők mellett ez is okozója annak, hogy Magyarország, mint befektetési célpont markánsan háttérbe szorult a többi országgal (különösen Lengyelországgal és Csehországgal) szemben.

Ezt a fejlett technológián és jól szervezett munkafolyamatokon alapuló magas termelékenység ellensúlyozhatná, melyhez tőkére van szükség, az új technológiák ismeretének és alkalmazási képességének igényével jár, valamint felveti a korszerű karbantartás, minőségbiztosítás, logisztika, humán erőforrás menedzsment és piaci munka követelményét.

A változáshoz a jelenleginél lényegesen korszerűbb és alaposabb ismeretekkel rendelkező munkaerő kínálat is szükséges, mely jelenleg nem áll rendelkezésre.

A kitörés további útjait az egyes funkciók közös viselése, hálózatos együttműködés kialakítása, a szűk piaci résekre irányuló, sajátos, egyedi termékek gyártása, valamint a magas szintű tudást, szervezettséget követelő, különleges eljárások és anyagok alkalmazását igénylő munkákra való specializálódás jelentheti. Ez a KKV-k életében a stratégia újrafogalmazását, a jelenlegi bizonytalan, függő helyzetek piaci önállósággal történő kiváltását igényli.

Ehhez a saját termékek kifejlesztésének és új eljárások bevezetésének képessége szükséges, erre azonban kis méretük, szűk szakember kapacitásuk és gyenge tőkeellátottságuk következtében önállóan nem mindig képesek.

A K+F ráfordítások és a szabadalmak száma alacsony, a marketing munka gyenge.

A változás egyik lehetőségét a valamennyiük számára dolgozó, közösen fenntartott, támogatásokat is élvező innovációs központ (pl. Regionális Innovációs Iroda) intézménye jelentheti, mely technológiai, piaci, logisztikai ismereteivel, a piaci szereplés (piacbefolyásoló eszközök, vásárokon, kiállításokon való megjelenés, kapcsolatépítés) terén pótolhatja a fennálló hiányosságokat. A szervezet egyúttal elősegítheti, hogy a többiek előtt járó vállalkozások, mint kompetenciaközpontok segítségével vertikális és horizontális hálózati együttműködés alakuljon ki, ezáltal a kisebb vállalatok halmaza virtuális közép vállalatként pótolja méretbeli hiányosságait az egyre jobban koncentrálódó megrendelők piacán.

A hátrányos tényezők nagy kihívást jelentenek a gépipar és elektronikai ipar kis- és középvállalkozásai számára, a világgpiaci helyzet oldódása, a külföldi (legtöbb esetben német) vállalatokkal való együttműködési gyakorlat, a magas minőségi és szállítási követelményeknek való megfelelés terén szerzett tapasztalatok, a munkaerőköltség viszonylag magas, de a munkaminőséggel arányos szintje azonban megfelelő kiinduló bázist jelentenek a versenyképesség javítása és megszilárdítása terén. Az Unió bővítésével együtt járó konvergencia gyorsabb növekedést indukál a csatlakozó országok belső piacán, az egységes Európa pedig akadálymentesebb átjárhatóságot, megbízható befektetési környezetet a Nyugat-európai KKV-k számára. A német gazdaság növekedési pozíciójának javulása ugyancsak húzó tényező a magyar gépipar tekintetében. A célokat és a konkrét intézkedéseket úgy kell megfogalmazni, hogy erre az alapra építve a hátrányok csökkentése, az előnyök erősítése révén egyensúlyos piaci pozíció kialakulása irányába hassanak.

Célok

Az intézkedés általános célja, hogy az ágazat kis- és középvállalkozásai középtávon jelentősen javítsák stratégiájuk és vezetési színvonaluk minőségét, ezáltal képessé váljanak arra, hogy az egyre növekvő követelményeket teljesítő beszállítóként, önálló, rés piacokra szánt termékek fejlesztőiként és gyártóiként, kis vállalati méretet, de különleges technológiát vagy speciális anyagok feldolgozását igénylő eljárások szakértőiként versenyképes, stabil, az adott szakterületen jó ismertséggel és növekvő részesedéssel rendelkező piaci szereplőkké váljanak.

Az intézkedés további célja, hogy a vállalkozások egymással, a piaci, pénzügyi és befektetői piaci szereplőkkel, valamint a RIS keretében aktív intézményként fejlesztendő Regionális Innovációs Irodával aktív kapcsolatot alakítsanak ki, melynek keretében a K+F, oktatás-képzési, piaci és technológiai tevékenységek minőségi többleteket és nagyságrendi megtakarításokat eredményeznek.

Az intézkedés konkrét célja a gép- és elektronikai ipari kis- és középvállalkozások vezetési színvonalának, stratégiai, piac- és eredményközpontú gondolkodásának fejlődése, a piaci igényekre való rugalmas reagálásának elősegítése. Cél a vállalkozások műszaki képességeinek, technológiájának, termékeinek fejlesztése specializáció, környezetbarát termék-, gyártás- és minőségfejlesztés, valamint a K+F tevékenység erősítése segítségével. Cél továbbá a vállalkozások kapcsolatrendszerének javítása, hálózatos együttműködésük fejlesztése. Kiemelt támogatást élveznek azok a fejlesztések, melyek az informatika, elektronika és a telekommunikáció területéről érkeznek és növelhetik a szinergiát a gépipari és elektronikai vállalkozások tevékenységében.

Leírás:

1. komponens: A vállalkozások vezetési színvonalának fejlesztése

Az intézkedés keretében el kell érni, hogy a régió gépipari kis- és középvállalatainak vezetése rendelkezzen mindazon naprakész ismeretekkel, eljárással, technikával, amely piaci rugalmasságukat, a Nyugat-európai cégekhez mért versenyképességüket biztosítja, valamint fejleszti az eredményességhez szükséges kapcsolatteremtő képességeket, együttműködési hajlandóságot és vezetési-viselkedési kultúrát. Felkészülésük tanulást, tréningezést igényel, és szükség van a jó tapasztalatok, minták megismerésére, valamint az ágazat és a piac megismerését lehetővé tevő adatbázis létrehozására és használatára is.

A tudásfejlesztés keretében különös figyelmet kell fordítani a stratégiai, piacközpontú, eredményorientált gondolkodás fejlesztésére.

Az ismeretanyag és informáltság, versenyképes tudás tekintetében a megfelelő minőségű oktatás-képzési formákban való részvételre van szükség, amely megoldható posztgraduális iskolai rendszerű oktatás keretében is, de a célorientáltság és a minél gyorsabb eredmények elérése érdekében célszerű az intézkedés keretében speciális tanfolyami-tréning jellegű képzést szervezni, mely legalább 250 óras időtartamban, a céloknak megfelelő, koncentrált tartalommal segíti elő az érintettek vezetési képességeinek fejlesztését.

A képzésnek a következő fő témakörökre kell kiterjednie:

- stratégiai tervezés, marketing, rendszerelméleti szemléletű vezetés, integrált vállalatirányítási rendszerek ismerete, alkalmazásuk követelményei és előnyei, adatbázisok felépítése és használata
- a tervezés, kontrolling fontossága, üzleti szemléletű kontrolling
- korszerű tervezési és folyamatirányítási eljárások (szoftverek) alkalmazása.
- humánmenedzsment
- a világgazdaság általános piaci, elektronikai ipari, gépipari és technológia-fejlődési tendenciáinak, innovációinak ismerete

- az EU elektronikai és gépiparának piaca, tendenciák a gyártásszervezésben (incl. nemzetközi munkamegosztás), környezetvédelemben és minőségfejlesztés terén
- szállítási rendszerek, módszerek és követelmények
- vállalkozások együttműködésének formái, az együttműködésben rejlő hatékonyságnövelési lehetőségek
- az EU pályázati rendszere, a pályázati célok, pályázati követelmények és preferenciák
- az EU piaci követelményrendszere (vámrendszer, ÁFA-elszámolás, regisztráció, minőségi-minősítési és környezetvédelmi szabályok, stb.)
- az Internet használata a naprakészség megszerzése és fenntartása.

A cél elérését szolgáló módszertani megoldások között előnyben kell részesíteni a személyes részvételt igénylő, interaktív módszereket. Célszerű a tréninget tapasztalatcserével, tanulmányúttal zárni, melynek keretében az oktatásban résztvevők olyan hazai és külföldi példákat ismernek meg, amelyek a tanultak szempontjából etalonnak tekinthetők, és sikeres piaci szerepléssel rendelkeznek.

A projekt akkor lehet eredményes, ha a résztvevők számára meggyőző tudástartalmat nyújt, részleges támogatás mellett valósul meg, ugyanakkor a résztvevők számára is akkora költséggel jár, amely még visszatükrözi a részvétel valódi értékét és ösztönöz a megkezdett munkában való kitartásra.

2. komponens: A gép- és elektronikai ipari kis- és középvállalkozások műszaki-technológiai színvonalának fejlesztése

Az ágazat versenyképességének és fennmaradásának kulcskérdése a műszaki színvonal emelése. A vállalkozásokat arra kell ösztönözni, hogy fejlesztési céljaik kitűzése során piaci önállóságra, saját fejlesztésű, saját gyártású termékek előállítására törekedjenek. A piaci lehetőségeken belül a sajátos, részipari igényeket kielégítő, kevésbé tömeg-jellegű termékekre specializálódjanak, és a kiválasztott termékkörön belül is azon minőségi kategóriákat, technológiákat válasszák, amelyek terén képesek lesznek arra, hogy kapacitáskihasználásukat és fejlődésüket lehetővé tevő piaci méretben és területen tartósan versenyképessé váljanak.

E cél elérése érdekében kell kialakítani illetve továbbfejlesztetni K+F és minőségfejlesztési tevékenységüket is.

Gép- és Elektronikai Ipari Innovációs Csoport létrehozása

A régió vállalkozásainak profilváltása és technológiai szerkezetváltása összehangolást, és a vállalkozásoknak a RIS menedzsmenttel és egymással kialakított együttműködését igényli. Ezért az ágazat vállalkozásainak a kamarai és egyesületi tagság mellett szükségük van olyan aktív szervezet egységre, amely képes tevékenységük összefogására, informáltságuk fenntartására, a műszaki fejlődés és a vezetési színvonal fejlesztése terén tanácsadói, a RIS végrehajtásában közvetítői feladatok ellátására. A feladat nagysága nem indokolja külön, jogi önállósággal rendelkező szervezet létrehozását, ezért a Gépipari Innovációs Csoportot az innováció terén centrális szerepet játszó szervezet keretein belül vagy valamely, a célokat teljesíteni képes innovációs és technológiai, vagy technológia-transzfer központban, célszerű elhelyezni, amely a technológiafejlesztési és K+F tevékenységek terén általános regionális feladatokat lát el.

A csoport feladatai:

1. Adatbázis létrehozása és üzemeltetése
 - Termelői adattár (kapacitások, gépállomány, termékek, technológiák, szakemberállomány)
 - K+F adattár (szabadalmak, kutatási eredmények, K+F humán erőforrások, kapacitások, laborkapacitások a régióban)

- A Kelet-európai piacon jelenlevő piaci, megrendelői adatbázis, piaci igények követése
- 2. A termék- és technológiapolitika, piacpolitika kialakításához információnyújtás, tanácsadás illetve ennek közvetítése
- 3. Beszállítói integráció, hálózati együttműködés szervezése
- 4. Menedzsment oktatás-képzés szervezésében való közreműködés
- 5. Pályázati, finanszírozási tanácsadás.

A műszaki-technológiai fejlesztés előkészítése és megvalósítása

A Gép- és Elektronikai Ipari Innovációs Csoport tevékenysége akkor lehet hatékony, ha létezik olyan pénzügyi eszközrendszer, amely a megvalósítást elősegíti, valamint a vállalkozások élni is tudnak ezekkel az eszközökkel.

A legtöbb esetben egy jelentős, stratégiai értékű átalakítás során *tanácsadási szolgáltatás* igénybe vételére van szükség, melyre annak jelentős költségei és a technikaközpontú gondolkodásmód miatt gyakran nem kerül sor, ezért a változások elősegítése érdekében a tanácsadók igénybe vételét ösztönözni kell. Ezt a segítséget vissza nem térítendő támogatás formájában célszerű nyújtani.

A témakörbe tartozó területek a termék-, minőségi és technológiai specializáció, a termékfejlesztés, az új termékek bevezetése, a csúcstechnológia (komplex megmunkáló központok, automatizált rendszerek, vizsgálólaboratóriumok, stb.) alkalmazása, önálló, a prioritás céljaihoz illeszkedő K+F tevékenység végzése, licence, know-how vásárlás, szabadalom fenntartás, minőségvizsgálati eszközök, laboratóriumi felszerelések beszerzése és üzembe állítása.

E témák *beruházási megvalósítását* a hitelfeltételek és a kockázatviselés kedvezőbbé tétele segítségével regionális szinten (Kutatási és Technológiai Innovációs Alap) kell ösztönözni, mely az EU-s és kormányzati támogatások rendszeréhez kapcsolható.

3. komponens: a gép- és elektronikai ipari vállalkozások együttműködésének és kapcsolati rendszerének fejlesztése

A vállalkozások együttműködésében jelentős tartalékok rejlenek, melyek kihasználása fontos szerepet tölthet be a gépipari vállalatok versenyképességének megerősítésében. Mindazon segítség, asszisztencia terén, amelyet a RIS nyújt a vállalkozások számára, pozitív megkülönböztetésben kell részesíteni azokat a vállalkozásokat, amelyek a kis méretükből adó tetemes versenyképességi hátrányokat más cégekkel folytatott együttműködéssel kívánják ellensúlyozni. Ennek kapcsán kisebb kompromisszumokra kényszerülnek a döntési szabadság terén, de élvezik azokat a piaci, kockázatmérséklési, tőkeigényességi, termelékenységi, stb. előnyöket, amelyek az együttműködés révén elérhetővé válnak.

A preferált területek a következők:

- Közös vállalati funkciók viselése, konzorciális (vertikális vagy horizontális) technológiai-piaci együttműködés, integráció létrehozásával járó fejlesztések segítése, amelyek a költséghatékonyság növekedéséhez, a termelékenység javulásához, vagy kedvezőbb nagyságrendű piac megszerzéséhez járulnak hozzá.
- Közösen végzett K+F tevékenység ösztönzése
- Közös képviselet, reklám, vásárok, kiállítások, befektetői találkozók, megrendelői road-show-kon való egységes részvétel, a közös internetes portál, formai megjelenés ösztönzése.
- Közös logisztikai tevékenység, virtuális nagyvállalati fellépés alapanyagok, szerszámok, munkaruha, védőeszközök, stb. beszerzése, szállítás, raktározás, készletezés terén
- Nagyértékű, több cég közös használatára szánt berendezések, működési funkciók közös letelepítéséhez szükséges tervezés és beruházás.

A vállalkozásokat a tervezési, K+F, rendezvényeken való részvételi költségeit illetően vissza nem térítendő támogatás, beruházási vonzatait tekintve kamattámogatás és kockázatmérés-kló technikák alkalmazásával célszerű ösztönözni. Az ösztönzés erősségének markánsan meg kell haladnia az elkülönülten is támogatott esetek támogatottságát.

Kedvezményezettek

A prioritás célcsoportját alapvetően a gépipari ágazatok (gépgyártás, villamos gép- és műszeripar, járműipar, elektronikai ipar) kis- és középvállalatai, valamint azok a szervezetek alkotják, amelyek a közös funkciók megvalósításában részt vállalnak, azok megvalósítása érdekében jönnek létre. A célcsoportba tartozónak tekintendők azok a személyek is, akik az intézkedés oktatás-képzési programjában vesznek részt.

Lehetséges finanszírozási források

Az intézkedések végrehajtáshoz felhasználható források és azok alkalmazása a következő módszerekkel lehetséges:

- Hitel finanszírozás, ezen belül különösen az államilag szervezett kedvezményes (kamattámogatásos) konstrukciók
- EU- és kormányzati támogatások igénybe vétele a pályázati rendszer keretében. Az intézkedés megvalósításához a következő forrásokra lehet pályázni:
 - GVOP 1.2.2. – Logisztikai központok és szolgáltatásainak fejlesztése
 - GVOP 2.1.2. – Kis- és középvállalkozások számára korszerű menedzsment rendszerek és technikák támogatása
 - GVOP 2.2.1. – Alapszintű tanácsadás
 - GVOP 2.2.2. – Kis- és középvállalkozások részére emeltszintű, szakma-specifikus tanácsadás nyújtása
 - GVOP 2.3.1. – Kis- és középvállalkozások közötti együttműködés szervezésének támogatása
 - GVOP 2.3.2. – Együttműködő vállalkozások közös célú beruházásának, fejlesztésének támogatása
 - GVOP 4.1.1. – Vállalaton belüli elektronikus üzleti rendszerek
 - GVOP 4.1.2. – Üzleti partnerek közötti e-kapcsolat fejlesztése
 - GVOP 4.2.1. – Üzleti tartalomfejlesztés támogatása kis- és középvállalkozások számára
 - GVOP 4.2.2. – Tartalomipari és közcélú tartalomszolgáltatás fejlesztése
 - SZVP-2004-I – A mikro- és kisvállalkozások Interneten való megjelenésének támogatására.
- Kutatási és Technológiai Innovációs Alap
- Állami tőkebefektetési konstrukciók
- Kockázati tőke (elsősorban az innovációk terén)
- Vállalkozói (elsősorban vegyesvállalati) tőkebefektetés tőkeemelés és új befektetések formájában.

Az intézkedés végrehajtásához számos központi pályázati lehetőség áll rendelkezésre, melyek közül a vállalkozások elsősorban az együttműködést nem igénylő műszaki beruházásokat és az ingatlanfejlesztést preferálják. Ezért a javasolt regionális eszközök alkalmazása (melyek egy része nem közvetlen pénzügyi jellegű) azokban az esetekben is szükséges, amelyekhez kedvező országosan elérhető pályázati lehetőség kapcsolódik (pl. az együttműködésen alapuló projektek ösztönzése).

A regionális forrásokat elsősorban a „szoft” (oktatás-képzés, informálás, informatikai fejlesztés, tervezés, előkészítő tanulmányok készítése, stb.) támogatására célszerű fordítani, míg a beruházások terén általában a kamattámogatásos hitel és a kockázatmérés-klés segítségével lehet az ösztönzést megvalósítani.

7. PRIORITÁS: A KOORDINÁLT EGYÜTTMŰKÖDÉS MEGTEREMTÉSE A KÖRNYEZETI SZOLGÁLTATÓ/TERMELŐCÉGEK, A KUTATÁS-FEJLESZTÉSI SZFÉRA ÉS A GAZDASÁG KÖZÖTT

7.1. Intézkedés: Megújuló energetikai és környezeti kompetencia centrum létrehozása

Indoklás

A környezettechnológia, környezeti ipar és energetika hazai és dél-dunántúli helyzetét áttekintve, értékelve kitűnik, hogy a berendezések, eszközök gyártásával szemben a szolgáltatások és a forgalmazás aránya a meghatározó, ami az országos viszonyoknak felel meg.

A különféle környezetvédelmi eszközök (mérő-, tisztító- és védelmi berendezések, termékek) hazai gyártása igen mérsékelt. A piacot döntően kis számú nagyvállalat uralja, amelyek a gyártó multinacionális cégek képviselőjében vagy azokkal együttműködve forgalmaznak technológiákat, berendezéseket. Ezeken a területeken a jelentős tőkeigény és a magas beruházási költségek a kis cégek belépésének és érvényesülésének komoly akadályát jelentik jelenleg és a jövőben is.

Az energiatakarékosságot és a megújuló erőforrások hasznosítását szolgáló eszközök gyártása sem jellemző hazánkban. A megújuló energia (nap, szélenergia, stb.) hasznosítása terén vannak kisebb próbálkozások a régióban is, azonban a fejlesztés és a beruházás jelentős költségei akadályozzák a tömeges felhasználást és a beruházásokat.

Az iparági vizsgálatok szerint a környezeti iparban várhatóan tovább erdősödik a koncentráció, főleg az energetikai környezettechnika, a vízgazdálkodás és a hulladékgazdálkodás, újrahasznosítás területén. A hazai – és ezen belül a dél-dunántúli vállalkozások - számára reális lehetőség lehet a komplex szolgáltatásokat nyújtó cégek számára történő bedolgozás, beszállítói feladatok ellátása. Ennek ösztönzése a beszállítói programhoz hasonló eszközrendszerrel és kormányzati támogatást igényel.

- A Kompetencia Centrum kialakításának szükségességét, időszerűségét mérlegelve kitűnik, hogy jelenleg a régióban jószerével nem lehet környezetvédelmi iparról, de a megoldások és beavatkozások összehangolt tervezéséről, alkalmazásáról, megvalósításáról, a kutatási és gyakorlati háttér összehangolt együttműködéséről sem beszélni. Viszont a jövőben – az EU elvárásainak, prioritásoknak is megfelelően - *a régió- és térségfejlesztéseket innováció-orientált módon kell megvalósítani*, amelyeknél kiemelt figyelmet kell szentelni az energiatudatosság, a környezetvédelmi és a fenntarthatósági szempontok, érdekek érvényesítésének is. Ezen belül is kiemelendő, hogy
- a régióban a szükséges és várható fejlesztések, beruházások, intézkedések, beavatkozások megtervezése, megvalósítása csak a korszerű, környezet- és energiahatékony eljárások (BAT), berendezések, eszközök telepítésével, üzemeltetésével oldható meg.
- az uniós és hazai pályázati és kutatási rendszerek a régiók és a kutatóhelyek közötti együttműködést preferálják. Így az esetenként számos közreműködő tevékenységének a megszervezése, irányítása (témamenedzselés) kiemelt jelentőségű és komoly szakmai és szervezeti (adminisztratív) háttérrel igényel.

Célok

Átfogó cél a régió fenntartható fejlesztése a környezetvédelem és a megújítható energiaforrások használatával, és a Dél-dunántúli régió környezeti és gazdasági helyzetének javítása.

Közvetlen célok:

- Koncentrált tudásbázis kialakítása a környezeti ipar területén: 2006-ig a Kht megalakítása, a működési szabályzat kidolgozása, a szervezeti rendszer kialakítása és a működéshez szükséges személyi és tárgyi háttér biztosítása
- A környezeti ipari KKV-k működésének támogatása K+F együttműködések ösztönzésével: ennek keretében megvalósítandó 2010-ig a Kht cél-orientált működtetése, így a régióban a K+F tevékenység támogatása, az adatbázis kialakítása és kezelése, a tanácsadás és információszolgáltatás.

Leírás

1. komponens: Környezetipari Kompetencia Centrum infrastrukturális és szervezeti háttérének megteremtése

A Kompetencia Centrum infrastrukturális és szervezeti háttérének létrehozása egy, a hazai innováció regionális hálózat kiépülő intézményrendszerébe illeszkedő régiós központ megalakítását és működtetését alapozza meg. Ez a központ az innováció komplex rendszerén belül a környezetvédelemben és a megújuló energiaforrások fenntartható fejlesztésében, felhasználásában érdekelt és érintett vállalkozások, K+F intézmények és a egyetemi "tudásközpontok", akadémiai és vállalati kutatóhelyek közötti együttműködést hivatott elősegíteni és szervezni. A Kompetencia Centrum illeszkedik a hazai innováció regionális intézményrendszerébe és hídképző, közvetítő központként látja el feladatait.

A nemzetközi, a hazai és a régiós gyakorlatot, intézményi és kapcsolódási feltételeket, szabályozási és gazdasági háttérrel figyelembe véve, az érdekelt/érintett szervezetekkel (intézmények, vállalkozások) egyeztetve 2006-ig létrehozandó az a Kht, amely a kitűzött feladatok ellátásához megfelelő működési szabályzattal, személyi és tárgyi infrastrukturális háttérrel rendelkezik. Ennek érdekében elvégzendő feladatok:

- a létesítésében érdekelt, érintett szereplők összehozása, a megalakításban és működésben fontos célok, elvek és feladatok tisztázása, elfogadása;
- az irányító testület létrehozása;
- a központ koncepciójának kialakítása, egyeztetése és elfogadása, ezen belül a létesítésben közreműködők érdekeinek, a támogatott szolgáltatások körének, a működés hatékonyságának és a továbbfejlődés feltételeinek meghatározása;
- a megalakítás és működtetés gazdasági feltételeinek meghatározása (állami/költségvetési támogatás, pályázatok, egyéb támogatások és saját bevételek);
- a funkciók, feladatok ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételek meghatározása és biztosítása.

2. komponens: A Kompetencia Centrum szolgáltatásainak kialakítása és tényleges működtetése

A Kompetencia Centrum - mint *hídképző, közvetítő központ* – kapcsolatot teremt az egyetemi *tudásközpontok*, akadémiai és vállalati kutatóhelyek és az innovációban érdekelt, érintett vállalkozások, intézmények, szakmai, civil és kormányzati szervezetek között.

A Kompetencia Centrum Kht. elsődleges feladata tevékenységeinek és szolgáltatásainak megszervezése és az ebből eredő komplex feladatok ellátása; 2010-ig pedig a szervezett működés beindítása és a gyakorlat kialakítása. A régióban a K+F tevékenység támogatása, az adatbázis kialakítása és kezelése, a tanácsadás és információszolgáltatás keretében megvalósítandó feladatok:

1. *Tanácsadás és információszolgáltatás*

- *Célzott és értékelhető szakmai és tudományos információk nyújtása* a piaci szereplők, a beruházók, a szakmai és civil szervezetek számára a környezeti és energetikai szempontból is hatékony eljárások azonosításához, kiválasztásához.
- *Népszerűsítés*: kiadványok és ismertető előadások, rendezvények a lakosság, a különféle civil szervezetek, a média és a különféle szakmai, politikai és képviselői csoportok számára.

2. *Széleskörű és folyamatosan karbantartott adatbázis működtetése*

- módszerekről, technológiákról a környezeti és energetikai szempontból is hatékony eljárások azonosításához, kiválasztásához;
- a piaci információkról, az együttműködési és képzési lehetőségekről;
- a megfelelő vizsgálati, elemzési módszerekről és ezek elérhetőségéről;
- a régióban folyó és tervezett kutatásokról, fejlesztési programokról, projektekről;
- a hálózati szervezetben együttműködő és elérhető tudományos, szakmai szervezetekről;

3. *A K+F tevékenységgel összefüggő szervezés, lebonyolítás*

A régió meglévő és kialakuló tudásközpontjai, kutatóhelyei, intézményei, üzleti vállalkozásai és a beruházásban, fejlesztésekben érdekelt szervezetei közötti, jelenleg döntően eseti együttműködés erősítése, támogatása, szervezettebbé tétele, így

- a kutatási és szakmai feladatokban, fejlesztésekben közreműködő szervezetek közötti koordináció és programok/projektek szervezése;
- közreműködés a pályázatok szakmai előkészítésében és kidolgozásában.
- a helyi, a regionális, az országos és a nemzetközi szintek közötti információs és munkakapcsolatok megteremtése, hatékony működtetése.
- kapcsolattartás és együttműködés a régióban működő tudásközpontokkal és az innovációt támogató szervezetekkel.

Kedvezményezettek

A célcsoportok, lehetséges kedvezményezettek körében potenciálisan érdekelt/érintett szervezetek:

Az 1. komponens, a Kompetencia Centrum létrehozásában, infrastrukturális és szervezeti háttérének megteremtésében

- a regionális szerepkörű Regionális Innovációs Ügynökség (figyelemmel az NKTH regionális innovációs rendszer kialakítására kidolgozott javaslatára) valamint a Regionális Fejlesztési Tanács megbízásából ezt a feladatot ellátó közhasznú társaság.
- más az innovációban érdekelt/érintett szervezetek, amelyek a Kht létesítő okiratban meghatározott feltételek szerint szerezhethetnek részesedést.

A 2. komponens, a Kompetencia Centrum szolgáltatásainak kialakítása és tényleges működtetésében

- a Dél-dunántúli régió környezeti és energetikai iparban tevékenykedő vállalkozásai, így a multinacionális és regionális cégek (pl. PANNONPOWER Rt., MEFAG Rt., SEFAG Rt., BLOKOM Kft Pécsi Vízmű Rt., Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Rt. stb.), a KKV-k (pl. TOTAL Kft, Pannónia Kutatási Park Kft, Heliotech Bt. stb.), a társulások (pl. Kaposvári Gazdaságfejlesztési Kht, KÖR-TECH Kht stb.).
- az egyetemi tudásközpontok (Pécsi és Kaposvári Egyetem), a tudományos intézetek (FM Szőlészeti és Borászati Kutató Intézete).
- a Dél-dunántúli régió ipari és kereskedelmi kamarái, szakmai és tudományos szervezetei, önkormányzatok.
- adott K+F feladatra, innovációs célra szerveződött konzorciumok.

Lehetséges finanszírozási források

A régióban, de jószerével országosan sem alakultak ki a működés gazdasági és intézményi feltételei. A kialakítandó hazai innovációs hálózat NKTH által felvázolt rendszerében így a Kompetencia Központ Kht létrehozása, sikeres működtetése alapvetően csak állami/költségvetési szerepvállalással biztosítható a 2010-ig terjedő időszakban. A létesítés, működtetés lehetséges forrásai:

a Kutatási és Technológiai Innovációs Alap.

a Nemzeti Fejlesztési Terv Operatív Programjai, amelyek prioritásként kezelik és támogatják a tudásközpontok kereteit jelentő tudományos, innovációs parkok infrastruktúrájának kialakítását (GVOP), valamint a regionális tudásközpontok képzési tevékenységét (ROP, HEFOP).

az NKHT pályázatai, amelyek a kooperáción alapuló kutatás-fejlesztést, a tudáshasznosítást, a kooperációs kutatóközpontokat, a K+F infrastruktúrát, a K+F hálózati szerveződések támogatják.

az EU 6. Kutatási, Technológiafejlesztési és Demonstrációs Keretprogramja között meghirdetett, a kutatás és innováció ösztönzését, az infrastruktúra kiépítését támogató pályázatok (pl. 2. Az Európai Kutatási Térség strukturálása).

Az üzletszerű működésnél a későbbiekben megjelenhetnek célirányos bevételek; így az egyes szolgáltatásokért (adat- és információközlés, tanácsadás, döntéselőkészítés, pályázatkészítés, koordinálás/szervezés, technológiai transzfer stb.) fizetett díjak, valamint az egyéb tevékenységekből származó bevételek (pl. K+F pályázatok más szervezetekkel, KKV-kkel). Ezek a Központ tevékenységének fejlesztésére és/vagy a támogatások bizonyos mértékű csökkentésére fordíthatók.

7.2. Intézkedés: Regionális, illetve kistérségi megújuló energetikai koncepciók készítésének támogatása

Indoklás

A fosszilis energiahordozók mennyisége ma már jól ismert és az is tudott, hogy belátható időn belül a készletek kimerülnek (például az ismert lelőhelyű kőolajkészletek 2050-re kifogynak). A felhasználás jelenlegi üteméhez képest az újratermelődésük aránya is meglehetősen alacsony. A készletek csökkenésén túlmenően az igazi veszélyt, a fosszilis energiahordozók felhasználása nyomán, a környezetbe kerülő szennyező anyagok (CO_x, NO_x, SO₂ stb.) jelentik.

A fenti okok miatt felértékelődött a szerepe a világban, a megújuló energiaforrásoknak: a napenergiának, a folyóvizek és a tengerek energiájának, a szélenergiának, a geotermikus energiának és a biomasszának.

Magyarország, nyugati normák szerint, nagy energiafogyasztónak számít (Vásárlóerő paritáson számolt egységnyi GDP előállításához a magyar gazdaság 1,5 szer több energiát használ fel, mint a hasonló éghajlatú EU tagállamok). Oka, a rossz hatékonyságú energiafelhasználás. Az ipari termelés megújulása – energetikai szempontból - lassan halad, az épületeink hőszigeteltsége rossz, a beépített fűtőberendezések hatásfoka alacsony, a távhőrendszerek hálózati hatásfoka rendkívül rossz, az alkalmazott árrendszer nem képes takarékoskodásra ösztönözni a fogyasztókat, mert az alternatív lehetőségek ára is magas. Az állami támogatás mértéke elmarad a nyugaton alkalmazottaktól, így a beruházások megtérülése hosszú időt vesz igénybe.

Az Ország energiaellátásának alapját a fosszilis energiahordozók képezik. Az alábbi megoszlás szerint:

Földgáz	42,9 %
Kőolaj	23,9 %
Szén	11,7 %
Villamos energia	17,5 %
Egyéb	4,0 %

Forrás:www.gkm.hu

A táblázatból nem olvasható ki, de ismert, hogy a primer energiaellátás 63 %-a import energia, nagy része olaj (18 %) és földgáz (34 %). Elenyészően kevés az alternatív forrásból származó energia, (3,6 %) ennek is jelentős többsége tűzifa (kb.:70 %-a).

Célok

Az intézkedés átfogó célja a lakosság életminőségét javító, magas környezeti minőségű régió, fenntartható gazdasági fejlődéssel.

Az intézkedés közvetlen célja az energetikai decentralizáció fokozása: A régióban rendelkezésre álló megújuló energiaforrások feltárása, hasznosításuk formáinak megkeresése; lokális- és kistérségi méretű, a megújuló energiaforrásokra épülő, energiagazdálkodás formáinak kidolgozása, példa értékű energetikai beruházások megvalósítása.

Leírás

Az intézkedés alapvető célja, hogy felmérje, a Dél-Dunántúlon megtalálható és kihasználható, alternatív energiaforrásokat, megvizsgálja a felhasználásuk keresletét és megalapozzon egy olyan, komplex, intézkedési tervet, amely már figyelembe tudja venni a felhasználás igényeit, körvonalazza a forrásokat és sorrendbe állítja a vele kapcsolatos teendőket.

1. komponens: Térségi energetikai koncepciók elkészítése

Az alternatív energiát gazdaságosan hasznosítani képes közösségek régió belüli elhelyezkedése, a közösségek optimális mérete teljes körűen nem ismert. Az alternatív energiát hasznosító rendszerek üzemeltetési formája, szerkezete, gazdálkodása, Magyarországon még kísérlet stádiumában van. Célszerűen meg kell megkeresni, (energetikai átvilágítások elkészítésével, megvalósíthatósági tanulmányokkal, tervező-, szervező-, felvilágosító munka támogatásával) Dél-Dunántúlon, az optimális felhasználói kört és működési formát.

Felmérések szükségesek a régióban felhasználható megújuló energia mennyiségéről, szerkezetéről, fellelhetőségéről, kinyerhetőségéről, a területi elhelyezkedésének jellemzőiről. Ennek alapján megállapítható, hogy a régió adott településén a megújuló energia milyen formáival kell és lehet számolni, hol, milyen vállalkozás számára hasznosítható gazdaságosan ez az energiaforrás. Ehhez kapcsolódó feladatok:

- A rendelkezésre álló megújuló energia, topográfiai- és források szerinti feltérképezése, nagyságrendjének megállapítása, amelynek ismeretében elkészíthető a régióra vonatkozó energia felhasználás mérlege.
- A régióban, a megújuló energia technológiai berendezéseit gyártó-, szolgáltató vállalkozások és szervezetek feltérképezése, mennyiségük és irányultságuk megállapítása. (potenciális gyártók)
- A megújuló energiát használó, vagy használni képes vállalkozások és intézmények feltérképezése (potenciális felhasználók). A megújuló energia típusainak, forrásának társadalmi ismertségére vonatkozó kutatás megszervezése a régióban

A felmérésekre alapozva elkészülhetnek térségi energetikai koncepciók és operatív programok, melyek egy adott térségben, településen megvalósítható akciókat tartalmaznak az alternatív energiák helyi felhasználására vonatkozóan.

2. komponens: modell értékű, megújuló energiaforrásokra épülő térségi energetikai projektek támogatása

Olyan térségi, települési szintű, modell értékű projektek, beruházások támogatása, melyek helyi, megújuló energiaforrásokra alapuló energetikai rendszerek kiépítését célozzák. A támogatás feltétele, a helyi energetikai koncepció, melybe az adott beruházás illeszkedik.

- Helyben keletkező biomasszára- és napenergiára alapozott, kisebb települést, vagy település csoportot ellátni képes, távfűtő- és használati melegvizet előállító mintaüzem felépítése.
- Nap-, szél- és geotermikus (hőszivattyú) energiát kombináltan hasznosító, egy intézményt, vagy kisebb létesítményt energiával ellátó, rendszer létesítése.
- A bio-szolár rendszerek tervezésére, kivitelezésére és üzemeltetésére alkalmas már meglévő szakmai alapokkal és gyártási ismeretekkel rendelkező, kis- és középvállalkozások át-, vagy kialakítása.
- A biomassza összegyűjtését, a felhasználásra való alkalmassá tételét, tárolását értékesítését felvállaló kis és középvállalkozások létrehozása, induló beruházásuk támogatása, a termékek piaci bevezetésének támogatása

3. komponens: Az alternatív energia technológiai berendezéseikhez értő szakemberek képzésének megalapozása.

Ahhoz, hogy az alternatív energia felhasználása elérje a környező országokban tapasztalható szintet, a régióban élő, tervező-, területfejlesztő-, gyártó-, felhasználó / üzemeltető szakemberekkel, önkormányzatok szakembereivel, kis- és középvállalkozások vezetőivel az új technológiát meg kell ismertetni és meg kell győzni őket, a rendszer műszaki és gazdasági előnyeiről.

Rövid, szakszerűen demonstrált, a felnőttképzés gyakorlatának megfelelően felépített képzések szervezésével meg kell oldani az alternatív energiát hasznosító berendezések alkalmazásához szükséges ismeretek átadását.

Kedvezményezettek:

1. komponens: önkormányzatok, valamint a felmérés megszervezésére, kivitelezésére alkalmas kutatóintézetek, vállalkozások, nonprofit tudományos szervezetek, szakmai civil szervezetek, ezek esetleges konzorciumai.

2. komponens: energetikai koncepcióval rendelkező önkormányzatok, kis- és középvállalkozások, szakmai végzettséggel és képzettséggel rendelkező természetes személyek, akik vállalkoznak a fenti rendszerek tervezésére, kivitelezésére, vagy üzemeltetésére.

3. komponens: mindazon felnőttképzési gyakorlattal rendelkező tudományos- és szakképző vállalkozások, intézmények, civil szervezetek, akik bio-szolár rendszerek technológiatranszferét képesek teljesíteni.

A célpiacon képviselők és véleményvezetők körének összefoglalása:

- Önkormányzatok és azok intézményei, (mint az adott településen, vagy település csoportban kialakítandó alternatív energiára alapozott rendszer beruházója tulajdonosa, működtetője);
- Kis- és középvállalkozások, akik
 - képesek az adott technológia felhasználásával alternatív energiát hasznosító berendezések tervezésére, előállítására, felszerelésére, beépítésére, működtetésére és forgalmazására. (tervezést-, gyártást-, kivitelezést végző vállalkozások),
 - a tevékenységük során fel tudják használni az adott helyen rendelkezésre álló alternatív energiafajtát, (pl.: Ipari, mezőgazdasági, közlekedési, távfűtő vállalkozások, iskolák, kollégiumok, szállodák, vendéglők, sportlétesítmények; használati melegvíz, fűtés, vízellátás, áramellátás).

Lehetséges finanszírozási források

A jelenleg rendelkezésre álló támogatások mindegyike feltételez további idegen, vagy saját forrás meglétét. A fent vázolt feladatok mindegyike, lehet kedvezményezett az arra specializálódott támogatási rendszerben, de a régióban, a projektek eredményes megvalósításához kiegészítő támogatások biztosítására szükség van.

Globális források:

- UNDP, az ENSZ Fejlesztési programja, (önkormányzatok energiatranszferének gazdaságosabbá tételét szolgálja)
- GEF a Globális Környezetvédelmi Alap (környezetvédelem)

Ezen alapok még 2005-ben rendelkezésre állnak. Magyarországi végrehajtó szervezetük a GM Energiaközpont Kht. Ez a szervezet foglalkozik az országban a képzések szervezésével és

finanszírozásával, illetőleg a vállalkozói-, önkormányzati-, lakossági energiamegtakarító (zöld energiát hasznosító) beruházások limitált támogatásával.

Európai uniós források:

- Európai Strukturális Alapok
- EU6 keretprogram energetikai alprogramja (kutatás- technológiafejlesztés, együttműködés)
- Nemzeti Fejlesztési Terv
- Környezetvédelmi és Infrastruktúra Operatív Program

7.3. Intézkedés: KKV-k környezetközpontú működésének támogatása

Indoklás

Környezetünk elszennyeződése soha nem látott méreteket ölt, jelenlegi viselkedésünk, gazdálkodásunk és fejlődésünk nem fenntartható. Ezt mindannyian tudjuk, de a környezeti tudatosság gondolataink háttérében marad, pedig a környezettudatos vállalatirányítás nemcsak a nagy cégek és a leggazdagabb országok kiváltsága. A fenntarthatóság révén a gazdasági, környezeti és társadalmi elemek egyidejű figyelembevételével a feladat a teljes működés során.

A természeti és emberi környezet hosszútávon mindenki számára érték, azonban rövidtávon megfélemezünk erről, a környezet megóvását felesleges nyűgnek, a zöldek felelőségének, passziójának, hozadék nélküli többletkiadásnak tekintjük.

A gazdaság működése során a környezet védelme, azon tevékenységek kezelése, kézbentartása, amelyek hatással vannak a környezetre a kis- és közepes vállalkozásoknak is feladata, mindannyiunk ügye, mindannyiunk kötelessége, felelősége.

Ritkán gondolunk rá, hogy a gazdasági tevékenységek során:

- a termék gyártásához nyersanyagokat vonunk ki a természetből, vizet, energiát használunk fel,
- a karbantartás, szállítás, csomagolás is befolyásolja a környezet állapotát,
- az árucikkek nagy része a hasznos élettartam végén hulladékként végzi,
- a beszállítások, a szolgáltatások is terhelik a környezetet,
- a termékek használata és az ahhoz szükséges energia előállítás is hulladéktermeléssel, szennyezés kibocsátással jár.

A multinacionális vállalatokhoz kötődő beszállítói kapcsolatok bővülése, mind-mind azt az igényt erősíti, hogy azok a kisebb vállalkozások, akik érintettek ebben a folyamatban, megfeleljenek a nagyok által támasztott, és a társadalom által is elvárt környezeti kihívásoknak.

Igen sok KKV-nak nincs lehetősége drága környezeti beruházásokra, költséges és bonyolult számára a környezetirányítási rendszer bevezetése, a tudományosan megalapozott, közgazdasági megközelítésű környezeti számvitel. A kis cégek bevonásához egyszerű, gyakorlatias, szemléletes eszközökre van szükség.

Hazánkban jelenleg mindössze kb. 800 tanúsított KIR (MSZ EN ISO 14001:1997 szabvány követelmény szerint kialakított Környezetközpontú Irányítási Rendszer), és néhány (4 db) EMAS (Európai Parlament és Tanácsi Rendelet, öko-irányítási és auditálási rendszer) rendszer üzemel, főként nagy méretű cégeknél.

A Dél-dunántúli régióban közel 2700 10 fő feletti munkaerőt foglalkoztató cég van, ebből kb. 2400 cég folytat olyan tevékenységet, melyek környezeti hatása jelentős lehet (ha leszámítjuk a pénzügyi, pénzügyi kisegítő, oktató, nagykereskedő, szoftverfejlesztő, stb. tevékenységet folytató - kb. 10 %-ot kitevő cégeket). Somogy megyében ez a szám 700-ra, Tolna megyében 600-ra, Baranyában pedig 1100-ra tehető.

EMAS rendszer egyik megyében sem került kiépítésre, a KIR rendszer sem éri el a 70-et, főként, ha leszámítunk egy-két 250 fő feletti vállalkozást.

A kis- és középvállalkozások egyszerű, praktikus, a józanésznek megfelelő lépéseket tehetnek, melyek csökkentik a termelés költségeit, növelik a vállalat általános termelékenységét és mérsékelik a negatív környezeti hatásokat. Odafigyeléssel az intézkedések megelőzik az anyagvesztéseket, minimalizálják

a hulladékot, energiát és vizet takarítanak meg, fejlesztik a cég működési és szervezeti folyamatait. A gondos – gazda – szemével kiválasztott elemek az irányítási eljárásokba épülve a napi vállalati működés részévé válva biztosítják a megfelelő alapot az öko-hatékonyság valamint a vállalat versenyképességének tervszerűbb, szisztematikus fejlesztéséhez.

Fontos a környezeti elemek (levegő, víz, talaj) nem elkülönített, hanem komplex vizsgálata, kezelése, hisz adott helyzetekben a szennyeződések átterjedhetnek egyik közegből a másikba.

A legjelentősebb káros környezeti hatások csoportosítása:

- légszennyezés, energiafelhasználás,
- vízszennyezés, vízfelhasználás,
- talajt, geológiai képződményeket érő káros környezeti hatások,
- természeti élővilágot és az épített környezetet, kulturális értékeket érő káros környezeti hatások.

Feladat tehát főként kis és középméretű vállalkozások által használható egyszerű eszközök megtalálása, kidolgozása, bemutatása, a bevezetés támogatása, melyek segítségével nemcsak a cég által okozott környezetszennyezés csökken, hanem piaci helyzete is javulhat (alacsonyabb költségek, a megrendelők elvárásainak jobb megfelelés, stb.).

Célok

Átfogó cél a környezetvédelmi és gazdaságossági szempontok összehangolásával a régió kis- és középvállalkozásai helyzetének megerősítése, a környezeti terhelés csökkentésével egy fenntartható fejlődési pálya elindításával.

Közvetlen cél a vállalkozások menedzsmentjének környezettudatos működésének megteremtése, fejlett irányítási rendszerek és eszközök elterjesztésével.

Leírás

A célok eléréséhez tehát olyan eszközök és módszerek kialakításával juthatunk, melyekkel megoldható:

- a vállalat környezeti teljesítményének átvizsgálása,
- a legfontosabb környezeti hatások azonosítása,
- a környezeti problémákra vonatkozó részletes megoldási javaslatok kidolgozása,
- környezetirányítási rendszer bevezetésére való felkészítés (EMAS 2001, ISO 14001:1996),
- a piaci versenyképesség vizsgálata,
- a környezetvédelmi projektek finanszírozási forrásainak felkutatása, tanácsadás pályázat készítéshez.

1. komponens: Környezeti kommunikáció és - tudatformálás, kampányok, akciók támogatása

A környezettudatosság kialakítása, alakítása különböző eszközökkel és célcsoportokban történhet, a környezeti kommunikáció (mondhatnánk megelőző kommunikáció) alakításának széles skálája alkalmazható a cégek teljes működési területén. Szinte bármelyik módszer alkalmazható együttműködő, más és más területeket képviselő cégek között, valamint adott cégen belül olyan tevékenységek végzése során, melyeknek környezeti hatása van (normál üzemmódban, üzemmódban sőt vészhelyzet esetén is). Így a következő tevékenységek támogathatóak:

viselkedési kódexek kiadása, a mindennapi szokások környezetre gyakorolt hatásának bemutatása (öko-lábnomozás); gondolkodtató kérdéslisták alapján takarékosabb szemlélet megjelenítés, jó gazda szemlélet bemutatása; jó példák megtalálása szervezetten belül, minták hozása kívülről, gyakorlati

elemek bemutatása, esettanulmányok feldolgozása, „más kárán tanul az okos” - programok szervezése zöld vállalkozások együttműködésével, szintösszemérő programok elindítása; zöld termékek iránti kereslet ösztönzése (közbeszerzés!); tudatformálási - átfogó régiós - akciók megvalósításának támogatása; cégen belül célcsoportok kialakítása majd vállalati programok szervezése (játékok, tesztek, rendezvények vetélkedők, nyílt napok, hulladékgyűjtő napok, zöld napok, rádióban műsorok a jó példákra), véleménynyilvánítási rendszer kidolgozása, visszajelzési lehetőség biztosítása, észrevételek begyűjtése az érdekelt felektől, időszakos véleményfelmérés, hangulat (időjárás) jelentés, elégedettség felmérés; közérthető formában, számszerű adatokat tartalmazó kiadványok előállítás; jogszabálykövetés, fogalom magyarázat; pályázati lehetőségek figyelése, pályázási támogatás (tanácsadás, írás, ...); a fogyasztói szokásokat alakító programok szervezése; KIR jelentések, tájékoztatók, fenntarthatósági jelentések készítése (helyi közösségek, alkalmazottak, hatóságok, vevők, üzleti partnerek számára); megelőző-, „zöld” kommunikációs gyakorlatok; környezeti díjrendszer kidolgozása, ösztönzési programok (nyeremény), kiemelkedő teljesítmények elismerése (jutalmazás); fórumok kialakítása, együttműködés létrehozása településen belül, régióban, ágazatban.

2. komponens: A KKV-k környezeti problémáinak felmérése, tanácsadás támogatása

Igen egyszerű feladatokról van szó, pl. alaprajzok, ellenőrző listák készítése, bejárás során azok kitöltése a vizsgált telepekre, területekre. Jelölve a környezeti problémákat a zavarások, víz, talaj, levegő, zajok, por energia hulladék és kockázatok tekintetében, azaz:

környezetvédelmi bejárás, alapállapot felvétel, -elemzés (egy-egy telepen helyszínrajzok, ellenőrző listák alapján a kibocsátások feltérképezése, felhasznált energia adatok elemzése, kockázatok felmérése (értékelés pókhálódiaagramokon), anyag felhasználás elemzés, intézkedési javaslatok készítése (öko-térképezés, gondos bánásmód)); környezeti hatások csoportokba foglalása (légszennyezés, energiafelhasználás; vízszennyezés, vízfelhasználás; talajt érő káros hatások; természetes élővilágot és az épített környezetet, kulturális értékeket érő káros hatások); környezet állapotát jellemző mérőszámok megfogalmazása, célértékek képzése, gyűjtése, kulcsmutatók azonosítása; mutatószámok alapján teljesítmény értékelés pl. termékre jutó hulladék, termékre jutó energia elemzés, cégen belül trendek hasonlítása a célokhoz, kívül hasonló partnerekkel szintösszemérés; működés átvilágítása során környezetszennyezést megelőző lépések keresése, intézkedések bevezetése, mellyel a vállalat környezeti teljesítménye javítható (pl. gépkocsi használat szükségességének felülvizsgálata, mopedek alkalmazása); érdekelt felek véleményének elemzése; korábbi cselekvési programok elemzése; a fenti tevékenységekhez külső tanácsadói szolgáltatások támogatása.

3. komponens: Környezettudatos módszerek és fejlesztések támogatása a kis- és középvállalkozásoknál

A javításra szoruló pontok azonosítását követően a szükséges intézkedések megfogalmazása, időzítése, a felelősségi körök meghatározása, a költségek, a várható környezeti - esetenként a gazdasági - haszon becslése és a megvalósíthatóság szerinti rangsorolása, majd a cselekvési tervben előírtak megvalósítása, az intézkedések visszaellenőrzése.

Támogatható tevékenységek:

KIR építés, EMAS bevezetés, tanúsíttatás, adott ágazaton, iparágan belül az azonosságok kihasználása, a már kidolgozott rendszerek adaptálása testre szabással; termékfejlesztés környezetbarát módon; öko-címkézés; életciklus elemzés, a termék útjának végigkövetése a nyersanyagtól hulladékká válásáig a gyártók, szállítók tevékenységei mentén is; környezeti költségek elkülönítése látható környezeti költségek és környezetszennyezésben rejlő egyéb költségek elkülönítése (veszélyes és nem veszélyes hulladékok), elemzése; környezetkímélés, környezettudatosság az irodában, a mindennapi életben (újrapapír, bevásárlókosár, ...); intézkedési tervekben foglaltak végig vitele; szakemberek, auditorok képzése, szakértelmük igénybevétele,

véleményük figyelembevétele; beszerzés, piaci partnerek alakítása (környezetbarát termékek előállítás, visszaváltható göngyölegek); szelektív hulladékgyűjtés szélesítése; elért eredmények nyomkövetését biztosító tematikák, technikák (adatok, információk terv-tény számok alakulásának szűrőpróbaszerű ellenőrzése, cselekvési tervek vizsgálata, általános rend áttekintése).

Az említett a./, b./ és c./ komponensek alkalmazása során számos módszer, technika, eszköz vehető igénybe. Az alábbiakban felsorolt eszközök mindegyike kapcsolatba hozható az egyes komponensek bármelyik elemével (akár kommunikációról, környezetjavító intézkedés megtervezéséről, végrehajtásáról, visszaellenőrzéséről legyen szó), hisz a fórumok kialakítása során figyelemvett témák az egyes elemeket hivatottak lefedni, támogatni (a teljesség igénye nélkül):

- régiót átfogó tréningek, tanfolyamok, konferenciák szervezése
- cégen belüli ötletbörzék, interjúk a dolgozókkal, műhelyfoglalkozások, konzultációk szervezése, új dolgozók fogadása, tudatosítása esetenként külső-, akár egyéni tanácsadással,
- oktatási-, tájékoztatói bázis létrehozása (tudásbázis kialakítás, tudásmegosztás), oktatás, továbbképzés környezeti vezetők részére régióon belüli, kívüli szakértő-előadók meghívása,
- nyílt napok szervezése (akár cégek közt rotációval),
- multimédiás eszközök, filmek, hanganyagok, rádiófelvételek, képek készítése, jó példa bemutatása (hogyan szabad, hogyan nem).

A felsorolt feladatok és feladatokat végző képző, tanácsadó cégek és egyének munkájának összehangolását, a tájékoztatást, a kiadványok elkészítését, a rendezvények megszervezését egy szervezetnek össze kell fognia, ezért megfontolandó egy regionális szervezet kialakításának támogatása a koordináció és az akciók hatékonyságának növelése érdekében.

Kedvezményezettek

1. komponens:

tanácsadó szervezetek, non-profit szervezetek

2-3. komponens:

KKV-k közvetlen támogatása, akik igénybe veszik a tanácsadói szolgáltatásokat és elvégzik a szükséges beruházásokat

Lehetséges finanszírozási források

- EU Strukturális Alapok
- Nemzeti Fejlesztési Terv Gazdasági Versenyképesség Operatív Program támogatásai
- Life
- KvVM-BM pályázatai
- KöViCe
- Nemzeti Kutatás-Fejlesztési Program
- Innovációs Alap
- Decentralizált források
- Bilaterális nemzetközi támogatások

7.4. Intézkedés: Komplex hulladékgazdálkodási rendszer kiépítése

Indoklás

A rendszerváltozást követően, az 1990-es években az összes hulladék mennyisége és átlagos veszélyessége csökkent, mindenekelőtt a gazdasági szerkezetváltás és a termelés modernizációja következtében. Ezzel párhuzamosan folyamatosan nő az anyagában hasznosítható csomagolási hulladékok mennyisége, és egyre több fajta anyag hasznosítása állítja nehéz feladat elé az ezzel a tevékenységgel foglalkozó kereskedőket és gyártókat.

Fontos feladat a megelőzés, ahol ez nem lehet ott a hulladék mennyiségének csökkentése, az egyre magasabb hasznosítási rész elérése. A képződő hulladékok jellemző kezelése a lerakás, a hasznosítási arány nem éri el a 30%-ot. A települési szilárd hulladéknak csak mintegy 2,5-3%-át hasznosítják anyagában, a szelektív gyűjtés alacsony aránya, a feldolgozói háttér hiánya, az alacsony primer nyersanyag árak miatt. Az országos szinten több száz működő lerakó közül csak az utóbbi négy-öt évben létesült -mintegy 15%-nyi - lerakó felel meg a korszerű követelményeknek, összességében azonban - különösen az Európai Unió követelményekhez képest - továbbra is elmaradások tapasztalhatók. Az elvárások teljesítéséhez a technológiai fejlesztések mellett szemléletbeli változásra, új ösztönzők, magasabb színvonalú információs háttér bevezetésére is szükség van. Az intézkedés illeszkedik az Országos Hulladékgazdálkodási Tervhez, továbbá a Nemzeti Környezetvédelmi Program II. 2003-2008 dokumentumhoz, különös figyelmet fordít az EU-konformitásra, valamint a megelőzés-hasznosítás, ártalmatlanítás célhierarchiájára. Kiemelt hangsúlyt kap a tervezettség és a hatékonyság javítása.

Az európai uniós csatlakozás után életbe lépő környezetvédelmi szabályozás számos kihívás elé állítja a Dél-dunántúli régió gazdasági szereplőit. Az európai uniós támogatások hozzájárulnak ugyan az ilyen irányú fizetőképes kereslet kialakulásához, ugyanakkor fennáll a veszélye annak, hogy ezeket a forrásokat a régió kívüli környezeti ipari vállalkozások szerzik meg. E tendenciák ellensúlyozása, a piaci pozíciók megszerzése és megerősítése érdekében kiemelten támogatni kell a régióban a környezeti ipar területén működő kis- és középvállalkozások hálózatba szerveződését és ezen hálózatok összekapcsolódását interdiszciplináris kutatói bázisokkal. A régióban hiányzó környezeti ipari szolgáltatások kialakulása közvetetten ösztönözhető a környezettudatos termelési rendszerek kialakításának támogatásával. A régióban komoly eredményeket értek el egyes vállalkozások a hulladékok szelektív gyűjtése, illetve azok feldolgozása terén. Fontos, hogy ezeket a kezdeményezéseket kiemelt támogatásban részesüljenek. Erősíteni kell a kutatási, innovációs, önkormányzati, civil szférák együttműködését, kapcsolatrendszerét.

Célok

Tiszta, magas környezeti minőségű modellszerű régió, innovatív szolgáltatásokat és termékeket nyújtó versenyképes környezeti iparral. Az intézkedés közvetlen célkitűzései:

- A tervezettség és hatékonyság javítása a hulladékgazdálkodásban
- A megelőzés és a hasznosítás fejlesztése a települési, illetve a termelési hulladékok körében
- Az ártalmatlanítandó települési, illetve termelési hulladékok alacsony környezeti kockázati kezelése.
- Hulladékgazdálkodással kapcsolatos K+F támogatása
- Környezeti ipari KKV-k erősítése

Leírás

Be kell vezetni és egyre szélesebb körben alkalmazni a termékek és gyártási technológiák környezetvédelmi hatásainak vizsgálatát, ennek megfelelő tervezését, környezetvédelmi minősítését. A termékek életciklus-vizsgálatával, a "bölcstől a sírig" elv alkalmazásával - más gazdasági előnyök mellett - idejekorán tervezhető a majdani hulladékok kezeléséhez szükséges begyűjtő és kezelő rendszer, számíthatók a különböző megoldások költségei, társadalmi, környezeti és gazdasági előnyei és hátrányai. A tervezésnél figyelembe kell venni a majdani hulladékok és kezelési módjaik általános természeti, ökológiai hatásait is.

A gyártó elsődleges felelőssége, hogy hulladékszegény technológiával termeljen olyan terméket, amely hulladékként jól hasznosítható, kezelhető. Egyes, kiemelten kezelendő hulladékok esetében a gyártó felelősségévé kell tenni a termékéből keletkező hulladékok kezelését. Ennek érvényesítéséhez a kereskedelemnek és a fogyasztóknak is tevékenyen közre kell működniük.

A hulladékszegény technológiák, eljárások elterjesztésére, piaci megjelenésük biztosítására - amennyiben ehhez a piaci mechanizmusok önmagukban nem elegendőek – támogatási eszközökkel is élni kell.

A termék oldali felelősségi lánc felépítését és működtetését igen körültekintően kell vizsgálni, annak érdekében, hogy a termék gyártójának felelőssége valóban érvényesülhessen, és a felelősségének eleget is tudjon tenni. Ehhez szükséges biztosítani, hogy a termék előállításától a hulladék ártalmatlanításáig (vagy hasznosításáig) az anyag életciklusában szerepet játszóak között szerepüknek megfelelően oszoljon meg a felelősség, és az ennek érvényesítéséből eredő terhekből mindenki arányosan vegye ki a részét.

A hulladékgazdálkodásban tevékenykedő cégek, vállalkozások megfelelő piaci információhoz juttatásának érdekében információs adatbázisokat kell létre hozni. Meg kell teremteni az üzletkötések megindításának infrastruktúráját, lehetőséget kell biztosítani az ország különböző területén tevékenykedő hulladék begyűjtők és hasznosítók kapcsolatfelvételére és az üzleti tranzakciók gyors és egyszerű megkötésére. A régióban tevékenykedő néhány vállalat messze a hazai szint felett rendelkezik szakmai ismeretekkel, referenciákkal a hulladékkal kapcsolatos programok előkészítésében, szervezésében, erre kell építeni a továbbiakban.

1. komponens: Termék-életciklus tervezés

- A végrehajtás biztosítására koordináló, szervező, közvetítő szervezetek létrehozása. A feladat végrehajtására alkalmas szereplők lehetnek a régió környezetvédelmi civil szervezetei és szakmai vállalkozásai által delegált szakemberek. A szakemberek, cégek, civil szervezetek részvételével célszerű kialakítani egy közhasznú társaságot vagy közalapítványt. A szervezet feladata a termék életciklus tervezéssel kapcsolatban szakmai segítségnyújtás, tanácsadás, információ terjesztése, tudatformálás. A régióban ezt a feladatot pécsi központtal és kaposvári, szekszárdi alközponttal célszerű ellátni.
- A termék életciklus tervezés során szükség van minősítési feltételrendszerek kidolgozására, továbbá öko-címke kritériumok, valamint értékelési, ellenőrzési és felülvizsgálati követelményeinek kidolgozására. A feltételrendszer kialakítása a létrehozott koordináló szervezet (közhasznú szervezet, alapítvány) feladatai közé tartozik, hiszen a koordináló szervezet a kritériumok kidolgozását követően alkalmas a minősítési feltételrendszer bevezetésére és nyomon követésére.

- A termék életciklus tervezés sajátos követelményeinek megfelelő fejlesztések, beruházások (új termékek és eljárások, gyártási technológiák bevezetése) előkészítése érdekében célszerű megvalósíthatósági és piaci tanulmányokat elkészíteni. A termék életciklus tervezés folyamatos nyomon követése érdekében életciklus vizsgálatokat, és környezeti javulási elemzéseket szükséges végezni. A fenti tanulmányokat, elemzéseket a fejlesztést végző vállalkozások (nagyvállalkozások, KKV-k) megrendelésére a koordináló szervezet és az általa nyilvántartott szakértők készítik el.
- Általános vállalkozásfejlesztési szolgáltatások bevezetése a KKV-k és nagyvállalkozások részére: a környezetvédelmet pozitívan érintő új termékek és szolgáltatások bevezetésével kapcsolatos piaci elemzések, termékfejlesztési tanácsadás, piackutatás, értékesítési, marketing és üzletfejlesztési tanácsadás, melyeket részben a koordináló szervezet, részben más tanácsadó vállalkozások készítenek.

2. komponens: Szelektív hulladékgyűjtés

- A szelektív hulladékgyűjtés elősegítése érdekében szükség van speciális, eddig nem használt eszközök gyártására. Emiatt technológiai fejlesztések, innovatív technológiák kialakítása, meghonosítása elengedhetetlen.
- Szelektív hulladékgyűjtést ösztönző programok, szemléletformálás támogatása esőrendű prioritást kell, hogy élvezzen, hiszen e nélkül bármely technológiai fejlesztés értelmetlen. Ezt a tevékenységet főként a civil szervezetek és azok szövetségei segíthetik elő.
- Szelektív hulladékgyűjtéshez szükséges beruházások (pl. hulladékudvar, gyűjtősziget kialakítása, válogatómű építése, stb.), melyek számát és optimális területi elosztását a regionális és települési hulladékgazdálkodási tervek tartalmazzák.
- Kapcsolódó képzések kidolgozása, szakiskolai oktatás kibővítése, mivel szükség van a szelektív hulladékgyűjtéshez kapcsolódó speciális ismeretekre. A képzés nem iskolarendszerű, modulokra épülő szakmai tanfolyamok keretében zajlik. A képzések témái lehetnek: szelektív hulladékgyűjtő gépjárművek, munkagépek kezelése, hulladékválogatás, logisztikai képzés.

3. komponens: Hulladékfeldolgozás, újrahasznosítás

- Hulladékgazdálkodási tervek összehangolása regionális és kistérségi szinten szakmai szövetségek, önkormányzatok és társulásaik, hulladékgazdálkodási szakértő vállalkozások bevonásával.
- Hulladékgazdálkodással kapcsolatos K+F, amelynek fontos területei: a hulladékok káros hatása elleni védelem megalapozása (az újrahasználatot és az újrafeldolgozást elősegítő szelektív begyűjtési, elkülönítési és előkezelési fejlesztések; energetikai célú hulladékhasznosítás), veszélyes és nem veszélyes hulladékok képződésének mérséklésére vagy elkerülésére, hasznosítására, ártalmatlanítására alkalmazható korszerű technológiák kidolgozása
- Biológiaiilag lebomló csomagolóanyag gyártása, mely elősegíti a biohulladékok szakszerű gyűjtését és kezelését és csökkenti a műanyag hulladékok okozta környezeti terhelést. Várhatóan a csomagolóanyag-gyártó vállalkozások indítják be ezek termelését, az ehhez szükséges technológia váltás kutatás-fejlesztést igényel.
- Házi komposztálást elősegítő programok, akciók, ideértve az eszközök beszerzését, melyeket civil szervezetek bevonásával a hulladékgazdálkodással foglalkozó vállalkozások, önkormányzatok kezdeményeznek. A megelőzés és hasznosítás fejlesztése a nem-veszélyes hulladékok körében szintén a vállalkozások és önkormányzatok feladatai közé tartozik, továbbá az általuk létrehozott közhasznú társaságok, alapítványok koordinálják ezt a tevékenységet.
- Fontos feladat a települési hulladékok keletkezésének megelőzése, csökkentése; a települési hulladékok elkülönített begyűjtésének jelentős növelése; az elkülönítetten gyűjtött települési hulladékok előkezelése és hasznosítása; a biológiai úton lebomló szerves hulladék elkülönített kezelése, komposztálása, helyi hasznosításának elősegítése továbbá a mezőgazdasági és

élelmiszeripari biomaszra hasznosítása (pl. talajjavításra, energiatermelésre, stb.). Ezeket a tevékenységeket a pécsi kezdeményezésű Ökováros-Ökorégió program kiterjesztésével célszerű megvalósítani.

- Kiemelt hulladékáramok gyűjtését, ipari előkészítését és feldolgozását célzó programok (csomagolás, ásványolaj, PCB, szárazelemek és akkumulátorok, gumiabroncs, gépjármű, elektronikai készülékek, egészségügyi hulladék, állati hulladék, növényvédő-szerek) megvalósítása kizárólag szakhatósági engedélyekkel rendelkező, szakmailag felkészült vállalkozások részvételével történik.
- Veszélyeshulladék-kezelő hálózat létrehozása, egyéb, ágazati veszélyeshulladék-kezelési és -ártalmatlanítási programok megvalósítása kizárólag szakhatósági engedélyekkel rendelkező, szakmailag felkészült vállalkozások részvételével történik.

4. komponens: Hulladékbörzék kialakítása

- Információs adatbázis kialakítása, melyet a vállalkozást segítő szervezetek készítenek (Kereskedelmi és Iparkamarák, Vállalkozói Központ). Az információs adatbázis kiterjed:
 - a) A hulladékokkal és azok hasznosításával kapcsolatos alapvető ismereteknek, a törvényi háttérnek és a magyar támogatási rendszer jellegzetességeinek (termékdíj, licencdíj) bemutatására.
 - b) A hazánkban tevékenykedő hulladék kereskedelemmel és feldolgozással foglalkozó vállalkozások, szervezetek felmérésére, tevékenységük rövid leírására.
 - c) A különböző hulladékfajták (másodnyersanyagok) piacának, a hasznosítás lehetőségeinek, valamint a fontosabb piaci szereplők ismertetésére.
- A hulladékokkal kapcsolatos piaci üzetkötések elősegítését szolgáló infrastruktúra kiépítésére. Regisztrációs és közvetítői iroda létrehozása, működtetése, üzetkötések koordinálása, árverések szervezése. Regionális szinten elég egy hulladékbörze létesítése, melyet vállalkozói alapon kell létrehozni. A hulladékbörze résztvevői a termelő és feldolgozó vállalkozások, melyek hulladékaikat illetve nyersanyagaikat kínálják fel ill. szerzik be a börzén. Elektronikus (Internetes) üzetkötést lehetővé tévő portál létrehozása, működtetése, amely on-line üzetkötést biztosít a résztvevők számára.

Kedvezményezett

1. komponens

- Dél-dunántúli székhelyű, a devizajogszabályok alapján belföldinek minősülő, a környezeti ipar területén tevékenykedő:
 - gazdasági társaságok
 - egyéni vállalkozók,
 - alapítványok, közalapítványok
 - közhasznú társaságok
 - egyesületek, klaszterszervezetek, szakmai szövetségek

2. komponens:

Dél-dunántúli székhelyű, a devizajogszabályok alapján belföldinek minősülő, a környezeti ipar területén tevékenykedő:

- gazdasági társaságok
- egyéni vállalkozók,
- önkormányzatok és társulásaik
- alapítványok, közalapítványok

- közhasznú társaságok
- egyesületek, klaszterszervezetek, szakmai szövetségek
- Képző szervezetek: PRMKK, Megyei Vállalkozó Központ.

3. komponens:

Dél-dunántúli székhelyű, a devizajogszabályok alapján belföldinek minősülő, a környezeti ipar területén tevékenykedő:

- gazdasági társaságok
- egyéni vállalkozók,
- önkormányzatok és társulásaik
- alapítványok, közalapítványok
- közhasznú társaságok
- egyesületek, klaszterszervezetek, szakmai szövetségek

4. komponens:

Dél-dunántúli székhelyű, a devizajogszabályok alapján belföldinek minősülő, a környezeti ipar területén tevékenykedő:

- gazdasági társaságok
- egyéni vállalkozók,
- önkormányzatok és társulásaik
- alapítványok, közalapítványok
- közhasznú társaságok
- egyesületek, klaszterszervezetek, szakmai szövetségek

Finanszírozási források

- KöViCe
- EU Strukturális Alapok
- Nemzeti Fejlesztési Terv Környezetvédelmi és Gazdaságfejlesztési OP támogatásai
- Life
- KvVM-BM pályázatai
- Nemzeti Kutatás-Fejlesztési Program
- Decentralizált források
- Bilaterális nemzetközi támogatások

8. PRIORITÁS: ÉLETTUDOMÁNYI KUTATÁSOKRA ALAPULÓ SZÉLES KÖRŰ EGÉSZSÉGÜGYI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE

8.1. Intézkedés: *Élettani kutatásokon alapuló biotechnológiai ipar támogatása*

Indoklás

A Dél-dunántúli régió egyik ígéretes kitörési pontját *az élő természettudományi kutatásokra alapozott K+F és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése* jelentheti. A Régió két egyeteme, a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem jelentős eredményeket ért el az élettudományok kutatása és oktatása területén az elmúlt évtizedben. A Pécsi Orvostudományi Egyetem a korábbi időszakban is a hazai humán biológiai és klinikai kutatás egyik bázisintézménye volt, de regionális társintézmények nélkül, az egészségipar szerteágazó társadalmi és gazdasági kérdéskörében, egyedül kellett, hogy képviselje ezt a rendkívül dinamikusan fejlődő szakterületet. Ezzel is magyarázható, hogy az akadémiai szféra – nemzetközileg is elismert - eredményei csak korlátozott mértékben kerülhettek át a kutatás-fejlesztésbe és az innovációba, és csak kismértékben – potenciális lehetőségeiket alulreprezentáltan - jelentek meg a régió iparában.

Az egyetemi struktúra átalakulása (az un. integráció) és a Kaposvári Egyetem megalakulása megváltoztatta a Régióban az élettudományi kutatások és a felsőoktatás helyzetét az elmúlt évtizedben. A Pécsi Tudományegyetemen, elsősorban az Orvostudományi Kar és a Természettudományi Kar – különböző hazai és nemzetközi pályázati pénzek felhasználásával - jelentős szakmai fejlesztéseket hajtott végre a biológiai és orvos-biológiai tudományok területén. A Kaposvári Egyetemen az Állattudományi Kar megalakulása lehetővé tette, hogy a korábban szinte kizárólag humán szemléletű biológiai kutatások kiegészüljenek és egy komplex, a kihívásoknak jobban megfelelő szakmai háttér alakuljon ki, a meglévő szellemi kapacitás jobb kihasználásával és az un. „tudás transzfer” folyamat kiszélesedésével. Ehhez a folyamathoz a magasan kvalifikált szakember-utánpótlás mindkét egyetemen, a sikeresen működő doktori (PhD) iskolákon keresztül biztosított, már a jelenlegi szinten is. Tehát *az egészségipari fejlesztések szakmai háttere és a humán erőforrás a Régióban rendelkezésre áll.*

Az egészségipari szektoron belül az alap- és alkalmazott élettudományi kutatásokon alapuló, biotechnológiai profilú kisvállalkozások már az 1990-es évek elején megjelentek a Régióban. Elsősorban az egyetemi szférához szorosan kapcsolódó mikrovállalkozásokról van szó. A biológiai tudományok felgyorsult fejlődése és a biotechnológiai ipar megjelenése világszerte hasonló módon, az egyetemi/kutatói szférához kapcsolódóan ment végbe. A folyamat ugyanakkor – annak ellenére, hogy a Régióban a szakmai háttér magas színvonalon adott volt – mégsem tudott kiteljesedni. A rendelkezésre álló adatok szerint kb. tíz-tizenkét mikro- és kisvállalkozás jelenti azt a bázist, amin a regionális biotechnológia további fejlődésnek indulhat. Ezek közül három a nemzetközi piacokon is jelen van, és mérhetően növekvő export-tevékenységet bonyolít le; egy további kisvállalkozás az orvosi műszerfejlesztésben ért el sikereket, elsősorban a hazai piacon.

A korábbi években több szakmai megbeszélés és tanulmány foglalkozott a regionális biotechnológia fejlesztésével. Minden elemzés egyértelműen a *tőkehiányt* és a *szétagoltságot* jelölte meg a továbbfejlődés legfőbb gyengeségének és akadályának a *diagnosztikumok és reagensek* fejlesztésének területén. Az elmúlt években sem történt – a kétségkívül jelentős – pályázati aktivitás ellenére áttörés ezen a téren. Világossá vált, hogy önmagában a pályázati támogatások nem elég hatékonyak ahhoz, hogy a meglévő erősségek (szaktudás, nemzetközi kapcsolatok stb.) mellett egy gyorsabb ütemű fejlődést biztosítsanak. A termékfejlesztés volumenének növelése, és ehhez a professzionális szintű

marketing létrehozása nem várható sem önerőből, sem pályázati forrásokból. A reagens és diagnosztikum piacon – hasonlóan a molekuláris biotechnológia más területeihez – a kutatási eredmények megjelenése és a piaci bevezetés közt eltelt idő lerövidítése a döntő tényező jelenleg. Mivel a kutatási, a K+F és a gyártási folyamat szorosan összekapcsolódik, gyakran szorosan átfed, ez az idő hetekben-hónapokban mérhető jelenleg. A sikeres piaci tevékenységhez tehát az intenzív marketing elengedhetetlen. Ezt a jelen helyzetben egyik regionális kisvállalkozás sem tudja teljesíteni. Ugyanakkor a széttagoltság megszüntetését célzó folyamatok (profiltisztítás, együttműködések a termékfejlesztésben és forgalmazásban, stb.) már megindultak a kisvállalkozások között, a növekedés során pedig várható, hogy a hatékonysági szempontok előtérbe kerülésével spontán felgyorsulhatnak.

Az egészségiparhoz kapcsolódó *műszerfejlesztés* két irányban is jelentős eredményeket ért el az elmúlt években. Az orvosi műszerek, protézisek és segédeszközök fejlesztése mellett sikeres innovációk valósultak meg a laboratóriumi műszerek területén is. Mindkét fejlesztési irány a helyi gyakorlati felhasználói tapasztalatokra alapozva alakult ki és az innovációs folyamat eredményeként létrehozott termékek megjelentek a hazai és a nemzetközi piacokon. Fontos különbség mutatható ki a molekuláris biotechnológia és a műszerfejlesztés között a piacvezetés kinetikájában: a műszerfejlesztésben, miként a műszaki-technikai K+F-ben általánosságban, az iparjogvédelem fontos szerepet kap. A vállalkozások alapvető érdeke, hogy az innovációs fázist követően és a gyártást/forgalmazást megelőzően a termékre szabadalmi oltalmat kapjanak. Ezt az idő és pénzigényes folyamatot a vállalkozások külön-külön, esetlegesen választott formákban tudják csak kezelni. Ugyanígy, a gyártási folyamat megkezdésével párhuzamosan a marketing tevékenység is jelenleg az innovációt megvalósító vállalkozás feladata.

A Dél-dunántúli régió egyik vezető kihívása a múltból örökölt, hosszú távon ható, komplex környezetszennyezés felszámolása. Ez nemcsak az EU előírások teljesítése, hanem elsősorban a régióban élők egészségvédelme miatt kiemelt fontosságú. A helyzetfelmérés és a tevékenység monitorozása határterületi kutatási, K+F és szolgáltatási feladat. A *környezeti ipart érintő biotechnológia* jelentős szerepet kaphat ebben a folyamatban.

A laboratóriumi reagens-fejlesztés és mérési szolgáltatások egyik fő profilját az élő rendszerek számára káros, környezetszennyező komponensek mikroanalitikai kimutatása képezi. Ez részben új reagens családok kifejlesztését is jelenti. A bioterrorizmus és a fokozott migráció megjelenése új aspektusokkal bővítette ezt a feladatkört, amiben az alap- és alkalmazott kutatás, a K+F és az innovációs lánc további szereplői egyformán érintettek.

Egy másik, határterületi, de a fentiekhez szorosan kapcsolódó terület az élelmiszer biztonság megteremtését szolgálja. A *táplálkozás tudomány* az elmúlt évtizedekben fokozatosan vált az élő természettudományokon belül önálló területté. A genetikailag módosított élelmiszer alapanyagok megjelenése, az életmódváltozás, az egészségmegőrzés és a betegségmegelőzés a hatékony élelmiszeripari termelési technológiákkal összekapcsolódva egy új, innovatív szektort hozott létre. Mind az új termékek és szolgáltatások, mind a speciális szakemberképzés iránti igény az elmúlt években gyorsan növekedett. Nemcsak a klasszikus szakmák (pl. diétetika, állattenyésztés, takarmányozás stb) iránt nőtt meg a kereslet, hanem gyorsan növekszik a komplex képzettséggel rendelkező, magasan kvalifikált szakemberek részvételét igénylő K+F és élelmiszeripari termékek előállítására is.

Az egyetemi szféra átalakulása a Régióban eredendően *új fejlesztési irányok* megjelenését tette lehetővé. A táplálkozás tudományok területén a szakmai háttér a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem különböző karain már jelenleg is adott.

Célok

A biotechnológia területén működő mikrovállalkozások, KKV-k megerősítése, piacképességük javítása és szerepük fokozása a regionális termékstruktúra átalakításában.

Az egyetemi szféra és a vállalkozások közti együttműködés új alapjainak megteremtése. Ehhez a régió két egyetemének szoros, innovatív együttműködése, ill. az egyetemeken belüli integráció elengedhetetlen.

Az egyetemek belső struktúrájának átalakulása, az un. „vállalkozó felsőoktatás” megteremtése a sikeres regionális innovációs stratégia egyik alapeleme lehet.

Leírás

A jelenlegi profilok alapján tehát négy területen képzelhető el fejlődés középtávon. Ezek az alábbiak:

- Reagensok és diagnosztikai eljárások fejlesztése
- Műszerfejlesztés
- A környezeti ipart érintő biotechnológiai K+F
- Táplálkozás tudományok területén folytatott kutatás és K+F

1. Komponens: Reagensok és diagnosztikai eljárások fejlesztése

Ez a szakterület rendelkezik a régióban a legnagyobb hagyományokkal a biológiai „magasan fejlett technológiák” alkalmazása területén. Az egyetemi szférához szorosan kapcsolódó – köztük évtizedes múlttal rendelkező - mikrovállalkozások jelentik azt a bázist, amin a fejlesztés végrehajtható. A nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével – a meglévő akadályok ellenére is - az egészségipari szektornak ez az ága jelenthet a régió számára a gyors és volumenében is jelentős hasznot, ezért **támogatása kiemelt jelentőségű**. A jelenleg már működő mikrovállalkozások hatékonyságának növelése a régió versenyképességének szempontjából is döntő fontosságú. A nemzetközi mutatók elemzése és a társ-regiók tapasztalata alapján, megállapítható, hogy azok a térségek, ahol a biotechnológia fejlődésnek indult, ott gyorsan húzó ágazattá válhatott, és ezzel más iparágak és szolgáltatások is fejlődésnek indultak.

A bevezetőben felsorolt nehézségek közt a pénzügyi forráshiány leküzdésére a banki szféra megnyerése és a **kockázati tőke** bevonása lehet a megoldás. Meggondolandó egy olyan **regionális támogatási modell** kidolgozása, melyben a tőkebevonást a piacra vezetés finanszírozására célszerű fordítani, és a vállalkozások által felmutatott saját forrást, valamint a megszerzett pályázati támogatásokat a K+F folyamatban felhasználni.

2. Komponens: Műszerfejlesztés

A reagens és diagnosztikum fejlesztéshez hasonlóan erre a területre is a tőkehiány a jellemző. Ugyanakkor ezen a területen fokozott együttműködés várható a hagyományos iparágakkal (pl. műanyagipar, fémmegmunkálás, mikroelektronika stb). A támogatási modell kidolgozásánál a terület sajátosságait (pl. fokozott igény az iparjogvédelemre) figyelembe kell venni. Egy **regionális innovációs és K+F iroda** felállítása mindkét folyamatba bekapcsolódva (és további funkciókat teljesítve) nagyfokban hozzájárulna ezen szakterület hatékonyságának növeléséhez.

3. Komponens: A környezeti ipart érintő biotechnológiai K+F

Az egyetemi kutatói háttér és a biotechnológiai kisvállalkozások szoros együttműködése **tematikus új termékfejlesztést** tesz lehetővé a régióban. A biotechnológiai kutatói és vállalkozói háttér arra is alkalmas, hogy a termékfejlesztéssel párhuzamos **nemzetközileg akkreditált mérési szolgáltatásokat**

is végezzen. Ez a feladat szoros együttműködést feltételez a régió érdekelt szereplői között, de nem életképes további, **régió kívüli szereplők bevonása** nélkül. A fejlesztés megvalósításában egy **biotechnológiai profilú, új Kooperációs Kutatási Központ létrehozása** jelenthet megoldást.

4. Komponens: Táplálkozás tudományok területén folytatott kutatás és K+F

A jelenleg egymástól függetlenül létező elemek összeszervezése, **a régió két egyetemének tematikus együttműködése** egy új kibontakozási területet hozhat létre, már középtávon. Az együttműködés különböző szintjei lehetségesek. Ezek közt a felsőoktatásban megindult, ún. „Bolognai folyamat” részeként egy közös, többlépcsős szakemberképzés tematikájának kidolgozása és akkreditáltatása lehet az a terület, ami a további, K+F jellegű, a szorosan vett innováció körébe tartozó folyamatokat képes lesz elindítani. A táplálkozás tudományokhoz kapcsolódó biotechnológia az a terület, amin keresztül megvalósítható a hagyományos egészségipar és a klasszikus élelmiszeripar határterületén egy új, regionális K+F stratégia.

Tevékenységek:

A fentiek alapján az alábbi konkrét tevékenységek jelenthetik az általános célkitűzések megvalósítását:

- A banki szféra bevonásával egy új regionális támogatási modell kidolgozása. Ez a modell az egyéb (hazai és EU forrásokon alapuló) pályázati lehetőségek kiegészítéseként, célzottan a regionális tematikus biotechnológiai fejlesztések elősegítését kell, hogy szolgálja.
- Regionális innovációs és K+F iroda felállítása. Az intézményi struktúra kialakításának lényegi részét képezi ez a feladat. Az iroda szerepe a képződött innováció és a piaci megvalósítás minden komponensének összehangolása.
- Egy új, kifejezetten biotechnológiai profilú kooperációs kutatási központ kialakítása teheti lehetővé új az termékfejlesztések és szolgáltatások rendszerének létrehozását a régió kívüli területekkel.
- Az innovációs bázisként szereplő akadémiai háttér átalakulásának, vállalkozás orientált irányokba történő fejlődésének elősegítése, a Pécsi Tudományegyetem és a Kaposvári Egyetem többszintű együttműködésének elősegítése a RIS részét képezi.

Kedvezményezettek:

A fentiekben felsorol tevékenységek alapján a magyarországi székhelyű, a devizajogszabályok alapján belföldinek minősülő és elsősorban a régióban működő:

- felsőoktatási intézmények és kutatóhelyek
- gazdasági társaságok
- egyéni vállalkozók,
- önkormányzatok és társulásaik
- alapítványok, közalapítványok
- közhasznú társaságok
- egyesületek, klaszterszervezetek, szakmai szövetségek

Lehetséges finanszírozási források:

A jelenleg rendelkezésre álló források csak részben alkalmasak az élettani kutatásokon alapuló biotechnológiai ipar támogatására és elsősorban nem a régió érdekeit szolgálják. Ezek a következők:

- hazai kutatási és K+F pályázatok
- az EU6 keretprogram pályázati forrásai
- egyéb nemzetközi kutatási és K+F pályázatok

Mindezek mellett alapvető szükség van a RIS kereteiben megvalósítandó egyéb formákra. Ezek lehetséges formái:

- tematikus regionális pályázatok
- kockázati tőke bevonása
- kedvezményes fejlesztési hitelkonstrukciók a regionális fejlesztési célokhoz

8.2. Intézkedés: Egészségturisztikai szolgáltatások fejlesztése, újabb technológiák és gyógyászati eljárások kifejlesztésével

Indoklás

Az egészségturizmushoz kapcsolható szolgáltatásfejlesztés részletes vizsgálatához elengedhetetlen a fogalom meghatározása. Az egészségturizmus, mint turisztikai termékcsalád alapját a turisták utazási döntését részben eredményező motiváció jelenti. A motiváció az ugyanis, ami miatt a vendég utazni indul. Az egészségturizmus esetében a motivációt az egészségmegőrzés, az egészség, a gyógyulás iránti vágy, a regeneráció jelenti. Ezeket a motivációkat azonban nem feltétlenül azonos vonzerők, attrakciók váltják ki, így az egészségturizmus termékcsaládot több turisztikai termékre oszthatjuk: gyógyturizmus, termálturizmus és sportturizmus.

MOTIVÁCIÓ	VONZERŐ	TERMÉKTÍPUS
<ul style="list-style-type: none">regenerációgyógyulásegészség iránti vágy	gyógyvíz, gyógyhely, gyógyklíma	gyógyturizmus
<ul style="list-style-type: none">gyógyulásegészségmegőrzésegészség iránti vágy	termálvíz	termálturizmus
<ul style="list-style-type: none">egészségmegőrzéshobby versenyzés	sportlétesítmények	sportturizmus

A fenti csoportosítás alapján Dél-Dunántúlon elsősorban a gyógy- és termálturizmus a kiemelt idegenforgalmi termékek, míg a sportturizmusban inkább a perspektívák látszanak. A termékek regionális fejlesztését az alábbiak indokolják:

- a régió kedvező adottságai között szerepelnek a kiváló minőségű gyógyvizek, egyedülálló klimatikus adottságok (barlang, Mecsek), erős gyógyászati háttérrel rendelkező létesítmények, a nem túlszűfolt, kisebb méretű fürdők, sportolásra alkalmas helyszínek és szolgáltatók nagy száma.
- A nemzetközi és hazai piaci trendekhez való alkalmazkodás: az 1990-es évek második felétől a hagyományos értelmezésű gyógy- és termálturizmus új tartalommal töltődött fel. Bekerültek a köztudatba a wellness, fitness szavak, különleges terápiák (hang, fény, talasso, aroma stb.) és különleges kúrák váltak divatosá. Mind a külföldi, mind a belföldi vendégek a szokásos szórakoztatás mellett már nagyobb hangsúlyt adnak mindazon, amúgy drágán megvásárolható szolgáltatásoknak, amelyek hozzájárulnak szépségük, fittségük, testi-lelki-szellemi megújulásukhoz.
- A Széchenyi Terv hatásaként megindult országos fürdőfejlesztések során jelentős versenyhelyzet alakult ki fürdők és régiók között. Ebben a folyamatban Dél-Dunántúl kedvezőtlen pozícióban van. Hazánkban éves szinten 22-23 millió belépőjegyet váltanak fürdőbe. A meglehetősen nagy kereslet legjelentősebb része Budapesten, az Észak-Alföldön, a Dél-Alföldön és a Balaton régióban csapódik le. A legnagyobb részesedéssel bíró főváros a teljes piac több mint 17 %-val rendelkezik, a régiók versenyében a 6. helyet elfoglaló Dél-Dunántúl 8,7 %-ot tudhat magáénak. A régiók közötti versenyben igen érdekes folyamatok alakulhatnak ki a fejlesztések eredményeként. A komoly támogatásokat kapó régiók közül Nyugat-Dunántúl és Budapest szerepe meghatározó. E két régióban ugyanis részben tradicionális, vagyis ismert üdülőhelyeket találunk, szolgáltatásaikban jelentősen megerősödtek, részben pedig földrajzi elhelyezkedésük és jó közlekedési pozíciójuk miatt kiválóan alkalmasak a külföldi forgalom megkötésére. Várhatóan zászlóshajókká válnak, divatosak lesznek nem csupán a külföldiek, hanem a belföldiek számára is,

vagyis növekvő keresletre számíthatnak. A többi régióban egy-két település tűnhet csupán ki, míg a fürdők zöme inkább a belföldi vendégek fogadására fog berendezkedni vagy jelentős specializálódáson megy keresztül. A tendencia már most is érezhető, hiszen a szinten tartó fejlesztések nem elegendőek az elsősorban nyugatról jövő külföldieknek, bár hosszabb távon nyilván a belföldi vendégkörnek sem. Dél-Dunántúlnak új piaci stratégiára, a forgalom fellendítése érdekében egyedi ötletek kidolgozására van szükség, olyan koncepcióra, amely a régió fürdőit kiemeli a több tucat fürdő közül.

- Az évek óta tartó vendégforgalom csökkenés megállítása és korrigálása: a Dél-Dunántúl turizmusának egyik legfontosabb pillére a gyógy- és termáلتurizmus, amit az is igazol, hogy 2003-ban több mint 2 millió vendég kereste fel a régió fürdőit. A fürdők közül a legnagyobb forgalmat – az összes forgalom mintegy felét – Harkány bonyolítja. Több év tendenciáit vizsgálva megállapítható, hogy a vendégforgalomban folyamatos visszaesés mutatkozik.
- A szektort jelentős tökehiány jellemzi. Egyrészt a megvalósuló, volumenében inkább alacsony, vagy közepes nagyságrendű fejlesztések jelentős pénzügyi áldozat meghozatalára készítetik a projektgazdákat, akik így hosszú évekre képtelenek saját forrásból további fejlesztéseiket finanszírozni.
- A régiót Harkány kivételével kis- és közepes méretű szolgáltatók jellemzik az egészségturizmusban. A piacon történő megjelenésük, fejlesztések megindítása méretüknél, anyagi eszközeiknél fogva is meglehetősen nehézkes. A szolgáltatók így érdekeltek az összefogásra, ennek egyébként már háttere is van. A nemzetközi és a hazai tapasztalatok is azt mutatják, hogy számos fürdő tartja szükségesnek az együttműködést. Ez a természetesen bekövetkező szövetkezés alapvetően hármas célú. Részben az érdekérvényesítés közös erősítése, részben a hatékonyabb piacon való megjelenés elérése, részben pedig a tapasztalatok megosztása a fő feladat, azonban ennél mélyebb tartalmú közös tevékenység nem jellemző.

Célok

- A Dél-Dunántúl, mint speciális egészségügyi problémákra választ adni tudó régió kép/arculathoz szükséges fejlesztések megindítása
- „Elvárt szolgáltatások” bevezetéséhez kapcsolódó technológia transzfer elősegítése
- Innovációs tevékenységek bevezetése a regionális együttműködés keretén belül

Leírás

1. Komponens: Különleges adottságokra alapuló K+F tevékenységek támogatása

Nem csupán hazánk, de régióink is gazdag kiváló minőségű, intézetek által gyógyításra alkalmasnak minősített vizekben, de az asztmatikus problémák kezelésére alkalmas barlanggal is rendelkezünk. A vizsgálatok alapján gyógyvizeink számos betegség kezelésére alkalmasak, köztük nem egy esetben különleges kórok ellen fejtik ki kedvező hatásukat. Szükséges a gyógytényezők alapos kutatása, amely alapján tovább részletezhető azok jótékony hatása. Kiemelkedő jelentőségű az eredmények publikálásához kapcsolódó programok támogatása is, mivel azok szakmai körben történő terjesztése kiváló promóciós eszköz is egyben.

2. Komponens: Speciális prevenció, egészségmegőrző, gyógyító szolgáltatások bevezetése

A már ismert vagy a K+F tevékenység eredményeiből származó javallatokhoz kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése több szinten is vizsgálható:

- nemzetközi vagy hazai viszonylatban egyedinek minősíthető, speciális egészségügyi problémák kezelésére alkalmas, vagy prevenciót szolgáló eszközök, berendezések beszerzése, esetleg létesítmények kiépítése,
- kifejezetten innovatív, a piacon még nem meglévő eszközök, berendezések, szolgáltatások kifejlesztése, piaci bevezetése (marketing), valamint beszerzésük elősegítése,
- az új szolgáltatások működtetéséhez közvetlenül kapcsolódó infrastrukturális fejlesztések.

3. *Komponens: Új egészségügyi szolgáltatások kiépítése, valamint meglévők modernre cserélése*

A hatékony prevenció és gyógyászati arculat megteremtését nagy mértékben befolyásolják azok a szolgáltatások, amelyek országos és nemzetközi viszonylatban már elterjedtek, és egyben a létesítményeket látogatók számára elvárásaként jelentkeznek. Ezek legújabb technológiával való felszerelése, kiépítése minden létesítmény számára meghatározó, hiszen a piaci igényeknek felelnek meg.

4. *komponens: A hatékonyságot támogató regionális együttműködések ösztönzése*

- A klaszteresedés egyik előnye a működési hatékonyság javulása, azaz az olcsóbb működés, a leghatékonyabb eljárások megvalósulása.
- Elektronikus egészségügyi piac és vállalatirányítási rendszerek kiépítése.
- K+F tevékenység: vendégkör kutatások beindítása, szolgáltatók beszállítói kapcsolatrendszerének elemzése, a működésük szélesebb körű gazdasági hatásainak vizsgálata, monitoring rendszer kiépítése, geotermikus energia hasznosítás programja.
- Innovációs bróker tevékenység: Az innovációs bróker tevékenység lényege a gyógy- és termálturisztikai klaszter szempontjából a következőkben rejlik: releváns innovatív lehetőségek közvetítése a klaszter tagokhoz, a klaszter tagok innovációs igényeihez know-how és kivitelező partner közvetítése.
- Képzések: szemléletformáló menedzser tréningek, valamint szolgáltatások biztosításához szükséges szakképzések.
- Egészségturisztikai Szolgáltatási Rendszer (ESZR), azaz egy közös beszállítói-szolgáltatói rendszer bevezetése: Az ESZR egy gyakorlatorientált szolgáltatáscsomag, melyet a regionális szint megfelelő egysége koordinációs tevékenységével speciális szakértők bevonásával arra igényt tartó vállalkozások számára nyújt. Az ESZR lényege, hogy a vállalkozások a szolgáltatások igénybevételével jelentős költségeket takarítsanak meg, vagy addig nem alkalmazott feladatokat hajtsanak végre versenyképességük javítása érdekében. A szolgáltatások területe az alábbi: logisztika, anyagbeszerzés, marketing, műszaki jellegű szolgáltatások, fürdőüzemeltetéssel kapcsolatos szolgáltatások, finanszírozási kérdések, pályázatok, jogi képviselő, cégvezetéssel kapcsolatos szolgáltatások, közgazdasági jellegű szolgáltatások, informatikai fejlesztés, utazási irodai tevékenység, fordítás, tolmácsolás, idegen nyelvű levelezés, általános információszolgáltatás.

Célcsoportok

Gyógy- és termálfürdőt, gyógyhelyet, barlangot, sportlétesítményt üzemeltető vállalkozások, önkormányzatok, intézmények, kutatóhelyek, egészségügyi intézmények, Dél-Dunántúli Gyógy- és Termálfürdők Egyesülete

Lehetséges finanszírozási források

2004-ben a regionális klaszteresedés folyamatának megindítására a GVOP nyújt pályázati forrást. A további programelemek finanszírozására sem uniós, sem hazai forrás nem áll rendelkezésre. A programok végrehajtásához szükséges források 2007-ig nem biztosítottak.

8.3. Intézkedés: Környezet egészségügyi intézmény- és informatikai rendszer fejlesztése

Indoklás

A *Nemzeti Környezetvédelmi Program* alprogramjaként 1997-ben indult – a 2. környezetvédelmi és egészségügyi miniszterek Konferenciája (Helsinki, 1994.) deklarációjában megfogalmazott ajánlások nyomán – a 6 évre szóló *Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogram*. Alapvető célkitűzése a lakosság egészségi állapotának javítása, az egészséget támogató környezet kialakításának elősegítése; a legfontosabb környezet-egészségügyi problémák áttekintése, rangsorolása és a megoldási lehetőségek országos, regionális és helyi szinteken történő áttekintése; az egészség megőrzését biztosító környezet kialakítása érdekében konkrét akciók, finanszírozható projektek kidolgozása volt.

A NEKAP végrehajtásához szükséges az egészséggel kapcsolatos adatok, és ehhez tartozóan az egészséget befolyásoló környezeti adatok gyűjtésére, tárolására, feldolgozására, valamint az eredményekhez való széles körű hozzáférés biztosítására és az ezekkel kapcsolatos vélemények és kiegészítések rendszeres gyűjtésére és hasznosítására. A NEKAP információs rendszere az Egészségügyi Világszervezet (WHO) ajánlása alapján és a modern számítástechnikai lehetőségek figyelembevételével lett tervezve és fejlesztve. Döntően azoknak az adatoknak a gyűjtésére történtek kísérletek, amelyek az ország egész területére vonatkozóan rendelkezésre állnak, gyűjthetők vagy beszerezhetők voltak. A környezeti adatok közé – a szélesebb értelmezés szerint – nemcsak a környezet kémiai vagy fizikai szennyezői lettek sorolva, hanem a szociológiai és a kulturális környezet adatai is.

Részben hasonló, de regionális rendszer kiépítése történt meg 2001-2002-ben a Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Tanács szervezésében az Egészségügyi Minisztérium anyagi támogatásával. A Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Tudásbázis projekt helyi, kistérségi, megyei ill. kórházi ellátási területi bontásban a régió mortalitási és morbiditási mutatóit, indikátorait elemzi, de kiegészíthető, bővíthető környezeti adatokra vonatkozó információval is.

Az emberi egészséget befolyásoló környezeti adatok gyűjtése, monitorozása és közlése nem pusztán az egészségügy, a lakosság egészsége szempontjából fontos. A RIS egyéb ágazati prioritása is szorosan kapcsolódik a környezet állapotához: a minőségi élelmiszertermelésben nemcsak magának az élelmiszernek, hanem a termőhelynek a monitorozása lényeges szempont; a biotermelés tanúsításában is fontos szerepe van az igazolhatóan szennyeződés mentes környezetnek; az ökotérképezés széles körű alkalmazása, a környezet monitorozása a régió turisztikai vonzerejének fontos komponense. A környezet-egészségügy fő szakmai koordinátora a Regionális Egészségügyi Tanács környezetegészségügyi munkabizottsága; munkaszervezete, a Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesület működteti a regionális környezetegészségügyi információs rendszert. A régió kutatás-fejlesztési tevékenységének fontos eleme a környezeti állapot monitorozás új eszközrendszereinek fejlesztése.

Célok

Átfogó cél: a régió lakosságának életminőségének javítása érdekében

Közvetlen célok:

- a régiót lefedő, komplex környezet-monitoring rendszer kiépítése, amely a vízbázisok védelmét az egészséges lakókörnyezetet, a régió biotermelését éppúgy felügyeli, mint a jelentősebb turisztikai helyszíneket, vagy a jelentősebb ipari szennyező forrásokat.

- a régióban a környezet-monitoring és környezeti állapot tanúsításra, tanácsadásra szakosodott, megfelelő akkreditációval rendelkező KKV-k számának növelése, K+F együttműködések ösztönzése a környezetmonitoring területén.

Leírás

1. komponens: A DRET környezetegészségügyi munkabizottságának megalakítása, a DREE környezetegészségügyi információs rendszerének kialakítása és működtetése

A komponens keretében a Regionális Egészségügyi Tanács környezet-egészségügyi munkabizottságot alakít és a NEKAP II-höz kapcsolódóan meghatározza annak feladatait. A szakmai háttérszervezet Dél-Dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesület által kifejlesztett, a később bemutatandó 5.3/ 2. komponensként szereplő Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Tudásbázis környezetegészségügyi adatokkal, indikátorokkal bővül helyi és kistérségi felbontásban.

- A RET-en belül a környezetegészségüggyel foglalkozó szakemberek meghívása, munkabizottság létrehozása;
- A Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesületben a regionális környezetegészségügyi információs rendszer működtetési feltételeinek megteremtése: a komplex környezetmonitoring adatok átvétele az 1. komponensből, a meglévő térinformatikai rendszer továbbfejlesztése, új környezetegészségügyi indikátorok webes megjelenítése

2. komponens: Helyi adatgyűjtést segítő regionális hálózat kialakítása

A regionális környezet monitoring rendszer kiépítése érdekében erősíteni szükséges egyrészt az együttműködést a hatósági szereplők, felsőoktatási intézmények, önkormányzatok, civil szervezetek és KKV-k között; másrészt racionális feladatmegosztást szükséges kialakítani.

- A Dél-Dunántúl területét mérő és monitorozó környezeti és környezet-egészségügyi rendszerek által vizsgált paramétereket, a mérőhelyek sűrűségét, a mérőhelyek és a mérési igények egymáshoz való viszonyának felmérése és áttekintése (pl. biotermelés, vízbázisok, turisztikai központok, ipari szennyező források stb).
- Előbbi alapján a régiót lefedő, komplex környezet-monitoring rendszer megtervezése, benne az egyes együttműködő partnerek kapcsolatrendszerének, feladatainak meghatározása
- A regionális hálózat megszervezése

3. komponens: A helyi és kistérségi környezet- monitoring / tanúsítás területén működő KKV-k támogatása új monitoring-eszközrendszerek kialakítására irányuló kutatás-fejlesztés ösztönzésével

A környezeti állapot monitorozás új eszközrendszer-fejlesztésének elősegítése az egyetemi szféra és a KKV-k kutatás-fejlesztési együttműködésének támogatásával. Az egyetemi szféra és a régió kis-és közepes környezeti kutatás-fejlesztésben érdekelt vállalkozásai együttműködésével olyan új, a jelenlegieknél olcsóbb, technikailag fejlettebb, távmérésre is alkalmas, egyedi vagy komplex mérőberendezések kifejlesztése történjen meg, amelyekkel a komplex környezet-monitoring rendszer megvalósítható, egyben eladható terméként hozzájárulnak a régió innovatív fejlesztéséhez.

A jövőben a fokozódó fogyasztói igények, a fokozódó környezeti elvárások (bírságok) vagy pusztán a termék marketingjének erősítése igényli nemcsak a termék vagy szolgáltatás, hanem pl. a termőhely, a gyógyfürdő (környezet), a turisztikai látványosság környezetének stb. egyedi monitoringját és

tanúsítását. Az erre a feladatra szakosodott KKV-k támogatása több prioritásban is említésre kerül. Ezek a szolgáltatások felhasználhatják a 2. komponens komplex környezet-monitoring rendszerének adatait, egyben kiegészíthetik azokat olyan speciális szempont-rendszerekkel és adatokkal, amelyek hozzájárulhatnak a rendszer teljességéhez:

- A régióban meglévő ill. a piacon elérhető környezet-monitoring eszközök felmérése, a hiányzó, vagy csak magas áron elérhető eszközök definiálása, a továbbfejlesztés lehetőségeinek (pl. távérzékelés) vázolása
- Az erre a területre irányuló innovatív kutatás-fejlesztés ösztönzése, az egyetemi szféra és a KKV-k együttműködésének támogatása
- A helyi és kistérségi környezet- monitoring / tanúsítás területén működő KKV-k tevékenységét elősegítő eszközbeszerzések támogatása
- a KKV-k számára a minősítés / akkreditáció megszerzésének támogatása
- tiszta, szennyeződésmentes környezet monitorozásának és tanúsításának támogatása

Kedvezményezettek

1. komponens:

RET és a Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesület, mint a Tudásbázist működtető szakmai háttérszervezet

2. komponens:

DREE, és a régió környezetegészségügyben érdekelt intézményei, amelyek a helyzetfelmérést és a megvalósíthatósági tanulmányt elkészítették és hasznosítják: ÁNTSZ, környezetipari kompetenciacentrum, felsőoktatási intézmények, önkormányzatok, környezetvédelmi civil szervezetek

3. komponens:

- A Kaposvári Egyetem és a Pécsi Tudományegyetem érintett Karai és Intézetei, valamint a környezeti kutatás-fejlesztésben résztvevő KKV-k.
- Azok a környezet-monitoring, tanácsadás, tanúsítás területére szakosodott KKV-k, melyek a régióban rendelkeznek székhellyel.

Lehetséges finanszírozás források

- A kedvezményezettek által vállalt saját forrás;
- A megyei Fejlesztési Tanácsok által az intézkedés megvalósításához elkülönített hozzájárulás;
- A Regionális Fejlesztési Tanács által az intézkedésre elkülönített regionális hozzájárulás;
- A EU Strukturális Alapok forrásai.

8.4. Intézkedés: Egészségügyi informatika és logisztikai rendszer fejlesztése

Indoklás

Az egészségügyi ellátórendszerben a Dél-dunántúli régióban a jelenlegi információtechnológiai eszközállomány, infrastruktúra hiányos és elavult. Az eszközök és a meglévő szoftver-rendszerek legtöbbször nem alkalmasak a megfelelő minőségű, kellően biztonságos és gyors intézményen belüli adatkezelésre, feldolgozásra, azok intézményen belüli integrációjára és az intézmények közötti adatkommunikációra, pl. a korszerű digitális eszközökkel végzett vizsgálatok eredményeinek digitális rögzítésére, tárolására és továbbítására. A rendszerek a régióon belül is egyenlőtlenül oszlanak meg, különösen nagy az elmaradás azon egészségügyi intézményeknél, melyek a többszörösen hátrányos helyzetű népesség-csoportok egészségügyi ellátását végzik. A közvetlen betegellátáson túl az egészségügyi menedzsment, illetve regionális/helyi szakpolitikák kialakítását támogató információkezelés/ feldolgozás szintén hiányosságokat mutat. A megfelelő adat- és információ-gazdálkodás hiánya nemcsak az ellátást hátráltatja, de akadályozza az egészségügyi intézmények költség-hatékony vezetését és működtetését is. További problémák forrása a megfelelő tudásmenedzsment feltételrendszerének teljes hiánya.

A fejlett országokban ugyanakkor – elsősorban a hálózati technológiáknak köszönhetően – olyan paradigmaváltást látunk, hogy a korábban hangsúlyos szolgáltatók és szolgáltatások informatikai támogatása helyett áttevéődik a hangsúly a betegközpontú, a beteg egész környezetét kiszolgáló információ és kommunikáció támogatására.

Az országos fejlesztési tervvel összhangban szükség van a régió komplex, betegközpontú egészségügyi informatikai rendszerének ki- és továbbfejlesztésére. Ennek egyik, az intézményközi rendszerre is épülő eleme az a regionális egészségügyi térinformatikai adatbázis, amely folyamatosan frissítve a régió morbiditási, mortalitási és ezzel kapcsolatos egyéb adatait tartalmazza (bizonyos elemek a környezet egészségügyi rendszerből is ide kerülnek). Az adatbázis fontos eszköz a régió egészségpolitikájának alakításában és fejlesztésében.

A régió egészségügyi intézményei összességükben a Dél-dunántúli régió legnagyobb munkaadói, egyben közel 50 milliárd Ft OEP finanszírozás felhasználói. Ezen összeg kb.40 %-a, 20 milliárd Ft gyógyszer-, anyag-, eszköz-, karbantartás-javítás költsége. Ugyancsak több százmilliós nagyságrendű az egészségügyi intézmények minimális raktárkészlete. Habár az egyes intézmények igyekeznek optimalizálni készletgazdálkodásukat, beszerzéseiket, az e téren lehetséges együttműködés fontos további költséghatékonyság javulást eredményezhet.

Célok

Az intézkedés átfogó célja, hogy a Dél-dunántúli régióban magas színvonalú e-egészség szolgáltatásokat megvalósító, sokoldalú, továbbfejleszhető intézményközi egészségügyi információs rendszer épüljön ki és a régió egészségügyi intézményei mindegyikében a kor színvonalának megfelelő kórházi informatikai rendszer működjön, amely mind a betegellátást, mind a kórházvezetést, mind pedig a regionális intézményközi informatikai szolgáltatásokat támogatja.

A fenti információs rendszerhez kapcsolódva, arra épülve az intézkedés közvetlen célja, hogy a régióban az egészségügyi intézmények kiszolgálásához, költség-hatékony működtetéséhez megfelelő háttér-szervezetként egy regionális egészségügyi logisztikai központ jöjjön létre, amely megoldja a régióban a készletezés, raktározás, és a szükség szerinti kiszállítás feladatait éppúgy, mint például a nagy értékű implantátumok, beültetőkészletek készletezését és közös használatát.

Leírás

1. komponens: Az egészségügyi intézmények belső informatikai rendszereinek fejlesztése

A régió – jelenleg nagyon eltérő informatikai színvonalon lévő -egészségügyi intézményei egészségügyi informatikai fejlesztése, betegközpontú, a beteg egész környezetét kiszolgáló információs és kommunikációs rendszer kialakítása.

Az egészségügyi intézmények orvosszakmai munkáját, költség-hatékony működését támogató szoftverek, hardver és hálózati eszközök beszerzése, installálása, a működtetéshez szükséges oktatás biztosítása.

2. komponens: Naprakész regionális egészségügyi térinformatikai adatbázis működtetése

A komponens a Regionális Egészségügyi Tanács egészség- és szakmapolitikai feladatait alapozza meg a szakmai háttérszervezet Dél-Dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesület által kifejlesztett, továbbfejlesztendő és folyamatosan működtetendő rendszer támogatásával.

A kialakítandó egészségügyi intézményközi információs rendszer „adattárház” modulja, valamint a KSH megfelelő adatainak felhasználásával az előbbi rendszert működtető gazdasági társaság évente frissíti és bővíti a régió megbetegedési és halálozási adatait térinformatikai feldolgozásban bemutató internetes adatbázist a Regionális Egészségügyi Tanács szakmai feladatainak támogatása érdekében.

3. komponens: Regionális egészségügyi logisztikai központ létrehozása és működtetése.

A komponens keretében az együttműködésben érdekelt járó- és fekvőbeteg intézmények, a tulajdonos önkormányzatok és lehetőség szerint gazdasági partnerek bevonásával olyan, hogy a Regionális Egészségügyi Tanács elvi támogatásával, a DREE megalakult konzorciumi szervezet tevékenysége az egészségügyi logisztika irányába bővüljön, a partnerek ki tudják használni a regionális logisztikai központ szolgáltatásai által nyújtott előnyöket.

- Megvalósíthatósági tanulmány: a megvalósíthatósági tanulmány elemzi a potenciális partnerek körét, a logisztikai tevékenység által lefedendő területeket (beszerzés, elosztás, kiszállítás, kölcsönzés stb.) a központ kialakításába bevonható forrásokat, az ellátási területet (megyei, regionális) a logisztikai központ működését, az attól várható gazdasági előnyöket.)
- A logisztikai központot létrehozó konzorcium megszervezése, a megfelelő működési forma kiválasztása, a gazdasági társaság megalapítása, a logisztikai központ felépítése és beüzemelése.

Kedvezményezettek

1. komponens

A régió azon egészségügyi intézményei, amelyeknek belső informatikai rendszer-fejlesztése a HEFOP 4.4. intézkedés támogatási keretéből nem, vagy csak csekély mértékben valósult meg.

2. komponens

Dél-dunántúli Regionális Egészségügyi Egyesület és/vagy a regionális informatikai konzorcium alapította gazdasági társaság

3. komponens

DREE, Egészségügyi intézmények és tulajdonosaik által alkotott megyei és/vagy regionális konzorciumok

Lehetséges finanszírozási források

A Nemzeti Fejlesztési Terv Humán Erőforrás Operatív Program 4.4. intézkedése **„Egészségügyi információ-technológia fejlesztés az elmaradott régiókban”** iránymutató abban a vonatkozásban, hogy regionális, intézményközi egészségügyi informatikai mintarendszer megvalósítását célozza meg. Már most látható, hogy a rendelkezésre álló források a rendszer teljes körű kiépítését, illetve az abban rejlő valamennyi potenciális lehetőség kiaknázását nem teszik lehetővé

9. PRIORITÁS: A KULTURÁLIS IPAR ÁLTAL TERMELT SZELLEMI ÉS KULTURÁLIS TERMÉKEKRE ALAPULÓ TURISZTIKAI ÉS KREATÍV IPARI SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSE

9.1. Intézkedés: Kulturális termékcsomagok turisztikai célú fejlesztése

Indoklás

A kulturális turizmus szerepe egyre növekszik az egyébként is stabilan fejlődő turizmus ágazaton belül. Ez köszönhető egyrészt demográfiai okoknak (öregedő népesség aránya nő, amelyik megengedheti magának a gyakori utazásokat), másrészt (főleg) Nyugat-Európában a népesség általános oktatási és műveltségi szintje évtizedek óta emelkedik, és felnőtt immár számos olyan generáció, amelyik a passzív nyaralás helyett a szabadidő kulturális értelemben véve gazdag, tartalmas, műveltető eltöltését részesíti előnyben. Emellett az szállítási eszközök fejlődésével az utazás relatív egyre olcsóbbá és egyszerűbbé vált, ami átalakította az emberek pihenési szokásait is: egyre elterjedtebbé váltak a rövid távú (pár napos), elsősorban kulturális motivációjú, főleg nagyvárosokat célzó városlátogatások.

A kultúra térben manifesztálódik, és szorosan az adott helyhez kötődik. A városok, ahol az emberi érintkezések, társadalmi kapcsolatok nagyobb intenzitása miatt a kulturális értékteremtés és kulturális események térben jobban koncentrálódnak, adják a keretét azoknak az emberi és szociális kapcsolatoknak, amelyekből az adott, és csakis az adott közösségre jellemző értékek teremődnek. Emiatt egy hely kultúrája, és az ezt az értéket megteremtő emberi és gazdasági erőforrás, ellentétben a globalizált világ gazdaság nemzetközi vállalataival, sokkal kevésbé mobil; helyi gazdaságfejlesztési stratégiát érdemes a kulturális ipar fejlesztésével megvalósítani.

Egy hely vonzerejét, egyediségét az épített környezet és örökség állapota, a széles értelemben vett kulturális intézmények és nevezetességek, valamint a rendezvények, fesztiválok együttesen határozzák meg. Önmagában egyik alkotó elem sem elég ahhoz, hogy megfelelő számú turistát vonzzon a térségbe. A kultúra animáló szerepe fontos és egyre inkább elengedhetetlen egy hely kedvező, vonzó arculatának kialakításához. A fesztiválok, különleges rendezvények a turisták vonzásán kívül a településmarketing hasznos eszközei, ezen kívül elősegítik a lakosság bevonását a helyi kulturális életbe: növelik a közönség érdeklődését a kultúra iránt, amely a kulturális javak nagyobb mértékű fogyasztásában, egyben a kulturális ipar számára a kereslet növekedésében ölt testet. Sikeres kulturális turizmushoz elengedhetetlen az

- elsődleges termékek (épített környezet, múzeumok, galériák, színházak és egyéb kulturális nevezetességek és rendezvények) minőségének, egyediségének a biztosítása,
- másodlagos termékek (hotelek, éttermek, vásárlási lehetőségek) minőségének és változatosságának nemzetközileg elvátható szinten történő biztosítása, amely ahhoz kell, hogy a magasabb költségű turisták is ki tudják elégíteni szükségleteiket, és a világméretű tour-operátorok felvegyék kínálatukba az adott települést vagy térséget,
- valamint a kiegészítő elemek, elsősorban a megfelelő infrastruktúra biztosítása, amely lehetővé teszi a nevezetességek megközelítését és megtekintését (parkolás, higiénias feltételek biztosítása, a látogatók útvonalak kijelölése, stb).
- Emellett az un. soft-elemek minőségének fejlesztése is elengedhetetlen, többek között a megfelelő marketing munka, a széleskörű tájékoztató rendszerek kiépítése, valamint a kapcsolódó szolgáltatások minősége.

A kulturális rendezvények fontos szerepet töltenek be egy adott térség turisztikai kínálatában. A rendezvények arculat-alakító szereppel bírnak, hozzájárulhatnak a turisztikai szezon meghosszabbodásához, a „holt idény” vendégforgalmának növekedéséhez. A Dél-dunántúli régió eseményei között a legnagyobb súlyt a kulturális és művészeti programok képviselik.

A Dél-Dunántúlon eseményekkel leggazdagabban ellátott időszak a kora nyár és az ősz. Fontosnak a nagy rendezvények időben és térben koordinált megszervezése, annak érdekében, hogy a „zsúfoltság” oldódjon, ne forduljon elő az, hogy egy időben több nagy jelentőségű fesztivált tartanak különböző helyszíneken, míg más időszakokban egyáltalán nem tartanak rendezvényt.

Dél-Dunántúl kulturális turizmusának jelenlegi kínálata jelentős fejlesztésre szorul. A fejlesztések szükségességét indokolja, hogy jelentős piaci igény mutatkozik a kulturális értékekkel való ismerkedésre, mely mind általános trendként, mind a régió vendégkörének jellemzőjeként jelentkezik. A felmérések azt mutatják, hogy a régió turistáinak közel három negyede nagyon fontosnak tartja tartózkodása során a kulturális értékekkel való ismerkedést.

Megállapítható, hogy a régió kedvező adottságokkal rendelkezik e terméktípus fejlesztésére: számos vonzerő található a Dél-Dunántúlon, mely alapját képezheti a magas színvonalú regionális szintű kínálat kialakításának.

Célok

Kulturális turizmus fejlesztésének céljai:

- kulturális fogyasztás növelése, a lakosság részvételének erősítése a helyi kulturális életben
- település arculatának, egyedi jellegének erősítése
- A régió kulturális turisztikai kínálatának termékcsomagokba foglalásával az érintett térségek turizmusba való bekapcsolásának elősegítése, a hagyományok fennmaradásának elősegítése: kulturális utak kialakítása és menedzselése
- A kulturális rendezvények időbeli és térbeli megvalósulásának koordinált megszervezése

Leírás

1. Komponens: Együttműködés fejlesztése a kulturális és turisztikai szereplők között

A kultúra és a turizmus már régen nem egymástól függetlenül működő és fejlődő szektorok, ez az egymásra utaltság azonban nem tudatosodott egyik terület köz- és magánszereplőiben sem. A turista keresletet generál, amit a kulturális javakat és szolgáltatásokat kínáló kulturális szféra próbál kielégíteni. A kereslet is és a kínálat is rendkívül szegmentált, azonban a meghatározó tour-operátorok és utazási irodák kínálataikban e változatosság nem tükröződik. A kulturális javakhoz (kiállítás, előadások, stb) való hozzáférés a technikai haladás ellenére távolról sem vált olyan egyszerűvé a megfelelő disztribúciós csatornák hiánya miatt, mint a kulturális célterületekhez való hozzáférés a közlekedési kapcsolatok fejlődése miatt. Ennek eredménye a sokszor frusztrált turista, aki nem tud mihez kezdeni, mivel az őt érdeklő kulturális eseményekről egyszerűen nem értesül. Célszerű ezért a keresleti és kínálati oldal, valamint a beutaztatással foglalkozó közvetítői oldal szereplőinek sokkal szorosabb együttműködése:

- tájékoztató csatornák létrehozása
- IT adta lehetőségek kihasználása a promóció és értékesítés területén
- meglévő adottságok kulturális terméké váló fejlesztése.

2. Komponens: Koordinált rendezvényszervezés támogatása, regionális rendezvényiroda kialakítása

Elengedhetetlen a térség rendezvényeinek regionális szintű koordinálása, esemény-adatbázis kialakítása, valamint a termékek regionális szintű egységes promóciója.

A két szektor fejlesztési intézményrendszerének a közszférában tükröznie kell a kultúra és turizmus egymásrautaltságát, ezért e területek irányítását közelíteni kell egymáshoz mind települési, mind magasabb közigazgatási szinten.

A régió egyes rendezvényeinek összehangolásával, és a kapcsolódó kulturális turisztikai kínálat regionális szervezésével és promóciójával csökkenthető az egyes programok átfedésekből adódó bevételkiesés, valamint a térségbe érkező turisták hatékonyabb tájékoztatása is megvalósítható. Támogatni kell egy a koordináló és információ közvetítő szerepet betöltő regionális rendezvényiroda kialakítását, mely megfelelően képzett, szakembereket alkalmaz, szervezi a programgazdák és rendezvényszervezők, szolgáltatók közti együttműködést és biztosítja a külső és belső információáramlást. A hatékony információ közvetítés biztosítására és a rendezvények regionális szervezésére alkalmas, nyomtatott és elektronikus formában is hozzáférhető regionális rendezvénynaplár létrehozása szükséges, melyet a regionális iroda kezel és frissít.

Az iroda további feladata a regionális promóciós tevékenység támogatása, az érdekeltek szervezetek, cégek együttműködésével, a helyi forráskoncentráció biztosításával.

Évről évre megújított, a kulturális turisztikai kínálatot, a kulturális programelemeket bemutató regionális kiadványok megjelentetése.

3. Komponens: Termékfejlesztés

Az új turisztikai termékek fejlesztése létfontosságú a turizmus fenntarthatóságának a biztosítása érdekében. A kulturális termékek fejlesztése történhet új attrakciók, rendezvények létrehozásával, valamint meglévő, de terméké még nem összefogott adottságok felfűzésével.

Indokolt a termékfejlesztést más szektorok fejlesztéseivel összekapcsolni. A városrehabilitációs célok sokszor kulturális célú beruházásokkal valósulnak meg (ipari területek hasznosítása, stb). Ezek a beruházások erősítik a kulturális turizmus kínálatát egy településen.

A termékfejlesztés során a "piaci rés" szemléletet kell követni: egyedi, különleges, pontosan meghatározott célközönségnek készült termékekkel lehet csak piaci pozíciót növelni. Egy térségben egymásra hasonlító, de egymással nem kommunikáló kulturális attrakciók szinergia helyett kioltják egymást. Ezért szükséges a helyi adottságok, erősségek felmérése, és a kulturális termékfejlesztés regionális szintű koordinációja.

A kulturális turizmus területén az egyik legfőbb problémát az jelenti, hogy a kínálati elemek sokszor elaprózottan, egymástól függetlenül jelennek meg: a kulturális turizmus nem rendelkezik regionális szinten összehangolt kínálattal. A kulturális vonzerők (épített örökség, múzeumok, vendégházak, hagyományörző kézművesek, gasztronómiai, borászati hagyományok, lovasturisztikai vonzerők, kulturális rendezvények) így kevésbé szolgálhatják a régióba érkező turisták igényeit.

A kulturális turisztikai kínálat elemeinek komplex turisztikai terméké történő kiejánlása, körutazások összeállítása, működtetése és megfelelő marketingeszközök felhasználásával történő kiejánlása elengedhetetlen feltétele a régió kulturális turisztikai kínálatának megfelelő bemutatásához, az adottságok optimális kihasználásához. A Dél-Dunántúlon található múzeumok, kiállítóhelyek, egyházi műemlékek, történelmi emlékhelyek és egyéb kulturális látnivalók önmagukban nem jelentenek országos/nemzetközi vonzerőt, egy-egy állomás nem indukál nagyobb vendégforgalmat. Jelen állapotukban ezek a vonzerők arra alkalmasak, hogy a régiót egyéb céllal felkereső turisták számára kiegészítő programlehetőséget biztosítsanak. A földrajzilag szétaprózott objektumok tematikus útvonalra fűzésével új, kiejánlható programcsomagok jöhetnek létre.

4. *Komponens: Klaszter-fejlesztés*

A kulturális termékfejlesztés lehet kereslet (azaz fogyasztás)-orientált, valamint kínálat (azaz termelés)-orientált. A kereslet-orientált szemlélet a turizmus szektor által sokszor sztenderdizált kereslet kielégítésére koncentrál, amely rövid távon hozhat sikereket, de hosszabb távon a hely jellegzetességeinek, egyediségének az elvesztéséhez vezethet. A kínálat-orientált szemlélet azonban a kulturális termékek létrehozását támogatja, amellyel minőségi munkahelyek jönnek létre, és a képződő jövedelem nagyobb része helyben marad.

A kulturális ipar szereplői általában egyéni, mikro- és kisvállalkozások, hihetetlen alkalmazkodóképességek, gyors szervezeti változásokkal, megszűnésekkel, újraalakulásokkal. Az együttműködés elmélyítése a szereplők között elemi érdeke minden félnek, mégis a legtöbb esetben a kritikus tömeg hiányzik ahhoz, hogy klaszter típusú együttműködések spontán módon létrejöjjenek. Ennek megszervezéséhez elengedhetetlennek tűnik a közsféra kezdeményezése. A sikeres klaszterképződés feltételei:

- jó minőségű háttérinfrastruktúra biztosítása (számítástechnikai eszközök, művészlakások és műtermek, kiállítóterek)
- kockázati tőkéhez és egyéb pénzügyi forrásokhoz való hozzáférés megkönnyítése
- tréning és oktatás, a helyi kultúra és szub-kultúrák megismertetése középiskolásokkal
- térbeli koncentráció elősegítése telephely-választási segélyek és alapok létrehozásával
- városmegújítási célok összehangolása a kulturális ipar fejlesztési elképzeléseivel (lerobbant iparterületek kulturális ipar (termelés!) céljainak megfelelő átalakítása, turisztikai látogatóutakba való beemelése)
- inkubátor tevékenységek
- együttműködés egyetemekkel (technológia transzfer, menedzsment technikák átadása, városképi jelentőségű utcabútorok, vizuális elemek, logók, stb. megpályáztatása egyetemistákkal)
- bemutatkozási lehetőség biztosítása a különféle kultúrák számára.

Kedvezményezették köre

A megyehatárokon átnyúló elemekből álló termékek szervezésére, fejlesztésére, marketingjére a Regionális Idegenforgalmi Bizottság, a Regionális Marketingigazgatóság a Baranya Megyei Kulturális és Idegenforgalmi Központ, a Somogy Megyei Idegenforgalmi Hivatal és a Tolna Megyei Humán Szolgáltatások Központja együttműködésével kell kialakítani a megfelelő összefogást biztosító, hatékony irányítást.

Önkormányzatok, megyei múzeumigazgatóságok, Rendezvényszervezők Megyei idegenforgalmi hivatalok, Borút Egyesületek, Gasztronómiai szervezetek, Kézműves egyesületek, Lovasturisztikai szolgáltatók, Dél-Dunántúli Lovasturisztikai Egyesület, Magyar Turizmus Rt. Dél-Dunántúli RMI, Dél-Dunántúli Regionális Idegenforgalmi Bizottság, Tourinform irodák, a régió beutaztató irodái, speciális utazási irodák

Lehetséges finanszírozási források

- GKM turizmusfejlesztéshez kapcsolódó pályázatai
- NKÖM turizmusfejlesztéshez kapcsolódó pályázatai
- Regionális területfejlesztési források
- Megyei területfejlesztési források
- Települési turizmusfejlesztési pályázatok

9.2. Intézkedés: Kulturális termékek, szolgáltatások marketingjének fejlesztése

Indoklás

A kulturális turizmus szerepe egyre növekszik az egyébként is stabilan fejlődő turizmus ágazaton belül. Ez köszönhető egyrészt demográfiai okoknak (öregedő népesség aránya nő, amelyik megengedheti magának a gyakori utazásokat), másrészt (főleg) Nyugat-Európában a népesség általános oktatási és műveltségi szintje évtizedek óta emelkedik, és felnőtt immár számos olyan generáció, amelyik a passzív nyaralás helyett a szabadidő kulturális értelemben véve gazdag, tartalmas, műveltető eltöltését részesíti előnyben. Emellett az szállítási eszközök fejlődésével az utazás relatív egyre olcsóbbá és egyszerűbbé vált, ami átalakította az emberek pihenési szokásait is: egyre elterjedtebbé váltak a rövid távú (pár napos), elsősorban kulturális motivációjú, főleg nagyvárosokat célzó városlátogatások.

A kereslet növekedésére azonban Európa-szerte számos település és térség, amelyik a kultúrában és az ahhoz kapcsolódó kulturális turizmusban látta fejlődése zálogát, hasonló választ adott: a kulturális élet, kulturális ipar fejlesztését, az épített örökség védelmét célozták meg annak érdekében, hogy településüket vonzóvá tegyék a potenciális befektetők, a turisták és nem utolsósorban a lakosság számára. A városok kíméletlen konkurencia-harcba kerültek egymással. Ezért egy település kulturális életének a fejlesztése önmagában, hatékony menedzsment és marketingmunka nélkül egyáltalán nem szavatolja azt, hogy a kultúra fejlesztésével elérni kívánt egyéb várospolitikai és gazdasági célok megvalósíthatóvá válnának.

A turizmusmarketing mind a belföldi, mind a külföldi szegmenseket meg kell hogy célozza, a különböző kínálati elemek sajátosságainak figyelembevételével. A munka során a régió lakosságát is meg kell szólítani, a napi turizmus bővülésének elősegítése érdekében, ennek pozitív eredménye a vendégforgalom növekedésén túl hozzájárulhat a lakosság összetartásához, a regionális identitástudat kedvező fejlődéséhez.

A hatékonyan végzett marketingtevékenység mellett, hogy a kínálatról szóló információk eljutnak a potenciális vendégek felé, nagymértékben hozzájárul a régió arculatának formálódásához is. A régióról kialakuló kép nem csupán a vendégforgalomra, hanem az üzleti életre is kedvező hatást gyakorolhat.

A turizmusmarketing meglehetősen költséges, fontos a tevékenység tervszerű, piaci folyamatokat figyelembe vevő végzése.

Célok

A régió kulturális vonzerői, illetve az ezekre épülő termékcsomagok, „kulturális utak” sajátosságait, valamint a potenciális vendégek körében a régió arculatának kialakítása, a régió kulturális turisztikai kínálatának népszerűsítése, belföldi és külföldi megismertetése, ezáltal növekvő vendégszám és bevétel realizálása.

Az intézkedés közvetlen céljai:

- A régió kulturális kínálatát bemutató promóciós eszközök tartalmi és kivitelezési színvonalának növelése, korszerű információhordozók alkalmazása
- Célzott és jól szervezett belső és külső PR akciók megvalósítása, a régió szakmai kapcsolatainak erősítése az országos, a megyei, a kistérségi és az önkormányzati szintekkel
- Tudatos, a kereslet-kínálati tendenciákat is figyelembe vevő, koordinált tervezés a menedzsment- és a promóciós tevékenységekben

Leírás

1. Komponens: Eredetvédelem ösztönzése

A helyi kulturális termékek az őket létrehozó helyi közösségek saját szellemi termékeinek tekintendők, amelyek védelemre, és megfelelő promócióra szorulnak ahhoz, hogy nyereségesen piacra juttathatóak legyenek. A kulturális javak a közösség tőkéjének minősülnek, amelyeket megillet a márkavédelem, illetve eredetvédjegy.

A földrajzi térben korlátozott helyen folyó termelés (értékteremtés) a kulturális tevékenységek koncentrálódásának az eredménye. Az így létrejövő kulturális negyedekben az egyes szereplők intenzív kapcsolatai jelentik azt a kreatív erőt, amely az innovatív ötletek megvalósulását segítik. A kulturális negyedben működő vállalkozások egymásrautaltsági foka nagy, és együttműködés és verseny egyszerre jelen van. A kulturálisan stimuláló környezetben kreativitásból kulturális érték születik, amely átkonvertálható értékes gazdasági terméké vagy szolgáltatássá.

Kulturális negyed, ahol a vertikális üzleti kapcsolatokon kívül a horizontális együttműködések szerepe is nagy, létrejöhet:

- egy termék körül (mint például film, kerámia),
- illetve egy adott földrajzi területen (ezt nevezzük intézményesített kulturális körzetnek), ahol általában egy adott vezértermékek azonosított területen az összes kulturális termék védettséget és promóciós előnyöket élvez. Az intézményesített kulturális körzet megjelenési formája a kollektív eredetvédjegy (AOC, DOC, legszebb példája az olaszországi Chianti).

Az eredetvédjegy használata fejében a kulturális termelők mindegyike hozzájárul a közös marketing-kampányok finanszírozásához, és hozzájárul a minőség rendszeres ellenőrzéséhez. Eredetvédett termékek forgalmazásával útját kell állni a gagyij terjedésének. Egy jól bevált, védett termék az adott település legkiválóbb marketing-elemévé válhat, ami a település ismertségének, és egyediségének az üzenetét sugallja (például Zsolnay, mint potenciális de ki nem használt lehetőség Pécs számára).

2. Komponens: Korszerű menedzsment és marketing ismeretek elsajátításának támogatása:

A kulturális turizmus marketingjének végzéséhez elengedhetetlen a speciális szakismeretek birtoklása. Ezért szükségesnek tartjuk a turisztikai képzések tematikájába a korszerű marketing ismeretek mellé a speciális, kulturális turizmus sajátosságait figyelembe vevő tárgyak felvételét. A felsőfokú turisztikai szakemberképzés terén Pécsen már folyik az „örökségmenedzser” képzés, szükségesnek tartjuk ennek további folytatását, illetve, a lehetőségekhez mérten az önálló turizmus szak működtetését örökségmenedzseri, kulturális turisztikai szakiránnyal kiegészítve. A felsőfokú képzés mellett szükséges a megfelelő szintű középfokú képzés kibővítése is, különös tekintettel az ún. „OKJ”-képzések további bővítése, piac által diktált igényekhez igazítása.

3. Komponens: Információs technológia használatának előmozdítása

A modern információs technikáknak segíteniük kell a kulturális élet szereplőit, valamint a kultúra fogyasztói (turisták és lakosság) közötti intenzív, kétirányú kommunikáció létrejöttét. Ma a kulturális termékek készítői felé a fogyasztói visszacsatolások szinte teljesen hiányoznak.

Az IT szerepe a kulturális turizmusban:

szabályozó szerep: adatbázis létrehozásával és hozzáféréssel információt ad a különböző kulturális fogyasztói szokásokról, valamint lehetővé teszi a kulturális javakhoz való hozzáférést az előzetes foglalások segítségével,

minőségfejlesztő szerep: növeli egy térség, település információs tartalmát, amely lehetővé teszi az útitervek, utazási elképzelések személyre szabását, valamint jobban alkalmazkodóvá teszi a kulturális szektort a különböző igények kielégítésére,

profitnövelő szerep: az idelátogató turisták elégedettsége az egyénileg összeállított útitervük megvalósításával nő, ami hozzájárul tartózkodási idejük növeléséhez, és költési hajlandóságuk javulásához.

Ahhoz, hogy a kulturális turizmusból a helyi közösségek minél nagyobb részben profitáljanak, szükség van a helyi kínálat minél tökéletesebb megjelenítésére a világhálón. Tréninggel, eszközbeszerzéssel támogatni kell mind a turisztikai, mind a kulturális kisvállalkozásokat, fel kell ruházni a közösségeket a megfelelő tudással. A helyi internettartalmat dinamikusan fejleszteni kell, és az összes érdekelt fél on-line kapcsolatát meg kell teremteni.

Kedvezményezettek

A régió kulturális turizmusában érdekelt szervezetek, önkormányzatok, vállalkozások, regionális turizmusmarketinggel foglalkozó szervezetek, rendezvényszervező intézmények, kulturális turizmussal foglalkozó vállalkozások, szervezetek.

Lehetséges finanszírozási források

A fent tárgyalt promóciós eszközök kivitelezése, megvalósítása jelentős költségekkel jár. A teljes végrehajtás azonban nem egyszerre, hanem módszeresen kell történjen. Regionális területfejlesztési források; Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázatai, DRIB pályázati alapja és további forrásai.

9.3. Intézkedés: Kreatív iparágak szolgáltatásainak fejlesztése

Indoklás

A 80-as 90-es évek fordulóján jelentős változások következtek be a magyar gazdaság területén, melynek eredményeként jelentősen átalakultak a tulajdonviszonyok, a gazdasági tevékenységek végzését befolyásoló külső környezet. Az állam szerepe a gazdaságban és annak szabályozásában csökkent, a piaci verseny meghatározóvá vált. Mindezen változások az áruk- és szolgáltatások körét is érintette, gazdagabb választék, minőség jelent meg a piacon. Felértékelődött a design szerepe a piacképesség, a versenyképesség tervezésében, megnőtt a termék-, szolgáltatás-, webdesign, arculattervezés szerepe, jelentős - vizuális - kommunikációs tényezőként megjelenve. A formatervezés, design napjainkban széles alkalmazhatósággal bír, sajátos minőséget eredményező tevékenység, amely – a bútortól a ruházaton (divattervezés) és az épületeken át a közlekedési eszközökig – magába foglalja szinte valamennyi használati eszköz, berendezés funkcionális és nem utolsó sorban használati kialakítását. A design és formatervezés szerepe és jelentősége vitathatatlan a piacgazdaságban, a piacképesség és a versenyképesség területén egyaránt. A formatervezés, design segíti a vállalatok és termékeik versenytársaktól és azok termékeitől/szolgáltatásaitól való egyértelmű megkülönböztetését. Régiókban a formatervezés helyzete a szellemi innovációban még nem érte el a lehetséges és kívánatos mértéket.

A média iparágon belül a helyi/regionális televíziók folyamatosan jelenítik meg a legfrissebb információkat. A Pécs TV-hez kötődik egy újítás: helyi televíziós társaság vezette be Magyarországon elsőként az info-tv-s adásstruktúrát, mely a képernyőn több információs felületet kialakítva képes a friss hírek átadására. A regionális rádiók döntő többsége alkalmas élő adások lebonyolítására. A jelentősebb rádiók a kor színvonalának megfelelő korszerű technikai eszközökkel rendelkeznek. Mindkét médium jó kapcsolatokkal rendelkezik, és elsőként értesül a régió történéseiről, így információ/tartalomszolgáltatás területén kedvező helyzetben vannak.

A reklám és egyéb animációk készítése hagyományokkal rendelkezik a régióban, a kizárólag e szegmensre specializálódott vállalkozások száma azonban minimális a piac koncentráltasága és a kereslet szűkössége miatt. Reklámfilmek, animáció készítés területén a fő tevékenységekként jelenik meg a kulcsrajz, animátor, lay-out, storyboard, hátteres, a feladatkörök azonban gyakran cserélődnek, mely a korlátozott keresletnek tudható be. A rendelkezésre álló adatok szerint több mikro- és kisvállalkozás jelenti azt a bázist, amin a regionális film- és animációfilm-gyártás további fejlődésnek indulhat. E vállalkozások döntő többségben nemcsak animációk készítésével foglalkoznak a korlátolt piaci lehetőségek és a rendszertelen rendelések miatt. Az animáció területén nagy jelentősége lehet a külföldi kapcsolatok kiépítésének, mivel képes lenne pótlólagos keresletet generálni a régió vállalkozásainak.

A nyomda- és kiadói ipar az előzőekkel szemben némileg kedvezőbb helyzetben van, a gépparktól függően különböző munkák elvégzésére alkalmasak. A nyomdai munkákhoz kapcsolódik a levilágító stúdiók, valamint a stanolást, lakkozást, kötészetet elvégző kisvállalkozások, amennyiben nem házon belül oldják meg a nyomdák e feladatokat.

A régióban a kreatív ipari szolgáltatások szakmai és elméleti háttere részben adott. A képzés szakmai minőségének és alkalmazás orientáltságának erősítése céljából kedvező folyamatokat indukálna a képzésben részt vevő intézmények infrastrukturális ellátottságának javítása, valamint a szakmai tapasztalatszerzési lehetőségek kiszélesítése az egyetem és vállalkozások együttműködése révén.

Az oktatásban a gyakorlati tapasztalatszerzés lehetőségeinek szűkössége erőteljesen érezhető, Jellemző a képzési rendszerre, hogy nincs gyakorlati visszacsatolás. A szakmai gyakorlat helye jelentős hányadban az egyetemi tanulmányok befejezése utáni munkakezdés helyszíne is, így a szakmai gyakorlati lehetőségekkel a régióból történő elvándorlás is csökkenthető. További probléma a szakismereti alapok gyengesége, különösen a formatervezés területén. A munkavégzés során alkalmazott szoftverekkel kapcsolatban nincs olyan oktatói bázis, ami a gyakorlati oldalról mutatja be és oktatja a diákokat megfelelő mélységben. Ennek oka a gyors technikai fejlődés főleg a szoftverpiacon. A tanári gárda még a klasszikus értelemben vett művészképzést folytatja, az alkalmazott kreatív szolgáltatások kiteljesedéséhez nincs meg a menedzselési bázis. Az egyetemi tudásbázis nincs kapcsolatban az ipar a kereskedelem és egyéb gazdasági tényezők irányultságával, fejlődési mechanizmusokkal.

További jelentős problémaként jelenik meg iparági szinten a sok, magát kreatívnek hívó cég jelenléte a piacon, melyek azonban nem rendelkeznek a szükséges - gyakorlati és elméleti - háttértudással, ezáltal nem képesek azt a művészi, minőségi színvonalat képviselni, melyet megkíván a kreatív iparág. E vállalkozások jelentősen aláírják a piacon reális áraknak, alacsony színvonal mellett ártanak az iparág elismertségének, megbecsülésének. Ugyanakkor a potenciális megrendelők sincsenek tisztában az iparág által nyújtott szolgáltatások szükségességével, annak piaci értékével, nehezen döntenek jelentősebb összegek kiadása mellett. A kreatív ipari szolgáltatásoknak, elsősorban a formatervezésnek nem léteznek sem tájékoztatói, tanácsadói, sem érdekvédelmi szakmai szervezetei, egyesülései. A vállalkozói, tanácsadói hálózat és regionális szakértői csoportok kialakításával biztosítható különböző gazdasági szektorok formatervezési szükségleteinek feltárása és összekapcsolása a garantáltan minőségi szolgáltatást nyújtó vállalkozásokkal.

Célok:

A középtávon elérendő általános cél a magas hozzáadott értéket előállító, innovatív termelési kultúrájú, versenyképes iparágak kreatív ipari szolgáltatások felhasználásával.

Közvetlen célok:

- A kreatív ipari mikrovállalkozások megerősítése, piacképességük javítása és szerepük fokozása a regionális termékstruktúra átalakításában.
- Egyéb termelő ágazatok versenyképes működését elősegítő, piaci helyzetét javító szolgáltatások fejlesztése.
- Kreatív ipari vállalkozások együttműködésének támogatása a piac igényeinek megfelelő, komplex termék- és szolgáltatásportfólió feltételeinek kialakítása és piaci helyzetük javítása érdekében.
- Kreatív ipari szolgáltatások minőségének növelése, a megfelelő szakmai tudás megszerzésének támogatása a régió oktatási bázisára alapozva

Leírás:

1. Komponens: kreatív ipari szolgáltató iroda és hálózat kialakítása

Az iroda feladatai az alábbi területekre terjed ki:

- Olyan innovációs bázis létrehozása szükséges, ami összefogja a felmerülő igényeket és a lehetséges kínálatot, segíti a kínálat és a potenciális kereslet összehozását. A szakmai adatbázis garantálja a minőségi szolgáltatások nyújtását és javítja az e szolgáltatásokat nyújtó cégek piaci pozícióját a megfelelő szakmai háttérrel nem rendelkező szolgáltatókkal szemben. E

„szaknévsorba” csak megfelelő képzettséggel, szakmai gyakorlattal, referenciákkal rendelkező cég, vállalkozó kerülhet be. Feltételrendszer kialakításában a helyi/regionális vállalkozásokat is be kell vonni javaslatétel érdekében.

- közös marketingtevékenység a szakma presztízsének elismerésének és jelentőségének megismertetése a potenciális felhasználókkal.
- az egyetemi szféra és a vállalkozások összekapcsolása, szakértői bázis kialakítása a más ágazatokkal való együttműködés feltérképezése, a különböző gazdasági szektorok ipari formatervezési szükségleteinek feltárása céljából.

Az iroda vezetősége, a hálózat tagjai a kreatív ipar kiemelt (magas szintű elméleti és gyakorlati háttérrel és referenciákkal rendelkező) vállalkozásai, valamint a különböző iparágak szakértői, iparáganként 2-3 személlyel képviselve. E csoport lenne felelős a folyamatos szakmai javaslatételért, a kivitelezés a szakmában jártas irodai munkatársak feladata az előbbi csoport segítségével, koordinálásával.

2. Komponens. kreatív ipari KKV-k működésének, piaci helyzetének javítása

A kreatív ipar területén működő mikro- és kisvállalkozások piaci pozíciójának erősítése céljából támogatni kell a kreatív ipari hálózatok kialakítását. A különböző vállalkozói hálózatok a kreatív ipari szolgáltató iroda adatbázisához kapcsolódva hatékonyabban érhetik el a megrendelőket, és a működésüket segítő információkat. A különböző területen működő szolgáltatókat koncentrálnó hálózat egyben a komplex kreatív szolgáltatói kínálatot is biztosítja.

A kreatív szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások és az egyéb gazdasági szektorok együttműködésének javítása érdekében szükség van az arculattervezés és a termékspecifikus marketing kommunikációs szolgáltatások összekapcsolására. Támogatni kell a komplex szolgáltatás portfólió kialakítását, mely mind a termék- és arculattervezés, mind a marketingstratégiák kialakítását fel tudja vállalni.

3. Komponens: Az egyetemi oktatás és a piaci vállalkozások kapcsolatának erősítése

Kiemelt szempontként kell kezelni az egyetemi szféra és a vállalkozások közti együttműködés új alapjainak megteremtése. Ehhez egyrészt az egyetem karai közötti innovatív, folyamatos és hatékony együttműködés elengedhetetlen, másrészt nagy hangsúlyt kell helyezni a piaci igényeknek megfelelő képzések biztosítására. A Pécsi Tudományegyetem Művészeti és Műszaki Karainak együttműködésére alapozva támogatni kell a piacorientált képzések beindítását, az ipari formatervező és alkalmazott művészeti képzés összekapcsolását, megfelelő infrastrukturális háttér (laboratóriummal és oktatói-technikai személyzettel) kialakítását.

Támogatni kell a vállalkozások és ez egyetem együttműködésén alapuló akciókat, a szakmai gyakorlatokat és tanulmányi versenyeket ötvöző egyetemi pályázatok kiírását. (Diák Reklámverseny, Ipari Formatervező Verseny stb.) Az egyetemen belül ki kell alakítani egy rendszert, mely a legjobb kvalitású diákoknak lehetőséget ad a továbbképzésre, gyakorlatszerzésre és segíti a tehetséges kreatív tervezők régióban való foglalkoztatását.

Kedvezményezettek:

1. és 2. komponens: a régióban működő gazdasági társaságok, egyéni vállalkozók, és ezek szakmai szervezetei, kereskedelmi és iparkamarák

3. komponens: Felsőoktatási intézmények, egyetemi hallgatók, egyesületek, szakmai szövetségek, kamarák és vállalkozások

Lehetséges finanszírozási források:

Az alábbi pályázatok részben szolgálják a bemutatott célok megvalósítását:

- Kis- és középvállalkozások részére emeltszintű, szakmaspecifikus tanácsadás igénybevételének támogatására (GVOP-2004-2.2.2.): részben megfelelő, termékfejlesztési tanácsadásra igénybe vehető
- Felsőoktatás és a vállalatok közötti kooperatív kutatást és technológiatranszfert segítő partnerkapcsolatok és hálózatok kiépítésének támogatása (Kooperációs Kutató Központok, KKK) (GVOP-2004-3.2.2)
- Üzleti tartalomfejlesztés támogatása Kis- és Középvállalkozások számára (GVOP-2004-4.2.1.)

IV. A REGIONÁLIS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ INTÉZMÉNY- ÉS SZOLGÁLTATÓ RENDSZER KIALAKÍTÁSA

1. Az innovációt támogató intézményrendszer helyzete a régióban

A dél-dunántúli RIS Munkacsoport 2003-ban felmérést készített a régió innovációs támogatási rendszeréről, tudásbázisairól (kutatóhelyeiről és innováció-orientált KKV-iról), amelynek fő célja a régió innováció- és technológiafejlesztést támogató infrastruktúrájának, támogató politikáinak és innovációs szolgáltatásainak, partnerkapcsolatainak a feltérképezése, a rendszer intézményeinek, szervezeteinek és azok profiljának a bemutatása, valamint szolgáltatásainak és támogatási formáinak értékelése volt. A fő cél az aktorok informálása a támogató intézményrendszer és a K+F infrastruktúra helyzetéről, s tevékenységük célzott átprogramozása a készülő regionális innovációs stratégia segítségével. A felméréssel párhuzamosan áttekintettük a regionális technológia- és innováció támogatási rendszert, a rendszer intézményeinek, szervezeteinek profilját, szolgáltatásait és támogatási formáit. Értékeljük a rendszer egyes elemeinek szerepét a hatékonyság és a versenyképesség szempontjából.

A Dél-Dunántúlon az innováció fejlesztés nemcsak a vállalatok, de egyre több terület- és gazdaságfejlesztéssel foglalkozó, illetve tanácsadó cég tevékenységi körébe bekerült az utóbbi években, megnőtt a régióban tevékenykedő innovációt támogató, szervező intézmények, illetve szervezeti egységek száma, jelentősen emelkedett az ipari parkok, inkubátorházak száma és megalakultak az első innovációs transzferközpontok is. Tevékenységüknek azonban még alig vannak mérhető eredményei, noha igen jelentős adatbázisok (szakértői és ügyféllisták) jöttek létre részben közpénzből, részben saját befektetésként, amelyeknek egyre növekvő piaci értéke van. A hídképző szervezetek tevékenysége erősödött, bár eredményességük szervezetenként változó, együttműködésük esetleges, munkamegosztásuk még mindig nem koordinált megfelelően.

A régióban már működő, innovációs profillal rendelkező szervezetek, intézmények nagy száma, széles skálája bizonyítja, hogy a Dél-Dunántúlon – mind a köz-, ill. a magánszférában – megvan az a kritikus tömeg, amely az innovációs folyamatba aktívan bekapcsolódhat, amelyre az érdekeltségi pontok megtalálása után innovációs stratégiát lehet alapozni.

A működő rendszerben azonban számos hiányosság, orvosolandó probléma akad. Az új innovációs intézmények és vállalkozások erős területi koncentráltságot mutatnak a régió belülről³⁰. A hídképző szervezetek tevékenysége erősödött, bár eredményességük szervezetenként változó, együttműködésük esetleges, munkamegosztásuk még mindig nem koordinált megfelelően. Bizonyos speciális technológiatranszfer, finanszírozó és innovációs szolgáltató (tanácsadó) intézmények azonban továbbra is hiányoznak a régióban. A piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység nem eléggé elterjedt, a tudásbázisok koncentráltsága és azok vállalati kapcsolatrendszere gyenge, a kutatási potenciál erősítésre, a kutatói intézménybázis pedig bővítésre szorul.

Az innovációs támogató intézményrendszer maga és az általa kínált szolgáltatások is fejlesztésre szorulnak. A meglévő intézményrendszer által nyújtott szolgáltatások hatékonyságának javítása

³⁰ Egy 2000-ben az MTA RKK – PBKIK által készült felmérés az innovatív vállalatok és szervezetek nagyfokú baranyai, illetve pécsi területi koncentráltságát mutatja. Ezek közel fele (48%) Baranya megyében, s azon belül is nagy részük (88%) Pécsen koncentrálódik. A régió megyeszékhelyei közül egyértelműen kiemelkedik Pécs – a potenciális regionális innovációs központ – az innovációs profilú vállalatok és szervezetek 42%-os arányával.

elsőrendű feladat. Több olyan nem felkészült intézmény is felvállal innovációs szolgáltatásokat, amelyhez nincs megfelelő kompetenciája, s ezzel párhuzamosságokat (szétforgácsolódást) eredményezve az intézményrendszer kínálatában. Szükség van egyfajta profiltisztításra, jobb koordinációra és munkamegosztásra valódi kompetenciák alapján, párhuzamosságok nélkül.

A felmérésből kiderült, hogy nem az intézmények hiánya, hanem sokkal inkább a működőképes innovációs fórumok és a szereplők közötti együttműködés hiánya okozza a problémát. Nem alakultak ki a kooperáció és a partnerség új formái, nincsenek együttműködési paktumok, konzorciumok és hálózatok. Hiányos az állami és az EU-s támogatási rendszerrel való intenzív kooperáció, s nem minden esetben valósult meg az innovációs támogatások tisztán szakmapolitikai kérdésként való kezelése a politikai befolyás teljes kizárásával. Jelenleg tehát vannak ugyan innovációt támogató intézmények, de nem beszélhetünk egy koherens módon működő regionális innovációs intézményrendszeréről.

Az elavult szervezeti-irányítási, intézményi viszonyok és a megfelelő regionális szintű koordináló intézmények hiánya nemcsak a vállalatokat gátolja a technológiai innovációs potenciálok hasznosításában, de akadály a kutatószféra-gazdaság közötti kapcsolatok elmélyítésének is. A vállalatok innovációs és fejlesztő tevékenységét csak egy hatékonyan koordinált regionális innovációs intézményrendszer támogathatja megfelelően. Éppen ezért szükség van egy korszerű, regionális szintű, sokszereplős innovációs intézményrendszer kialakítására, az innovációban érdekelt intézményi és vállalati szereplők *hálózatos együttműködésének* megteremtésére. A regionális intézményrendszerbe lehetőleg be kell vonni minden innovációban érdekelt partnert és szervezetet.

Ez párhuzamos folyamat az innovációs intézményrendszer országos modernizációjával, illetve a szubszidiaritás elv alapján történő regionalizálásával.

2. Az innovációs intézményfejlesztés céljai és prioritásai

A regionális innovációs intézményrendszer fejlesztésének átfogó célja, hogy javuljon a régió innovációs környezete, az innovatív termékek és szolgáltatások arányának növekedésén keresztül javuljon a gazdaság innovációs képessége, ezáltal a régió gazdasága az európai K+F térbe beágyazódva fejlődjön.

A fejlesztések közvetlen céljai:

Az innovációs intézményrendszer hatékonyságának javítása: a vállalkozások könnyen találják meg az innováció végigviteléhez szükséges műszaki, finansziális, marketing, stb. tanácsadási szolgáltatásokat és támogatásokat;

A régió forrásabszorpciós képességének javulása az innovációt támogató források megszerzése tekintetében;

Az iparban felhasználható, „látens” jó ötletek, kutatási eredmények felkutatásának, kifejlesztésének, megvalósításának támogatása, a kutatáshasznosítás fokozása;

az akadémiai szféra és a gazdaság kapcsolatának erősítése, a kutatók érdekeltségének megteremtése a gazdasággal való kapcsolat erősítésében;

A meglévő tudásbázisok fejlesztése, új tudásközpontok létrehozása.

A regionális innovációt támogató intézményrendszer kialakításának három prioritása van:

A régió tudásbázisai és a gazdaság közötti kapcsolatépítés

Az innovációt támogató intézmények hatékonyságának növelése

Dél-dunántúli regionális innovációs intézményrendszer létrehozása

2.1. A régió tudásbázisai és a gazdaság közötti kapcsolatépítés

A felsőoktatás nem csupán a K+F szektorban elfoglalt helye, hanem a technológiailag fejlett termékeket és versenyképes szolgáltatásokat megszervező és előállító, valamint az ezek értékesítését végző szakemberek képzésében elfoglalt meghatározó pozíciója miatt van hatással a belső regionális fejlődésre. A Dél-dunántúli régió legnagyobb potenciális tudás- és értékteremtője az egyetemi és a kutatóintézeti szféra, amely azonban meglehetősen gyenge kapcsolatokkal rendelkezik a gazdasági szférával. A régió tudásbázisát döntően a két egyetem jelenti, a régióban nincs olyan nagyvállalat, amelynek saját kutató-fejlesztő intézete lenne (a Paksi Atomerőmű Rt is külső partnerekkel közösen folytat - egyébként jelentős - innovációs tevékenységet).

Az igen jelentős számú (közel 1500) jól képzett, szakmájában külföldön is elismert kutató többsége alapkutatással foglalkozik, és - a felsőoktatás finanszírozási problémái ellenére – még nem érdekelt a gazdasággal való közvetlen együttműködésben. A kutatási témák szétapróztak, a tudásbázisok koncentráltasága és azok vállalati kapcsolatrendszere gyenge, piacorientált kutatás-fejlesztési tevékenység nem eléggé elterjedt.

Egyes területeken – pl. informatika - a kutatási potenciál további erősítésre szorul, az intézménybázis is bővítést igényelne. A régióban, sőt –Budapestet leszámítva – a Dunántúlon nincs természettudományi vagy műszaki akadémiai kutatóintézet.

Az elmúlt években a Nemzeti Kutatási Fejlesztési Pályázatok hatására pozitív folyamatok indultak meg: több jelentős (500-800 millió Ft-os), a régió kis- és középvállalatait valamint a nagyvállalatokat is összefogó projekt végrehajtása folyik. A szénbányászat és uránbányászat okozta tájsebek rehabilitációjának felgyorsítása szerves hulladékok hasznosításával, illetve a megújuló energiaforrások (biomassza) felhasználását segítő komplex kutatásokra a régió meghatározó vállalkozásai (Pannon Power, Biokom, Vízmű, Mecsekérc, Bólyi Mezőgazdasági Rt. stb.) fogtak össze a Pécsi Tudományegyetem több karának (TTK, KTK) kutatóival. Az egészségügy területén – amely a régió egyik meghatározó gazdasági tényezője is – szintén országosan élenjáró projektek kaptak támogatást: mozgásszervi megbetegedések gyógyítása, megelőzése, gyógyszerkutatás, biotechnológiai eljárások kidolgozása. A Kaposvári Egyetem az állatétletan, a takarmányozástan, a táplálkozástudomány, valamint a radiológia és digitális diagnosztika területén végez kutatásokat. A legjelentősebb projektek az állatcitológiai és genetikai kutatások, a környezetkímélő állattartási technológiák, illetve a különleges minőségű állati termékek előállítása területén folynak. Mindezekkel együtt is az egyetemek költségvetésének kevesebb, mint 1 %-át teszik ki az alkalmazott kutatásokból származó bevételek.

A piacorientált K+F kapacitások erősítése a régió egyetemein és kutatóintézeteiben

Az egyetemek alkalmazott kutatásokba való fokozottabb bekapcsolása megköveteli a technológiai kutatásokkal foglalkozó, elsősorban műszaki, informatikai, élettudományi-biotechnológiai, környezetipari, élelmezéstudományi alkalmazott kutatási profil szélesítését. Leginkább a potenciális regionális és nemzetközi jelentőségű K+F bázisok megerősítésére, illetve gazdasági hasznosítására kell koncentrálni. Ennek érdekében az egyetemeknek nemcsak a meglévő külső kapcsolatrendszerére, hanem a régióban működő innovációs profilú intézményekkel, vállalatokkal való szorosabb együttműködésre is kell támaszkodnia.

A régióban működő kutatóintézetek (szőlészeti-borászati, tejipari, növénytermesztési) esetében ugyancsak a piacorientált K+F tevékenységek erősítése szükséges. Fontos, hogy e kutatóintézetek a jelenleginél intenzívebb mértékben legyenek képesek bekapcsolódni a gazdasági szféra kutatási igényeinek kielégítésébe, az általuk kínált K+F szolgáltatások piaci hasznosulását fokozni kell.

Egyetemi Kutatáshasznosítási Irodák létrehozása

A tudástermelés és az innováció menedzselése terén kedvező helyzetet teremt, ha a régió vállalatai és egyetemei – a földrajzi közelséget és a személyes kapcsolatokat is kamatoztatva – egymásra találnak. A hídverés folyamatát segítik elő a két regionális egyetem (Pécs, Kaposvár) bázisára telepített Kutatáshasznosítási Irodák (*liaison irodák*), melyek feladata az egyetem-ipar kapcsolat erősítése, a tudomány és a kutatás gyakorlati megvalósításának szorgalmazása. Az egyetemeken született tudományos és kutatási eredmények értékesítését, gyakorlati hasznosítását ezek az irodák menedzselhetik. Az egyetemek feladata továbbá egy K+F kínálati adatbázis összeállítása, amelynek segítségével az érdeklődők tájékozódhatnak valamennyi K+F együttműködési lehetőségről. Éppen ez a gyors információáramlás, a tájékozódás lehetősége az, amely növelheti az iparvállalatok és az egyetemek közötti együttműködés hatékonyságát.

2.2. Az innovációt támogató intézmények hatékonyságának növelése

A felmérések szerint az innovációt támogató szervezetek száma nem kevés a régióban (bár területi koncentrációjuk erős), ugyanakkor hiányzik a kompetencia szintek elhatárolása, s szakmai háttér nélkül is sokan eveznek erre a területre, ebből következően sok a párhuzamosság.

Az innovációt támogató intézményhálózat hatékonyságának fejlesztése, munkamegosztásának kialakítása

A meglévő intézmények átvilágítása és hatékonyságuk növelése elengedhetetlen, nem új és költséges intézmények kellene, hanem *a meglévő intézmények működését kell hatékonyabbá tenni!* Szükséges egyfajta profiltisztítás, jobb koordináció és munkamegosztás a valódi kompetenciák alapján, párhuzamosságok nélkül. Olyan regionális infrastruktúra és stabil intézményhálózat működtetése, fejlesztése szükséges, amelyeknél a működési költség fedezve van. Ezt a stabil pénzügyi háttérű intézményhálózatot csak szakmailag felkészült és továbbképzett munkatársakkal lehet működtetni. Szükséges a meglévő intézményrendszer által nyújtott szolgáltatások hatékonyságának javítása. *Valódi projektmenedzselés és nem rövidtávú tanácsadás szükséges a támogató intézmények részéről, amely egészen az üzleti sikerig felvállalja a KKV-k vagy a kutatók támogatását.*

A transzfer szervezetek szolgáltatásainak fejlesztése

A régióból leginkább hiányzó innovációt támogató intézményi szegmensek közül nemcsak a pénzügyi finanszírozó szervezetek régiós jelenlétének szükségessége, de piacorientált *Transzfer szervezetek létrehozása, vagy már a meglévő, de meglehetősen szolgáltatáshiányos szervezetek bázisán történő működtetése* is elengedhetetlen a K+F eredmények piacosításának elősegítése céljából.

A Dél-dunántúli régióban az innovációs folyamat leggyengébb eleme az innováció-transzfer, mely piaci alapú önfejlődésének nincs esélye és ezért a közsféra szakmai és pénzügyi szerepvállalása egyaránt szükséges, annak ellenére, hogy tudás-transzfer bizonyos elemei (pl. műszaki tervezés, pénzügyi tanácsadás) az üzleti szolgáltatások szférájában, akár a szakismeret importja útján, realizálhatók. A nemzetközi piacra jutást elősegítő szolgáltatások nyújtása már a közeljövőben is fontos szerepet kell, hogy játsszon a kínálati fejlesztésekben. Jelenleg a kamarák (pl. a PBKIK Regionális Innovációs Centruma) és a már működő innovációs transzferközpontok (ITFK - Pécs; Kapos ITK – Dombóvár) által közvetített transzfert szolgáltatások kínálata a legszélesebb, így erre a bázisra további fejlesztés építhető.

Dél-dunántúli Regionális Innovációs Ügynökség (DD-RIÜ) létrehozása

A meglévő intézményrendszer hatékonyságának növelése mellett igény mutatkozik egy *regionális szintű innovációt koordináló szervezetre*, amely az érdekelt partnereket szervezi hálózati kapcsolati formába, meghatározza a kompetenciaszinteket, illetve az *innováció intézményi szereplőit egy jól áttekinthető, működőképes szervezeti struktúrába szervezi*. Regionális szinten erre két okból is szükség van:

A regionális innovációs rendszer belső koherenciáját erősíti azáltal, hogy elkerülhetők legyenek a párhuzamos fejlesztések, megvalósulhasson az intézmények specializációja, a hatékony feladatmegosztás, folyamatos legyen az információ csere, vagy éppen a különböző térségi centrumokban lévő innovációt segítő rendszeres elemek hasznosítása.

A regionális innovációs rendszer külső koherenciáját erősíti, azáltal, hogy kialakítja az innováció hazai, nemzetközi szervezeteivel a kapcsolatrendszerét, az állami és az európai uniós támogatási rendszerrel való kooperáció kereteit és csatornáit, valamint a külső kapcsolattartás és lobbytevékenység regionális intézményi kompetenciáit.

2.3. Dél-dunántúli regionális innovációs intézményrendszer létrehozása

A regionális innovációs intézményrendszer szereplői (lásd a mellékelt ábrát)

A regionális innovációs rendszerben egyaránt jelen vannak az innovációs folyamatokat támogató szolgáltató rendszer szereplői, illetve az innovációt segítő stratégiai döntéshozó, a támogatási források elosztását befolyásoló, valamint a folyamatokat koordináló szervezetek.

A koncepció szerint a *Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Tanács* felelős a regionális szintre decentralizált, innovációs tevékenységeket támogató források (Kutatási és Technológiai Innovációs Alap 25%-a, a jövőben elképzelhető Európai Unióból érkező források) fogadásáért, ő dönt a támogatások odaítéléséről.

A javasolt rendszerben kiemelkedően fontos szerepet tölt be a Regionális Innovációs Stratégia Irányító Bizottság bázisán alakult *Regionális Innovációs és Gazdaságfejlesztési Bizottság*. Feladata az innovációs folyamatokat segítő regionális támogatási programok előkészítése, döntés előkészítés a meghirdetett programokra beérkezett pályázatok támogatása tekintetében, a régió innovációs folyamatainak nyomon követése, az innovációs intézményrendszer működésének figyelemmel kísérése. A Bizottság a Regionális Fejlesztési Tanács állandó bizottságaként működik (hasonlóan a Tanács többi állandó Bizottságához).

A Bizottság tagjai:

Az önkormányzatok szakértő képviselői (6 fő)

a régiót alkotó 3 megye 1-1 szakértő delegáltja

a 3 megyei jogú város 1-1 szakértő delegáltja

A tudásbázisok képviselői (6 fő)

a régió két egyetemén működő tudásbázisok képviselői

az MTA RKK DTI 1 képviselője

A transzfer intézmények képviselői (6 fő)

gazdasági kamarák megyénként 1-1 képviselője

vállalkozásfejlesztési központok 1 képviselője

innovációs transzfer központok képviselői (2 fő)

A hitelintézetek képviselői (2 fő)

Országos szervek képviselői

a Magyar Innovációs Szövetség 1 képviselője

a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal 1 képviselője

A Bizottság feladata azon *Független Szakértők* körének kijelölése, akik a támogatási rendszerbe beérkező projektek szakmai értékelését végzik. A független szakértők az egyes tudományterületek hazai, illetve nemzetközi szakembereiből az adott feladatnak megfelelően kerülnek kijelölésre. A szakértők a DD-RIÜ-vel együttműködve az Innovációs és Gazdaságfejlesztési Bizottság számára végeznek szakmai döntés előkészítő tevékenységet.

A *Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség (DDRFÜ)*, mint a Tanács és a Bizottság titkársági feladatait ellátó intézmény, illetve mint a regionális innovációs intézményrendszer működését koordináló szervezet jelenik meg a rendszerben. A DDRFÜ végzi Innovációs Alapból finanszírozott regionális pályázati programok menedzselését: a pályázatok kiírásával, befogadásával, értékelésével és a projektek végrehajtásával kapcsolatos adminisztratív teendőket.

A DDRFÜ-n belül, elkülönült szervezeti egységként működik a DD-RIÜ, melynek feladatai:

A Regionális Innovációs Stratégia továbbfejlesztése, és megvalósításának elősegítése;

Az innovációs fejlesztések program szintű monitoringja és értékelése külső szakértők bevonásával;

Közreműködés az innovációs fejlesztési források koordinálásában;

Innovatív projektek generálása: életképes, innovatív projekt-elképzelések felszínre kerülését és továbbfejlesztését elősegítő információ-átadási és képzési tevékenység folytatása;

Nemzetközi, interregionális projektek kezdeményezése, a legjobb gyakorlatok átvétele és terjesztése az innováció területén;

A regionális innovációs intézményrendszer fejlődésének elősegítése, a dél-dunántúli regionális innovációs hálózat szereplői közti együttműködések kialakítása, koordinálása;

Regionális innovációs adatbázis létrehozása, működési szabályzatának kialakítása;

Rendszeres kommunikációs tevékenység az innovációs fejlesztések és szolgáltatások megismertetése céljából.

A DD-Inno-Net létrehozása

A Dél-dunántúli Regionális Innovációs Stratégia horizontális céljai között szerepel a hálózatosan működő, hatékony innovációs intézményrendszer kialakítása. A szükséges intézményrendszer e dokumentumban megfogalmazott fő elemei: koncentrált tudásbázisok és kutatási potenciál kialakítása, a hatékony, interaktív információáramlás biztosítása az ágazati szereplők hálózata és a tudásbázisok között, valamint az innováció sikeres alkalmazásához szükséges tanácsadási rendszer kialakítása.

A hatékony innovációs intézményrendszer magját egy Dél-dunántúli regionális Innovációs Hálózat (DD-Inno-Net) létrehozása jelenti. A DD-Inno-Net olyan szervezetek, vállalkozások konzorciuma, amelyeknek célja a Dél-Dunántúlon zajló innovációs tevékenységek hatékonyabb, magas minőségű támogatása a teljes innovációs folyamatban. Társulásuk önkéntes, a közösen megállapított szabályrendszer megtartását felvállalók számára nyitott.

A DD-Inno-Net e feltételrendszer keretei között hálózatszerűen működik, felvállalva mindazon tevékenységeket, amelyek nem kötöttek más intézmény, irányító hatóság, államigazgatási szerv célrendszerében. A hálózatos együttműködés elemei: egységes megjelenésű, garantált minőségű, közös folyamatszabályozáson alapuló szolgáltatások kialakítása és minőségbiztosítása, közös információs adatbázis működtetése és az információcsere biztosítása, közösen kialakított marketingstratégia és egységes promóció. A hálózatos működés biztosítja a partnerek szolgáltatásaira alapuló szinergikus együttműködést.

A DD-Inno-Net tagjai (DD-Inno-Pontok)

Regionális Innovációs Ügynökség – DD-RIÜ (A Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség szervezeti egysége)

A DD-RIÜ funkciója a DD-Inno-Net hálózaton belüli szakmai koordináció, a partnerekkel való folyamatos kapcsolattartás, a tagok közti információáramlás biztosítása, a regionális innovációs intézményrendszer fejlesztésének elősegítése (lásd az előző alfejezetet). A DD-RIÜ és a konzorcium tagjai egyenrangú félként működnek együtt, kialakítják a hálózat működési szabályait, létrehozzák a regionális innovációs adatbázis kereteit és meghatározzák annak működési, hozzáférési szabályait.

Tudásbázisok

A rendszer egyetemi oldalának alapegységeit az *Egyetemi Kutatáshasznosítási Irodák* (Liaison Offices) alkotják. Az Irodák feladata kettős: egyrészt kapcsolattartás a kari kutatókkal, a karok, az egyes egyetemi kutatók kutatási eredményeinek egységes adatbázisba foglalása, mely a regionális innovációs adatbázis K+F kínálati részét képezi, és amelynek segítségével az érdeklődők tájékozódhatnak valamennyi K+F együttműködési lehetőségről. Feladatuk másrészt az egyetemen kívüli Transzfer intézményekkel kutatáshasznosítási tevékenységének fokozása az egyetemen kívüli Transzfer intézményekkel együttműködve, részvétel közös projektek kidolgozásában, megvalósításában.

Az egyes ágazati, ill. tematikus piaci K+F igények kiszolgálása érdekében, első sorban a RIS program által meghatározott területeken *Szektorális Tudásközpontok* felállítására van szükség. E központok szintén az egyetemi kutatási kapacitásra, illetve a régió kutatóintézeteinek kapacitására épülnek és hangsúlyozottan piaci orientáltságúak: K+F szolgáltatások, együttműködések, szakmai tanácsadás, szakképzés. Ők is részt vesznek a szakterületükön azonosított innovációs eredmények regionális innovációs adatbázisba történő feltöltésében, az adatbázis folyamatos működtetésében.

Transzfer szervezetek

A gazdasági szféra közvetlen igényeit *Transzfer-Hídképző szervezetek* szolgálják ki, melyek az innovációs transzfer központok (ITFK - Pécs; Kapos ITK - Dombóvár), a megyei Vállalkozásfejlesztési Központok és a régió kereskedelmi és iparkamaráinak (pl. RIC - PBKIK) bázisára épülnek. A Transzfer szervezetek feladata a kapcsolattartás a vállalkozásokkal, a konkrét gazdasági igények alapján: a rendszerbe lépő innovációs szolgáltatást kínáló és/vagy kereső vállalkozások, szervezetek hatékony és gyors kiszolgálása, az igényelt K+F eredmény megkeresése és a vállalkozások továbbítása a megfelelő szolgáltatást nyújtó szervezet, a releváns kutatóhely felé, valamint nemzetközi kapcsolatok kialakítása és közvetítése. A Transzfer szervezetek – az egyetemi Kutatáshasznosítási Irodák és Szektorális Tudásközpontok mellett - a regionális innovációs adatbázis közvetlen felhasználói, működtetői. Az általuk azonosított és minősített innovációs eredményeket folyamatosan feltöltik az innovációs adatbázisba.

A Transzferveszervezetek további feladata a pályázati segítségnyújtás és projektfejlesztés: többek között az Innovációs Alapból támogatható projektötletek azonosítása, valamint szükség szerint azok menedzselése.

Emellett a Transzferveszervezetek egyéb területeken is alkalmasak lehetnek tanácsadói funkciók ellátására (pl. menedzsment, marketing, pénzügy). A Transzferveszervezeteknek a működés során érdemes szakosodni egyes vállalkozói szegmensek kiszolgálására, a párhuzamosságok elkerülése végett. Ehhez jó alapot nyújt a RIS program tematikus rendszere.

Hitelintézetek

A regionális innovációs intézmény rendszerben a tudományos-kutatói szférát megjelenítő Kutatáshasznosítási Irodák, másrészt a gazdasági szférát támogató innovációs Transzfer szervezetek két dimenzióját egészítik ki harmadikként a *hitelintézetek*, melyek a finanszírozásba, a vállalkozások hitelképesség-vizsgálatába vonhatók be. A hitelintézetek bevonása a DD-Inno-Net hálózatba hosszabb távú folyamat, az innováció finanszírozás regionális konstrukcióinak kidolgozásával a Stratégia III. Prioritása (*Támogatott regionális finanszírozási konstrukciók az innovatív dél-dunántúli KKV-k számára*) foglalkozik.

A DD-Inno-Net szolgáltatásai

Tanácsadási tevékenység: alapszintű és speciális innovációs tanácsadás KKV-k számára (pl. vállalkozásindítás, pénzügyi tanácsadás, iparjogvédelem, műszaki fejlesztés és termelésmenedzselés, forráskutatás), pályázatírási, menedzsment, marketing szolgáltatások;

Képzési tevékenység: az innováció alkalmazásához szükséges ismeretek, készségek fejlesztését elősegítő általános képzési programok KKV-k számára (pl. innováció-menedzsment, technológiai, minőségirányítási ismeretek, iparjog, szerzői jog), valamint speciális, adott szektorhoz, technológiához kötődő képzések megszervezése és biztosítása;

Innovációs adatbázis fejlesztés és működtetés: K+F eredmények feltárása és adatbázis-szervezés a tudásbázisok segítségével, egységes keresleti és kínálati adatbázis, kapcsolat hazai és nemzetközi adatbázis-szolgáltatókhoz, igény szerinti tematikus rész-adatbázisok építése, szolgáltatások biztosítása;

Vállalkozás-fejlesztési tevékenység: vállalkozás-alapítás, tulajdonrész-szerzés, akvizíciók, egyesületek támogatása, vállalat-értékelési és értékesítési szolgáltatások, hazai és EU partnerkereső szolgáltatás biztosítása;

Hálózatépítési fejlesztőmunka: a régió kutatás-fejlesztési potenciálját erősítő intézményfejlesztések támogatása, a tudástermelő szféra és a vállalatok közti kapcsolatok erősítése (új szervezetek, rendezvények, kiadványok, egyéb akciók), az innovációt támogató intézményrendszer hatékonyságának növelése kölcsönös információcserével, belső képzésekkel, új együttműködési formák kidolgozása, a vállalkozások közötti innovatív együttműködések elősegítése, az együttműködések koordináló szervezetek és szakmai csoportok kialakítása és működtetése.

Az innovációs intézményrendszer működéséhez szükséges feltételek

A Regionális Innovációs és Gazdaságfejlesztési Bizottság felállítása, valamint a Regionális Innovációs Ügynökség létrehozása a Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökségen belül;

Egyetemi Kutatáshasznosítási Irodák (Liaison Offices) létrehozása;

Regionális Egyetemi Tudáscentrumok megalapozása és létrehozása, ehhez régiós támogatás biztosítása;

A DD-Inno-Net konzorciumi szerződésének megkötése;

A DD-Inno-Net-ben résztvevő szervezetek, irodák infrastruktúrájának és humán erőforrás igényének meghatározása és biztosítása;

A DD-Inno-Net minőségirányítási rendszerének kiépítése;

A DD-Inno-Net személyzetének rendszeres továbbképzése;

Az egységes regionális innovációs adatbázis rendszer kialakítása;

Monitoring rendszer és eljárások kidolgozása.

Az innovatív regionális projektek támogatási rendszerének folyamatszabályozása

